University of Alberta Library
0 1620 2352 5403

УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ" – 1970

КАЛЕНДАР АЛЬМАНАХ УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ

1970

1870 – 100-РІЧЧЯ ПРОВІНЦІЇ МАНІТОБИ – 1970

КАЛЕНДАР - АЛЬМАНАХ
„УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ"

КАЛЕНДАР-АЛЬМАНАХ
Українського Голосу

НА ЗВИЧАЙНИЙ РІК

1970

Накладом і друком
ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ ТРИЗУБ
210-216 Дафферин Аве., Вінніпеґ 4, Манітоба, Канада

CALENDAR-ALMANAC

of

Ukrainian Voice

FOR THE YEAR

1970

Published and Printed by
TRIDENT PRESS LTD.
210 - 216 Dufferin Ave., Winnipeg 4, Manitoba, Canada

UNIVERSITY LIBRARY
UNIVERSITY OF ALBERTA

Січень – January

1970 — має 31 днів — 1970

Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	Ч	19	**Горожанський Новий Рік.** Прп. Ілії Печ. і муч. Боніфат.
2	П	20	Свмч. Ігнатія Богон., Пр. Сильвестра Києво-Печер.
3	С	21	Св. Петра митр. Київ., Мчц. Юліянії Нік.
4	Н	22	**Неділя Св. Отців.** Св. Влкмчц. Анастасії; Мч. Зоїла
5	П	23	Св. муч. Теодула і інш., Прп. Ніфонта Єп. Кипрського
6	В	24	**Свят Вечір.** Прп. муч. Євгенії.
7	С	25	**РІЗДВО ГОСПОДА НАШОГО ІСУСА ХРИСТА**
8	Ч	26	**Другий день Різдва Хр. — Собор Пресв. Богородиці.**
9	П	27	**Третій день Р. Хр. Первомуч. Стефана.** Прп. Теодора.
10	С	28	Св. 20,000 муч. в Никодимії спалених
11	Н	29	**Неділя по Різдві.** Прп. Марка Києво-Печ. 14 тис. дітей
12	П	30	Св. мчц. Анісії, Прп. Теодори, Св. Зотика
13	В	31	Преп. Меланії рим., ап. Тимона
14	С	1	**Січень. Новий Рік. Обріз. Господнє. Василія Вел.**
15	Ч	2	Прп. Сильвестра Києво-Печерського
16	П	3	Св. Прор. Малахії, Свмч. Гордія.
17	С	4	Собор 70-ти Апостолів, преп. Акили Печерського
18	Н	5	**Неділя перед Богоявленням.** (Піст). Св. Теопемта
19	П	6	**ЙОРДАН — БОГОЯВЛЕННЯ — ВОДОХРЕЩА.**
20	В	7	**Собор Івана Хрестителя.** Мч. Атанасія Атол.
21	С	8	Прп. Григорія Києво Печ., Прп. Георгія
22	Ч	9	Св. Филипа Митроп., Свмч. Полієвкта, Св. Петра єп. С.
23	П	10	Св. Григорія Єп. Ниськ., Прп. Дометіяна Єп. Меліт.
24	С	11	† Преп. Теодосія вел., преп. Михаїла Клоп.
25	Н	12	**Неділя по Богоявленні.** Св. мчц. Татьяни, Св. мч. Пет.
26	П	13	Свв. мчч. Ерміла й Стратоніка, Прп. Якова
27	В	14	Рівноап. Ніни, Св. От. уб. у Синаї
28	С	15	Прп. Павла Фів., Іоана Кущника
29	Ч	16	Св. Ап. Петра, Свмч. Леоніли й її внуків.
30	П	17	Прп. Антонія Вел., Прп. Ахили Іспов., Прп. Антонія Кр.
31	С	18	Св. Атанасія і Кирила арх. Олекс., Св. Максима серб.

4. **Нед. 31 по Зел. Святах — Св. Отців.** Гол. 6-й. УЄ. 9 Івана 20:19-31. Літ. Ап. Євр. 11:9-10; 17-40. Євангг. Мат. 1:1-25.
7. **Різдво Христове.** УЄ. Мат. 1:18-25. Літ. Св. Івана Зол.: Ап. Гал. 4:4-7. Єв. Мат. 2:1-12.
11. **Нед. 32 по Зел. Святах.** Гол. 7-й. УЄ. Воскр. 10 Івана 21:1-14. Літ.: Ап. Гал. 1:11-19; Євангг. Мат. 2:13-23.
14. **Новий Рік.** УЄ. Ів. 10:9-16. Літ. Св. Василія Вел.: Ап. Колос. 2:8-12; Євр. 7:26-28; 8:1-2. Євангг. Лук. 2:20-21, 40-52 та Лук. 6:17-23.
18. **Нед. 33 по Зел. Святах.** УЄ. Воскр. 11 Івана 21:15-25. Літ.: Ап. 1 Кор. 9:19-27; Євангг. Лук. 3:1-18.
25. **Нед. 34 по Зел. Святах.** Гол. 1-й. УЄ. Воскр. 1 Мат. 28:16-20. Літ.: Ап. Єфес. 4:7-13; Євангг. Мат. 4:12-17.

UNIVERSITY LIBRARY
UNIVERSITY OF ALBERTA

Щодня, щомісяця, щороку
ростем нестримано з-за хмар,
а дні ідуть крицевим кроком,
перегортають календар.

Олекса Влизько.

* * *

Я не бачив вас у вігі
І ніколи вас не чув,
Але серцем і думками
З вами всюди й завше був.
З вами був я не як рівня,
Не товариш бойовий,
А як брат ваш, брат підбитий
Та душею ще живий.
Бо я зріс і жив у пітьмі,
Все життя я жив у ній,
І зів'яв я, і знесилів
У проклятій пітьмі тій!
І не можу я боротись...
Тільки можу я співать,
Можу щиро словом правди
Справді смілих прославлять.
Вам спліта такії лаври
Наша збурена доба,
Бо то ви у ній зробили
Громадянина з раба.
Так прийміть же і од мене
Од співця, борці, привіт:
Хай живе народня воля!
Хай скориться їй весь світ!...

Микола Чернявський.

АСТРОНОМІЧНИЙ КАЛЕНДАР

Рік 1970 є звичайним роком і числить 365 днів.

Календарна весна починається 21-го березня — тоді маємо весняне зрівнання дня з ніччю.

Літо починається 22 червня; літна перемога дня над ніччю.

Осінь починається 23 вересня — тут приходить осінне зрівнання дня з ніччю.

Зима приходить 22 грудня — зимова перемога ночі над днем.

РІЖНІ СПОСОБИ ЧИСЛЕННЯ ЧАСУ

Християнська рахуба починається від народження Христа — тепер маємо 1970-ий рік.

Від охрещення Українського Народу Володимиром Великим 988 року маємо тепер 982 рік.

Грецька Церква числить за Біблією Старого Завіту отже тепер маємо 7480-ий рік.

Жидівський рік, що почався в вересні 1969 року, є 5730 роком.

Календар протестантів є назагал той самий, що в римо-католиків щодо свят, які ще в протестантів є.

Жиди починають свій календар від 7-го вересня, 3761-го року перед Христом. Отже щоб знати, який в жидів рік, то треба додати до християнської рахуби 3761. Їх рік захоплює вчасти наші два роки, бо починається восени.

Магометани числять рік по оборотах місяця, отже їх рік коротший від нашого і тому їх Новий Рік кожного року посувається 11 днів назад, так, що з зими вертається до літа, а там знову до зими.

Лютий – February

1970 — має 28 днів — 1970

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	Н	19	**Нед. 31 по Зел. Святах.** Прп. Макарія, Прп. Лаврентія
2	П	20	Прп. Євфимія Вел., Свв. мчц. Інни, Пінни і Римми
3	В	21	Преп. Максима Іспов., Мч. Анастасія.
4	С	22	Прпмч. Анастасія ієрод., св. ап. Тимотея
5	Ч	23	Свмч. Климента єп. Анкир., Прп. Максима Сиріна
6	П	24	Прп. Ксенії, Мч. Вавила Сиц. та його учнів.
7	С	25	† Григорія Богосл. арх. Царг., Мчц. Філіцати.
8	Н	26	**Нед. 32 по Зел. Святах.** Прпп. Ксеофонта й Марії
9	П	27	Св. Івана Зол. Архиєп. Царг., Св. мч. Димитрія
10	В	28	Преп. Єфрема Печ. Єп. Переяслав.
11	С	29	Прп. Лаврентія затв., Києво Печ., єп. Тур.
12	Ч	30	**Трьох Святих:** Василія Вел., Григорія Бог. та Ів. Зол.
13	П	31	Св. Микити Єп. Новг., Св. Кира й Іоана, мч. Атанасії
14	С	1	**Лютий.** Мч. Трифона, мчц. Перпетуї, муч. Сатира.
15	Н	2	**Неділя Митаря й Фарисея. Стрітення.** Мч. Гавриїла
16	П	3	Прп. Симеона Богоприїмця, Св. Анни Пророч.
17	В	4	Преп. Ісидора Пилусіота, преп. Миколая.
18	С	5	Св. Теодосія Угл., Свмч. Агафії
19	Ч	6	Св. Вукола єп. Смирн., Свщмц. Доротеї, Христини
20	П	7	Св. Партенія Єп. Ламп., прп. Луки Еладськ.
21	С	8	Влмч. Теодора Страт., прор. Захарії, св. Сави арх. серб.
22	Н	9	**Неділя Блудного Сина.** Прп. Панкратія, мч. Никифора
23	П	10	Прп. Прохора Києво Печ., Кн. Анни
24	В	11	Прп. Димитрія Прилуц., Св. мч. Власія Єп. Севаст.
25	С	12	Св. Олексія Митрополита Київського
26	Ч	13	Прп. Мартиніяна, Св. Зої, Св. Евлогія Арх. Алекс.
27	П	14	Прп. Ісакія Затв. К.-Печ., Св. Михаїла кн. Черніг.
28	С	15	Преп. Пафнутія Печ., Ап. Онисима, преп. Євсевія сир.

1. **Нед. 35 по Зел. Святах.** Гол. 2-й. УЄ. Воскр. 2 Марка 16:1-8. Літ.: Ап. I Тим. 1:15-17, Єванг. Лук. 18:35-43.

8. **Нед. 36 по Зел. Святах.** Гол. 3-й. УЄ. Воскр. 3 Марка 16:9-20. Літ.: Ап. I Тим. 4:9-15, Єванг. Лук. 19-1-10.

15. **Нед. Митаря й Фарисея. Стрітення Господнє.** Гол. 4-й. УЄ. Воскр. 4 Лук. 24:1-12. Літ.: Ап. 2 Тим. 3:10-16 та Євр. 7:7-17, Єванг. Лук. 18:10-14 та Лук. 2:22-41.

22. **Нед. Блудного Сина.** Гол. 5-й. УЄ. Воскр. 5 Лук. 24:12-35. Літ.: Ап. I Кор. 6:12-20, Єванг. Лук. 15:11-32.

На вас, завзятці-юнаки,
Борці за щастя України,
Кладу найкращії думки,
Мої сподіванки єдині.

В вас молода ще грає кров,
У вас в думках немає бруду,
Палає в серці ще любов
До обездоленого люду.

Не занехайте ж ви її,
Не розгубіть по світу всує, —
Нехай вона вам дух гартує
У тісній, славній боротьбі.

Бо стоголовий людський кат
Лютує, дужчає щоднини...
Не можна тратить і хвилини,
Поки ще стогне темний брат.

Поки живий — мерщій несіть
Сліпому світиво просвіти,
Живу надію закропіть.

Вшануйте рідну його річ,
Назвіть без хитрощів своєю
Ви непрозору, глупу ніч...

Хай кат жене, а ви любіть
Свою окрадену країну,
За неї сили до загину
І навіть душу положіть!

М. Старицький.

Поет, у широкому розумінні цього слова, — це людина, що палко любить слово, як найгострішу зброю, як найвірніше знаряддя для служіння народові. Поет любить слово. Але він — не слуга слова, він — його володар.

КАЛЕНДАРНІ СПРАВИ НА 1970 РІК

Український Новий Рік — 14 січня у вівторок.

Мясниці від Різдва до Мясопустної неділі.

Мясне пущення — 1 березня.

Сирне пущення — 8 березня.

Початок великого посту — 9 березня у понеділок.

Поклони — 26 квітня в середу.

Св. Володимира Великого, князя України 28 липня в понеділок.

Апостола Андрея Первозванного — 13 грудня в неділю.

Березень – March

1970 — має 31 днів — 1970

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	Н	16	**Неділя М'ясопустна.** Свщмч. Памфіла Кесар. й Порф.
2	П	17	Преп. Теодора Києво-Печ., Св. Влкмч. Теодора Тир.
3	В	18	Св. Льва папи Рим., Св. Флафіяна
4	С	19	Св. Архипа єп. Колос., Філім. і ін.
5	Ч	20	Прп. Агафона К-Печ., Св. Льва єп. Катан., Свмч. Садока
6	П	21	Прп. Тимофея, Св. Евстахія Єп. Антіох., Св. Ґеоргія.
7	С	22	Мч. Маврикія, Фотини й 70 воїнів з ними, преп. Фал.
8	Н	23	**Неділя Сиропустна.** Свщмч. Єп. Полікарпа, Прп. Івана
9	П	24	Перше й друге знайд. Гол. Івана Хрест. **Поч. В. Посту**
10	В	25	Св. Тарасія, патр. Царгородського
11	С	26	Преп. Порфирія єп. Ґазького, Мч. Саваст., мч. Івана
12	Ч	27	Прп. Тита ієром. К.-Печ., Прп. Тита ченця К.-Печ.
13	П	28	Прп. Касіяна Римлян,. Свмч. Селевкія
14	С	1	**Березень.** Св. мч. Євдокії, Антоніни, Прп. Домни
15	Н	2	**Неділя 1 Вел. Посту — Православія.** Свщмч. Теодота
16	П	3	Свв. мчч. Євтропія, Клеоника й Василіска
17	В	4	Св. Григорія Палами і Гарасима Київ.
18	С	5	Мч. Конона, преп. Марка посника, мч. Євлогія
19	Ч	6	Свмч. Аморейських: Мелісена, Констант., Федора і ін.
20	П	7	Святителів-мучеників Єписк. Херс.: Агафодора й ін.
21	С	8	Преп. Теофілакта ісп., Мч. Теодорита.
22	Н	9	**Неділя 2 Вел. Посту.** Св. Григорія Палами
23	П	10	Св. мч. Кондрата Нікомід., Прп. Анастасії
24	В	11	Св. Софронія патр. Єрусалимського
25	С	12	Преп. Теофана ісп., св. Григорія Двоєслова
26	Ч	13	**Поклони.** Свмц. Христини, Свмч. Олександра
27	П	14	Блаж. кн. Ростислава-Михаїла Київ., Прп. Венедикта
28	С	15	Муч. Агапія, Пуплія, Тимолая, Ромила.
29	Н	16	**Неділя 3 Вел. Посту — Хрестопоклінна.** Мч. Савина
30	П	17	Прп. Олексія — чолов. Божого; Прп. Макарія Каляз.
31	В	18	Св. Кирила Арх. Єрус., Свв. мчч. Трофима і Євкарпія

1. **Нед. Сиропусна.** Гол. 6-й. УЄ. Воскр. 6 Лук. 24:36-53. Літ.: Ап. І Кор. 8:8-13, 9:1-2. Єванг. Мат. 25:31-46.
8. **Нед. Сиропусна.** Гол. 7-й УЄ. Воскр. 7 Іван. 20:1-10. Літ.: Ап. Рим. 13:11-14; 14:1-4. Єванг. Мат. 6:14-21.
15. **Нед. 1 Вел. Посту — Православія.** Гол. 8-й. УЄ. 8 Ів. 20:11-18. Літ. Св. Вас. Вел.: Ап. Євр. 11:24-26, 32-40, 12:1-2. Єванг. Ів. 1:43-51.
22. **Нед. 2 Вел. Посту.** Гол. 1-й. УЄ. Воскр. 9 Ів. 20:19-31. Літ. Св. Вас. Великого: Ап. Євр. 1:10-14; 2:1-3 та Євр. 7:26-28, 8:1-2; Єванг. Марк. 2:1-12 та Ів. 10:9-16.
29. **Нед. 3 Вел. Посту — Хрестопок.** Гол. 2-й. УЄ. Воскр. 10 Ів. 21:1-14. Літ. Св. Вас. Вел.: Ап. Євр. 4:14-16, 5:1-6. Єванг. Марк. 8:34-38, 9:1.

Радуйся, ниво неполитая!
Радуйся, земле, не повитая
Квітчастим злаком! Розпустись,
Рожевим крином процвіти!

І процвітеш, позеленієш,
Мов Іорданові святії
Луги зелені, береги.
І гесть Кармилова і слава
Ливанова, а не лукава,
Тебе укриє дорогим
Золототканим, хитро шитим,
Добром та волею підбитим,
Святим омофором своїм.
І люде темнії, незрячі
Дива Господнії побачать.
І спочинуть невольничі
Утомлені руки,
І коліна одпочинуть,
Кайданами куті.
Радуйтеся, вбогодухі,
Не лякайтесь дива!
Се Бог судить, визволяє
Довготерпеливих
Вас, убогих, і воздає
Злодіям за злая.

Тоді як, Господи, святая
На землю правда прилетить
Хоч на годиночку спочить, —
Незрячі прозрять, а кривії,
Мов сарна з гаю, помайнуть,
Німим отверзуться уста,
Прорветься слово, як вода,
І дебрь-пустиня неполита,
Сцілющою водою вмита,
Прокинеться, і потечуть
Веселі ріки, а озера
Кругом гаями поростуть,
Веселим птаством оживуть...

Тарас Шевченко.

ПОСТИ

1. На Святий Вечір Різдва Христового.

2. На Святий Вечір Йорданський.

3. Великий Піст від понеділка по Неділі Сиропустній до суботи перед Великоднем. В 1970 році від понеділка 9 березня до суботи 25 квітня.

4. Петрівка від понеділка по Неділі Всіх Святих (першій по Зелених Святах) до передодня свята Петра і Павла. В 1970 році від 22 червня до 11 липня.

5. Спасівка завсіди від 14 серпня до 27 серпня отже до передодня Успення Прес. Богородиці.

6. В день памяти Усічення Голови Івана Хрестителя 11 вересня.

7. В день свята Воздвиження Чесного Хреста, 27 вересня.

8. Пилипівка, завсіди від 28 (15 цер.) листопада, отже від дня по Пилипі — до передодня (до Навечерія, Св. Вечера) Різдва Христового, тобто до 6 січня.

9. В Сирний тиждень до Неділі Сиропустної з набілом.

ЗАГАЛЬНИЦІ

1. Від Різдва до Богоявлення (Йордану) крім Йорданського Святого Вечора.

2. Від Неділі Митаря і Фарисея до неділі Блудного Сина.

3. Від Великодня до Неділі Томиної.

4. Від Зелених Свят до Неділі Всіх Святих.

Квітень – April

1970 — має 30 днів — 1970

Звич. Кал. н. о.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	С	19	Муч. Хрисанта й Дарії, муч. Клавдія, Іларія й Марти
2	Ч	20	Преп. Іоана, Сергія та ін.
3	П	21	Св. Якова Іспов. Студ., Св. Кирила, Св. Томи
4	С	22	Свщмч. Василія Анкирського, св. мч. Дросиди.
5	Н	23	**Неділя 4 Вел. Посту.** Св. Івана Ліствичника
6	П	24	Прп. Захарія Печ., Свщмч. Парфенія Царгородського
7	В	25	**Благовіщення Пресв. Богородиці**
8	С	26	Собор Св. Арханг. Гавриїла. Прп. Вас., Свщмч. Іринея.
9	Ч	27	Прп. Йоана Проз., Св. Матрони С., Свмч. Ман. й Теод.
10	П	28	Прп. Євстратія Печ., Прп. Іларіона Іспов.
11	С	29	Прп. Марка Єп. Аефус., Св. мч. Кирила й інш.
12	Н	30	**Неділя 5 Вел. Посту.** Св. Марії Єгип.
13	П	31	Прп. Іпатія Печ., Свщмч. Іпатія Єп. Ганграск.
14	В	1	**Квітень.** Прп. Геронтія Печ., Прп. Марії Єгип.
15	С	2	Прп. Тита, Св. мч. Полікарпа, Прп. Григорія
16	Ч	3	Прп. Никити Іспов., Прп. Ілірика Мірсин., Свмч. Елп.
17	П	4	Прп. Йосифа Многобол. Києво-Печ., Прп. Йосифа Піс.
18	С	5	Субота Лазарева. Свв. мчч. Агафопода й Теодула
19	Н	6	**Неділя Квітна.** Св. Методія Учит. Слов.
20	П	7	Св. Георгія Іспов., Свв. мчч. Руфина, Акилини
21	В	8	Руфа Затв., Києво-Печерського
22	С	9	Свмч. Евпсихія, Прмч. Вадима
23	Ч	10	**Вел. Четвер.** Свв. мчч. Терентія, Африкана, Максима
24	П	11	**Вел. Пятниця.** Свщмч. Антипи, Прп. Івана
25	С	12	**Вел. Субота.** Св. Василія, Прп. Атанасії
26	Н	13	**ВОСКРЕСЕННЯ ХРИСТОВЕ — ВЕЛИКДЕНЬ**
27	П	14	Свв. мчч. Антонія, Івана і Євстахія
28	В	15	Блж. кн. Київського Мстислава
29	С	16	Свмц. Агапії, Хіонії й Ірини; Свмч. Леоніда й ін.
30	Ч	17	Свмч. Симеона Єп. Перськ., Прп. Акакія Єп. Меліт.

5. **Нед. 4 Вел. Посту.** Гол. 3-й. УЄ. 11 Ів. 21:15-25. Літ. Св. Вас. Вел.: Ап. Євр. 6:13-20, Ефес. 5:9-19. Єванг. Марк. 9:17-31, Матв. 4:25, 5:1-12.
7. **Благовіщення Пресв. Богородиці.** УЄ. Лук. 1:39-49, 56. Літ.: Ап. Євр. 2:11-18. Єванг. Лук. 1:24-38.
12. **Нед. 5 Вел. Посту.** Гол. 4-й. УЄ. Воскр. 1 Мат. 28:16-20. Літ. Св. Вас. Вел.: Ап. Євр. 9:11-14 та Гал. 3:23-29. Єванг. Марка 10:32-45 та Луки 7:36-50.
19. **Нед. Квітна.** УЄ. Мат. 21:1-11, 15-17. Літ.: Ап. Фил. 4:4-9. Єв. Ів. 12:1-18.
26. **Великдень.** Літ.: Ап. Діянь 1:1-8. Єванг. Ів. 1:1-17.
27. **Світлий Понеділок.** Літ.: Ап. Діянь 1:12-17, 21-26. Єванг. Ів. 1:18-28.
28. **Світлий Вівторок.** Літ.: Ап. Діянь 2:14-21. Єванг. Лук. 24:12-35.

Вгорашні спільники на нас
(здіймають зброю,
Ідуть з мечем на нас брати,
Готові братньою рукою
Нас на Голготі розп'ясти, —
О, Боже, Волю захисти.
Сліпою помстою і кров'ю
Їх груди дихають в огні...
Закрийте Волю хоругов'ю,
Не дайте впасти їй в борні...
Північний привид в далині.
Червона пара над землею,
Кричать над Волею круки...
Невже розлучимося з нею,
Невже від братньої руки
Впадуть підкошені квітки?!
О, схаменіться! Тільки дайте
Напитись сонця і краси,
А потім бийте, ріжте, крайте,
Тіла рубайте, як ліси,
І Волю розірвіть, як пси!

О. Олесь.

...Т. Г. Шевченко! Досить було однієї людини, щоб урятувати цілий народ, цілу націю. Що це — бідність? Ні, це якраз велике багатство нашого народу, коли одна людина підставляє свої могутні плечі за цілий народ! Який же він могутній — народ наш! Умирав уже, царі його додавлювали, а він узяв та й дав Шевченка! І ожив народ, і розцвів народ! Бо він — народ!

Остап Вишня

ЗАБОРОНЕНИЙ ЧАС ВЕСІЛЬ І ЗАБАВ

1. Всі середи і пятниці крім загальниць.
2. Від початку Пилипівки до Богоявлення.
3. Від понеділка по Неділі Мясопустній до Неділі Томиної.
4. В Петрівку.
5. В Спасівку.
6. В день памяти Усічення Голови Івана Хрестителя.
7. В день Воздвиження Чесного Хреста.

ДЕРЖАВНІ СВЯТА В КАНАДІ

Всі неділі в році.
День Нового Року — 1 січня.
Велика Пятниця (латинська).
Вікторія Дей — 18 травня.
Домініон Дей — 1 липня.
День Праці (Лейбор Дей), перший понеділок у вересні (7 вересня).
День Подяки (Тенксгівінг), другий понеділок у жовтні (12 жовтня).
День Замирення (Армистис Дей) — 11 листопада.
Різдво Христове (латинське) — 25 грудня.

Травень – Мау

1970 — має 31 днів — 1970

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	П	18	Прп. Йоана, Свв. Ісп. Косми єп. Халкед. й Авксентія
2	С	19	Прп. Йоана Ветх., Прп. Трифона Патр. Царгород.
3	Н	20	**Неділя Томина.** Св. мч. Гавриїла Слуцьк.
4	П	21	Свщмч. Теодора й Филипія
5	В	22	Св. Блгч. кн. Всеволода-Гавриїла
6	С	23	**Великомуч. Юрія Побідоносця.** Мчц. Цариці Алекс.
7	Ч	24	Прп. Сави — монаха К.-Печ. і Олексія ченця
8	П	25	Св. Ап. Євanг. Марка з 70-ти; Св. Македонія Патр. Ц.
9	С	26	Свмч. Василія єп. Амасійського, Св. Глафіри діви.
10	Н	27	**Неділя Мироносиць.** Св. Стефана Єп. Вол. Волинськ.
11	П	28	Свв. Апп. з 70-ти, Ясона й Сосипатра, Максима
12	В	29	Св. 9 муч. у Кизиці, Прп. Мемнона
13	С	30	† Ап. Якова Завед., св. Никити єп. Новгородського
14	Ч	1	**Травень.** Свщмч. Макарія, Митр. Київ.; Св. прп. Єремії
15	П	2	Муч. кн. Бориса й Гліба, Св. Атанасія, Патр. Алекс.
16	С	3	† Упок. преп. Теодосія Печ. мч. Тимофея й Маври.
17	Н	4	**Неділя Розслабленого.** Св. Прпмч. Пелагії, Прп. Кир.
18	П	5	Св. Атанасія Лубен., Св. мчц. Ірини, Прп. Михея
19	В	6	Прп. Іова Іг. Поч., Свмч. Варвара
20	С	7	Муч. Акакія, З'явлення Чесного Хреста в Єрусалимі.
21	Ч	8	Св. Ап. і Євanг. Йоана Богослова, Прп. Арсенія Труд.
22	П	9	Св. Миколая Архиєп. Мирлік., Св. Пр. Ісаії
23	С	10	Ап. Симеона Зилота, преп. Ізидора.
24	Н	11	**Неділя Самарянки.** Свв. Рівно-ап. Кирила й Методія
25	П	12	Св. Єпифанія Кипр., Св. Германа Царгор.
26	В	13	Прп. Макарія, Свмч. Ґлікерії
27	С	14	Муч. Ісидора воїна, преп. Серапіона Синдонита.
28	Ч	15	Прп. Ісаії Єп. Рост., Прп. Пахомія Вел., Блв. Димитрія
29	П	16	Прп. Теодора, Свв. муч. Віта, Модеста й Крискентії.
30	С	17	Св. Ап. Андроника з 70-ти
31	Н	18	**Неділя Сліпородженого.** Св. кн. Київської Анни

3. **Нед. Томина.** УЄ. Мат. 28:16-20. Літ.: Ап. Діянь 5:12-20. Єв. Ів. 20:19-31.

10. **Нед. Мироносиць.** Гол. 2-й. УЄ. Марка 16:9-20. Літ.: Ап. Діянь 6:1-7. Єванг. Марк. 15:43-47, 16:1-8.

17. **Нед. Розслабленого.** Гол. 3-й. УЄ. Лук. 24:1-12. Літ.: Ап. Діянь 9:32-42. Єванг. Івана 5:1-15.

24. **Нед. Самарянки.** Гол. 4-й. Літ.: Ап. Діянь 11:19-26, 29-30. Єванг. Ів. 4:5-42.

31. **Нед. Сліпородженого.** Гол. 5-й. УЄ. Івана 20:11-18. Літ.: Ап. Діянь 16:16-34. Єванг. Івана 9:1-38.

Земле моя, всеплодюгая мати,
Сили, що в твоїй жиє глибині,
Краплю, щоб в бою сильніше стояти,
Дай і мені!
Дай теплоти, що розширює груди,
Чистить гуття і відновляє кров,
Що до людей безграничную будить
Чисту любов!
Дай і огню, щоб тим словом налити,
Душу стрясать громовую дай власть,
Правді служити, неправду палити,
Вігну дай страсть!

Силу рукам дай, щоб пута ламати,
Ясність думкам — в серце кривди влугать,
Дай працювать, працювать, працювати,
В праці сконать!

Іван Франко.

Я вважаю за українця не того, хто вміє добре співати „Реве та стогне" та садити „гопака", і не того, в кого прізвище на „ко", — а того, хто бажає добра українському народові, хто сприяє його матеріяльному й духовному розвиткові.

О. Вишня

ДНІ ПОМИНАННЯ ПОМЕРЛИХ

1. Субота перед неділею Мясопустною 28 лютого. Парастас.
2. Друга, третя й четверта суботи Великого Посту.
3. Субота перед Зеленими Святами, 13 червня.
4. Субота перед Святом Св. Димитрія, 7 листопада.

ГОЛОСИ — РЯДОВІ НЕДІЛІ — РЯДОВІ УТРЕННІ ЄВАНГЕЛІЇ

Рядові Голоси — „Голос" в церковнім Богослуженню, це мельодія, або кілька мельодій, що на якусь одну неділю припадають. Таких Голосів, або голосових груп є 8, і береться їх по черзі одної неділі один Голос, другої другий і т. д. Коли скінчиться 8-ий, то дальша неділя має знов 1-ий Голос.

Тому, що Голоси беруться чергою один за другим, вони звуться Голоси Рядові. Перший рядовий Голос в році починається завжди від 2-ої Неділі по Зелених Святах і так голоси йдуть, повторяючись аж до 5-ої Неділі Великого Посту.

(Продовження на 15 стор.)

Червень – June

1970 — має 30 днів — 1970

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	П	19	Свщмч. Патрикія, Блаж. Івана (Ігнатія) Углицьк.
2	В	20	Св. Олексія Митр. Київ., Св. мч. Фалалея
3	С	21	Свв. Рівноапостольських Константина й Олени.
4	Ч	22	**Вознесення Господнє.** Св. мч. Василіска
5	П	23	Прп. Евфросинії княжни Полоц., Св. Леонтія єп. Рост.
6	С	24	Преп. Симеона Дивногорця, Микити Стовпника.
7	Н	25	**Неділя Св. Отців 1-го Всел. Собору.** Собор Св. Угод.
8	П	26	Свв. Апп. Карпа й Алфея. Початок посту — Петрівки
9	В	27	Св. Ісп. Івана Укр., Св. Мч. Аліпія
10	С	28	Преп. Никити єп. Халд., Св. Ігнатія єп. Ростовського.
11	Ч	29	Прпмч. Теодосії, Блж. Йоана Уст., Св. Олександра
12	П	30	Прп. Ісаака Далмат., мч.: Наталія, Романа, Телетія і ін.
13	С	31	Ап. Єрмія з 70-ти, мч. Євсевія й Харлампія Ніком.
14	Н	1	**Червень. ЗЕЛЕНІ СВЯТА (Пресв. Тройці).** Муч. Юст.
15	П	2	**День Св. Духа.** Вмч. Івана Сучавського
16	В	3	Свмч. Лукіяна і Клавдія
17	С	4	Св. Митрофана патр. Царг., преп. Лазара й Назарія
18	Ч	5	Блж. кн. Ігоря, Черніг. й Київ.; Блж. Констянтина
19	П	6	Прп. Вісаріона Єгип., Прп. Іларіона Далматського
20	С	7	Мч. Теодота Анкер., Мч. Киріякії, Калерії.
21	Н	8	**Нед. 1 по Зел. Святах — Всіх Святих.** Св. Єфрема
22	П	9	Св. Кирила Олександр. Початок Петрівки.
23	В	10	Св. Івана Митроп. Тоболського
24	С	11	† Св. Ап. Вартоломея й Варнави, муч. Теопемпта
25	Ч	12	Прп. Онуфрія Вел., Прп. Петра Афон., Прп. Арсенія
26	П	13	Мчц. Акиліни, Св. Трифілія єп. Л.
27	С	14	Смерть Мстислава-Юрія князя Новгородського.
28	Н	15	**Нед. 2 по Зел. Святах.** Св. Прор. Амоса, Преп. Єрон.
29	П	16	Прп. Тихона Лиховськ., Св. Тихона Єп. Амафунт.
30	В	17	Свмч. Мануїла, Савела й Ізмаїла

4. **Вознесення Господнє.** УЄ. Марка 16:9-20. Літ.: Ап. Діянь 1:1-12. Єванг. Лук. 24:36-53.

7. **Нед. Св. Отців.** Гол. 6-й. УЄ. Воскр. Івана 21:1-14. Літ.: Ап. Діянь 20:16-18, 28-36. Єванг. Івана 17:1-13.

14. **Зелені Свята.** УЄ. Євана 20:19-23. Літ.: Ап. Діянь 2:1-11, Єванг. Івана 7:37-52, 8:12.

21. **Нед. 1 по Зел. Святах.** Гол. 8-й. УЄ. 1 Мат. 28:16-20. іЛт.: Ап. Євр. 11:33-40, 12:1-2. Єванг. Мат. 10:32-33, 37-38, 19:27-30.

28. **Нед. 2 по Зел. Святах.** Гол. 1-й. УЄ. Воскр. 2 Марка 16:1-8. Літ.: Ап. Рим. 2:10-16. Єванг. Мат. 4:18-23.

На далеких гробах наймолодших братів Твоїх
розквітли криком червоним серця матерів,
мільйони очей сестер Твоїх, жон Твоїх
виростають з трави, щоб ридати на грудях гробів.

На стінах сердець сестер, матерів Твоїх
розмай-зілля болю, ножа остаточне знаття,
просторі світлиці зіниць наймолодших братів Твоїх
зеленою смертю заклечані, пахнуть зеленим життям.

До ускелля сердець високих батьків Твоїх
зелену гілку приніс життєдайний прибій,
і в синіх степах очей батьків і синів Твоїх
блиснув Твій бій, Ісусе, Твій найжорстокіший бій.

Богдан Рубчак.

Вільне, творче слово — це душа кожного народу, — забите було слово — і край лежав сотні років мертвою цеглиною. І я бачу, що ваше покоління оживить, підніме рідне слово на недосяжні високості.

С. Васильченко

ГОЛОСИ — РЯДОВІ НЕДІЛІ — РЯДОВІ УТРЕННІ ЄВАНГЕЛІЇ

(Продовження з 13 стор.)

Рядові Неділі — Перша неділя по Зелених Святах називається Першою Рядовою Неділею і від неї числяться всі дальші. З Рядовими Голосами й Утренними Євангеліями вони йдуть аж до пятої неділі Великого Посту, а з Апостолами і Євангеліями Служби Божої до останніх неділь перед Різдвом, а з деякими змінами до неділі перед неділею Митаря і Фарисея. Отже при кожній неділі зазначено, яка це чергова неділя, який тоді Голос (Гол. або Г.), яке Утреннє Євангеліє (Утр. Єв., або УЄ), та який Апостол і Євангеліє на Службі Божій.

Утренні Євангелії — Кожна неділя посвячена памяти Христового Воскресення, отже на недільній Утрени завжди читається Євангеліє про Воскресення Христа (Воскресне Євангеліє). Таких Євангелій є 11. Вони також звуться Рядовими Утренними, чи Воскресними Євангеліями. Перше з них припадає завжди на 1-шу Рядову Неділю, отже на Неділю Всіх Святих, що зараз по Зелених Святах. На 11-ту Рядову Неділю припадає 11-те Утреннє Євангеліє, а на 12-ту знов 1-ше. Рівні з Утренними Євангеліями йдуть Євангельські Стихири на Утрени перед Славословієм.

Свята. — Свята мають свій окремий лад, отже можуть мати своє окреме Утреннє Євангеліє, свій Апостол і Євангеліє на Службі Божій. Коли свято випаде в неділю, то деколи береться Апостол та Євангеліє і Неділі і Свята.

Окремий лад поза Рядовим маємо від Неділі Митаря і Фарисея до Зелених Свят.

Липень – July

1970 — має 31 днів — 1970

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	С	18	Преп. Леонтія Печ., муч. Леонтія, Іпатія й Феодула
2	Ч	19	Св. Ап. Юди — бр. Госп., Прп. Паїсія Вел., Св. Зосима
3	П	20	Свщмч. Методія Єп. Патар., муч. Арист. Дим. й Атан.
4	С	21	Мч. Юліяна Тарсій., преп. Юлія пресвитера.
5	Н	22	**Нед. 3 по Зел. Святах.** Свщмч. Євсевія Єп. Самосат.
6	П	23	Св. мчц. Агрипини, Свв. мчч. Євстахія, Гаїя
7	В	24	**Різдво Івана Хрестителя.**
8	С	25	Препмуч. Февронії, св. кн. Петра й Февронії, св. Леон.
9	Ч	26	Св. Діонисія Архиєп. Суздаль., Прп. Давида Солун.
10	П	27	Прп. Сампсона Страннопр., Блаж. Мартина, Св. Іоани.
11	С	28	Преп. Сергія і Гермогена, преп. Івана Дамаскіна.
12	Н	29	**Нед. 4 по Зел. Святах. Св. Ап. Петра й Павла.**
13	П	30	Собор 12-ти Апостолів, Св. муч. Михаїла
14	В	1	**Липень.** Св. Косми й Даміяна
15	С	2	Св. Ювеналія патр. Єрус., Полож. чес. ризи Б. М.
16	Ч	3	Прп. Анатолія Затв. К.-Печ., Свмч. Іакинфа Кес.
17	П	4	Св. Андрея Арх. Крит., Свщмч. Теодора єп. Кирин.
18	С	5	† Преп. Атанасія Атон., преп. Лампада, мчц. Анни.
19	Н	6	**Нед. 5 по Зел. Святах.** Св. Юліянії княж. Ольшанськ.
20	П	7	Прп. Томи Малеїна, Прп. Акакія
21	В	8	Влкмч. Прокопія, Св. Теодосії
22	С	9	Свщмч. Панкратія єп. Тавром., св. Федора.
23	Ч	10	Прп. Антонія К.-Печер., Св. мчч. Нікополі, Леон. і ін.
24	П	11	Св. Благовір. кн. Ольги, мчц. Евфимії, прп. Нікодима.
25	С	12	Муч. Прокла й Іларія, Федора і Івана Київ.
26	Н	13	**Нед. 6 по Зел. Святах.** Собор Арханг. Гавриїла
27	П	14	Св. Ап. Акили з 70-ти, Прп. Стефана Махрищ.
28	В	15	**Св. Володимира кн. України.**
29	С	16	Свщмч. Антиногена і 10 муч. з ним, муч. Павла
30	Ч	17	Влкмц. Марини, Прп. Іринарха Ігум. Соловец.
31	П	18	Прп. Іоана Многостражд., Прп. Памва Затворн. К.-Печ.

5. **Нед. 3 по Зел. Святах.** Гол. 2-й. УЄ. Воскр. 3 Марка 16:9-20. Літ.: Ап. Рим. 5:1-10. Єванг. Мат. 6:22-33.

12. **Нед. 4 по Зел. Святах. Апп. Петра й Павла.** Гол. 3-й. УЄ. Воскр. 4 Лук. 24:1-12. Літ.: Ап. Рим. 6:18-23 та Кор. 11:21-23, 12:-9. Єв. Мат. 8:5-13 та Мат. 16:13-19.

19. **Нед. 5 по Зел. Святах.** Гол. 4-й. УЄ. Воскр. Лук. 24:12-35. Літ.: Ап. Рим. 10:1-10. Єванг. Мат. 8:28-34, 9:1.

26. **Нед. 6 по Зел. Святах.** Гол. 5-й. УЄ. Воскр. 6 Луки 24:36-53. Літ.: Ап. Рим. 12:6-14. Єванг. Мат. 9:1-8.

Умираючи, князь Ярослав
Заповіт своїм дітям покинув,
Щоб Україна-Русь, край наш
(любий-святий,
У руках у синів не загинув.

В заповіті тому написав
(Ярослав
Коротеньке та мудреє слово:
„Ви любіться, дітки мої,
Та шануйте один ви другого.

Та щоб згода між вами була,
Вас бо ненька одна породила,
І тоді вас ніщо не здола,
Й не злама вас ворожая сила.

Коли ж буде незгода у вас,
Та загубите й край дорогий,
Буде лихо він тяжке терпіти"...

Поховали сини свого князя-
(отця
Та й Вкраїною правити стали,
Але батьків святий заповіт
Залишили вони, занедбали.

А Україна-Русь, наша мати
(свята,
Повилася у тугу та горе;
Розплилося по ній князювання
(нове,
Мов хвилясте неситеє море:

Брат на брата війною пішов,
Сполучившись з чужою ордою,
І заплакала Русь, застогнала
(кругом,
Полилася недоля рікою...

Не ораг тоді в полі співав,
А на ниваx круки там кричали,
Та крилату свою величезну сім'ю
На обід, на кривавий, скликали.

І злiтались, як хмари, круки
Та й довбали козацькії очі,
А вже решту сіроми-вовки
Доїдали у темній ногі...

М. Кононенко.

ЄВАНГЕЛІЇ Й АПОСТОЛИ НА ВАЖНІШІ ПОТРЕБИ

На Хрещенню — Мат. 28: 16—20; Рим. 6: 3—11.

На Вінчанню — Ів. 2: 1—11: Ефес. 5.

На Похороні старших — Ів. 5: 24—30. Сол. 4: 13—17.

На Похороні дітей — Ів. 6: 35—39, 1 Корин. 15: 39—45.

На освяченню церкви — Ів. 10: 22—28; Жид. 3: 1—4.

В посуху — Мат. 16: 1—6; Яков 5: 7—9, 17—18.

В слоту — Мат. 7: 7—11; Рим. 8: 22—27.

В слабостях — Луки 4: 37—44, Жид. 12: 6—13.

На всяке прошення — Мат. 7: 7—11, Филип. 4: 4—9 (те саме, що на Цвітну Неділю).

Над слабим — Мат. 8: 28—34, або 17: 14—18, або Мар. 5: 1—20, або 9: 17—31, або Луки 9: 37—43.

Мале освячення води — Ів. 5: 1—4, Жид. 2: 11—18.

Освячення води на Йордан — Мар. 1: 9—11; 1 Кор. 10: 1—4. Тоді ж читання (Парамеї); 1) Ісаії 35: 1—10, 2) Ісаії 55: 1—13. 3) Ісаії 12: 3—6.

Серпень – August

1970 — має 31 днів — 1970

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	С	19	Прп. Макрини, сестри Василія Вел., Паїсія Печер.
2	Н	20	**Нед. 7 по Зел. Святах.** Св. Прор. Іллі, Св. Атанасія
3	П	21	Прп. Онуфрія Печ., Прп. Онисима Печер.
4	В	22	Св. Рівноап. Марії Магдалини
5	С	23	Муч. Трофима, Теофіла і 13-ти з ними, Смч. Аполін.
6	Ч	24	Свмч. князів Бориса й Гліба, Прп. Полікарпа Археп.
7	П	25	Св. Анни, Св. Олімпіяди й прп. Евпраксія, прп. Макарія
8	С	26	Преп. Мойсея чуд. Печер., Смч. Єрмолая.
9	Н	27	**Нед. 8 по Зел. Святах.** Св. Влкмч. Пантелеймона
10	П	28	Прп. Мойсея Печ., Св. Апп. Прохора, Ніканора
11	В	29	Свмч. Каліника, Свщмц. Сераф.
12	С	30	Апп. з 70-ти: Сили й Силувана, Крискента й Андрон.
13	Ч	31	Св. Прв. Євдокима Кападок., Свмц. Уліти, Св. Йосифа
14	П	1	**Серпень. Хрещення України**
15	С	2	Перен. Мощів первомуч. Стефана, блаж. Василія.
16	Н	3	**Нед. 9 по Зел. Святах.** Препп. Ісаакія й Фавста
17	П	4	Свв. 7 муч. з Ефеса, Прп. мучц. Євдокії
18	В	5	Свмч. Євсигнія, Св. Нонни
19	С	6	**Преображення Госп. — Спаса.** Упок. св. Теоктиста.
20	Ч	7	Прп. Пимена Многоб., Прп. Пимена Пост., Прп. Мерк.
21	П	8	Прп. Григорія Печ., Св. Еміліяна єп. Киз., Св. Мирона.
22	С	9	Ап. Матея, Мч. Юліяна, Маркіяна, Івана, Фотія.
23	Н	10	**Нед. 10 по Зел. Святах.** Св. мч. Сикста — Папи Рим.
24	П	11	Прпп. Василія й Теодора Печ., Прп. Теодора Острож.
25	В	12	Свмчч. Аникити й Фотія
26	С	13	Св. Тихона єп. Вороніж., пер. мощів Максима іспов.
27	Ч	14	Прп. Теодосія Ігум. К.-Печ., Св. Михея, Свщмч. Марк.
28	П	15	**Успіння Пресв. Богородиці.** Прп. Макарія.
29	С	16	† Нерук. образ Ісуса Христа, Мч. Діомида.
30	Н	17	**Нед. 11 по Зел. Святах.** Прп. Аліпія Києво-Печ.
31	П	18	Свв. мчч. Флора й Лавра; Свв. Івана й Георгія

2. **Нед. 7 по Зел. Святах.** Гол. 6-й. УЄ. Воскр. 7 Івана 20:1-10. Літ.: Ап. Рим. 15:1-7 та Гал. 1:11-19. Євангел. Мат. 9:27-35 та Луки 11:47-54.
9. **Нед. 8 по Зел. Святах.** Гол. 7-й. УЄ. Воскр. 8 Івана 20:11-18. Літ.: Ап. І Кор. 1:10-18. Євангел. Мат. 14:14-22.
16. **Нед. 9 по Зел. Святах.** Гол. 8-й. УЄ. Воскр. 9 Івана 20:19-31. Літ.: Ап. І. Кор. 3:9-17. Євангел. Мат. 14:22-34.
23. **Нед. 10 по Зел. Святах.** Гол. 1-й. УЄ. Воскр. 10 Івана 21:1-14. Літ.: Ап. І Кор. 4:9-16. Євангел. Мат. 17:14-23.
30. **Нед. 11 по Зел. Святах.** Гол. 2-й. УЄ. Воскр. 11 Івана 21:15-25. Літ.: Ап. І Кор. 9:2-12. Євангел. Мат. 18:23-35.

Тебе... тебе забути нам? Ніколи!
Поки життя хоч іскра в серці є.
Поки, мов крила, груди не
(схололи,
За щастя я боротимусь твоє,
О краю мій, найкращий між
(краями,
Зруйнований катівськими
(руками!
Коли б ти став великим, як
(колись,
І незалежним від усіх, як здавна,
Коли б вернулась твоя доля
(славна —
Пісні мої — як хвиля б
(полились...

П. Грабовський.

І все таки до тебе думка лине,
Мій занапащений, нещасний
(краю;
Як я тебе згадаю,
У грудях серце з туги, з жалю
(гине.
Сі огні багнли скрізь лихо та
(насилля,
А тяжкого від твого не видали,
Вони б над ним ридали,
Та сором сліз, що ллються від
(безсилля.
О, сліз таких вже вилито
(гимало, —
Країна ціла може в них
(втопитись;
Доволі вже їм литись, —
Що сльози там, де навіть крови
(мало!...

Леся Українка.

ЗАГАЛЬНІ АПОСТОЛИ СВЯТИМ

Богородиці — Филип. 2: 5—11.
Ангелам — Жид. 2: 2—10.
Апостолам — 1 Кор. 4: 9—16.
Пророкам — 1 Кор. 14: 20—25.
Святителям — Жид. 13: 17—21.
Преподобним — Галат. 5: 22—6, 2.
Мученикам — 2 Тим. 2: 1—10.
Ісповідникам — Єфес. 6: 10—17.

ЄВАНГЕЛІЇ РЯДОВІ НА УТРЕНИ

(Воскресні), які при неділях зазначені лише числами.

1. Матея 28: 16—20.
2. Марка 16: 1—8.
3. Марка 16: 9—20.
4. Луки 24: 1—12.
5. Луки 24: 12—35.
6. Луки 24: 36—53.
7. Івана 20: 1—10.
8. Івана 20: 11—18.
9. Івана 20: 19—31.
10. Івана 21: 1—14.
11. Івана 21: 15—25.

Вересень – September

1970 — має 30 днів — 1970

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	В	19	Свмч. Андрея Стратил. і Муч. Тимофія.
2	С	20	Прор. Самуїла, муч. Севіра, Мемнона та 37 з ними
3	Ч	21	Прп. Аврамія Трудолюб., Св. Ап. Фаддея з 70-ти
4	П	22	Мч. Агафоника, Зотика, Акиндина й Северіяна.
5	С	23	смч. Іринея Єп. Ліонського, Калиніка патр. Царг.
6	Н	24	**Нед. 12 по Зел. Святах.** Св. Петра Митр. Київськ.
7	П	25	Св. Ап. Тита з 70-ти, Св. Ап. Вартоломея
8	В	26	Свмч. Адріяна й Наталії
9	С	27	Преп. Пімена Печер., свщмч. Кукши, св. Осії єп. Корд.
10	Ч	28	Прп. Іова Іг. Почаїв., Св. Прв. Анни Пророчиці
11	П	29	**Усікновення Голови Св Іоана Предтечі.** Мч. Анастасія.
12	С	30	Олександра, Івана і Павла патр. Царгородського.
13	Н	31	**Нед. 13 по Зел. Святах.** Св. Івана Митр. Київськ.
14	П	1	**Вересень.** Початок Церковного року. Прп. Сим. Стовп.
15	В	2	Свмч. Маманта, Свмч. Теодота
16	С	3	Свмч. Антима єп. Никомид., преп. Феоктиста
17	Ч	4	Св. Іоасафа єп. Білг., Свщмч. Вавіли єп. Антіох.
18	П	5	Св. кн. Гліба у хрещенні Давида. Св. препмч. Атанасія
19	С	6	Чудо Архистр. Михаїла в Хонах, преп. Архипа.
20	Н	7	**Нед. 14 по Зел. Святах.** Прп. мч. Макарія Ігум. Овр.
21	П	8	**Різдво Пресв. Богородиці.** Св. мч. Руфа
22	В	9	Св. Теодосія Углицького
23	С	10	Мчц. Минодори, Митродори й Нимфодори
24	Ч	11	Прп. Теодора Алекс., Прп. Євфросина, Свмч. Сер. і ін.
25	П	12	Свщмч. Автонома, Прп. Атанасія, Св. Прав. Симеона.
26	С	13	Муч. Корнилія сотника, Передпразник Воздв. Чес. Хр.
27	Н	14	**Нед. 15 по Зел. Святах. Воздвиж. Чесн. Хреста.** Ів. Зол.
28	П	15	Св. Влкмч. Никити Готськ., Прп. Філофея
29	В	16	Св. Кипріяна Митр. Київського
30	С	17	Мчц. Віри, Надії, Любови і матері їх Софії

6. **Нед. 12 по Зел. Святах.** Гол. 3-й. УЄ. Воскр. 1 Мат. 28:16-20. Літ. Ап. I Кор. 15:1-11. Єванг. Мат. 19:16-26.

13. **Нед. 13 по Зел. Святах.** Гол. 4-й. УЄ. Воскр. 2 Марка 16:1-8. Літ.: Ап. I Кор. 16:13-24. Єванг. Мат. 21:32-42.

20. **Нед. 14 по Зел. Святах.** Гол. 5-ий УЄ. Воскр. 3 Марк. 16:9-20. іЛт.: Ап. 2 Кор. 1:21-24, 2:1-4. Єванг. Мат. 22:1-14.

27. **Нед. 15 по Зел. Святах. Воздв. Чесного Хреста.** УЄ. Ів. 12:28-36. Літ.: Ап. I Кор. 1:18-24. Єванг. Ів. 19:6-11, 13-20, 25-28, 30-35.

„Розкішний степ...Убогі села...
Це ти, мій краю ґарівний.
Мій рідний край таки веселий,
Мій рідний край такий сумний!
Як ґасто я в своїх надіях
З тобою, краю мій, живу,
Бо вірю я не тільки в мріях —
Ти будеш вільним наяву!...
Твої сини на всі дороги
Старцями вбогими пішли;
Давно ґумацькі крутороґі
Вони попродали воли.
Давно степи твої широкі
Вони задармо оддали,
Ґаї ж розкішні і високі
Другії власники звели.
Нащадки прадідів дебелих
В ярмі ідуть твої сини!
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!
А все ж надійним вільним жаром
Твої сини вже розпеклись;
О, краю! Може незабаром
Ти будеш вільним, як колись.
Розкішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю ґарівний.
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!

Гр. Чупринка.

Я люблю мужиків за їх тисячлітню, тєжку історію, за культуру, що витворила з них людей, котрі смерті не бояться. За тото, що вони є, хоть пройшли над ними бурі світові і повалили народи і культури. Є що любити і до кого прихилитися. За них я буду писати і для них.

В. С. Стефаник

ЄВАНГЕЛІЇ НА СТРАСТЯХ В СТРАСТНИЙ ЧЕТВЕР

1. Івана 13: 31 до 18: 1.
2. Івана 18: 1—28.
3. Матея 26: 57—75.
4. Івана 18: 28—19: 1—16.
5. Матея 27: 3—32.
6. Марка 15: 16—32.
7. Матея 27: 34—54.
8. Луки 23: 32—49.
9. Івана 19: 25—37.
10. Марка 15: 43—47.
11. Івана 19: 38—42.
12. Матея 27: 62—66.

ЗА УПОКОЙ ЄВАНГЕЛІЯ Й АПОСТОЛИ

В понеділок — Ів. 5: 17—24; Рим. 14: 6—9.
Вівторок — Ів. 5: 24—30; 1 Кор. 15: 39—45.
Середу — Ів. 6: 35—39; 2 Кор. 5: 1—10.
Четвер — Ів. 6: 40—44; 1 Кор. 15: 20—28.
Пятницю — Ів. 6: 48—54; 1 Кор. 15 47—57.
Суботу — Ів. 5: 24—30; 1 Солун. 4 13—17.

Жовтень – October

1970 — має 31 днів — 1970

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	Ч	18	Прп. Євменія, єп. Гортин.; Свмч. Кастора, Свмц. Аріад.
2	П	19	Свмч. Трофима, Саватія й Дормедонта.
3	С	20	Влмч. кн. Михаїла Черн., боярина Теодора Черн.
4	Н	21	**Нед. 16 по Зел. Святах.** Св. Димитрія Митр. Ростов.
5	П	22	Пам'ять Препп., що спочивають у Київськ. Печерах
6	В	23	Сввмч. Андрея й Йоана
7	С	24	Мчц. Текли, преп. Нікандра, преп. Корпія
8	Ч	25	Прп. Сергія Рад., Прп. Євфросинії княж. Черніг.
9	П	26	Св. Ап. і Євanг. Іоана Богослова. мчц. Хири.
10	С	27	Мч. Каліграта і 49 воїнів з ним, преп. Саватія.
11	Н	28	**Нед. 17 по Зел. Святах.** Прп. Харитона
12	П	29	Прп. Киріяка, Прп. Теофана Милостив.
13	В	30	Св. Михаїла Митр. Київського
14	С	1	**Жовтень. Покров Пресв. Богородиці.** Ап. Ананії,
15	Ч	2	Св. Андрея, Хр. р. Юродивого; Свщмч. Кипріяна
16	П	3	Прп. Діонисія Іером. К.-Печ., Свщмч. Діонисія Ареоп.
17	С	4	Смч. Еротея, Володимира Новгор., преп. Єладія.
18	Н	5	**Нед. 18 по Зел. Святах.** Прп. Даміяна Києво-Печ.
19	П	6	Св. Ап. Томи з 70-ти. Св. мч. Макарія
20	В	7	Прп. Сергія Печерського.
21	С	8	Преп. Пелагії, св. Таїсії, преп. Трифона
22	Ч	9	Св. Ап. Якова Алф. з 12-ти, Прпп. Андрон. й Афанасії
23	П	10	Собор 7-ми Св. Волин.: прп. Іова Поч., Св. Стеф. й ін.
24	С	11	Ап. Филипа з 70-ти, Теофана пост. печ.
25	Н	12	**Нед. 19 по Зел. Святах.** Св. мч. Андроника
26	П	13	Прп. Веніямина Печ., Св. мч. Карпа
27	В	14	Прп. Миколи, і Параскеви.
28	С	15	Преп. Євфімія нового, первмч. Лукіяна Антіохій.
29	Ч	16	Прп. Лонгина К.-Печ., Леонтія, Дометея і ін.
30	П	17	Прор. Осії, прпмч. Андрея Крит., Прав. Лазаря-Чот.
31	С	18	† Ап. Луки з 70-ти, преп. Юліяна пуст.

4. **Нед. 16 по Зел. Святах.** Гол. 7-й. УЄ. Воскр. 5 Лук. 24:12-35. Літ.: Ап. 2 Кор. 6:1-10. Євanг. Мат. 25:14-30.

11. **Нед. 17 по Зел. Святах.** Гол. 8-й. УЄ. Воскр. 6 Лук. 24:36-53. Літ.: Ап. 2 Кор. 6:16-18, 7:1. Євanг. Мат. 15:21-28.

14. **Покрова Пресв. Богородиці.** УЄ. Лук. 1:39-49, 56. Літ.: Ап. Фил. 2:5-11. Євanг. Лук. 10:38-42, 11:27-28.

18. **Нед. 18 по Зел. Святах.** Гол. 1-й. УЄ. Воскр. 7 Івана 20:1-10. Літ.: Ап. 2 Кор. 9:6-11. Євanг. Луки 5:1-11.

25. **Нед. 19 по Зел. Святах.** Гол. 2-й. УЄ. Воскр. 8 Іван. 20:1-18. іЛт.: Ап. 2 Кор. 11:31-32, 12:1-9. Євanг. Лук. 6:31-36.

Не степами і не горами
простяглася твоя географія, —
на півкулях мільйонів сердець
і крізь невидимі простори пісень.

Не створила тебе історія,
а туга за твоєю красою.
Ти народилася в душах, як поезія,
і твоє поняття звучить, як
(метафора.

— Країно зі стогонів і молитов,
важливий продуценте смерти,
недаром своєю формою
нагадуєш розжоване серце.

Юрій Тарнавський.

Чого і зачим я турбуюсь? Хочеться мені слави запобігти в письменстві? Ні, не хочу тієї слави, їй-Богу, не хочу. Вся моя слава — Україна, якби я її добра хоч на мачину зробив, то б мені і була слава, я більшої не хочу. Якби я зміг показати безталанну долю життя людського, високую його душу, тепле серце, як вони є у мирі — то б моя слава була і моя надія справдилася.. Через це я і пишу, і пишу, пробую — а ось може і вдасться... Так що писання — моя думка, моя надія, моя віра...

Панас Мирний

ЧИТАННЯ З СТАРОГО ЗАВІТУ НА ВСЕНОЧНІМ (Парамеї)

На Всеночнім на більші свята бувають Читання (Паремії, Парамеї) з Старого Завіту, отже тут подаємо, які коли береться.

Та покищо треба зробити такі уваги:

В Старім Завіті, що є старо-словянською мовою, перші пять книг звуться: 1. **Битіе,** 2. **Ісход,** 3. **Левит,** 4. **Числа,** 5. **Второзаконіе.** А в Біблії виданій українською мовою (Видання Брит. Т-ва) ті самі книги зовуться: 1-ша книга Мойсея, 2-га книга Мойсея, 3-та книга Мойсея, 4-та книга Мойсея і 5-та книга Мойсея. Отже і в зазначуванню Парамей будемо звати ті книги Книгами Мойсеєвими.

Старословянський біблійний поділ має також **Чотири Книги Царства,** а в українській мові ті чотири Книги зовуться: Перва Книга Самуїлова, Друга Книга Самуїлова, Перва Книга Царів, Друга Книга Царів. Коротко взявши, то в церк.-слов. є: 1-ша Книга Царств, 2-га Царств, 3-та Царств і 4-та Царств. А в українськім тексті те саме має заголовки: 1-ша Самуїла, 2-га Самуїла, 1-ша Царств, 2-га Царств. Цього останнього ми також будемо держатись в зазначуванню.

Ще кілька уваг щодо скороченв:

1М, 2М, 3М — це Перша Книга Мойсея, Друга і т. д.

Іс. — Ісаія, Єр. Єремія, Ез. — Езекиїл, Прип. — Приповістки Соломона, Ек. — Екклезіяст і др. подібно.

Отже хто уважно перегляне заголовки Старого Завіту, той буде знати, до чого скорочення відноситься.

Рожд. Пресв. Богор. — 1) 1М 28: 10—17. 2) Ез. 43: 27; 44: 1—4. 3) Прип. 9: 1—11.

Воздв. Ч. Хр. — 1) 2М 15: 22—27, 16: 1. 2) Прип. 3: 11—18. 3) Іс. 60: 11—16.

Покров Пр. Богор. — як на Рожд. Пресв. Богородиці.

Димитрія — 1) Іс. 63: 15—19; 64: 1—5, 8—9. 2) Єр. 2: 2—12. 3) Прем. 4: 7—15.

Михаїла — 1) Іс. Навина 5: 13—15. 2) Суд. 6: 2—7, 11—24. 3) Іс. 14: 7—20.

(Продовження на 25 стор.)

Листопад – November

1970 — має 30 днів — 1970

Звич. Кал. н. с.	Дні тижня	Церк. Кал.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	Н	19	**Нед. 20 по Зел. Святах.** Св. Пр. Іоїля, Св. мч. Уара
2	П	20	Св. Влкмч. Артемія, Св. Герасима
3	В	21	Прп. Іларіона Печерського
4	С	22	Рівноап. Аверкія єп. Єрополь., св. Максиміліяна
5	Ч	23	Св. Ап. Якова, бр. Господнього з 70-ти, Св. Ігнатія
6	П	24	Прп. Арети Печ., прп. Сисоя схим. Печер., прп. Теоф.
7	С	25	Мч. Маркіяна і Мартирія, св. Тавіти, мч. Анастасія.
8	Н	26	**Нед. 21 по Зел. Святах. Св. Влкмч. Димитрія Солун.**
9	П	27	Прп. Нестора Літописця, Св. Димитрія Ростов.
10	В	28	Упок. Прп. Іова, Ігум. Почаївського.
11	С	29	Мчц. Анастасії римлянки, преп. Аврамія, преп. Марії
12	Ч	30	Сввмч. Зиновія й Зиновії, Св. Ап. з 70-ти: Тертія і ін.
13	П	31	Прп. Спиридона й Никодима Печ., Прп. Анастасія Печ.
14	С	1	**Листопад.** Косми і Дамяна та матері Теодотії.
15	Н	2	**Нед. 22 по Зел. Святах.** Прп. Маркіяна, Св. Акиндина
16	П	3	Прп. княж. Анни Київськ., Прп. Теодора
17	В	4	Прп. Луки, ченця Києво-Печерського
18	С	5	Муч. Галактіона й Епістимії, Св. ап. з 70-ти: Патрова
19	Ч	6	Прп. Онисифора, Ієромон., Прп. Луки Печ., Св. Павла
20	П	7	Свв. 33-х мучеників у Мелітині, Прп. Лазаря Галісей.
21	С	8	**Собор Архистр. Михаїла** і ін. Анголів. Преп. Марти.
22	Н	9	**Нед. 23 по Зел. Святах.** Свв. мучч. Онифора й Порф.
23	П	10	Свв. Апп. з 70-ти, Ераста, Олімпа, Родіона, Сосіпатра
24	В	11	Сввмч. Мини, Віктора, Вікен.
25	С	12	Св. Івана Милостивого, преп. Ніла, прор. Ахії
26	Ч	13	Св. Іоана Золотоуст. Архєп. Царг., Свмч. Антоніна
27	П	14	**Пущення.** Св. Ап. Пилипа з 12-ти, Св. Григорія Палами.
28	С	15	**Початок Пилипівки.** Мч. Гурія, Самона й Авіва.
29	Н	16	**Нед. 24 по Зел. Святах.** Св. Ап. Євanг. Матвія з 12-ти
30	П	17	Св. Григорія Єп. Неокесар., Прп. Нікона, Прп. Лазаря

1. **Нед. 20. по Зел. Святах.** Гол. 3-й. УЄ. Воскр. 9 Іван. 20:19-31. Літ.: Апост. Гал. 1:11-19. Єванг. Лук. 7:11-16.
8. **Нед. 21 по Зел. Святах. Св. Димитрія.** Гол. 4-й. УЄ. Воскр. 10 Іван. 21:1-14. Літ.: Апост. Гал. 2:16-20 та Тим. 2:1-10. Єванг. Лук. 8:5-15 та Іван. 15:17-27, 16:1-2.
15. **Нед. 22 по Зел. Святах.** Гол. 5-й. УЄ. Воскр. 11 Іван. 21:15-25. Літ.: Ап. Гал. 6:11-18. Єванг. Лук. 16:19-31.
22. **Нед. 23 по Зел. Святах.** Гол. 6-й. УЄ. Воскр. І Мат. 28:16-20. Літ.: Ап. Єф. 2:4-10. Єванг. Лук. 8:26-39.
29. **Нед. 24 по Зел. Святах.** Гол. 7-й. УЄ. Воскр. 2 Марк. 16:1-8. Літ.: Ап. Єфес. 2:14-22. Єванг. Лук. 8:41-56.

На роздоріжжі знову ми...
Наш дужий дух, як ураган,
Розбив дощенту мур тюрми,
Та не розвіяв гад пітьми
І не загоїв давніх ран.

Заблукались ми, хоч в далині,
Горить нам сонцем ідеал!
Довкола темно, як в труні,
Блукають привиди страшні,
І виє зляканий шакал.

Та геть зневіру! Певний шлях
Ми знайдем в темряві облуд,
Бо ж не ганебний рабський страх
На наших вільних прапорах,
А боротьба за вільний труд!...

Спиридон Черкасенко.

ЧИТАННЯ З СТАРОГО ЗАВІТУ НА ВСЕНОЧНІМ (Парамеї)

(Продовження з 23 стор.)

Введення — 1) 2М 40: 1—5, 9—10, 16, 34—35. 2) 1 Цар. 7: 51; 8: 1, 3—7, 9—11, 3) Ез. 43: 27; 44: 1—4.

Николая — 1) Прип. 10: 7, 6, 3: 13—16; 8: 34—35. 2) Прип. 10: 31—32; 11: 1—2, 4, 3, 5—12. 3) Прем. 4: 7—15.

Нед. пер. Рожд. — 1) 1М 14: 14—20. 2) 5М 1: 8—11, 15—17. 3) 5М 10: 14—21.

Нов. Рік. Вас. — 1) 1М 7: 1—2, 4—8, 3, 9—12, 14. 2) Прип. 8: 22—30. 3) Прип. 10: 31—32; 11: 1—2, 4, 3, 5—12.

Йордан, Водосвяття — 1) Іс. 35: 1—10. 2) Іс. 55: 1—13. 3) Іс. 12: 3—6. Тоді ж Апостол 1 Кор. 10: 1—4. Єв. Мар. 1: 9—11.

Трох Святих — 1) 5М 1: 8—11, 15—17. 2) 5М 10: 14—21. 3) Прем. Солом. 3: 1—9.

Стрітення — 1) 2М 13: 1—16. 2) Іс. 6: 1—13. 3) Іс. 19: 1—21.

Благовіщення (на Вечірни) — 1) 1М 28: 10—17. 2) Ез. 43: 27; 44: 1—4. 3) Прип. 9: 1—11. На Літ. 1) 2М 3: 1—8. 2) Прип. 8: 22—30.

Юрія — 1) Іс. 43: 9—14. 2) Прем. 3: 1—9. 3) Прем. 4: 7—15.

Рожд. Ів. Хрест. — 1) 1М 21: 1—8. 2) Суд. 13: 1—21. 3) Мал. 4: 1—6.

Ілії — 1) Цар. 17: 1—16. 2) 1 Цар. 18: 1—21. 3) 1 Цар. 19: 4—16.

Преображення — 1) 2М 24: 12—18. 2) 2М 33: 11—23; 34: 4—6, 8. 3) 1 Цар. 19: 3—9, 11—13, 15—16.

Усп. Богор. — 1) 1М 28: 10—17. 2) Ез. 43: 27: 44: 1—4. 3) Прип. 9: 1—11.

Зел. Свята — 1) 4М 11: 16—17, 24—29. 2) Йоіль 2: 23—32 (до „спасеться"). 3) Ез. 36: 24—28.

Петра і Павла — 1) 1 Посл. ап. Петра (Нов. Завіт.) 1: 3—9. 2) 1 Посл. Ап. Петра 1: 13—19. 3) 1 Посл. Ап. Петра 2: 11—24 (до „правдою жили").

(Продовження на 27 стор.)

Грудень – December

1970 — має 31 днів — 1970

Звич. Кал	Дні тижня	Кал. н. с. Церк.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА
1	В	18	Свмч. Платона; Св. Романа
2	С	19	Преп. Варлаама пер. ігум. Києво-Печ., прор. Авдія
3	Ч	20	Прп. Григорія Декаполіта, Св. Прокла Архиєп. Царг.
4	П	21	**Уведення в Храм Пресв. Богородиці.**
5	С	22	Св. Ярополка, кн. Волод.-Волинського.
6	Н	23	**Нед. 25 по Зел. Святах.** Св. Амфілохія Єп. Іконій.
7	П	24	Св. Влмч. Катерини, Свв. Августи й Порфирія
8	В	25	Прп. Мартирія — диякона
9	С	26	Упок. Св. Інокентія, преп. Якова Сир.
10	Ч	27	Св. Всеволода кн. Псков., Влкмч. Якова — Персіян.
11	П	28	Прпмч. Стефана Нов., мч. Іринарха, св. Теодора Рос.
12	С	29	Преп. Нектарія Печ., мч. Парамона і з ним 370.
13	Н	30	**Нед. 26 по Зел. Святах. Св. Андрея Первозван.**
14	П	1	**Грудень.** Св. Пр. Наума. Св. Филарета Милост.
15	В	2	Прп. Афанасія, Затв. Печерського
16	С	3	Прор. Софонії, преп. Івана єп. Колон., преп. Сави.
17	Ч	4	Влкмц. Варвари й з нею Юліянії, Прп. Йоана Дам.
18	П	5	Прп. Сави Освященого, Св. Гурія Архи. Казанськ.
19	С	6	**Миколая Чудотворця.** Максима
20	Н	7	**Нед. 27 по Зел. Святах.** Прп. Івана Постн. Києво-Печ.
21	П	8	Прп. Потапія. Св. Апп. з 70-ти, Аполоса, Кифа і інш.
22	В	9	Св. Анни (Зач. Пресв. Бог.)
23	С	10	Упок. Св. Іосафа єп. Білгор., Муч. Мини, Ермогена
24	Ч	11	Прп. Николая Сух. ченця К.-Печ., Прп. Даниїла Стовп.
25	П	12	Св. Спиридона єп. Тримиф., Свщмч. Олександра Єрус.
26	С	13	Преп. Мардарія Печ., Муч. Євстратія, Авксентія.
27	Н	14	**Нед. 28 по Зел. Святах — Праотців.** Св. мч. Фірса
28	П	15	Свв. мчч. Єлевферія й Анфії (ж.) Прп. мчц. Сусанни
29	В	16	Св. Агея, Марина, Прома і Ілярія.
30	С	17	Преп. Даниїла і трьох отроків: Ананії, Азарії й Мисаїла
31	Ч	18	Смч. Елевтерія і матери його Анфії, Степана Архиєп.

4. **Введ. в храм Пресв. Діви Марії.** УЄ. Лук. 1:39-49, 56. Літ.: Ап. Євр. 9:1-7. Єванг. Лук. 10:38-42, 11:27-28.
6. **Нед. 25 по Зел. Святах.** Гол. 8-й. УЄ. Воскр. 3 Марк. 16:9-20. Літ.: Ап. Єфес. 4:1-6. Єванг. Лук. 10:25-37.
13. **Нед. 26 по Зел. Святах.** Гол. 1-й. УЄ. Воскр. 4 Лук. 24:1-12. Літ.: Ап. Єфес. 5:9-19 та І Кор. 4:9-16. Єванг. Лук. 12:16-21 та Івана 1:35-51.
19. **Св. Миколая Чудотворця.** УЄ. Іван. 10:9-16. Літ.: Апост. Євр. 13:17-21. Єванг. Лук. 6:17-23.
20. **Нед. 27 по Зел. Святах.** Гол. 2-й. УЄ. Воскр. 5 Лук. 24:12-35. Літ.: Ап. Єфес. 6:10-17. Єванг. Лук. 13:10-17.
27. **Нед. 28 по Зел. Святах.** Гол. 3-й. УЄ. Воскр. 6 Лук. 24:36-53. Літ.: Ап. Кол. 3:4-11. Єванг. 14:16-24.

Через гори і доли, понад океани,
Крізь пущі і джунґлі — пливуть день і ніч голоси.
То не пісня, не поклик, не клекіт. Той зойк незбаданний —
Як останнє зітхання з останніх сил.

Не впіймати мелодії, сенсу не відгадати
Тих приглушених простором, далечинами тятих слів.
Відгуваєш одне лиш: крізь роки, події і дати
Хтось болюго-близький, — хтось, хто мусів загинути, — ось заціліВ!

Він ворушиться й навіть пручається — у останній судомі,
Коли вже мов цементом заціпило певність кінця.
І прояснює недовідоме,
Й вирисовує обрис лиця.
І вже руку підводить. І запалими палить очима.
І вже виразно видно: вогник життя не потух.

Скалічено й зганьблено тіло твоє, Батьківщино,
Та майбутніми бурями дихає Дух.

15. III. 1963 *Євген Маланюк.*

ЧИТАННЯ З СТАРОГО ЗАВІТУ НА ВСЕНОЧНІМ (Парамеї)

(Продовження з 25 стор.)

Цвіт. Неділя — 1) 1М 49: 1—2, 8—12. 2) Соф. 3: 14—19. 3) Зах. 9: 9—15.

Вознесення — 1) Іс. 2: 2—3 (до „стежками" Його). 2) Іс. 62: 10—63: 1—9. 3) Зах. 14: 1 (до: „Господень") — 4 (до: „на схід сонця"), 8—11.

ПОЯСНЕННЯ СКОРОЧЕНЬ

що приходять при означуванню Голосів Недільних Євангелій, Апостола та Євангелій на Службі Божій і др.

Гол. або Г. — Голос.
Утр. Єв., або УЄ — Утренне Євангеліє.
Літ. — Літургія або Литургія, отже Служба Божа.
Ап. — Апостол.
Діян. або Ді. — Діяння Апостолів.
Жи. — Жидів.
Рим. — Римлян.
1 Кор. — Перше до Коринтян.
2. Кор. — Друге до Коринтян.
Гал. — Галат і т. п.
Євангелисти: Мат., або Мт. — Матей: Мар., або Мр. — Марко; Лу. — Лука: Ів. — Іван.

Вишукування Апостолів і Євангелії:

Мт. 2: 1—12 значить: Матея 2-га Голова, а в ній читається від 1-го до 12-го стиха. Гал. 4: 4—7 значить: Послання до Галат Голова 4-та, а стихи в ній читається від 4-го до 7-го. Окремо звернемо увагу на таке означення: 1 Кор. 12: 27—13: 8. Це так розуміється: Перше до Коринтян, Голова 12-та, стихи від 27-го аж до слідуючої (13-тої) Голови, а дальше з Голови 13-ої до 8-го стиха. Себто читається в 12-ій Голові від 27-го стиха до кінця Голови, та дальше з Голови 13-ої до стиха 8-го.

М. І. МАНДРИКА

ДО СТОЛІТТЯ МАНІТОБИ

БАРВІНОК

Цвіте барвінок в мене під вікном,
Мені говорить синіми очима:
„Я з України, я її дитина,
Привезена, як піонер давно."
Я пригадав, як в дні минулі, темні, —
В минулому столітті, за моря
Манила щастям Воля і Земля
Моїх краян, прибитих лихом древнім.

Вони пливли в вантажних кораблях,
Не дбаючи про розкіш і вигоди,
Приймали легко всі тяжкі пригоди —
К а н а д а сяла їм, як сонце, у очах.

Яке ж було тяжке розчарування,
Коли попали в пущі, в дикий ліс."
І не один в той дикий ліс відніс
Найкращі мрії, долю й сподівання.

Але біда відкрила очі їм:
„Земля і Воля тут перед тобою.
Візьмемо працею цю землю й волю.
Не спинить нас ні ліс, ні дощ, ні грім."

„А як барвінок? — Як дитя маленьке,
Приспаний в грудці рідної землі,
З ланів коханих, що сховались в млі...
„В чужую землю посадім легенько."
Нехай росте, як в рідному ґрунті,
Скріпившись у матірнім підложжі...
Прийдуть роки хороші і погожі,
Прийдуть снопи пшениці золоті.

Барвінком причастилась Манітоба.
Прийшов канупер і любисток з ним,
Калина цвітом вкрилася рясним,
Рябина у коралевій оздобі.
Прийшли уми, майстрі і мудреці,
Родилися нові в новій епосі.
Канада виросла з лісів і хвощів
У край наш рідний, кращий за усі.
І гарно їй в барвінковому листі,
Пашать канупером її сади,
І полюбив чорноклен молодий
Калину у коралевім намисті.

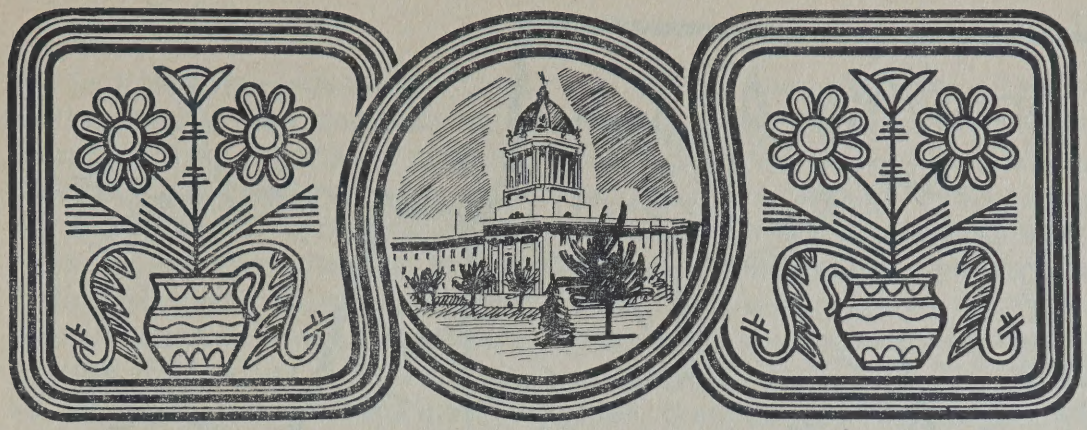

Манітоба входить у своє друге сторіччя

Цього року 15 липня сповниться 100 років існування Манітоби як одної з провінцій Канади. Того дня Манітоба перейде у своє друге сторіччя.

Манітоба положена в центральній частині Канади, між Саскачеваном із західнього боку і Онтаріо зі східнього. На півночі вона межує з Північно-Західніми Територіями і Гудсонським заливом, а на півдні з американськими стейтами — Північною Дакотою і Міннессотою. Її простір займає 246,512 квадратових миль, з чого 26,789 квадратових миль покриті водами її озер. Найбільше озеро називається Вінніпеґ, що має 9,094 кв. миль, друге — Вінніпеґосіс — має 2,086 кв. миль, третє, що називається Манітоба, має 1,817 кв. миль, а четверте — Савтерн Індіян — 1,060 кв. миль. Крім цих найбільших, є багато менших озер, що, разом узяті, займають приблизно 13 тисяч кв. миль.

Головніші ріки, що мають свої джерела в провінції або протікають крізь її територію, це: Саскачеван, Ред, Ассинибойн, Вінніпеґ, Чорчил, Нелсон, Гаєс, Суріс і Сван. Вони вливаються остаточно у Гудсонський залив. З трьох степових провінцій Манітоба є одинокою, що має безпосередній доступ до моря через Гудсонський залив, на березі якого положене портове містечко Чорчил.

Манітоба була п'ятою провінцією, що приступила до канадської конфедерації. Вона є шостою в Канаді щодо числа свого населення, і також шостою щодо вартости її продукції.

Дещо з історії Манітоби

В 1670 році англійський король Чарлс II передав у розпорядження англійських принців і торгівців великі обшари землі в Канаді, ріки з яких вливаються у Гудсонський залив. Вони створили велику торговельну фірму, яку сьогодні знаємо під назвою Hudson's Bay Company. Серед її уділовців було кілька князів, шляхтичів та лондонських торгівців. Принц Руперт був першим губернатором компанії. В тому часі ні-

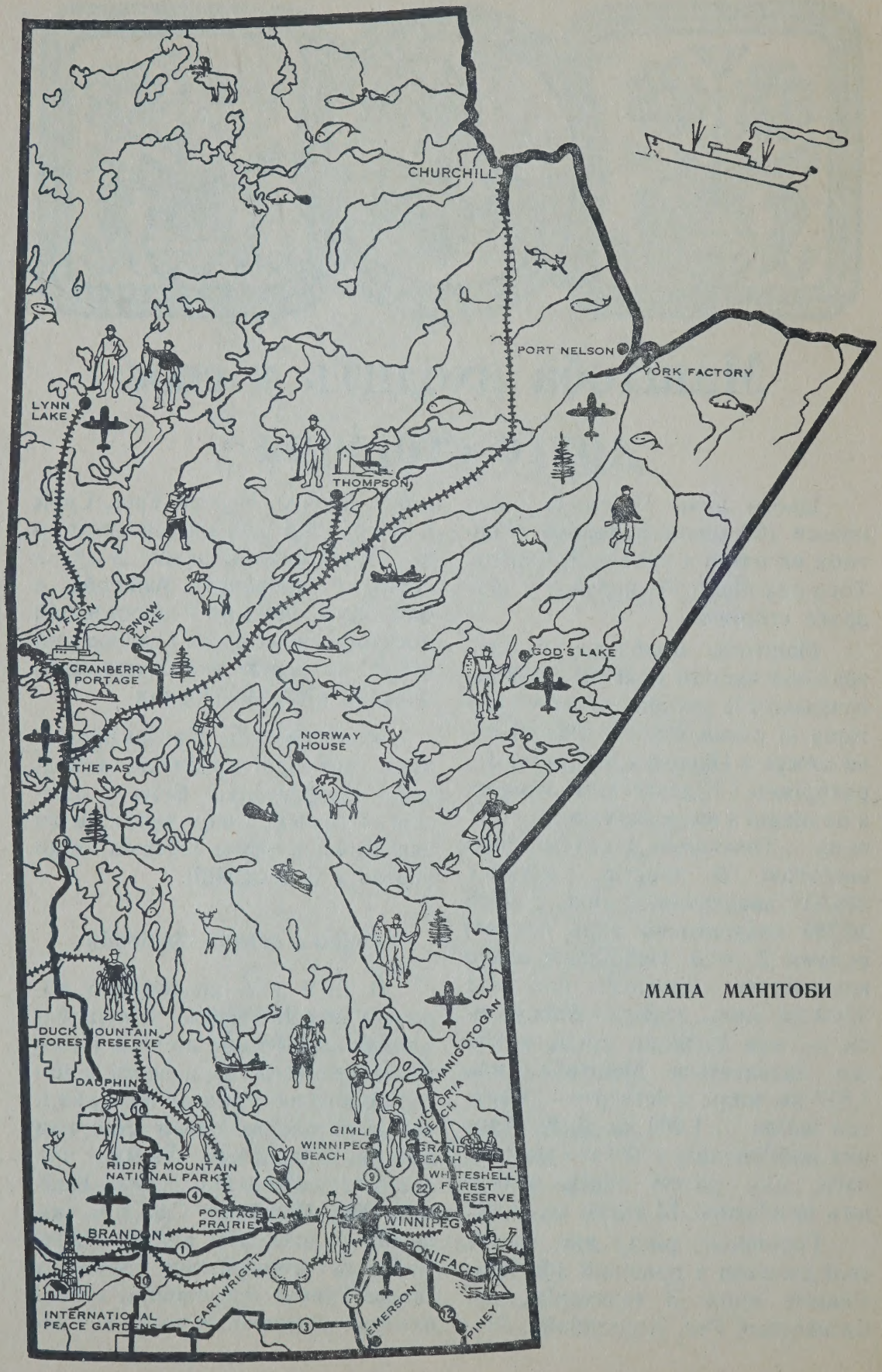

МАПА МАНІТОБИ

хто не думав про рільництво. Одинокою ціллю новозорганізованої компанії була торгівля хутрами. Компанія розбудувала сітку фортів і станиць з крамницями, до яких, переважно човнами, індіяни і білі мисливці привозили хутра лісової дичини і водної звірини. Згодом створилася ще одна спілка торгівців хутрами під назвою Норт-Вест Ко., яка повела завзяту конкуренцію з Гудсонською компанією. Вона також заснувала сітку станиць. Конкуренція була неперебірлива і нераз приходило до нападів на конкуренційні станиці і навіть до кровопролиття. В 1821 році обидві компанії об'єдналися під назвою Гудсонбейської Компанії.

Перше рільниче поселення на території теперішньої Манітоби зорганізував лорд Селкірк. В 1812 році він вислав в околиці ріки Ред групу шкотських поселенців, які чимало натерпілися від різних стихійних нещасть, як сарана, виливу ріки і також від нападів індіян та ворожого наставлення мисливців і торгівців хутрами, які побоювались, що обробка землі і прочищування лісів проженуть дичину. Та незважаючи на різні небезпеки, поселення лорда Селкірка перетривало лихоліття і зазнало кращих днів. Почали прибувати теж поселенці зі З'єднаних Держав і навіть з Онтаріо. Поселенці почали посуватись далі на захід. Крім транспортації ріками, важливу ролю в цьому піонерському періоді відіграли двоколесові вози, так звані „Ред Ривер картс", які по сьогоднішній день вважаються чимсь в роді історичної символіки тих часів.

Уряд новоствореної Домінії Канади відкупив від Гудсонбейської Компанії ті величезні обшари землі, якими її був наділив Чарлс II. Ця трансакція була переведена з британським урядом, але поки до цього дійшло, вибухло повстання мішанців („метисів") і індіян під проводом Луї Рієля, який створив свій провізоричний уряд. Деякі історики говорять, що Рієль мав добрі заміри. Він хотів, щоб мешканці терену мали голос в укладанні умов, на основі яких провінція приступила б до конфедерації. Федеральний уряд вислав проти Рієля відділ війська і провізоричний уряд провалився. Липня 15 1870 року Манітоба стала формально пятою провінцією Домінії Канади.

Уряди провінції

Від часу свого приступлення до конфедерації Манітоба мала 16 премієрів, хоч історик проф. Мортон є тієї думки, що є деякий сумнів щодо того чи перші голови урядів, які урядували перед 1874 роком, були премієрами в теперішньому розумінні цього слова. Список перших голів і премієрів, з роками їх урядування, тут подається:

1. Alfred Boyd (1870-71)
2. Marc Amable Girard (1871-72; 1874)
3. Henry James Clarke 1872-74)
4. Robert Atkinson Davis (1874-78)
5. John Norquay (1878-87)
6. David Howard Harrison (1887-88)

7. Thomas Greenway, Liberal (1888-90)
8. Sir Hugh John Macdonald Cons. (1900)
9. Sir Rodmond Palen Roblin, Cons. (1900-15)
10. Tobias Crawford Norris, Lib. (1915-22)
11. John Bracken, Progressive Lib. (1922-43)
12. Stuart Sinclair Garson, Lib. (1943-48)
13. Douglas Lloyd Campbell, Lib. (1948-1958)
14. Dufferin Roblin, Cons. (1958-1967)
15. Walter Weir, Cons. (1967-69)
16. Edward Schreyer, NDP (1969-)

Населення і міста

Під цю пору Манітоба має приблизно 970,000 населення і в порівнянні з іншими провінціями стоїть під цим оглядом на пятому місці. Столицею провінції є місто Вінніпеґ, що розложилося по обох берегах ріки Ред і Ассинибойн. Парляментарний будинок провінції вважається одним з найкращих на північно-американському континенті. У місті є два університети: Манітобський і Вінніпеґський. Третій університет, що має назву Брендонського, знаходиться в місті Брендон. Метрополітальний Вінніпеґ, що включає міські дільниці, які звуть себе міс-

Меморіяльний Парк у Вінніпеґу зі ставком, водограями і декоративними кущами. Вечорами і навіть у білий день приходять тут міщани на відпочинок. За парком, на південному боці вулиці Бродвей височіє будинок провінційного парляменту.

тами і мають свої окремі уряди, має приблизно пів мільйона населення. Інші міста в провінції такі:

Назва міста	Населення
Вінніпеґ	257,005
Ст. Боніфас	35,685
Брендон	29,981
Томпсон	20,000
Транскона	19,761
Портедж ля Прері	13,012
Флин Флон	10,201
Селкірк	9,157
Давфін	8,655
Ди Па	5,031
Стайнбах	4,648
Сван Ривер	3,470
Ніпава	3,229
Морден	3,097
Вирден	2,933
Вінклер	2,570

Важливий український осередок

Місто Вінніпеґ часто називають столицею канадських українців. І не без причини. Тут не тільки є велике українське поселення, що нараховує приблизно 60 тисяч, але в цьому місті є цілий ряд важливих українських громадських, освітніх, економічних і церковних установ та видавництв. У Вінніпеґу мають свій осідок митрополити українських Церков: Української Греко-Православної Церкви і Української Католицької Церкви. УГПЦерква має в цьому місті осідок своєї Консисторії з власними будинками та Колеґією Св. Андрея з Теологічним факультетом, яка положена на площі Манітобського університету. Тут є осідок Комітету Українців Канади, який кілька років тому набув власний будинок, у якому приміщується також Народна Фундація ім. Т. Шевченка.

У Вінніпеґу виходять чотири українські тижневики: „Канадійський Фармер", „Український Голос", що цього року відмічує 60-ліття своєї служби українському народові; „Новий Шлях" і „Поступ". У Вінніпеґу виходить теж (двічі в місяць) „Вісник", офіційний орган Української Греко-Православної Церкви, а крім цього кілька неперіодичних видань та бюлетенів. Тут виходить теж місячник „Християнський Вісник", орган Українського Євангельського Об'єднання Канади.

В цьому місті свої головні осідки мають українські обезпеченеві товариства: Українське Товариство Взаємної Помочі в Канаді, з власним новим будинком, і Братство св. Миколая. Є тут також ряд українських кредитових кооператив: Карпатія, Північного Вінніпеґу, Віра, Поступ, Дніпро, Степ, Св. Михайла, Пресв. Евхаристії і Св. Йосифа, що разом нараховують приблизно 7,000 членів та мають понад вісім мільйонів оборотових фондів.

У Вінніпеґу є кілька культурно-освітніх осередків. До найстарших серед них належить Український Народний Дім, що раніше служив приміщенням для культурно-освітніх, театральних і співацьких товариств та гуртків. В ньому приміщувалась колись Бурса ім. Адама Коцка. В ньому донедавна приміщувалася головна канцелярія Взаємної Помочі. Вінніпеґський Народний Дім має одну з найкращих українських бібліотек. Великий свій дім має в цьому місті Українське Національне Об'єд-

нання. В ньому приміщується багата колекція різних експонатів народного мистецтва та архівний відділ Осередку Культури і Освіти. При ньому існує добре вишколений хор під орудою Володимира Климкова. Після Народного Дому найстаршими інституціями в цьому роді є Інститут Просвіти та Читальня Просвіти. Минулого року власну домівку придбала Українська Вільна Академія Наук.

Чудовий Ассинибойн Парк у Вінніпеґу.

Вінніпеґ став Меккою для українців Канади, бо в цьому місті на парляментарній площі відслонено в 1961 році пам'ятник Тарасові Шевченкові. Майже немає такого погідного дня, щоб хтось з українців не приходив віддати пошани цьому безсмертному ґенієві української нації, а хто з українців приїздить з дальших сторін, з інших країн чи континентів, той неодмінно відвідує пам'ятник і часто складає вінок. Літньою порою хтось завжди приносить під памятник живі квіти.

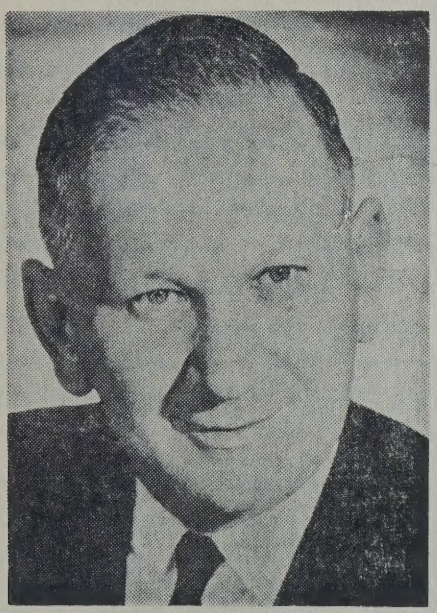

Степан Дзюба,
мейор Вінніпеґу.

Мейором міста Вінніпеґу є Степан Дзюба. Він урядує безперервно від 1956 року. В міській управі Вінніпеґу є три українці алдермени: Славко Ребчук, Павло Парашин і Микола Маланчук. В шкільній управі міста є три українки: Ольга Фуґа, Ольга Мемрик і Ізабеля Судол. Пані Ольга Фуґа є головою шкільної ради.

Метрополітальний уряд Вінніпеґу має двох українців. Ними є Іван Сулимко і Кеннет Ґаланчук.

Українці Манітоби

Згідно з переписом населення, переведеного в 1961 році, в Манітобі було 105,372 українців. Є тут великі скупчення українців в таких околицях, як Вайта-Сондавн, Стюартбурн-Толстой, Давфін, Ґилберт Плейнс, Келд, Ґрендвю, Роблин, Етелберт, Сифтон, Вінніпеґосіс, Веллей Ривер, Ґарленд, Пайн Ривер, Кован, Сван Ривер, Росбурн, Овкборн, Сенді Лейк, Мензі, Елфінстон, Енґусвил, Россел, Шол Лейк. Багато українців живе також між озерами Вінніпеґ і Манітоба.

Поселення українців у Манітобі почалося в другій половині 90-тих років останнього століття. Сьогодні нащадків тих піонерів знайдете в кожнім зайнятті і професії. Є тут українські вчителі державних шкіл, багато принципалів шкіл та професорів університету. Є інспектори і суперінтенденти шкіл. Є українці судді та урядовці в урядових департаментах. Є посли і міністри. Фактично, уже дуже мало є таких ділянок, в яких не було б українців.

Одною з атрактивних українських імпрез у Манітобі є триденний Канадійський Український Національний Фестиваль в містечку Давфін, що, почавши з 1966 року, відбувається кожного літа. Він притягає до містечка тисячі народу з різних частин Канади і навіть зі З'єднинених Держав Америки, і не тільки самих українців. Крім концертових виступів на Ви-

ставовій Площі, учасники фестивалю мають нагоду оглянути багату колекцію речей і знаряддя, що ними користувалися наші поселенці в піонерській добі. Українські мистці, малярі і скульптори, виставляють там свої твори. Управа фестивалю запрошує до участи в концертовій програмі кращі українські хори, танцювальні ансамблі і солістів. В 1968 році фестиваль відкрив Дж. Діфенбейкер, а в 1969 новий премієр Манітоби — Ед Шраєр. Цьогорічний фестиваль у Давфіні відбудеться 31 липня і 1 та 2 серпня.

Українці в політичному житті

В пропорції до загального населення провінції українці в Манітобі становлять приблизно 12 відсотків і тому їх вплив в політичному житті провінції є тут замітніший. Перший посол українець до Манітобського парляменту був вибраний 1915 року. Тут подаємо список усіх українців, які були послами в різних часах від 1915 року. Деякі з них послують сьогодні.

Тарас Д. Ферлей, ліберал, був вибраний в окрузі Ґімлі і послував зід 1915 до 1920 року.

Микола А. Григорчук, був вибраний вперше в окрузі Етелберт 1920 року, з рамени прогресивної (фармерської) партії, що згодом приєдналася до лібералів. Він послував від 1920 до 1936 року, а тоді знову від 1941 до 1945. Він був першим українцем, що був обраний заступником спікера легіслятури 28 лютого 1936 року.

Дмитро Якиміщак, по фаху учитель, був обраний в 1920 році в окрузі Емерсон, як незалежний і послував до 1927 року. Згодом він закінчив правничі студії і довгі роки практикував у Вінніпеґу.

Микола В. Бачинський був обраний в окрузі Фишер в 1922 році з фармерської партії і послував безпереривно (пізніше як ліберал) до 1958 року, коли ліберальна партія зазнала поразки і до влади прийшли консерватисти. В 1937 році Бачинський був обраний заступником спікера, а 7 листопада 1950 року спікером легіслятури (парляменту).

Михайло Роєцький чи Роєвський був вибраний 1922 року в окрузі Ґімлі як незалежний і послував до 1927 року.

Василь Лісовський, з партії суспільного кредиту (Social Credit) був обраний в окрузі Етелберт 1936 року і послував до 1941 року. По фаху був учителем.

Йосиф Вавриків, з партії сі-сі-еф, був вибраний в окрузі Ґімлі 1936 року і послував до 1941 року.

Іван Соломон, по фаху адвокат (тепер суддя в Вінніпеґу) був вибраний вперше як коаліційний кандидат в окрузі Емерсон 1941 року (пізніше кандидував як ліберал) і послував безпереривно до 1957 року, коли його було назначено суддею. В січні 1953 року він був обраний заступником спікера легіслятури і перевибраний на те становище новою легіслятурою на сесії 1954 року.

Микола І. Стрик, по фаху учитель, був вибраний 1941 року в окрузі Ст. Клементс як кандидат ліберально-прогресивної партії і послував до 1945 року, а тоді знову

від 1949 до 1950 року. Помер під час послування.

Степан Кравчик, принципал школи, був вибраний послом у Вінніпеґу, як коаліційний кандидат 1941 року і послував до своєї передчасної смерти, яка скосила цю надійну людину 21 січня 1943 року.

Михайло Савчук, по фаху учитель, був вибраний в окрузі Етелберт 1945 року з партії сі-сі-еф (тепер нова демократична партія) і послував впродовж одної каденції до 1949 року.

Вилберт Данилейко, з партії сі-сі-еф, був вибраний в окрузі Ст. Клементс 1945 року і послував до 1949 року.

Василь Скраба, який був членом міської управи (алдерменом) Вінніпеґу, кандидував у Вінніпеґу як ліберал і був вибраний послом 1945 року та послував до 1949 року.

Михайло Н. Григорчук (син Миколи) був вибраний як ліберал в окрузі Етелберт в 1949 році і послував безперервно до 1966 року. По фаху адвокат, який залюбки займається теж і фармерством та плеканням скоту. Він був першим з послів українців у Манітобі, якого тодішній премієр Кемпбел назначив членом свого уряду. Дня 25 січня Григорчук був назначений генеральним правником (Attorney General), що після премієра вважається найвищою міністерською ранґою. Назва виборчої округи Етелберт була змінена на Етелберт-Плейнс, а під час недавного перерозподілу границь зовсім зникла; частину прилучено до округи Давфін, а частину до округи Роблин та до Сван Ривер.

Василь Луцко був вибраний послом 1949 року в окрузі Спрінґфілд як ліберал, в 1953 році був перевибраний і послував до 1959 року.

Іван М. Гаврилюк, сі-сі-еф, учитель по фаху (принципал), був вибраний вперше 1949 року в окрузі Вінніпеґ Норт і в тій окрузі був перевибраний в 1953 році, а 1958 року був вибраний в окрузі Борровс (Вінніпеґ) та перевибраний там у 1959 році. Послував до 1962 року. В 1958 році він переміг комуніста Василя Кардаша, який послував від 1941 року.

Стах Кап (Сорр), ліберал, був вибраний в окрузі Ст. Клементс в 1953 році і послував впродовж одної каденції до 1958 року.

Степан Дзюба, мейор міста Вінніпеґу, був вибраний незалежним послом у Вінніпеґу в окрузі Лоґан 1953 року. В наступних виборах уже не кандидував, бо урядування містом не залишало йому часу на посольські обовязки.

Іван Танчак, ліберал, колишній учитель, був вибраний послом 1958 року в окрузі Емерсон і послував безперервно до 1969 року.

Петро Ваґнер, сі-сі-еф, був вибраний послом 1958 року в окрузі Фишер і перевибраний у виборах 1959 р. Послував до 1962 року.

Марко Смеречанський, ліберал, був вибраний 1962 року в вінніпеґській окрузі Борровс. Послував впродовж одної канденції до 1966 року. В 1968 році був вибраний послом до федерального парляменту з округи Прованшей.

Степан Петрик, ліберал, вибраний вперше у підвінніпеґській окрузі Ассинибоя 1962 року і пе-

ревибраний в тій же окрузі 1966 і 1969, отже є послом у теперішній леґіслятурі.

Степан Пітерс, сі-сі-еф, вибраний в окрузі Елмвуд (підвінніпеґський округ) 1962 року і послував до 1966 року.

Федір Клим, консерватист, по фаху учитель, був вибраний послом 1959 року в окрузі Спрінґфілд. Послував до 1969 року.

Семен Юськів, новий демократ, вибраний послом 1966 року в окрузі Брокенгер та перевибраний 1969 року в новій окрузі Лак Де Бонней, бо після перерозподілу границь виборчих округ Брокенгер зник з виборчої мапи. Юськів є тепер міністром рільництва в новодемократичному уряді премієра Шраєра.

Богдан Ганущак, новий демократ, по фаху учитель (має закінчене право), був вибраний послом у вінніпеґській окрузі Борровс та перевибраний 1969 року. Він є тепер спікером (головою) леґіслятури.

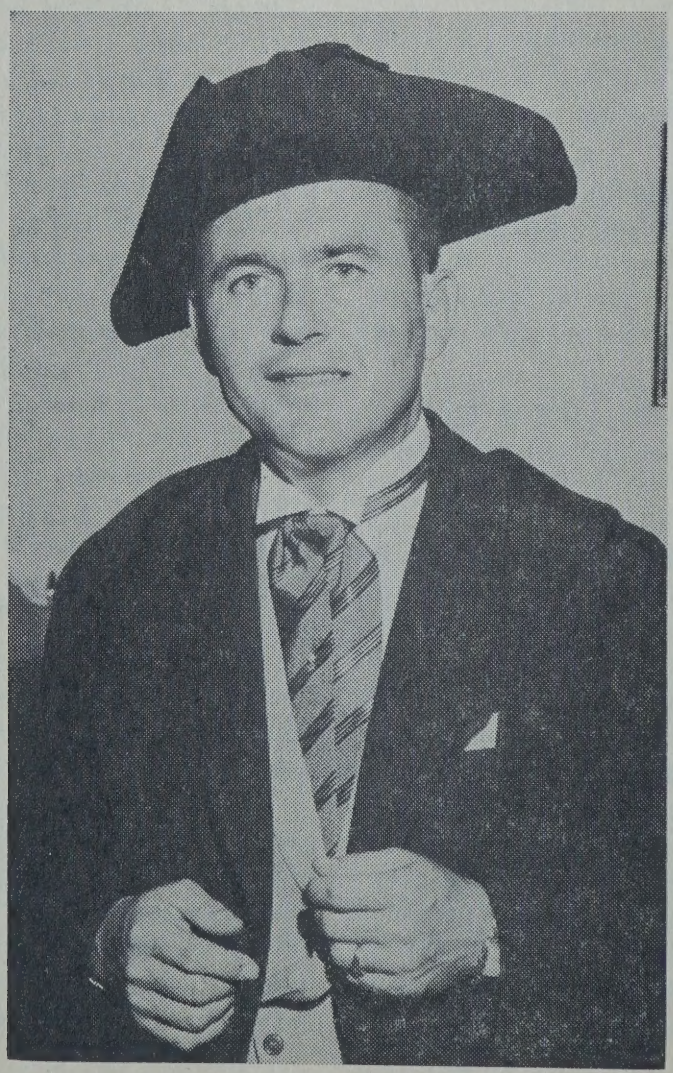

БОГДАН ГАНУЩАК
спікер Манітобської леґіслятури

Михайло Кавчук, новий демократ, був вибраний послом 1966 року в окрузі Етелберт Плейнс і послував до 1969 року.

Петро Маснюк, консерватист, був вибраний 1966 року в окрузі Фишер і послував до 1969 року.

Петро Буртняк, новий демократ, був вибраний послом 1969 року в окрузі Давфін і є тепер міністром туризму і розваги в новодемократичному уряді премієра Шраєра.

Григорій Шафранський, новий демократ, по фаху учитель, був вибраний послом в окрузі Радіссон 1969 року і є послом в теперішній легіслятурі.

Василь Уруський, новий демократ, був вибраний послом 1969 року в окрузі Ст. Джордж, і є послом у теперішній легіслятурі.

Коли зробимо підрахунок, то побачимо, що, почавши з 1915 року, в Манітобському парляменті було до цього часу 31 послів українців (32, коли врахувати комуніста Кардаша), в тому числі трьох заступників спікера, двох спікерів і трьох міністрів.

У теперішній легіслятурі, 29-тій від того часу, коли Манітоба стала провінцією, є шість послів українців: Степан Петрик (ліберал), Богдан Ганущак, спікер; Петро Буртняк, міністер туризму і розваги; Семен Юськів, міністер рільництва; Григорій Шафранський і Василь Уруський.

Крім цього, Манітоба дала пять послів українців до федерального парляменту: Федора Заплітного, В. Яцулу (помер незабаром після обрання), Миколу Мандзюка, Йосифа Слоґана і Марка Смеречанського, який тепер послує, і двох сенаторів: Василя Вала (Волохатюка, уже покійний) та проф. Павла Юзика.

Дост. Петро Буртняк
міністер туризму.

Дост. Семен Юськів
міністер рільництва

Культурна мозаїка

Населення Манітоби складається з різних національностей, як це побачимо з перепису населення, переведеного в 1961 році. Подаємо тільки численніші етнічні групи. Населення провінції в тому році нараховувало 921,686 осіб.

Національність	Кількість
Британського походження	396,445
Українці	105,372
Німці	91,846
Французи	83,936
Голляндці	47,780
Поляки	44,371
Скандинавці	37,746
Індіяни і ескімоси	29,427
Жиди	18,898
Італійці	6,476
Всі інші	59,389
	921,686

Деякі факти про сучасну Манітобу

На основі статистики з 1967 року сільсько-господарська продукція в провінції становила вартість 483 мільйони долярів. Збіжжя дало 314 мільйонів, скот 164 мільйони, а мед і хутра 5 мільйонів. У тому році було 39 тисяч окремих господарств (фармів). Пересічна величина одного господарства становила 490 акрів. Крайовий перепис в 1961 році виказав 39,747 фармів. Це значить, що число окремих господарств зменшилося, але зате збільшився простір фармів. Було 653 збіжжевих елеваторів, в яких було місця на приблизно 60 мільйонів бушлів збіжжя.

Автомобілів за звітний рік було в Манітобі 276,603, грузовиків (троків) 73,324, провінційних і бічних шляхів 11,228 миль, більшість з них покритих цементом або асфальтом. Телефонів було 383,984.

Манітоба має великі мінеральні багатства. Вартість гірничої (копальняної) індустрії в 1967 році становила $149,060,687. Флин Флон, Томпсон і Линн Лейк є великими осередками гірництва. Головніші мінерали це — мідь, нікель, цинк, кобальт, олово, золото, срібло і залізна руда.

Більша частина Манітоби покрита лісами. Загальна вартість лісової продукції в 1967 році становила 25 мільйонів долярів. В південно-західній частині Манітоби, в околиці Вирден, добувають оливу. В 1967 році вартість добутої оливи становила приблизно 24 мільйони долярів.

Усіх фабрик у провінції було в 1967 році 1,500. Вони затруднювали 47,640 робітників.

Один з найкращих національних парків знаходиться в Манітобі. Це Riding Mountain National Park, що положений між Брендоном і Давфіном і має 1,148 квадратових миль. Містечко в ньому має індіянську назву — Васаґамінґ. Воно положене над озером, що називається Clear Lake. Вода у ньому чиста, прозора. Тисячі туристів приїжджають до цього парку для відпочинку і розваги. В парку є велике стадо буйволів. Крім Клір Лейк, у парку є багато менших озер.

Останніми роками уряд почав розбудовувати провінційні парки. Їхні назви: Гвайтшел, Ґренд Біч,

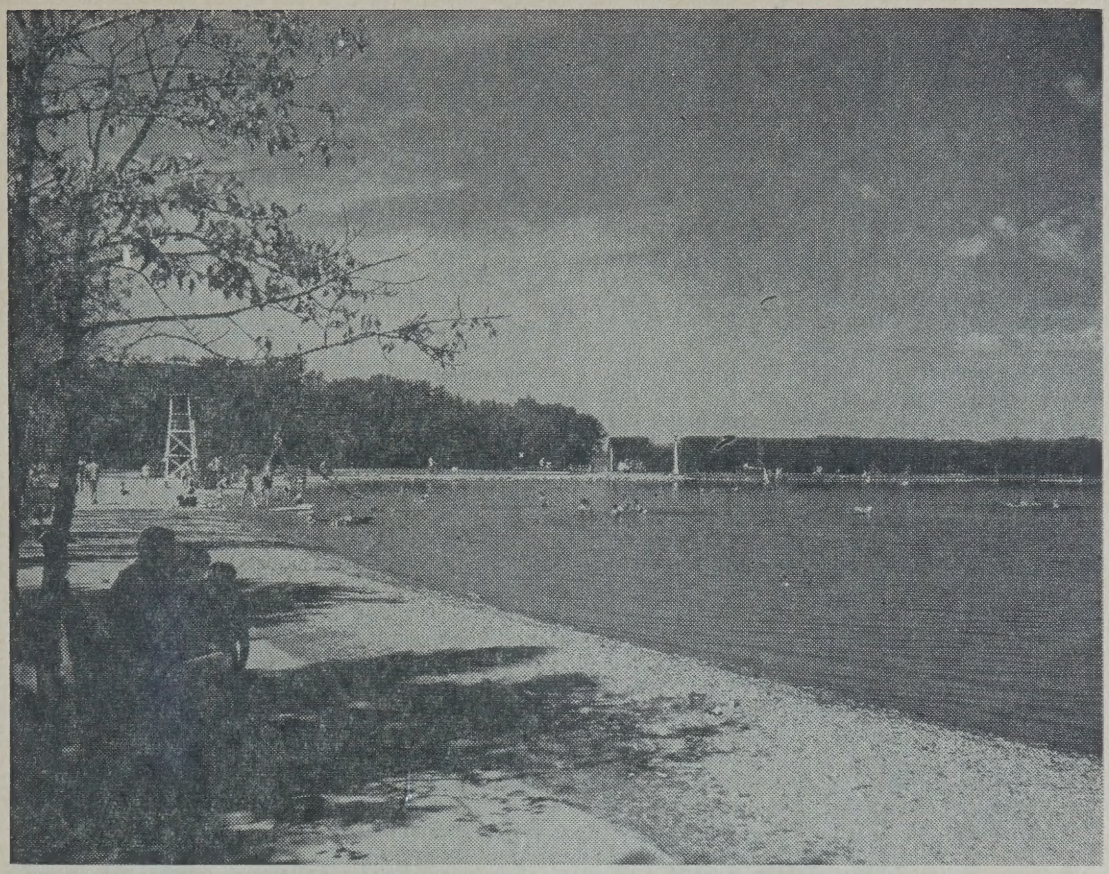

Озеро Клір Лейк у Райдінґ Мавнтен Національнім Парку в Манітобі. Коло нього розложилося містечко Васагамінґ серед смерекового й соснового лісу.

Тортл Мавнтен, Дак Мавнтен, Кліровотер, Ґресс Ривер, Бирдс Гилл, Спрус Вудс і Асессіппі.

Тому, що в провінції є багато великих озер, вона має велику рибну індустрію. В 1966-67 роках комерційні рибалки зловили приблизно 30 мільйонів фунтів різної риби.

Манітобська легіслятура (парлямент) складається з 57 послів. До федерального парляменту в Оттаві провінція посилає 13 послів. Теперішнім премієром провінції є Ед Шраєр, а особистим репрезентантом королеви Єлисавети є Ричард С. Бовлс. Провінційний герб зображує буйвола, стоячого на скелі, а в горішній частині є хрест св. Юра. Рослинна емблема провінції це крокіс. В травні 1966 року уряд проголосив прапор провінції. Це „Ред Енсайн" з гербом провінції на ньому.

Міжнародний Город Миру

В 1932 році на американсько-манітобській границі, 16 миль на південь від канадійського містечка Боссевейн, був формально відкритий так званий „Інтернешонал Піс Ґарден". Він займає 1,451 акрів манітобської землі і 888 акрів Норт-дакотської. Цей „Город миру" постійно розбудовується і відзначається особливою красою. Насаджено там багато орнаментальних кущів, розбудовано дороги і доріжки, мости, впорядко-

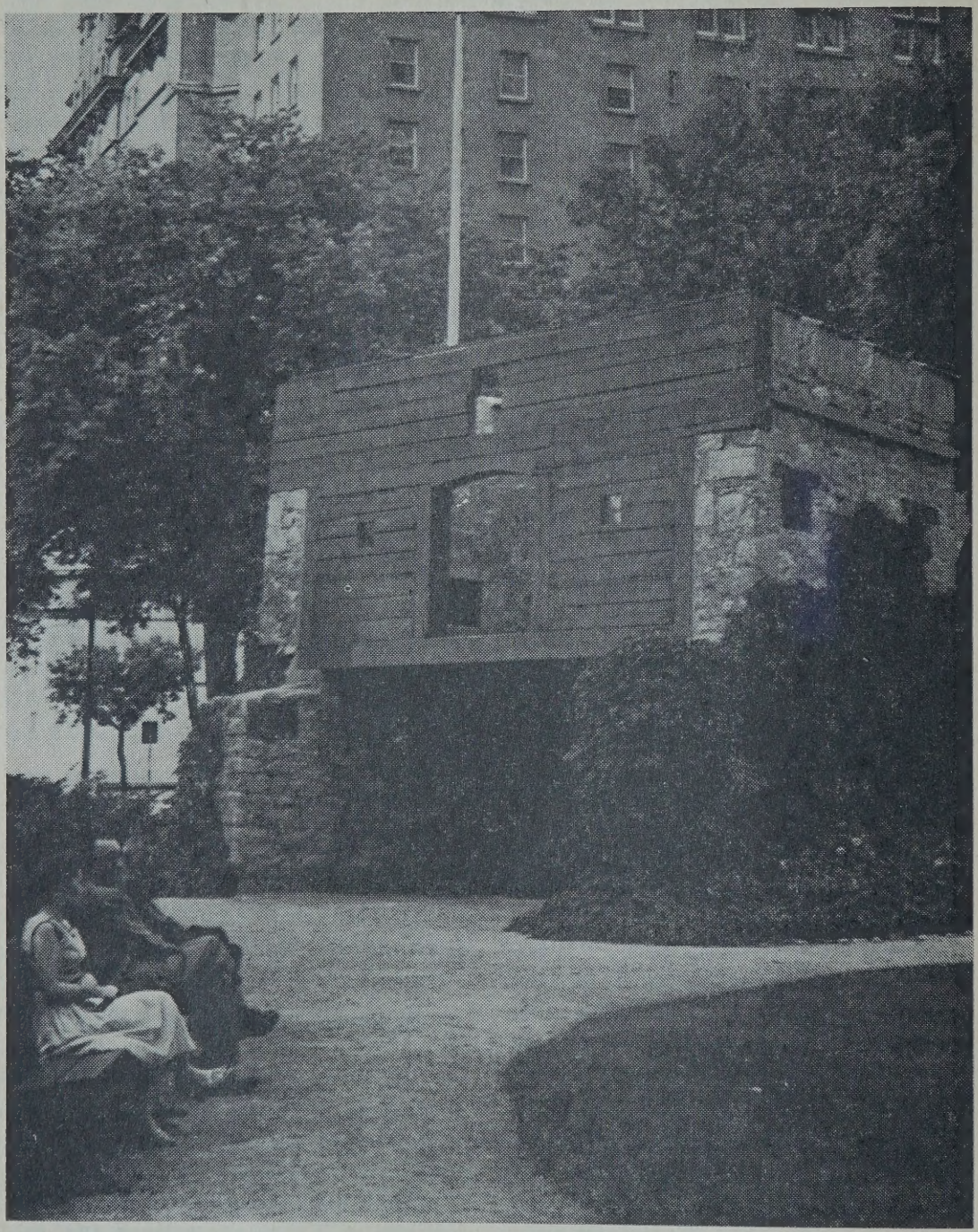

Залишки форту Upper Fort Garry у Вінніпеґу. Будова цього форту, початa Гудсонбейською компанією на березі ріки Ред, була закінчена 1822 року. Велика повінь у 1826 році так знищила цей форт, що губернатор компанії вже не вважав доцільним його відновляти. Натомість він постановив збудувати новий форт на зовсім новому місці, 19 миль в північному напрямі від Вінніпеґу, на березі ріки Ред. Цей форт відновлено і тепер він є одним з історичних туристичних атракцій. Залишки вінніпеґського форту знаходяться при вулиці Мейн, коло готелю Форт Ґеррі.

вано травники, але при тім збережено природню рістню. Є там ряд малих озер, майдани для прогульковців і туристів, стоянки для авт і хатніх возів (трейлерс), великий майдан з лавками для публіки і підвищення під дахом для оркестри, крамнички з сувенірами тощо. На відкриті в 1932 році було 50 тисяч народу з Канади і З'єднених Держав. Тоді було вмуровано плиту з таким написом:

"To God in His Glory we two nations dedicate this Garden and pledge ourselves that as long as men shall live, we will not take up arms against one another."

У перекладі: Господеві на Його Славу ми, два народи, присвячуємо цей Город, і прирікаємо собі, що так довго, як довго житимуть люди, ми не підемо зброєю один на одного.

І. Г. Сирник

І. Лобода

У ШІСТДЕСЯТИРІЧЧЯ

„Я на сторожі коло їх
Поставлю слово".
(Т. Шевченко)

І стало слово на сторожі правди,
Вкраїнським голосом летіло у світи.
Це хто сказав, що людям із-за моря
Не треба волі, правди і мети...?

Збрехали нам, що вмерло слово „воля",
Шептали злобно: „беркути не орли".
В гомстедах, пралісах кували свою долю
Мої окрадені, знедолені брати.

Пройшли роки. І збулися надії.
На кон історії виходить третя рать.
Її почули в Києві й Оттаві,
І молодієш „Голосе" в свої ти шістдесят.

Бий ворога усіх відтінків і покроїв,
Картай зміїний рід, холуйство тут і там.
Веди завжди хоробрих, мудрих воїв,
Які не моляться чужим земним богам.

З передісторії „Українського Голосу"

Цей історичний документ з 1909 року, що сам за себе говорить, подаємо в оригінальному правописі.

***

ПОКЛИК
до
ПОВ. ТОВ. УЧИТЕЛІВ,
ФАРМАРІВ ТА РОБІТНИКІВ.

Всї ми Українцї, що живемо в Канадї, радіэмо, читаючи вісти зі Старого Краю, де наші брати сьміло та завзято борють ся за свої права, а праця ся збогачуэсь новими успіхами — новими побідами. З кождим днем набирають они нових сил та поборюють тяжкі перепони на шляху свого розвою. Слїди їхньої працї проявляють ся перед нашими очима що раз яскравійшим промінем, бо всї свої сили, всю енергію віддають они на осьвідомленэ темнїйших мас. До працї сеї уоружують ся они знанэм — наукою і з кождим днем побільшають свою пресу, яка заносить їхнї слова до бідних хатин де живуть поневолені маси. У темних мас зростаэ сьвідомість завдяки сїй праци.

А тепер огляньмось і ми, чи і між нами те саме дїэсь. Коли справді роздивимось, то побачимо, що наша народня нива поросла буйними бурянами. А щоб очистити сю ниву, нам треба добрих, кріпких плугів.

Говорять вчені люди, що лише сї народи можуть розвивати ся, що мають у себе пресу, себ-то ґазети, журнали, книжки і взагалї писане слово, на якому можуть образуватись.

Ми Українцї, що живемо тепер на просторах Канади, маэмо як-раз добру нагоду переконатись про се. Стикаючись з иньшими народами, ми бачимо, що майже кождий з них маэ у себе гарну бібліотеку, а попри се предплачуэ ріжні ґазети та журнали.

У нас сього нема і коли ми хочемо зрівнятись з ними і зажити житэм як рівні з рівними, то мусимо спішитись щоб наша сьвідомість дігнала їх. А щоб се осягнути, щоб піднести уровень нашого знаня і стати сьвідомими горожанами землї, без'услівно мусимо мати те саме оружіэ в своїх руках. Нам конечно, треба мати добрі поступові ґазети, журнали та книжки, бо лише при помочи сих зможемо двигнутись з нашого занепаду та увільнитись від темноти, яка від віків володіэ нами.

Сьвідомі, більше просьвічені повинні давати примір в сьому дїлї, тому то і звертаэмось з отсею відозвою до наших Вп. Тов. Учителїв, сьвідомих Фармерів і Робітників.

На сьогорічній учит. конвенції заложено „Укр. Видав. Спілку" якої цїлию э: видавати часописи, брошури і книжки і тому кожда сьвідома одиниця повинна як найскорше стати членом сеї спілки, щоб задумане дїло змогло скоренько почати свою роботу.

Рівночасно з отсею відозвою висилаэмо і Статут згаданої С-ки. Перечитайте, эго, а певно сейчас постараэтесь бути членом эї.

Дирекція на 1909 р. Т. Д. Ферлей, предсід. В. Кудрик, секр. В. Чумер, касієр. Я. В. Арсенич, В. Карпець, О. Жилич, Г. Сліпченко.

60 РОКІВ НА СЛУЖБІ НАРОДУ

Коли 60 років тому наші громадські провідники, які складалися головно з учителів і студентів, застановлялися над потребою видання народного часопису, незалежного від чужих політичних і церковних впливів; часопису, що служив би всеціло інтересам українських поселенців та українському народові, то у тих далеких часах назва „українець" була такою ж рідкістю, як сьогодні є такі назви як „ґаліціян", „австріяк", „буковинець" і „русин" на означення нашого національного роду.

Сьогодні, з перспективи 60 років, треба справді подивляти відвагу тих народних патріотів, які новій газеті насмілились дати назву „Український Голос", коли українці себе українцями не називали. Вже сама назва „Український Голос" мала великий вплив на розбудження національної свідомости наших поселенців. Під її впливом і повчаючих статтей відроджувалась національна гідність і свідомість; старі неправильні назви позникали з ужитку і правильна національна назва вкоренилася серед наших поселенців і їх нащадків.

В 60-ліття „Українського Голосу" слід з вдячністю згадати тих патріотів, які заснували цю народну газету та впродовж того часу нею піклувалися. Велика шана належиться зокрема першим її редакторам — св. п. Василеві Кудрикові і св. п. Мирославові Стечишинові, які надали ідейний напрям газеті та скристалізували ідеологію канадських українців. Шана належиться теж першим управителям видавництва: Т. Д. Ферлеєві, П. Г. Войценкові, які піклувалися його матеріяльним станом, а були не раз дуже прикрі часи.

Годиться у цьому ювілейному році помянути добрим словом щирих приятелів „Українського Голосу", ім'я яких легіон, які приєднували йому читачів, поширювали між народом і не раз приходили йому з матеріяльною допомогою.

З усіх українських часописів в Канаді найбільш стабільним під оглядом редакторським та ідеологічних напрямних був і є „Український Голос". До цього часу він мав тільки трьох редакторів. Василь Кудрик, пізніше священик Української Греко - Православної Церкви в Канаді, був редактором від 1910 до 1921 року і до кінця свого життя, час-до-часу, поміщував статті на різні теми. Після нього, десь від половини 1921 до часу свого упокоєння в 1947 році, редактором був Мирослав Стечишин. Від 1947 року редактором є Іван Г. Сирник. Впродовж 60-ти років були різні співредактори у різних часах, але відповідальність за ідейний напрям газети лежала на згаданих трьох.

За останніх 60 років „Український Голос" виконував важливу роботу в різних ділянках народного життя. Крім поширення національної свідомости, про що вже була мова, він відіграв важливу

ролю в заохочуванні молодих українців здобувати вищу освіту. Вистачить переглянути кілька перших річників газети, щоб переконатися, яке велике значення він привязував до цієї справи. Він закликав українських батьків посилати своїх дітей до середніх шкіл та університетів, бо тільки освітою можна піднести себе на вищий рівень і здобути пошану у співмешканців Канади. Він сприяв і багато місця на своїх сторінках віддавав справі виховних інститутів, які мали завдання виховувати громадських провідників. Він також закликав старших до самоосвіти, до творення читалень, Народних Домів, культурно-освітніх товариств. Щоб дати українцям добру книжку в руки, видавництво „Українського Голосу" друкувало твори кращих українських письменників і цим збагачувало фонд української книжки. Його монументальним досягненням на цьому відтинку було видання чотиритомного „Кобзаря" під редакцією проф. Леоніда Білецького, відомого шевченкознавця. На сторінках „Українського Голосу" випробовували свої таланти: Ілля Кириляк, Онуфрій Івах, Іван Данильчук, Михайло Петрівський та багато інших.

Важливу ролю відіграв „Український Голос" в політичному житті, заохочуючи українців брати участь у муніципальній, провінційній і федеральній політиці. У своїх редакційних статтях він давав підтримку гідним українським кандидатам, закликав виборців віддавати на них свої голоси та перестерігав їх перед розбиттям голосів. Він вів перед в обороні двомовної системи, яка давала право навчати української мови в урядових шкільних годинах.

Напередодні другої світової війни, коли багато українців, тут і в Европі, покладали великі надії на Гітлера, що він, мовляв, визволить Україну, „Український Голос" був першим, що звернув увагу на помилковість орієнтації на вісь Берлін-Рим-Токіо. Його передбачливість знайшла оправдання в пізніших воєнних і повоєнних подіях. Його непримирливе наставлення до комунізму і до фіктивности української держави під маскою УРСР є добре відоме.

Останніми роками „Український Голос" присвячував багато уваги великій дискусії, що виникла на тлі пробудженого націоналізму в Квебеку. В цьому діялозі між англо-саксонцями і французами українці та інші етнічні групи були спершу поминені. На тему культурних аспірацій української спільноти появився ряд статтей в „Українському Голосі". Деякі з них були написані в англійській мові з тією метою, щоб вони дійшли до уваги англо-саксонського світу. Кілька цих статтей, повністю або частинно, були передруковані в кількох поважних англійських щоденниках та зацитовані деякими послами в федеральному парляменті. Стаття з приводу неназначення українця на місце сенатора Гнатишина була повністю зацитована одним послом у саскачеванській легіслятурі. Багато уваги в останніх роках присвячував „Український Голос" теж справі впровадження і поширення навчання української мови в державних школах.

З великою увагою „Український Голос" ставився і ставиться до церковних справ, вважаючи українську Церкву одним з найбільших скарбів українського народу, але, щоб такою залишитися, вона мусить зберегти свій національний характер, свою українськість, вірність своїм традиціям та незалежність від чужих політичних і церковних центрів.

У відношенні до Канади „Український Голос", як виразник самостійницької ідеології, стоїть на становищі вірности принципам демократії і зі становища свого громадянства підходить до різних проблем, як суто канадських, так і суто українських. Зі становища цього громадянства він обороняв і буде обороняти слушні аспірації нашої спільноти.

Коли йдеться про наше відношення до України, то „Український Голос" стоїть на становищі повної суверенности і соборности української держави. Ці ідеологічні заложення є загально відомі, але їх не зашкодить наново підкреслити напередодні діямантового ювілею „Українського Голосу", до якого наближаємося.

І. Г. Сирник.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ГАРАСИМА ЧОРНОХЛІБА

Було це по весняній роботі. Скінчивши сівбу, подякував я Богу і вже такий радий, що відітхну бодай хвилину.

Памятаю, що був четвер. Жінка моя приходить від сусіди, та й каже:

— Чула я, Гарасиме, що ось у того німця, що над озером, у вівторок має бути ліцитація. Може б ти поїхав!

І розказує мені жінка, що горшки вже понищились, миски подіравились, так може б там дещо з домашньої посуди знайшлося.

А що воно так, то я сам знаю. Бачите, ми викидаємо горнець тоді, коли вже ніяка людська мудрість не може його полатати. Сам я одначе переконався, що нема майже такої речі, якої полатати б не можна. Чи горнець, чи черевик, чи одежина, чи старий стілець, чи коцюба — поворуште добре розумом сюди і туди і скажіть собі, що мусите полатати, то полатаєте. І пізніше полатане послужить вам ще щонайменше половину того, що нове.

Я раніше того не знав. Недобре, так недобре, отже треба викинути. Доперва кум Павло показав мені, що все на світі можна зробити, коли людина завізьметься.

Приходить колись до мене кум Павло і зайшов до комори. А там лахів повно, як звичайно в коморі — одні на жердці, другі на стільці, треті в куті.

— Що ти, Гарасиме, з тими лахами робиш? — питає.

— Нічого не роблю — кажу. — Я давно хотів спалити, та жінка здержує. Каже, що на щось

придадуться. Буде — каже — бодай латка, бодай горнець буде чим обмити.

Почав кум Павло ті лахи з усіх сторін оглядати. Довго оглядав, все переглянув, і тоді:

— Це, Гарасиме, варт стільки, що третина з нового. А може і більше.

— Як варта? — кажу.

— А так, що полатай і будеш в ньому ходити довго-довго, як у добрісінькім.

— Щож тут латати?

— Що? Ти ще не навчився вірити в свої сили. Людина дуже багато зробить, коли завізьметься зробити. Нема в тебе ще віри як зерно маку ,а не то як зерно гірчиці.

— Та це ж лахи, що і латки доброї нема, — кажу знову.

— Не кажи так, Гарасиме! Ти віриш у неможливість, отже в тебе неможливе, а я вірю в можливість, то мені цілком можливе. Ти ще не знаєш того, що коли б ти сказав собі твердо, що мусиш стати професором університету, або царем, або патріярхом, або мільйонером, то визначену ціль ти в більшій або в меншій мірі осягнув би.

— Аж так? — запитав я здивовано.

— Аж так! Раз визначиш собі точно дорогу, ти вперто пішов би по ній, промощував би ту скалу, що тебе від назначеної цілі відгороджує, і таки зайшов би далеко. Може не став би якраз тим, що хотів, але все таки став би дуже високо. А то значило б, що ти свою ціль в значній мірі осягнув.

Говорячи, кум Павло вибрав з-поміж лахів подерті штани та сурдут і каже:

— А що ти про оце скажеш?

— Це ще добре на латки, — кажу.

— А я покажу тобі, Гарасиме, що це цінні речі. Ходи до хати, а за півтора години і не пізнаєш цих лахів.

І почав кум Павло латати. Розкладає, розглядає, оком міряє, застановляється. А там приніс ще інших лахів. Крає, викроює, приміряє. От уже і примірив. Сідає коло машинки і шиє.

А ми з жінкою слідкуємо за його роботою. І не те мені цікаве, що він шиє, але те, як він пильно все розумом обмірковує, як добре до доброго пришиває. Шив він і слова до нас не промовив. Тільки час-від-часу сам до себе:

— От воно як! Еге ж- Це буде добре! Ага, ага! Ну, а тепер?...

Жінка мені зараз шепнула:

— Бачиш, Гарасиме, як то розумний чоловік поринає в свою справу, яку робить. Недармо то великі люди є великими. Уважай, Гарасиме, щоб і ти так навчився!

Минуло з півтора години, встає кум Павло, дає мені полатану одежу, та:

— Ану, чи впізнаєш!

Оглянули ми — все добре, добрісіньке. Тільки, що полатане. Жінка зараз до мене:

— Вбери на себе, Гарасиме, нехай побачу. Зараз вбери! Будемо знати, за що дякувати кумові Павлові!

Вбрав я. Жінка глянула на мене та аж скрикнула:

— Воно, Гарасиме, ще краще, ніж те, що ти зараз скинув. Це ж

зовсім добре! Я ж казала — не пали!

А кум Павло тоді:

— Я вам показав, як то кожну річ можна поправити, полатати, відбудувати. А вже решта ви самі робіть так, як вам раджу. Ніколи не кажіть, що чогось поправити не можна. Все можна, доки людина жива і здорова. Буває хіба таке, що поправа занадто вже вимагає багато труду і кошту, тоді не поправляємо, але матеріял забираємо до поправи інших речей. Все ж він не пропадає. Те саме відноситься і до людських відносин. Віра гори переносить...

Від того часу в нас ніщо дармо не пропадає. Латаємо одежу, черевики, капелюхи, заліплюємо циною горшки, миски, словом усе. Латаю я і господарське приладдя. Речі, які сусіди давно повикидали б, у мене служать ще довгі роки. А коли стають і зовсім негодящі, тоді вони в мене матеріялом для поправки інших речей.

А що вже моя жінка, то ниточки не злегковажить. Нема здається речі, якої вона на добре не використала б. А кума Павла не може за добру науку нахвалитися.

***

Почав я про ліцитацію, та ось на що зійшов...

На згадану ліцитацію поїхали ми оба з кумом Павлом. Йому потрібно було хомутів, а мені вже знаєте чого. Зрештою, на ліцитації не одна добра річ може знайтися.

Не буду оповідати, що на ліцитації було на продаж, бо ви і без того знаєте, що на ліцитації буває. Були коні, були корови, були борони, було дві бочки і всякої всячини чимало. Лише не було того, чого нам з кумом Павлом треба.

Вже ми додому хотіли їхати, як зачали продавати фортепіян. Ви певно думаєте, що такий фортепіян, як ви десь бачили, що лише сідай і грай. А то зовсім ні!

Коли глянути, то ще пізнаєте, що це міг бути колись фортепіян, але ті славні часи давно вже минули. Стояв він вже може років з пять у стайні і грали на нім діти, як хотіли. Пятьох клявішів зовсім не було, струни в більшості порвані, сам подряпаний. А видно, що неодне покоління курей на ньому переночувало. Глянув кум Павло, та:

— Бачиш, Гарасиме, так проминає світова слава. Уяви собі, що колись стояв він у людському домі і вправні руки торкалися його струн. Які звуки розносились тоді кругом! Багато людських сердець вони розворушили. І тоді був він у пошані, був окрасою, був членом родини, був цінною річчю. А нині? Коли б він так умів думати, то що думав би він у цій хвилині? Хтось купить його і може розбере та зробить корито свиням... Еге ж!...

І кум Павло поважно задумався. За хвилину звертається до мене, та:

— Знаєш що, Гарасиме? Я купую фортепіян!

І купив, заплативши за нього пять долярів. Він то і був одиноким, що злакомився на таке добро.

***

Веземо той фортепіян додому, а кум Павло радіє:

— Полагоджу — каже — то ще буде, як новісінький. Ще його слава назад повернеться. Ти, Гарасиме, як матимеш час, поможеш мені та і сам чогось навчишся. Побачиш, що за диво вистроїмо!

Моя жінка, побачивши здалека, що веземо, зараз прибігла. Від кума Павла повибігали всі з хати, обступили. Так, як то і в вас буває, коли з ліцитації щось везете.

Моя жінка зараз, поки ми ще з воза фортепіян зняли:

— Ану, Гарасиме, торкни там, чи дуже голосний!

Почув кум Павло, та як ударить по клявішах. Роздався вереск, аж всі підскочили. Пси попідгинали хвости, гуси заґеґали на ціле подвір'я, а індик щось забовтав своєю дивовижною мовою. Певно дивувався, що воно таке.

— А що це за напасть ви привезли? — скрикнула кума Павлиха.

— Пожди, жінко, пожди, а коло тієї напасти ще затанцюєш, коли полагодимо, — каже кум Павло.

**
*

Кум Павло не відкладав. Післав зараз за струнами та ще за дечим.

Другого тижня був дощ через два дні, от ми і взялися до лагодження фортепіяну. Клявіші кум Павло доробив, що і не пізнаєте, все обчистив, пообмивав, причепурив. Подивився я і похитав головою. На душі, знаєте, легше стало. А кум Павло:

— Весело тобі, правда? А щоб то сказав фортепіян в цій хвилині, коли б умів думати. Ти уяви собі, Гарасиме, що десь є старша, добра, знеможена людина, якій ніде притулитися. В людей просить хліба, ночує в хліві. Яке її життя!? Та знайшовся добрий чоловік, що забрав ту людину до хати, одягнув, нагодував і призначив для неї спокійну, теплу кімнату, де б вона спокійно віку дожила. Чи не раділа б ота людина? Дуже раділа б та благословила б свого добродія. І радів би також добрий чоловік, що добрий вчинок зробив. Так воно, бачиш, і мені і тобі при мені. Це також добрий вчинок, хоч і мертвій речі.

Почали ми оглядати струни. Там ціле пасмо струн цілком порване, там порвані деякі. А з деяких і сліду нема. Видно, що власник фортепіяну не одну струну відорвав, коли на щось треба було кусника дроту.

Не краще з тими, що були на своїм місці. Одна натягнена зависоко, друга спущена якнайнижче. Як спробував кум Павло камертону, то ледве кілька струн знайшов так настроєними, як треба.

От ми вже строїмо. Одне відчіпаємо, друге вчіпляємо. Ви фортепіяна не лагодили, то не знаєте, але уявіть собі, як то було.

Почав кум Павло строїти. Я держу камертон та даю голос, коли треба, а кум Павло натягає та настроює одну до другої. Ось вже деяке число струн звучить собі рівненько, мов одна струна, от вже і пасмо за пасмом звучить гармонійно. Лише тоді, коли кум Павло доторкнеться н е н а строєної струни, роздається немилий вереск.

Строїмо ми довго і одне важне я навчився таке, що ані мені, ані вам ніколи на гадку не приходило. Я зрозумів ті закони, на

яких людський здоровий світогляд збудований. Я зрозумів, на яких законах основується згода і сила і праця в людськім житті.

Та ви готові запитати: „А що це таке світогляд? Чи це також належить до фортепіяну?" Мене вже хтось подібно запитував.

Світогляд — це людське поняття про світ, про життя. Коли ви зберете всі думки людини, як вона дивиться на людське життя взагалі, як на родинне, на громадське, на народне; як вона дивиться на релігію; як вона розуміє обовязки супроти життя — це все є світогляд людини. Таких окремих думок і понять має людина сотки і тисячі. Отже ту велику суму різних людських ясних, сталих думок звемо світоглядом людини. Або ще коротше так: Всі погляди людини на світ і життя є її світоглядом.

Я сам давно це трошки знав, може стільки, як ви, а може і більше, але доперва тепер кум Павло відкрив мої очі багато ширше.

Строїть кум Павло той фортепіян, а тоді звертається до мене:

— Поясню тобі, Гарасиме, велику справу, велику правду. Розкажу, як я порівнюю фортепіян до людського світогляду.

І почав кум Павло розказувати:

— Фортепіян має б а г а т о струн і кожна струна має свій окремий голос. Одначе її голос мусить достроюватися до всіх інших струн. Жодна струна не може звучати, як їй захочеться. Кожна мусить мати такий тон, щоб бути в гармонії з другими. А коли одну підтягнути за високо, або спустити за низько, тоді навіть одна струна псує цілу гру. Вона всім іншим струнам стає в дорозі. А що буде, коли кілька струн буде розстроєних або порваних?

— І ти подумай собі, Гарасиме, що людський світогляд складається також з тисячей думок, з тисячей понять, з тисячей розумінь усяких життєвих справ. І не тільки світогляд одної людини, але і світогляд одного народу. Народ також має свій світогляд. Візьмімо хоч би, що кожний українець уважає Шевченка великим чоловіком і поважає його. Це, бачиш, одне велике пасмо струн народного світогляду, що переходить через душі всіх українців; всюди звучить однаково. В кожної української людини та Шевченківська Струна озивається тим самим тоном, що всі, отже всі видають збірно один грімкий, гармонійний тон, який можна назвати „тоном пошани Шевченка".

Кум Павло як розговорився, то і роботу забув. Почав він ходити по хаті, глибоко думати. Жінка моя також прийшла саме тоді, коли кум Павло починав говорити, і до кінця бесіди не промовила і слова ані до мене, ані до куми Павлихи. В жінок є такий звичай: почніть читати книжку, або говорити щось, що не торкається жінок, так вони п'ять хвилин слухають, а там починає одна до одної потихо: „А чи ваші корови ще дояться?... І заводять балачку про корови, на читача чи бесідника не оглядаючись. Але моя жінка не з тих. Вона ще мене часом напімне, щоб бути уважним. Отже і тут вона так пильно слухала, що уважніше слухати не можна.

— Народ, — говорив дальше кум Павло, — це також такий великий фортепіян, гармонійно настроєний. В нього одні думки настроєні пошаною до Шевченка, другі пошаною до митрополита Петра Могили, треті пошаною до Великодня, четверті до Різдва, п'яті до своєї церкви, шості до своєї мови, пісні, культури... І кожна така думка і кожне пасмо думок в гармонії своїм звучанням з усіми іншими думками і поняттями.

— І як на добре настроєному фортепіяні ти граєш, що хочеш, і все виходить добре, так і в народі, якого світогляд добре настроєний, йде така робота, що аж любо глянути. Там кожний кожного розуміє, кожний з кожним годиться. Скажуть там два якусь думку — вона сильна, скажуть чотири — ще сильніша, бо всі кажуть те саме, всі розуміють однаково. Всі кожну річ однаково там цінять, всі однаково поважають, що треба поважати, і всі однаково ненавидять, що треба ненавидіти. Нема там такого, щоб один думав сяк, другий так, щоб один тягнув вправо, другий вліво, щоб одні другим ставали на перешкоді.

— Але ти, Гарасиме, памятай, що це кращий бік справи. Наш фортепіян був колись таким, але пізніше все змінилося. Попав він у руки дітей, яким гармонійність тонів непотрібна, які вміють лише нищити. І бачиш що вони зробили. Одні струни понатягали за дуже, другі поспускали, треті порвали, клявіші поламали. А бути може, що якийсь п'янюга по п'яному цілий стрій фортепіяну поневечив. І нащо він тоді здався? Нінащо! Гармонія, співзвучність тонів, це душа фортепіяну і доки вона є, доти може фортепіян робити роботу, може грати і людей задоволяти. А розстроїш, так тоді виходить не пісня, тільки крик, вереск, що вуха і нерви рве.

— Таке саме буває і з народом. Доки кожна людина однаково думає, однаково кожну справу розуміє, однаково кожну справу поважає, до однакового прагне, в однаковім напрямі йде, доти там є згода, є сила, є робота і задоволення. Там є співзвучність думок, є гармонія. Такий народ це немов добре настроєний фортепіян. Але нехай почнуть деякі люди думати інакше ніж другі; нехай почнуть легковажити те, що другі поважають; нехай почнуть зневажати те, що другі шанують; нехай зачнуть тягнути в іншім напрямі ніж другі, там починається розлад, ненависть, сварка, ворожнеча. Там нема вже ні розуму, ні сили, ні роботи. Це розуміли давні римські політики і тому казали: Коли хочеш над людьми запанувати, то порізни їх між собою. А порізнений народ, це вже не народ, але матеріял, який продають на ліцитації. Ось такий матеріял і я купив за пять долярів. А настроєного ти і за сто долярів не купив би. Бачиш!

І кум Павло вказав рукою на фортепіян, а навіть торкнув якусь там струну. Я думав, що на цьому розумна бесіда скінчиться, аж ні. Кум Павло повернувся до справи ще з іншої сторони.

— Та це ще не все, що можна про людський світогляд сказати, — говорив дальше кум Павло.

— Ти знаєш, як то діти люблять лізти до фортепіяну, до скрипки, до кравецької машинки. І тільки пусти, а вже нароблять тобі такого, що декоди і за тиждень не полагодиш. Одне порвуть, друге поломлять, третє погнуть, четверте повідчіпають і порозносять. Те саме буває і з народним світоглядом. Серед самого народу з'являються нераз злочинні одиниці, що люблять лише пакостити; нераз видумують щось таке, що світогляд народу лише розстроює. Але це ще пів біди. Це те саме, що фортепіян сам за довгий час розстроюється і треба його знову настроювати.

— Однако ж ворог народного світогляду приходить звичайно зі сторони. Ти уяви собі, Гарасиме, що серед народу повний лад і згода, аж з'являється там чужий чоловік — аґент чужої політики, або чужої секти і каже: „Ви, люди, Шевченка не шануйте, але шануйте Леніна, Троцького чи Сталіна. Ви повикидайте образи з хати, бо це боввани. Ви не шануйте своєї мови, бо чужа краща. Ви покиньте всяку релігію, бо поступові люди не мають релігії. Ви не дорожіть своєю народною культурою, бо на світі має запанувати інтернаціоналізм. Ви не вірте своїм провідникам, бо вони вас обдурюють. Чужий часом кращий, ніж свій. . ."

— Чи ти, Гарасиме, розумієш, до кого порівняти тих людей, що так народ переучують? Їх порівняти до тих дітей, які лізуть до фортепіяну і кажуть: „Ось та струна так звучить, а ми підтягнемо її вище. А оцих дві треба цілком увірвати. А оцей клявіш прибємо цвяхом, щоб не порушився".

— Ну, звичайно, діти роблять це з дурноти, але вороги народу з обчисленням посилають своїх аґентів, щоб світогляд народу нівечили та розстроювали. І вони одні людські думки занадто підтягають, другі спускають, треті рвуть, а на місце четвертих крашені шнурки чіпляють. Де треба згоди і гармонії між людьми, там вони вщеплюють думку про особисту свободу кожної людини робити так, як їй захочеться. Це те саме, як би хтось казав, що кожна струна фортепіяну має право звучати, як їй забагнеться, на других не оглядаючись. А людська натура податлива і розум обмежений і тому такий аґент не одну струну в деяких людей цілком поперестроює.

— Починай тоді, Гарасиме, серед такого народу якусь роботу, аж чуєш, що тут нема згоди думок. Один за Шевченком, другий проти; один за релігією, другий проти; один тягне до своїх, другий до чужих; один щось шанує, другий те саме нівечить. Один каже, що чогось треба, другий, що не треба; один каже йти вправо, другий вліво. Там уже нема згоди. А ворог стоїть з боку і регочеться, що ото він напакостив, та світогляд народу розстроїв. Як людський розум, силу і роботу знівечив.

— Тут, Гарасиме, можна б багато чого сказати. Подумай, що досить розстроїти або ввірвати одну струну, або дві і вже грати годі. Так само і серед народу. Перекриви одну-дві людських думок у декого, а вже тяжко робити ро-

боту. І ворог цілого світогляду не розстроює відразу ніколи. Він каже: „Ви лише в оцій справі мене послухайте, а решту держіть, що маєте. Одна відмінна думка вам не пошкодить. Один може про те саме так думати, другий інакше, але ви помимо того годіться і спільно працюйте для спільного добра". І несвідомі вірять, що помимо різниць може бути згода. Навіть опісля повторяють за ворогом: „гуртуймося без уваги на релігійні, політичні і національні різниці!" Це те саме, якби хтось казав: „Помимо того, що струни порозстроювані, на фортепіяні повинна бути гармонійність і гра повинна виходити якнайкраще". Але є люди, що не здають собі справи з цього всього.

— І коли б ти хотів, Гарасиме, такий народний світогляд знову добре настроїти, то мусиш більше намучитись, ніж коло оцього фортепіяну. Викриви в людини думку, а вона опісля не хоче її випростувати. Вирви в людини якесь поняття чи принцип, а людина не хоче його назад прийняти. Защепи в людині чуже розуміння, а вона каже опісля, що то його власне і боронить, як своє. Лише дуже думаючі люди бачать ясно, що чуже, а що своє, що практичне, а що руйнує...

Кум Павло говорив, а мені все ясніше і ясніше стає те, що він розказує. І дивно мені, що я так світ бачу, як і він, таким життям живу, як і він, серед людей буваю, як і він, а не розумію того, що бачу так, як він. Не дармо то і в Святім Письмі сказано: Мають очі, а не бачать, мають уха, а не чують, мають розум, а не розуміють! Мабуть, воно і до мене відноситься. Нехай би ми так з вами купили такий фортепіян, то полагодили б, грали б, та й тільки. А щоби там ще щось думати, то і на гадку не прийшло б.

А кум Павло ще не скінчив:

— Ти подумай собі, Гарасиме, — говорив він дальше, — що як то легко і скоро можна розстроїти чи то фортепіян, чи скрипку, чи попсувати машину, а як тяжко опісля до ладу привести. Одну струну ввірвеш, один гачок зломиш, одне найменше колісцятко скривиш і вже річ стає до роботи неспосібна. Те саме і в народнім житті. Вистачить знищити в декого одну спільну всім думку, досить защепити думку чужу, як вже машина народного життя починає зупинятися. Вже робиться розлад, вже люди починають ділитися.

— І ось послухай, Гарасиме, розумний народ не впускає до себе ані чужих аґентів та аґітаторів, ані чужих аґітаційних книжок і часописів. Через його поріг ніщо чуже не зможе переступити. Такий народ сам думає, сам плянує, сам з собою радиться, сам своє життя будує, без чужих порад. А знайдеться між ним людина, що захоче розстроювати, так він її скоро з-поміж себе вижене, щоб навіть і її духу там не було. І такий народ є завжди здоровим, розумним і сильним, як той фортепіян, до якого злочинним рукам нема доступу.

* * *

— А що ж фортепіян? — спитаєте.

Ну, фортепіян кум Павло так полагодив, що 500 долярів не

гріх було б за нього дати. Розклеюване посклеював, пооббиване кітом позаліплював, а як опісля помалював, то і не вгадали б, що це не новий. А й голос — аж хочеться вам слухати.

З цієї нагоди на Успення Пресвятої Богородиці з'їхалися до кума Павла гості і при гостині кум Павло розказував і показував усім, як людська недбалість все може понівечити, а людський розум все може відновити. При цьому оповів ще раз те, що настроюючи фортепіян, розказував мені, а я для науки вам подрібно переказав.

Від редакції. Не кожному, мабуть, відомо, що автором цілого циклю „Спостережень Гарасима Чорнохліба" був бл. п. о. прот. Василь Кудрик. Ці спостереження він друкував в „Українському Голосі" і вони тішилися великою популярністю серед читачів. В розмові з Гарасимом розумний кум Павло висловлював здорові погляди на різні справи громадського і народного життя. Своїм питомим приступним стилем розповіді „кум Павло" в кожному спостереженні залишав для читачів глибоку моральну науку.

„Спостереження", тут надруковане, знайшов Григорій Кудрик між паперами свого рідного брата і передав нам до використання.

М. І. Мандрика

СОРОК РОКІВ ТОМУ

(З моїх „Споминів")

Моя остання зупинка перед столицею українців Канади, містом Вінніпеґом, була в Кенорі, Онтаріо, де провідниками були два спільники-торгівці Петро Ратуський і Семен Ганчарик. Обидва старші парубки і гарні громадські діячі. Коли них гуртувалися: Атаманюк, Катеринюк, Трембач, Цукорник (учитель рідної школи), Зварич і інші.

До Вінніпеґу я прибув 27 вересня 1928 року. На станції мене зустріла група діячів з Народного Дому: Т. Д. Ферлей, Дмитро Якиміщак, Н. Баран, М. Онуфреїв, М. Коваль, В. Гнатишин, П. Павлюкевич, С. Гнатишин, П. Яцина, Дмитро Гунькевич і інші, числом 12. Я потім називав їх — 12 апостолами. Привезли мене до Народного Дому на перше інтерв'ю, а вже на другий день я мав там доповідь на тему: „Загроза війни в Україні". Після того почалися мої систематичні виступи: 30 вересня в тому ж Народному Домі, а вечером на Елмвуді (тема „Політичне становище"); 1 жовтня в Народному Домі (тема „Націоналізм, соціялізм і інтернаціоналізм"); 2 жовтня в Трансконі („Політичне становище"); 3 жовтня в Елмвуді („Справа Галичини, Підкарпаття й Буковини"); 4 жовтня в Бруклендс („Політ. становище"); 5 жовтня — збори в справі преси; 6 жовтня в Трансконі „Справа Галичини і ін."; 7 жовтня в Народному Домі (та ж тема); 9 жовтня в Читальні Просвіти („Політичне становище"); 11 жовтня там же („Справа Галичини і ін."); 12 жовтня — збори в справі преси;

13 жовтня — вечір в Читальні і Студентські Збори в Народному Домі; 14 жовтня в Народному Домі („організація") і в Брукленді („Міжнародні справи"); 15 жовтня в Форт Руж („Політичне становище") ;16 жовтня в Читальні („Міжнародні справи").

19—20 жовтня виїзд до Фішер-Бренчу (купець Пригроцький та вчитель публичної школи Никифорук). 19 жовтня відчит „Большовизм". Мої дані доповнив Захар Кардаш, що недавно приїхав з Київщини (пізніше він був примушений аґітувати за большевиків, бо хотіла жінка ще поїхати в Україну; одначе знову повернувся до попередніх правдивих свідчень). Другий відчит — „Галичина, Підкарпаття й Буковина" відбувся 20-го.

21—22 жовтня був у Попларфільді (завіз туди Пригроцький — купець). Говорив на тему „Большовизм". Виступав проти мене місцевий „большовик", що торгує худобою. Обід у купця Торбяка, а нічліг у його сина. Другий мій відчит, 22-го жовтня, був на тему „Галичина і ін.".

26-го жовтня виїхав до Едмонтону. Шукав там за Томою Томашевським, на пораду Мирослава Січинського. В шуканні надибав інших і через них викликав Томашівського. Він зібрання не підготовив. Потім зустрівся з ним і Соляничем та Завадюком. Спинився в готелі „Емпайр", а відчит мій відбувся 1-го листопада в готелі „Джордж Кінґ", на тему „Большовизм і Україна". Познайомився з Купровським, Ковальським, Фодчуком (улаштовують поселення іміґрантів на землю). Вони щиро взялися мені допомагати, особливо Ярослав Ковальський. Другий відчит я мав в німецькій залі на тему „Українці в краю і в Канаді".

Відвідав Кузика, управителя бюра пароплавної компанії Сі-Пі-Ар (Канадських Тихоокеанських Залізниць), а також його аґента Сташина. З ними говорив в справі поселення наших людей і зробив провізоричну угоду з їх „Конфедерейшон Ленд Корпорейшон".

3—5 листопада в Мондері, де навіть англійські діти розмовляють по українськи. Відчит в Народному Домі, тема „Большовизм і України". Слухачі були здивовані тим, чого вони ніколи не чули. Голова Багрій так захопився, що рівняв мене з Ремзу Мекдоналдом. Виступали місцеві „большовики", але потерпіли сильну поразку. Викликали мене на дебату в їх Домі.

7-го листопада ще один виступ в Едмонтоні — цей раз збори „Оборони України" і заснування пресового комітету. 8-го жовтня в Федорі — фармарська околиця. Приїхав до Фербея й Маґери. У першого обід, у другого — вечеря. Відчит „Большовизм". Прокіп Маґера — поважний фармар, син і дочка учаться в університеті, вважав потрібним виголосити цілу промову після мого відчиту, зазначаючи, як багато знання зложено у моїх „мізкових коморах" — ціла історія України з її інтерпретацією і т. ін. Про одного з зятів казав мені, уже після вечері, що на нього „впав большовик" (себто він став прихильником большовиків). Розказував про кооперативні організації, які завмерли через большевизм і розбрат. І т. ін.

10-го листопада (1928) знову в Едмонтоні. Відвідав Інститут ім. М. Грушевського та о. Василя Ладику (будучого архиєпископа української католицької Церкви в Канаді)). Ректор Інституту П. Лазарович запросив мене на обід із студентами. Обідали й говорили дуже приязно. Свящ. Ладика прийняв мене також приязно і сказав, що в церковній залі я міг би мати доповідь, якщо заряд її погодиться на це. Заряд не погодився під різними претекстами. Тому мій відчит відбувся в німецькій залі. Прийшли на цей відчит також керівники Інституту ім. Грушевського й добре число студентів, а також і частина парохіян о. Ладики. Відчит був на тему: „Українська політика і основи будування держави". Зацікавлення було надзвичайне, не хвалючись. Після відчиту один з „інститутців" (покійний Кожушко) підійшов до мене й сказав: „Не розумію, чому вас не пускають до наших заль?"

Повернувся до Вінніпеґу 13-го листопада, щоб залагодити деякі формальні справи, при цьому відбулися збори видавничого товариства. 17-го листопада виїздив до Лейдівуд (Манітоба) на запрошення П. Карпця — місцевого провідника, купця. Мав там доповідь 18 листопада. На другий день, 19-го повернувся до Вінніпеґу й зараз же виїхав до Калґар, в Алберті. Прибув туди 21 листопада, до євангельського проповідника Григораша, який мав зарядити зібрання для мого відчиту. Коли ми прийшли туди ввечорі, то вся невелика заля була заповнена большовиками (всі зі знаками серпа й молота на грудях). Григораш ухилився головувати, а запропонував зібраним вибрати предсідника. Вибрали. Бачу серп і молот на грудях, а тому кажу: „Я буду говорити проти большовицького уряду. Тож, коли хочете слухати — слухайте спокійно, аж доки не закінчу. Але коли слухати не будете, то й не будемо розпочинати". — „Будемо слухати, — відповідають. Дійсно, я говорив дві години, слухали уважно. Коли я скінчив, один з них і каже: „От ми вас слухали дві години, але ми робочі люди, а ви їздите на буржуазні гроші і будете спати досхочу, а от наші товариші вже мають іти да роботу, на свою зміну (шіфту). Ми викликаємо вас на дебату в нашому Робітничому Домі, де є багато місця і прийде багато людей. Завтра ввечорі приходьте до нашого Дому"- Я відчуваю, як Григораш смикає мене за полу, себто застерігає, щоб я відмовився. Одначе, я відповідаю: „Добре, будемо дебатувати у вас в Робітничім Домі!"

Коли ми вийшли з будинку, по дорозі до Григораша (він запросив мене ночувати в його домі) він почав мене переконувати, щоб я не йшов до Робітничого Дому, бо там можуть напасти на мене і навіть забити. Провідником збольшовиченої юнії є такий Стокалюк. який вів бої з поліцією, а тому небезпечно йти в їхню пастку. Я одначе стояв на своїому. Він знову: „Я скажу, що вас викликали телеграмою, і ви від'їхали". Але я таки залишився. На ранок Григорашові хлопці принесли одну з афіш, які большевики розвісили по місті.

В афіші оголошувалося так: „Товариш Войтишин буде дебатувати з проф. д-ром Мандрикою на тему: „Чи є в Україні українська влада".

На призначену годину 7.30, я пішов до Робітничого Дому, а зо мною Григораш і ще семеро його людей. Вони зайняли місця коло дверей, бо вся заля, на яких 800 людей була заповнена. Голова Дому й його товариші повели мене до комітетської кімнати (в підвалі), щоб зробити умову про порядок переведення дебати. Там я побачив портрети Шевченка й Франка на підлозі. Питаю: „Чому?" Товариші трохи зніяковіли й пояснили, що це тому, що направляють дім (хоч такої направи не видно було). Здається тоді йшла течія з Москви проти сантиментальности з українськими геніями, а за пропаганду індустріялізації (куртина Робітничого Дому була розмальована фантастичною „індустріялізацією"). Я тримав себе весело й безжурно, з ними поводився лагідно, і це створило добру атмосферу. Умовились: першим говорить Войтишин 45 мінут, потім я 45 м., знову він 15 м. і я останній 15 м. Я мав із собою кілька примірників харківських „Вістей" і „Більшовика України" (більш важніший матеріял пропав через Томашівського жінку в Едмонтоні, яка, зі злости до свого чоловіка, завернула мою пошту з Праги назад у Европу). Цікавився, яким матеріялом користав мій опонент — він і того не мав.

На дебаті Войтишин розгубився — все говорив „кругом та навколо", а до суті справи не доходив. Пройшло 45 мінут і голова каже йому: „Сідай"! Я заступився: „Дайте йому докінчити". Голова відповідає: „У нас дисципліна. Войтишин, сідай!"

За свої 45 мінут я довів цитатами з „Вістей" та „Більшовика України" свою тезу: уряд Совєтської України складається в переважній більшости з не-українців, українське селянство має в 5 разів менші виборні права, як населення міст (головно не-українське) і фабричні центри; селянство голодує, мусить красти колоски збіжжя, за що розстрілюють, і т. ін.

Встав Войтишин на свої 15 мінут заперечень. Йому кричать: „Войтишин, кажи: Каганович жид? Шліхтер німець? Батьки Троцького буржуї? і т. п. Спітнілий Войтишин відповідає: „Так, Каганович жид, Скрипник жид..." Я поправляю: „Скрипник українець"... І т. д.

В своїому останньому слові я сказав приблизно так: „Я вас хвалю, що ви стоїте на обороні трудового народу і бажаєте такого ладу в державі, щоб не було поневолення й визиску, а була б вільна трудова сім'я. Але коли ви думаєте, що там, під диктатурою Москви, є те, чого ви бажаєте, то ви помиляєтесь, як це ви бачили з моєї доповіді, заснованої лише на большевицькій пресі (я цитував певні місця під час доповіді з „Більшовика", „Вістей" і ін. і давав предсідникові до ствердження). Щоб знати правду про те, що там діється, маєте діставати й читати пресу з Москви й Харкова (тодішньої столиці Радянської України)... На цьому я кінчу і дякую вам за те, що слухали".

Пролунали не дуже рясні оплески, але разом з тим встав і закричав на всю залю „лідер" Стокалюк: „Товариші. Не вірте. Це буржуазна провокація. До вас говорив наймит буржуазії. Товариша предсідника треба взяти під товариський суд!"

Я підніс голос і сказав: „Я своє закінчив так, як ми умовилися. Тепер можете говорити ви вже самі. Я йду. Будьте здорові!" А до предсідника, який зіпрів, як і Войтишин, і був розгублений, я сказав: „Тепер маєте заплатити мені половину збірки (колекти), як ми умовилися". І справді, вони заплатили мені, відтягнувши половину ренту ($15) за залю, на що я взяв розписку, щоб мати доказ, що я у них дебатував.

На цьому скінчилося. Я спокійно вийшов із залі, а зі мною і тих вісім прихильників, що сиділи близько до дверей.

Прийшли до прововідника Григораша вечеряти. Він був дуже вражений тим, що я спокійно перейшов дебату і що мені не зроблено жадної кривди. Я сказав йому: „Пізнайте істину, і вона переможе".

На другий день мене запросила місцева католицька громада говорити у них.

Як стати громадянином Канади

Чужинець, який хоче натуралізуватися в Канаді мусить відповідати певним кваліфікаціям і пройти певну процедуру.

Вступ. Люди, які приїджають до Канади з думкою жити тут постійно, вносять до іміґраційної влади прохання про статус допущеного **іміґранта.** Це означає, що їм дозволено вступ до цієї країни на стале замешкання. Багато приїжджає задля тимчасових цілей і їм дозволяється вступ, як не-іміґрантам. Пізніше, коли вони вирішають залишитися, вони мусять внести до Департаменту Людських Ресурсів та Іміґрації заяву про надання їм статусу **допущеного іміґранта.** Це є основна справа для того, щоб ви могли стати громадянином.

Замешкання. Ви мусите жити в Канаді найменше п'ять років, заки можете вносити прохання про громадянство. Періоду безперервного замешкання не вимагається, коли ви можете довести, що ви прожили п'ять років (хоч з перервами) у країні в останніх вісьмох роках, безпосередно перед внесенням заяви про натуралізацію. Дальшою вимогою є, що ви мусите жити в Канаді 12 місяців з останніх 18-ти місяців безпосередно перед зложенням заяви. Це для вашої охорони; рівночасно це для вас запевнення, що часова відсутність з країни не позбавить вас кваліфікації відносно замешкання. Період замешкання зачинається від часу, коли вам признано статус **допущеного іміґранта.** Якщо ви пробули в цій країні перед тим, заки вам признано статус іміґранта, ви можете зачислити до вашого кваліфікаційного

періоду пів року з кожного цілого року за увесь час перебутий в цій країні. Є два винятки від цього правила. а) Якийнебудь період прожитий закордоном на службі федерального, або провінційного уряду, або як жінка службовця канадського уряду закордоном, зачисляється як замешкання в Канаді. б) Коли ви жінка канадського громадянина, ви набуваєте кваліфікацію після **12 місяців** замешкання в Канаді.

Мова. Право постановляє, що ви мусите мати належне знання мов англійської, або французької. Але вистачає, коли ви осягнули плавність мови вимагану на роботі і дома. Винятки від того правила є, а) жінка, чоловік, вдова або вдовець канадського громадянина. б) Будь-хто у віці 40 років, або більше в часі, коли йому признано статус іміґранта і від тоді він прожив тут безперервно більше ніж 10 років. в) Будь-хто у віці менше ніж 40 років в часі признання статусу іміґранта, хто від тоді прожив тут безперервно більше ніж 20 років.

Характер. Від вас вимагається, щоб ви довели перед Судом, що ви є особа доброго характеру. Будь-хто із поважних громадян вашої громади може дати свідчення на вашу користь, чи то даючи вам рекомендаційний лист, або він може явитися перед Суд і піддержати вашу заяву.

Знання. Від вас вимагається деякого знання про Канаду та про відповідальність і привілеї громадян Канади. Більшість людей легко проходить цей іспит. Дещо з підставового знання з географії й історії Канади, економічного життя країни та про її політичну систему вистачає.

Постійне замешкання. Вашим намірог повинно бути: мати постійне замешкання в Канаді, мати тут свій дім. Це не означає, що ви не можете тимчасово виїжджати закордон, або працювати поза границями Канади, але від вас вимагається, щоб ви в належному часі вернулися і вважали Канаду вашим постійним місцем замешкання.

Присяга вірности. Ви мусите скласти присягу вірности, або заявити свою згоду згідно нижче наведеної формули: „Присягаю, що я буду вірним і щирим підданим Її Величности Королеви Єлисавети Другої, Її Спадкоємців і Наслідників згідно права і буду вірно берегти права Канади та сповняти свої обов'язки як громадянин Канади, так мені допоможи Боже." Суд повинен впевнитися, що ви маєте намір виконувати цю присягу, розуміється, але це не значить, що від вас вимагають, щоб ви відреклися всіх ваших почувань, які ви можете мати до країни вашого походження і порвати з нею всі зв'язки.

Заява. Заяву про громадянство ви мусите скласти **особисто за себе.** Наприклад, чоловік не може зложити заяви за свою жінку. Є один виняток від цього правила, який дозволяє відповідальному родителеві (батькові, оскільки мати не має леґальної опіки над дитиною, або не є дійсним опікуном) скласти заяву за неповнолітну дитину (нижче 21 року життя). Формуляр заяви можна одержати в кожному Суді Канад-

ського Громадянства (список Судів подаємо при кінці цієї статті). Якщо не маєте змоги прийти до Суду, — ви можете одержати формуляр заяви пишучи до найближчого Суду, щоб прислали вам його поштою. Заповнивши заяву, ви мусите потвердити, або скласти присягу про правдивість даних поданих у заяві перед відповідним урядовцем (публічний нотар, уповноважений приймати присягу, або урядовець Суду громадянства). Для вашої вигоди, — ці послуги є **безплатні** в кожному Суді Громадянства.

Суди Канадського Громадянства (адреси подаємо в оригіналі, щоб оминути евентуальних помилок, або непорозумінь):

Halifax, Nova Scotia: Centennial Bldg., 6th floor, cor. Sackville & Hollis Sts.
Moncton, New Brunswick: McLean-Spear Bldg., 77 Vaughan Harvey Blvd., P.O. Box 828
Montreal, Quebec: 305 Dorchester Blvd. West, Room 1023
Ottawa, Ontario: 150 Kent Street, 9th floor
Toronto, Ontario: 55 St. Clair Avenue East
Hamilton, Ontario: 150 Main Street West, Zone A
Sudbury, Ontario: Federal Bldg., Room 304, 19 Lisgar Street South
London, Ontario: Dominion Public Bldg., 5th floor, 457 Richmond Street
Winnipeg, Manitoba: Mitchel-Copp Bldg., 208-336 Portage Avenue
Regina, Saskatchewan: 2054 Broad Street
Edmonton, Alberta: Sir Alexander MacKenzie Bldg., 9828-104th Avenue
Calgary, Alberta: Oil Exchange Bldg., Suite 300, 309-7th Avenue S.W.
Vancouver, British Columbia: Old Federal Bldg., 325 rGanville Street

Адреси Бюр Канадського Громадянства:

Kitchener, Ontario: National Revenue Bldg., 166 Frederick Street
St. Catharines, Ontario: 360 Paul Street
Windsor, Ontario: Federal Bldg., 5th floor, 185 Ouellette Avenue
Saskatoon, Saskatchewan: 508 Financial Bldg., 230-22nd Street East

(„Канадійська Сцена")

Тарантеля

ПІДСЛУХАНЕ

(Буйна уява риболовців на мисливців)

(Тарантеля, це псевдонім талановитого сатирика-фейлетоніста, Михайла Семанціва. Його фейлетони друкувались в „Українському Голосі" від 1949 року, аж до дня його смерти).

Перейшовся я містом та нічого не стрінув такого, щоби мене зацікавило. Зайшов до „установи", в якій всі „веселі й щасливі". Коло одного стола сиділо шістьох людей та розмовляли „на ріжні теми". Я помітив, що в цьому гурті сидів один ірляндець і пять українців. Один з цих українців щось говорив до ірляндця англій-

ською мовою, але ірляндець тільки головою покивував та усміхався і я виніс враження, що він не дуже розумів цеї англійщини старшого віком українця.

— Як довго ви живете в Канаді? — питав українець цього ірляндця не дуже правильною англійською мовою.

— Вже 40 років, — відповів ірляндець дуже чемно і з повагою.

— І за тих 40 років ви не навчилися української мови? — питав українець.

Всі в гуртку щиро і голосно розсміялися.

А зараз таки в сусідстві по правім боці сиділо трьох, середнього віку, людей і цілий час говорили про полювання і риболовство.

— Одного разу, — говорив один із них, — нас було чотирьох на човні. Це було перед сходом сонця. Ми кидали свої вудки, то витягали і довший час нічого не було. Ми позасипляли. Нараз почало термосити човном, а мене тягнути. Ми всі чотири вхопили вудку, повпиравшись ногами в човен. Щось тягнуло наш човен більш, як дві години. Кожний з нас був переконаний, що наш човен перевернеться і ми всі потопимося. Та нараз урвався шнур і риба втікла.

— Мала бути велика!...

— Така, як малий лошак!...

— А як ви знаєте, як ви її не бачили?

— В тиждень пізніще я поїхав самий, взяв човен, поплив на те саме місце і та сама риба зачепилася знов на мою вудку.

— Ну і як?

— Я її витягнув і...

— Самий?

— Так.

— І що дальше?

— Вискочила з човна і назад у воду!...

— Дивно!

— Я одного разу, — почав другий — пішов стріляти дикі кури. Ходив більше, як чотири години та нічого не найшов. Ляг я собі на мураву зі стрільбою і чую в повітрі шум та гармидер. Дивлюся, а то летять високо дикі гуси. Я так, як лежав на взнак, так і вистрілив два рази, раз по раз...

— І що?

— Впало 75 гусей нараз!..

— А що ти, Джек, маєш сказати? Ти чогось тільки головою крутиш ніби не віриш нам. Чи ти стріляв коли в свойому житті? — питали Джека.

— Так, я стріляв. Одного разу в осени я виїхав автом на фарми полювати на зайців.

— Та забив хоч одного? — питали Джека, кепкуючи з нього.

— Дивлюся, а коло великої стирти сіна стоїть величезний цап. Я зліз з авта, підійшов кілька кроків і вистрілив. Цап повалився відразу. Приходжу до стирти сіна і бачу, що я за одним вистрілом застрілив цапа, чотири заяці, вісім голубів і однорічне теля, що їло сіно з другого боку стирти...

— І те все?

— Ще може з 200 горобців...

— То ти, Джек, виграв!

МИХАЙЛО ІВАНЧУК

Чотири хати мойого батька

Найважливішою і необхідною справою кожного еміґранта, який покинув свій рідний край і подався в чужі краї шукати кращої долі, після приїзду в нову країну, це поставити для себе чи для своєї родини дах над головою — хату. Звичайно, що не легке це завдання, тим більше, що довгими роками заощаджені, чи позичені у сусідів гроші іміґрант витрачує на заплачення коштів переїзду на місце нового поселення.

Перед такою проблемою стануло і мої родичі (ще тоді не подружені), які на св. Петра і Павла (12 липня) 1902 року разом з іншими односельчанами покинули рідне село Копичинці і приїхали до Ґімлі, Манітоба, в січні 1903 р.

Спочатку, після одруження в січні 1903 р., жили вони в комірному, а опісля, хоч батько вибрав „гомстед", він рішився будувати власну хату таки в Ґімлі.

Будова власної хати в тих важких і далеких часах була великою подією в житті родини: будувалось своє власне гніздо, свій власний дім, спомин про який на дні душі залишиться на ціле життя вічно горіючим, ясним промінчиком. Це власне й спонукало мене до написання нарису про будову цього першого нашого дому, а й подати опис другого, третього і четвертого дому, який будував батько, щоб не відставати від життя, а йти нога-в-ногу з його проблемами і вимогами.

В 1902 р. містечко Ґімля було заселене ісляндцями. З не-ісляндців жили в ньому мої родичі, що осілися в сусідстві одного англікана, який прибув разом з ісляндцями з Ісляндії, та крамарка (склепарка) — жидівка, яку усі називали „бабою" а яка приїхала до Ґімлі разом з українцями. В тих часах до Ґімлі не було ще залізничого шляху; усі приїхали пороном рікою, а деякі приїхали горбом через Плезент Гом.

Будова залізниці в 1904 році давала запоруку, що можна в тому містечку „зробити життя". Батько, отже, закинув пляни поселюватися на мокрім, каменистім, „темрековім "гомстеді".

Знимка з першої хати була зроблена десь 1907 року. Хата ця мала чотири кімнати: дві надолі, а дві нагорі. На ті часи чотирикімнатна хата була ознакою вищого життєвого рівня. Згідно з українським звичаєм хата стояла передом до полудня. Дах був вибитий ґонтами, а хата всередині й знадвору була виліплена та вибілена вапном. В хаті була лавка, два бамбетлі, два столи, троє ліжок та полиці й мисники, як також колиска і мале ліжко для дітей, що мало загороду. Одна полиця осталася до сьогодні. Всі ці речі батько зробив самий. Поки набув І. Гайдінґер трачку, батько витісував дошки з зеленої осики. Була ще і мамина скриня (пака) та „куферки", що родичі привезли зі Старого Краю.

На знимці першої хати бачимо, що стоять, мама, сестра Настя

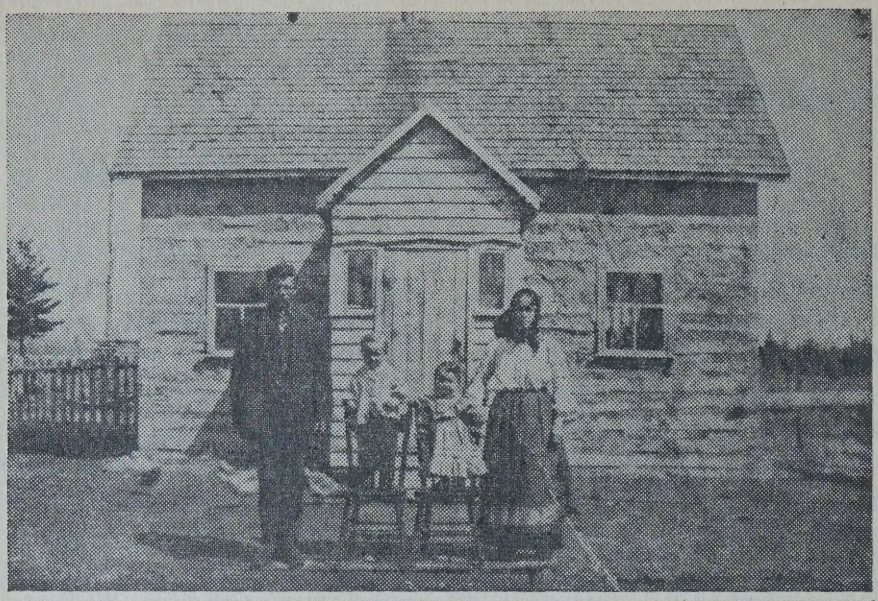

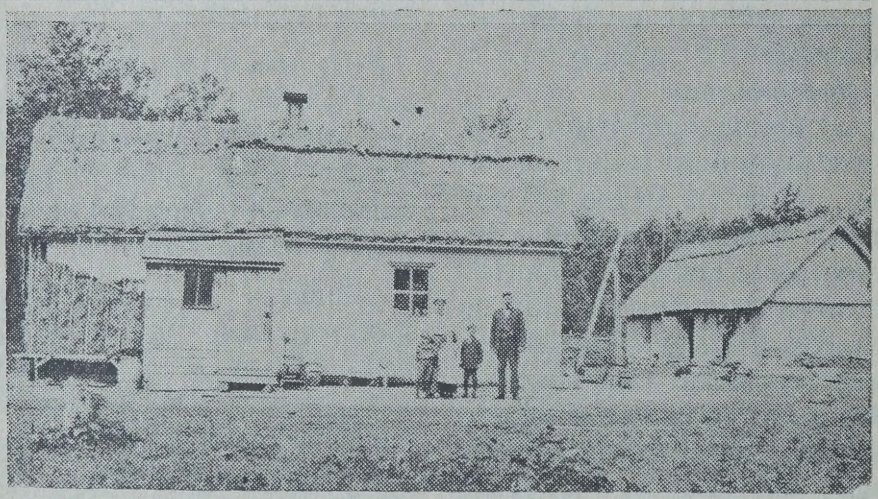

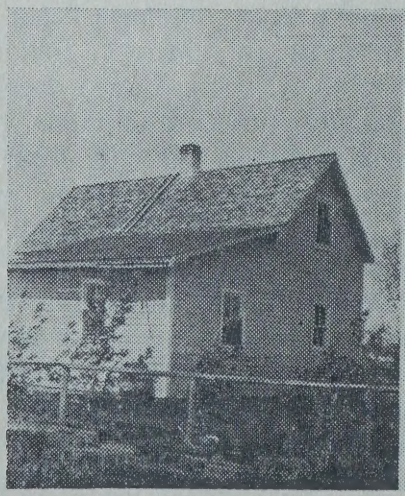

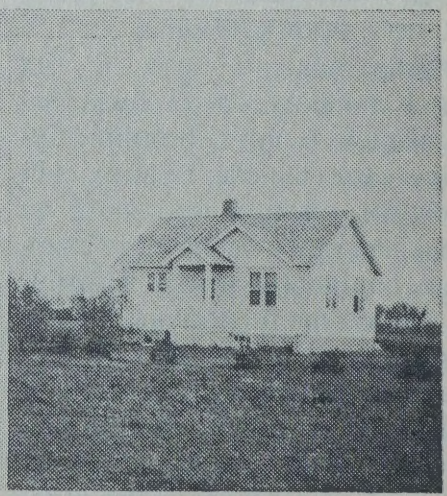

1. **Рік 1907. Василь і Параска Іванчуки і діти: Іван і Настуня, коло першої хати збудованої в містечку Ґімлі, Ман. в 1904 р.**
2. **Василь Іванчук з родиною, Рік 1912.**
3. Зліва: **третя хата збудована в 1922 р.** Зправа: **четверта хата збудована в 1942 р.**

(Богоніс), брат Іван і тато Василь Іванчук.

В цій хаті ми мешкали від 1904 до 1905 року. Батько мав плян до хати добудувати одну кімнату і відкрити крамницю, бо хата знаходилася при головнім шляху до Ґімлі.

В 1908 році батько рішив, що не хоче стати секційним форманом, спродав хату в місті за $600 і купив фарму за $1,200, дві милі на захід від міста. На фармі не було будинків отже всі будинки були батькової роботи.

Знимка число 2, зроблена десь в 1909 році, показує родину ґімельського фармера коло загати нової хати. На знимці бачимо троє дітей, наймолодший Михайло. На знимці з 1912 року вже бачимо, що до першої частини хати добудовано ще кухню (зліва) та ґанок. Була викінчена стайня, курник і стодола. Хата стояла передом до сходу. На північній стороні йшла дорога між Фрейзервуд і Ґімлі.

Хата була вибілена вапном всередині й з надвору. Надворі часами хата була підведена синкою. Під хатою була призьба. Дах був пошитий очеретом та закінчений кізлинами. Деякий час на зиму клали загату з гречанки. Комин не був мурований, але з дощок і був виліплений. На нім був копець. Позаду була прибудована комора.

Коли хати була криниця на 20 стіп (фітів) глибока. Воду витягали журавлем, причіпаючи ведро до жердки. Криниця служила також для охолодження молока, сметани, масла та яєць. В криницю опускалося коновку з молоком, щоби відділити сметану від молока. Коло криниці був малий жолоб, видовбаний з осики та велика діжка (бочка) на воду. Під хатою можна бачити б о ч к у на дощівку та візок, котрим гралися діти; був ще і триколесник. На лівім боці видно точило. На правім боці стояла піч, а напереді розсадник.

Кругом хати був великий, осиковий ліс, а далі перед хатою був гарний город, а за городом обора, де робилося окур для корів. Як випалилося пеньки, обору переносилося далі, а стару обору доорювалося до городу.

В городі росла не лише різна городина, але й квіти: канупер, мятка, незабудьки, чорнобривці, мак, вогник та „гвоздики", всі перевезені з України.

У вікнах все були вазонки мушкателії, фуксії, мірту та каваліра.

Щодо меблів в хаті, то вони були ті самі, що привезено з міста. Докуплено ще шафи і декілька крісел, але двоє перших крісел все було й видно їх на знимці другої хати.

Кухня була невелика й в ній стояв стіл накритий цератою, де родина обідала. Було також і крісло високе для дітей, в котрім почерзі сиділи два молодші брати. Коли були гості, то обідали у „великій" хаті.

В кухні був сволок, на якому був вирізьблений трираменний хрест. У великій хаті був також сволок, що був пофарбований на зелено. Під вікном у великій хаті була лавка, а перед нею стояв стіл, застелений обрусом. По обох боках вікна були образи в чорних

Василь і Параска Іванчуки в Ґімлі, Ман. 1909 р. і діти: Іван, Настя і Михайло.

рамках. Мама казали, що за образ Св. Параскевії поклали свій шлюбний вінок. (Мама звалися Параска). По правій руці був „бамбетель", а по лівім — велике ліжко для гостей, застелене простиралом, а в головах лежало три великі подушки у вишиваних пішвах, одна-на-одній, що сягали аж під стелю. У лівім боці був палюх. На стінах, оправлені в рамці, висіли фотографії різних членів родини. Одна фотографія, що зараз знаходиться в брата Івана в Чікаґо, це була церква в Копичинцях. Стару церкву, що стояла під великою липою, звали гетьманською (етьманською). Котрий гетьман збудував її — не знаю. Коло Різдвяних свят на стінах з'являлись нові календарі, що роздавали склепарі. Коло дверей до кухні стояла шафа, а наліво коло вікна великий годинник. До кухні вступалося через поріг, бо підлога кухні лежала нижче.

Хату в середині вибілювалося щонайменше чотири рази в рік; це робили мама переважно перед головними святами. Вибілення хати вапном допомагало в задержанні належної гігієни. Коли вибілювали хату, то виносили речі на двір, на свіжий воздух. Зимою в сінники вкладалося свіжого сіна. Якийсь час трималось на морозі подушки, перини та ковдри, вони ставали пухкими.

В другій хаті був звичай прибрати-прикрасити хату на Різдвяні Свята. Робили мама квіти з кольорового паперу та вивішували паперові вінки, дзвіночки та інші прикраси, що вони зберігали з року на рік. Коли приходили Зелені Свята, то знадвору хату обмаювалося: подвіря заміталось а до хати вносилось пахучої трощі та різної зелені (маю); більше, коли свята були пізніше. Це додавало краси та радості.

Літом, поки дозріли квіти в городі, то все збиралося диких рож та інших диких квітів і клалося в збанок з водою. Найкращі були пахучі жовті черевички — „лейді слиперс".

В 1922 році викінчено нову хату на два поверхи. (Стріха на першій хаті на фармі вже не могла зносити великих дощів). Нова хата була більш модерною та хоч будована з брусів, була знадвору вибита дошками. Ця хата була тепла зимою, а холодна літом. На долі була кухня, їдальня (14x16) та гостинна кімната (16x16), в якій можна було відбути й весілля.

Подвіря було загороджене та обсаджене. Був гарний пліт з delphiniums (сокирки, косарки), в городі вже росла „далія", жоржина, рожа, рута, песики, братчики, хризантеми та багато інших квітів. Ріс і бузок та навесні цвіли дикі вишні й сливки. (Одну сливку нащеплено на буряці). Було це веселе подвіря і було вже де в холоді відпочити та неділею посидіти.

В їдальні був великий стіл, при котрім ми вчилися. Зі стелі висіла велика лямпа „аледин". Була вже шафа на книжки, в якій зібрано гарну бібліотеку, була навіть Енциклопедія Британіка та українські книжки. В однім куті стояла шафа, в якій мама тримали білизну: рушники, обруси, простирала, пішівки та ще дещо привезеного з краю. В частині шафи, де були малі дверці, трималося ліки, камфору, „линемент" шпіляр, крото, зембак, білу масть, що в собі мала сірку та „кестеройл".

Хату огрівано кухнею і одним палюхом у великій хаті, а освічувано лямпами (камфіновими).

Незважаючи, навіть і на тяжкі часи депресії, в цих хатах жилося весело й щасливо.

Настала друга війна. Пів фарми з будинками забрав уряд на аеродром. Хату хтось купив і перевіз до Фрейзервуд, де стоїть до сьогодні. Треба було будувати нову хату. В 1942 році збудовано отже четверту. Це вже був модерний котедж, огрітий форнесом та освічений електричним світлом. Це була остання хата родичів; батько помер в 1948 році й перша хата його пережила. В 1952 році уряд забрав решту фарми і четверту хату перевезено до міста, недалеко першої хати. Мама померли в 1953 році і всі чотири хати їх пережили. Першу хату розібрано десь в 1965 році.

Всі хати наших піонерів були важним чинником у вихованні нового покоління в Канаді. В них родина почувалася безпечною. Тут витворювався спосіб життя з другими: батько казав: „хто тобі каменя, ти йому хліб". Дбайливість матері, витривалість батька, пошана до старших, любов рідних звичаїв тут плекалися і шанувались. Спів, коляда, гаїлки, добра поведінка, чистота тут діставала належне місце. Любов до читання та привичка слухати тверезих розмов тут витворювалися. Мама наказували: „будьте діти все чемними", а батько: „будь справедливий".

Всі чотири хати були при одній головній дорозі. Вступали, отже, односельчани, родина й подорожуючі. Недавно говорила мені

пані М. Коваль на 60-літтю свойого подружжя: „як я ходила просити на весілля, то ми ночували на вишці у вашій хаті в місті". Приходили люди, щоб батько писав листа або читав листа писаного українською мовою або листа в якому були „польські літери — руський вираз". Писав до священика по метрику, що коштувала $2.00. Сходилися читати часописи: „Громадський Голос", „Гайдамаки", американську „Свободу" (на котру складалися, щоб оплатити передплату) та „Український Голос".

Вступали в хату і священики (ранніми часами) — Андрухович, Струтинський та Бодруґ, заходили Крат (Терненко), Т. Д. Ферлей, О. Боянівський та д-р Дон. Гостювали о. С. В. Савчук, Я. Арсенич, Мир. Стечишин, проф. Бочковський та о. А. Луговий.

Вертаючися на свою давну фарму на старості літ, Паламар з Прілейт, Саск., де не міг знайти веселости серед степів, дістав приміщення та тепле слово.

Одним з найбільш улюблених гостей в другій і третій хаті був учитель Петро Гуменюк.

Старанно будував наші хати батько, а мама пильно доглядала. Привчилися любити і шанувати один одного, робити разом і не боятися тяжкої праці.

Нехай згадка про цих чотири хати послужить як зразок твердої постанови українців в „Новім Краю", в Канаді, покласти добрий і міцний фундамент під свій дім та збудувати добру хату на новій землі, що стала рідною. Ці хати — це ж розсадники нового покоління.

Іриней Чабанрук

ДРУГЕ ДАННЯ

Майк Гичка в „нужнику" („нужник" — це туалета) в Москві згадав не злим словом свого кума Клямку, який казав: „їдеш, хло', в ту Ересер, не забудь узяти з собою туалетовий папір і ґуму до жування". Агій на тебе, куме! Хто ж таке видав, щоб їдучи з дому, брати з собою туалетовий папір?! А Клямка на це: „Ти не будь зарозумілим, не філософуй, а поклади в течку — кажу тобі — ґуму до жування, а коло ґуми туалетовий папір, щоб не прийшлось тобі там у „нужнику" нарікати на владу. „Добре казав кум Клямка!" — викрикнув Гичка в „нужнику" на повний голос, та й не переставав бурбосіти щось собі під носом.

Він вийшов поденервований з обіду. Подали йому на стіл на перше дання щось квасенькувате, ніби борщ. Тільки борщ буває червоний, а це прозора, як сльоза, рідина, така, що крізь неї з вікна видно небо. „Он де небо!" — подумав Майк. По цьому небу, ніби хмаринки, десь-не-десь плавав бур'янець, що тут його називають кваском. „Значить, є небо, а в небі квасок" — пробурмотів собі

під ніс Майк, і зразу звернув на себе увагу своїх сусідів, що стали посміхатись з Майка.

— А ви, вуйку, не сердьтесь, вихлепчіть суп, а побачите, що там на дні, то ще й печеного рака знайдете! — підказав молодик-сусід.

— А пекло би вас у печінках! — пробурбосів Майк. Він суп вихлептав і ждав на друге дання — на цього печеного рака. Ждав, ждав і ждав. Сонце посувалось, а дівчата не спішились із другим данням. То Майк ударив кулаком об стіл, аж тарілка підскочила.

— Гей, ти русява! Як ще довго мені тут ждати на друге дання!? Сонце посувається, а ти й гадки не маєш. Чи я до завтра маю ждати на це друге дання?!

— Послухайте мене — вуйку! — втрутився молодик-сусід — підіть ген, станьте в чергу по пиво, то одною стрілою двох зайців уб'єте. І чергу собі застоїте, обід з'їсте й пива хлиснете.

Майк зразу сприйняв це як насмішки, а потім подумав, розглянувся: залишив на стільці капелюха, щоб хтось не зайняв йому його місце і пішов стати в чергу по пиво.

— А чого це черга? Що, пива у вас бракує?! — запитав Майк сусіда, як уже настоявся.

— Пива в нас не бракує. Брак склянок і ви мусите підождати, аж вам хтось спорожнить склянку, ну, а потім, звісно, треба ж склянку і сполокати..., — чемно інформував сусід.

— А полокало б їх у печінці! — сказав Майк і не дочекавшись черги, вернувся до свого стола. якась старша огрядна женщина. Але тут уже на його місці сиділа

— Прошу встати, а то ви сіли на мого капелюха, — чемно сказав Майк.

Огрядна жінка звелась на ноги, оглянулась на сидження.

— Та що ви, на самом дєлє, понімаєте..., — капелюха на стільці не було. Капелюх лежав, догори крисами, під столом. Майк прикляк, щоб добути капелюха.

— Е, е! Вуйку! У нас жінкам під подолки не заглядають! — викрикнув хтось з-за сусіднього стола. Капелюх уже був добре зім'ятий, запорошений і забруджений.

— А що, вуйку! Напились пива? — запитав молодик, що порадив Майкові стати в чергу.

— Напився. Пило б їх у печінках! — з огірченням пробурбосів Майк.

— Ну, то втріться! А зараз, то ще й обід з'їсте — весело приговорив молодик — а потім знов станете в чергу і ще раз пива нап'єтесь. — Майк уже не звертав уваги. Підійшов до огрядної жінки: „Товаришко, перепрошую, але ви зайняли моє місце. Я тут з'їв перше дання, ждав на друге, а поки — пішов стати в чергу по пиво...

— От такой спекулянт, понімаєш!

— Хоче два гриби в борщ, — озвалась жінка, що подавала на стіл.

Майкові уже було цього забагато і він викринув на ввесь голос:

— Я не спекулюю, а ви спекулюєте! Використовуєте мене! Я заплатив вам за їду ще в Канаді, мені належиться! З'їв перше дання, коли буде друге — питаю вас?

Хтось з присутніх під стіл зареготався.

— Нєбеспокойтєсь! Чого це ви всі, що приїжджаєте з тої Америки такі нетерпеливі? Нервові? — сказала кельнерка.

— Коли ж я дістану своє друге дання, питаю вас?

— А де ж ваше місце? Чому ви не сидите на своєму місці? Як, настоячки будете їсти? Чого ви стоїте між столами з капелюхом у руці? Чому не повісите на кілок?

— Так, це добра рада! Тоді б я його й бачив. Вертався б у Канаду без капелюха...

— Ви, слухайте, не ображайте нам нашої країни! Потрібен комусь ваш капелюх!

— Я у вас нічого не прошу. Дайте мені те, що мені належиться! Дайте мені друге дання і я собі пішов! Друге дання, кажу вам, дайте, бо зараз ще й міліцію закличу й до самого Коротченка піду!

— Небеспокойтесь, чоловіче! Чого ви такі нетерпеливі, нервові!

— Чого ви дивуєтесь, товаришко! — озвався сусід-молодик з-за другого стола. Чоловік — звісно — приїхав з капіталістичної країни. З країни, де панує повна експлуатація і визиск. Людина там працює і непевна за свій пайок хліба. Це ж капіталістичний устрій поробив їх такими. Чоловік з'їв перше дання і йому здається, що другого він уже й не понюхає. Йому здається, що він в Америці. Він забуває де він є. Забуває, що він в країні рад, де панує повна свобода і добробут, де ніхто не турбується завтрішнім. Он наші люди не нервуються. Стоять собі в черзі, їм байдуже, як задовга ця черга — їхнє ніколи не пропаде. Треба цього гостя, щоб він пожив у нас бодай один рік, він вилікувався б із своїх нервів. Він знав би, що тут не Америка, а найщасливіша під сонцем країна Рад, усвідомивши це — він іншим став би...

Майк Гичка прислухаючись до цеї промови, посміхався єхидно й тільки прошепотів — „що це за вивертання кожуха догори вовною?"

Тут не знати звідки з'явився міліціонер і цього промовця за ковнір: „пашли, нельзя тут аґітіровать!"

— Але ж, товаришу, я за совєтський союз!

— Нєльзя!

Майк Гичка метнувся поміж столи, в найближчі двері чкурнув, не чекаючи другого дання. Аж у „нужнику" заговорив сам про себе.

УКРАЇНСЬКІ ПРИКАЗКИ

Голодному і підпеньки м'ясо.

* * *

В борг береш — собі на шию ярмо кладеш.

* * *

Аби шия, а ярмо найдеться.

За праве діло, стій сміло.

* * *

Хліб сіль їж, а правду ріж.

* * *

Не шукай правди в других, коли в тебе її нема.

Мих. Єреміїв
Кол. секр. Центральної Ради

22 СІЧНЯ

(Як це відбулося)

Цікаво ствердити, що доля майже всіх Національних Свят на світі дуже подібна, а часто цілком ідентична. Дійсно, коли патріоти чи політики встановляють Національне Свято на базі якоїсь іноді великої, а часто, дуже незначної події, то треба перечекати певний час, щоб маси до того звикли і тоді вони будуть його святкувати з великим захопленням. Так було і з французьким Національним Святом, яке майже сто років було в повному забутті, так було і з славною Женевською Ескаладою, про яку ніхто не згадував впродовж 250 років, а також знаменний американський „День Незалежности", що мав дуже хвилясту історію, доки не став всенаціональним американським святом. Такої ж самої долі не уникло і 22 січня, день проголошення Незалежности України.

Михайло Єреміїв
(в однострої Київської Політехніки), секретар Центральної Ради, який перевів поіменне голосування у звязку зі схваленням Четвертого Універсалу.

Сьогодні його святкується майже одностайно, а ще декілька років тому авторові цих рядків, для якого ця подія є дуже дорога, приходилося гостро боротися за її честь зі земляками, які не визнавали її великим історичним фактом, бо не могли достосувати її до сучасного життя і до своїх партійних програм. Найліпшим пам'ятником для істориків цього сумного, а на щастя короткого періоду залишиться назавжди відомий артикул „Великі події і малі людці", артикул, який гнобив творців IV Універсалу і закликав на них кару історії. Але, в житті „все йде і все минає". Минулося і це незрозуміння. Геній Українського Народу обтрусив Велику Подію від пороху і намулу, яким її вкрили попередні роки політичної боротьби і тепер ми майже всі святкуємо її одностайно, під проводом тих же самих, що ще недавно ремствували на „малих людців" з Центральної Ради. Може бути, що ще раз в історії свобідне українське громадянство, згідно заповіту Мазепи і за прикладом Центральної Ради, „потяг-

не в один гуж", що має бути запорукою того, що кров наших вождів і нашого вояцтва на піде на марне, а розцвіте колись пишним цвітом на вільних степах України.

Історія Центральної Ради є дуже мало відома широкому громадянству, а спеціяльно молоді, а тому варто, бодай схематично, накреслити обставини, в яких ця приватна і незначна установа, заснована десятком інтеліґентів, в числі яких я мав честь перебувати, за неповний рік створила з аморфної маси населення Велику Державу з урядом, парляментом, військом, фінансами тощо, державу, яка була визнана чільнішими европейськими потугами обох воюючих сторін і, яка з ними заключила договори, як рівна з рівними. Як би хто знав у всесвітній історії ще один такий приклад, буду вдячний, як мені його подасть.

Цей слабенький вогник, який на початку запалила Центральна Рада, заливали з усіх боків хвилі розбещеного московського моря, але, все ж, на його ледве помітне блимання зліталися з усіх кінців безкрайної імперії випробовані українські патріоти-націоналісти. З далекого Сибіру прибув Грушевський, вже зовсім посивілий в неволі, а все ще невгнутий, з Москви — Петлюра і Винниченко, з Харкова — Міхновський, а з Петрограду ціла низка досвідчених діячів та публіцистів, в проводі з Лотоцьким, Славінським, Стебницьким, Піснячевським та ін. Трохи згодом з другого боку з'явилася ціла ватага блискучої бойової молоді, проваджена Коновальцем, Мельником, Черником, Кучабським та ін. І на той же ледве жевріючий огник потяглася з далекого фронту низка блискучих генералів і тисячі старшин, які раптом згадали за свою Батьківщину.

Це все підклало під нашу тодішню молоду енерґію солідні підвалини. Ми ретельно взялися до праці, але зразу ж опинилися перед глухою стіною. Потужні на Україні російські політичні і синдикальні організації одразу стали до нас у ворожу позицію і їх провідники, навіть загрожували розігнати Центральну Раду багнетами. В місцевих і державних урядах свідомі українці складали жалюгідну меншість, а на численних тоді мітинґах досвідчені московські промовці висміювали українську мову і Україну взагалі. Потужна російська преса, яка виходила в Україні в скількості коло мільйона примірників проти десяток тисяч нашої, була нам наскрізь ворожа.

Правда, ми мали деякі льокальні успіхи, як наприклад наш Всеукраїнський Конґрес, який російська демократія мусіла привітати, усміхаючися на кутні зуби, а також мали досить делеґатів з фронтів і з сіл, але все це не змінняло сумної ситуації, бо в Україні стояло 12 мільйонів російського війська, Київ був в руках російської комендантури і всі уряди були ще в руках росіян.

В таких сумних обставинах Центральна Рада, все ж таки, зробила ще спробу зговоритися безпосередньо з російським урядом, але одразу дістала відсіч і її делеґації повернулися з нічим. Відчуваючи свою повну ізоляцію, Цен-

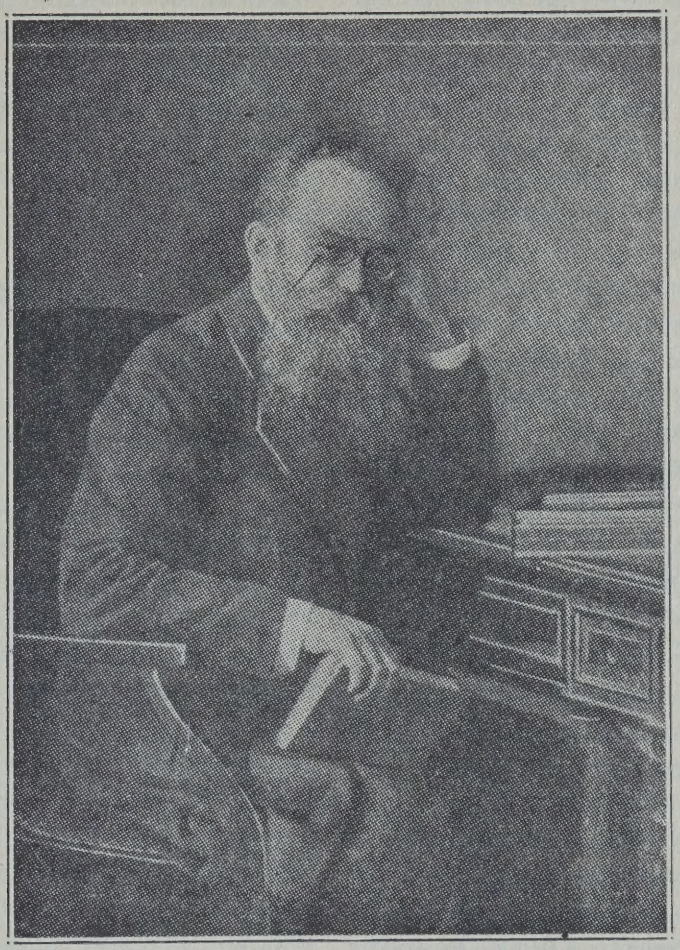

Проф. МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ,
великий український історик. В березні 1917 року був обраний на голову Української Центральної Ради. З його ім'ям зв'язаний розвиток історичних подій від перших кроків Центральної Ради до Четвертого Універсалу про самостійність Української Народної Республіки. Дня 29 квітня 1918 року став президентом УНР. Він народився 29 вересня 1866 року, помер 24 листопада 1934 року.

тральна Рада, незважаючи на свої дуже слабонькі сили, вирішила стати на шлях відвертої боротьби за свої права. Вона знайшла невеличке помешкання в тому ж самому Педагогічному Музею, який став вічним пам'ятником боротьби України за незалежність, встановила національний податок, який несподівано для нас приніс поважну суму (понад три мільйони карбованців) і скликала Селянський, Військовий і Робітничий З'їзди, які висловили їй повне довір'я. Осмілена цією підтримкою Центральна Рада видала свій І Універсал. Цей крок викликав гомеричний сміх і кпини російської преси на Україні, але не так до нього поставилися в Петрограді,

де уряд, який почував себе дуже непевно під тисненням розбещеного війська, вирішив зробити диверсію на Україні і вислав до Центральної Ради делеґацію з трьох головних міністрів, які за кілька днів визнали її автономним політичним центром і підписали Конвенцію, під умовою, що вона включить в число своїх членів заступників від національних меншостей. Ми були дуже задоволені з цієї пропозиції, яка ставила ще вчора нікому невідому Україну в коло інших визнаних урядово народів, а за іншим не впоминалися, бо були свідомі слабости уряду Керенського, а тому сконкретизували все це в II Універсалі.

Ця угода викликала, звичайно, гострий вибух незадоволення всього російського населення Києва, а спеціяльно військових і Київський Штаб, під претекстом боротьби з большевиками, зробив спробу зліквідувати Центральну Раду і перебрати владу, спробу, яка не вдалася, з огляду на брак дисципліни у війську. Штаб був змушений покинути місто, виїхав на фронт, а Центральна Рада залишилася одинокою владою в столиці України.

Незважаючи на ці успіхи, становище наше було невеселе. Ленін вже перебрав владу в Росії і наказав своїм адептам в Україні готовитися до захоплення влади, що передбачало фізичне знищення всіх українських діячів.

Отже, спираючися на факт уневажнення большевиками всіх попередніх договорів, Центральна Рада видала 15 листопада III Універсал, де проголосила Українську Народню Республіку цілком незалежною, але, яка могла бути в будучині членом Російської Конфедерації. Цей додаток був запропонований самим Грушевським, який таким чином думав притягнути русифікованих українців, а в той же час перешкодити Ленінові напасти на Україну.

III Універсал був найвищою точкою успіху Центральної Ради і був проголошений з урочистістю гідною великої держави. Довкола пам'ятника Богданові були побудовані трибуни, уквітчані прапорами, для членів Центральної Ради, уряду, дипломатів і чужоземних військових місій. Перед трибунами було вишиковане військо, а за ним вся величезна площа була наповнена стотисячним натовпом. При подзвоні всіх київських церков відбувся молебень і був зачитаний універсал. Попередні Універсали мені доводилося читати самому, а тепер, для більшої урочистости, нас було двоє: в сторону уряду і гостей Універсал оголосив міністр хліборобства — Микола Ковалевський, а в сторону війська і натовпу — я, як Секретар Центральної Ради. Погода була чудова, настрій був урочистий і всі обличчя натовпу, звернені до трибун, сяяли щастям і задоволенням, але, на жаль, це був лиш момент, а біда була вже недалеко.

Ця маніфестація зробила велике враження і в Москві, а тому київські большевики дістали наказ сидіти тихо і підготовляти захоплення влади спровадженням до столиці збольшевизованих частин з фронту. Виступ був призначений на 14 грудня двосвіта, але наші військові, які вже мали дуже

добру контр-розвідку, заскочили большевиків. 13-го опівночі, вони оточили касарні, всіх роззброїли і тої ж ночі вислали потягами на Москву. Ми здобули силу зброї і 70 гармат, які стояли на Батиєвій горі, вже намірені просто на Центральну Раду.

Ця невдача, звичайно, дуже з'іритувала большевицький уряд, який вислав до Центральної Ради ультимат і, не чекаючи відповіді, оголосив їй війну.

Большевики наступали трьома колонами під командою полк. Муравйова, який вже раз спас Леніна, обдуривши Корнілова, який був вже в передмістях Петрограду. Червоноармійці йшли зі співом:

Ой, яблочко з боку красное,
Что Украине конец — дело ясное.

І це не була пуста погроза. За приказом Леніна військо нищило всю українську інтеліґенцію і всі українські установи. Просвіти, бібліотеки та школи, а спеціяльно ті, що носили ім'я Шевченка, були спалені або дощенту зруйновані. В той же час в самій столиці вибухло большевицьке повстання і київські большевики подавали нападникам всі потрібні інформації.

Червоні полки були комплетовані здебільшого фаховими вояками лотишами та мадярами, а ми могли їм протиставити тільки нашу геройську, але недосвідчену молодь та рештки наших полків, які іноді були зведені до кількa сотень багнетів, не мали належного постачання, а часто і відповідного звязку. Деякі наші полки з бучними гетьманськими іменами оголосили невтралітет, а деякі, як полк Т. Шевченка, просто стали на бік ворога. Справді боєздатною частиною були Січові Стрільці полковників Коновальця і Мельника, які тримали Печерськ, здобули Арсенал і звільнили Центральну Раду від постійного обстрілу, а інші, незважаючи на їх геройство, не мали твердої військової бази під ногами.

Бої йшли майже по всіх вулицях і часто не знати було, де свій, а де ворог. Квартал Центральної Ради ще був в наших руках, але за якихось 300 метрів від Педагогічного Музею большевики захопили десятиповерховий готель Прагу і звідтіля били по нас зі скорострілів. Кулі розбили ввесь скляний дах і вибили майже всі вікна, так що Центральна Рада мусіла засідати в пивниці. Кулі били так густо, що вийти з будинку можна було тільки вночі, коли стрілянина втихала. Всі члени Центральної Ради — військові пішли битися і я, залишився одиноким, що розумівся на зброї, взяв на себе, з намови Грушевського, обов'язки команданта будинку. Знайшовши в льоху склад старих японських гвинтівок, я озброїв ними всіх урядовців, не виключаючи й дівчат і вони, там же в льоху вчилися стріляти. Декілька молодших хлопців просили дозволу йти битися з большевиками, з чого я скористав, щоб наказати їм шукати поживи для членів Центральної Ради і уряду, які не маючи можливости вийти, фактично голодували.

Стоячи в постійному телеграфічному звя'зку з нашою делеґацією в Бересті Литовському, Центральна Рада була поінформована,

що большевицька делеґація настоює, що після II Універсалу, Україна ще входить в склад Російської Конфедерації і було вирішевики, які мали дуже добру розвідку, довідалися про наше рішення і подвоїли зусилля, щоб знищено негайно проголосити повну незалежність. Для цього була скликана Велика Рада, але, з огляду на повний брак комунікації, було вирішено ухвалити IV Універсал в Малій Раді.

Справа не була легка, бо майже всі меншости були проти незалежности, а росіяни майже відкрито вважали большевиків за менше зло, а, в той же час, більщити Центральну Раду. Наш старий спокійний Київ згадав, мабуть, часи Радзівіла і Вишневецького, бо перетворився в справжнє пекло. Стріляли подовж вулиць, з вікон, з дахів і, навіть, з дзвініць. Большевики захопили обидва двірці, які панували над містом і звідтам обстрілювали центр. На щастя вони не мали гармат, бо вже тоді було б по нас. Одного ранку підійшов до Центральної Ради збольшевичений полк ім. Т. Шевченка з червоними прапорами, але вояки покричали і посвистали і пішли. Чи вони думали, що ми маємо сильну залогу, чи мали ще трохи сумління, але коли б вони нас тоді атакували, то було б і по нас і по незалежності, бо майже ціла Мала Рада і уряд були присутні на засіданні.

Текст IV Універсалу був вже вироблений і датований 22 січня, але з огляду на важливість справи і на опозицію меншостей, оголошення його все відкладалося. Порозуміння було осягнене тільки над вечір 25 січня, після трьох днів безперервних дебат. Це був незабутній момент.

Була чарівна українська зимова ніч. Стрілянина в місті ущухла і глибокий сніг, що падав цілий день, прибрав місто в святочні білі шати. Не було жодного звязку, газети не виходили і телефон не працював, але якимсь дивним способом ціле місто довідалося про подію і, вже надвечір, Центральна Рада була повна людей — переважно молоді. На щастя, цього вечора електрика функціонувала і засідання могло відбутися в великій залі з розбитою скляною стелею, через діри якої видніло ясно-зоряне темне зимове небо.

На підвищенні стояв довгий стіл президії накритий зеленим оксамитом, за ним у великій ніші прості лави, на яких сиділи нечисленні гості, в тому числі два наших генерали — Скоропадський та Нуджевський, а з лівого боку стіл преси, в центрі якого панував огрядний О. Олесь. Членів Малої Ради було небагато і вони не займали й половину місць, а за те амфітеатр і хори були вщерть повні. Всі присутні, що дісталися до Педагогічного Музею з небезпекою життя, заховували святочну мовчанку.

Зараз по півночі, з лівих дверей вийшла погоджуюча Комісія під проводом Грушевського, а за нею уряд під проводом Винниченка. Всі встали і Грушевський, по короткій передмові став виразно і голосно, але трохи тремтячим голосом читати текст Універсалу. Коли він сказав: „Від нині Україна

стає незалежною...", вибухла така овація, що здавалося будинок має завалитися, а коли він скінчив і передав мені реєстр членів Малої Ради для переведення поіменного голосування, то наступила знову така тиша, що не глядячи можна було подумати, що заля порожня.

Вийшовши перед президіяльний стіл, я став вичитувати імена та прізвища , які всі без винятку були мені так близько відомі. Українці, особливо жінки, відповідали твердо „за", меншості якось ніяково мурмотіли „проти", що викликало ворожий рух в залі, а декілька „утримався" зустрічалися легким посміхом.

Коли я, нашвидку порахувавши, поклав перед головою Центральної Ради наслідки голосування, він встав і урочисто оголосив „IV Універсал принято". Ціла заля вибухла несподівано могутнім співом „Ще не вмерла", а члени президії, члени Малої Ради і взагалі всі присутні цілувалися, як на Великдень.

Коли я, вже по другій годині, відвозив М. Грушевського на мотоциклі (тоді це був весь наш моторизований парк) додому, то на дверях він ще раз мене поцілував і сказав: „Ось вже з десяток місяців я собі пригадую безуспішно, де ми з вами познайомилися, а коли ви переводили голосування, я раптом згадав, що це було в Полтаві, на відкритті „Українського Клюбу". Старий мав надзвичайну пам'ять.

Перший день незалежного існування України пройшов порівнюючи спокійно, а на другий день Муравйов підвіз в Задніпров'я тяжкі гармати і відкрив по безборонному місту гураґанний вогонь, який без перерви тривав одинадцять днів.

Василь Стефаник

РОСА

(Присвята „Просвіті")

Старий Лазар досвітком сапав грядки. Досвітні пасма витягали сонце на землю, а Лазар потрясав сивим волоссям і спершися на сапу, усміхався, бо дуже любив цей ярий переддень. В сутінках він все малював будучність своїх дітей, внуків і правнуків.

Тихо, птахи співають, а роса їсть ноги. Але цю росу кожда стебелинка так радо двигає на собі, мов божий трунок.

— Ей, ти росо, їла ти мене від дитини; я коло овець плакав від тебе. А як був молодий, то мусів підкочувати білі штани, йдучи від дівки, щоб мама не сварила, а як став ґаздою і заходив в збіжжя косити, то ти жерла мене і кусала і боронила перед косою кожде стебло, аби їх ще завтра напоїти своїм різким напитком, але в осени ти найгірша, бо забирають від тебе все, кому ти щодня лице мила. Ти так як мама, що не дає своїх дітей.

— Отом ся, росо, находив по тобі, отось мене ся наїла, але твоя їдь була так як мід, що щипає і смакує. Я тебе сімдесять років не про-

минув ані одного дня, я все чекав ясного сонця, і воно велике та ласкаве, висушувало мене, а тебе, росо, забирало до неба, щоби вечером зливати, як умліває вся травинка. Ти, Боже, поливаєш всю землю росою так, як ми росадник. Ех, ти божа водице, ти давала дужість і здоровля пшеницям та житам, але і я був від тебе дужий та різкий. Бачу дуже, що ти мене не будеш заросювати, як ти, святе сонце, родишся.

Глянув на свою білу хату. — О, я з тебе, мій палацу, тихонько дуже виходжу, аби не будити купу внуків. Вони так файно сплять, порозкидаються, що гріх рипнути дверима; їх сон святий, бо їх Бог взяв на свої коліна, на колінах божих вони ростуть. А стара зараз за мною встає, накриває діти і ходить тихо, як кітка, та лагодить їм сніданок. Мій ласкавий Боже, чим я годен відплатити твою ласку. Ти мене своїм сонцем, дощем і бурею тримав у силі довгі роки, аби мої діти і їх діти жили і росли.

Але внуки інші, як давно були, в них книжки, в них співанки інші. А дурна стара радується ними та будує Україну; здуріла стара від внуків. Видурюють від неї гроші на представлення та на книжки та тягають стару коробку по читальнях, а вона вертає з ними до дому та радується, як дівка. „Мой старий, каже, але аби ти видів, який козак наш Тома у сивій кучмі, у синих гачах, а люди плещуть йому в долині, а він так говорить, як у книжці ,а сорочка горить на нім. Ей, як би ти ся хоть раз подивив на них!"

— „Я, кажу, старий, щоби ся дивити на таке, і не винен тому, що ти з твоїми внуками наново дівочиш. Але ти мені скажи, відки ти гроші маєш на кучми та на сине сукно та на вогневі сорочки, бо ти така сліпа, як кертиця, ти їм не вишила, відколи ти здуріла з тою Україною, то мені в мошонці все гроші хибують".

— Але внуки не пють, не гуляють і до корчми не йдуть, а гудуть як бджола: Україна, Україна.

Малий Кирило підходить мене, як дитину: „Діду, діду, я прочитав таке файне".

— Та читає, та добре там написано, але я письма не знаю, а лиш через охоту малого сідаю з ним та потакую.

— Вони в мене чемні, най їх Бог благословить з їх надіями. Вони хотять нового, на те вони і молоді.

З цих дум вирвало його сонце, що зійшло, як золото, і стара, що кликала на сніданок.

— Ти вічне сонце, ти знов благословиш мене на сніданок. Та-м слабий; роса, твоя донька, не має вже на мені що пити, самі кости. Але в мене внуків багато. Роса має кого обливати своїми перлами. А ти, мамо наша, ясне сонечко, все благослови їх до сніданку.

Старий Лазар росячим листком обтер свої мокрі очі і пішов до хати між внуків.

МИХАЙЛО ЄРЕМІЇВ

Знайомство і листування з Є. Маланюком

Одного гарного квітневого вечора 1927 року мене спинив на вулиці, в Подєбрадах, високий стрункий студент, якого я не знав особисто, але якого вже давно замітив з огляду на його дуже культурний, сказати б по старому, „інтеліґентський" вигляд, військову поставу і дуже чисте убрання, яке здалека виглядало на ньому як однострій якогось невідомого війська. Він переходив Подєбрадами майже завжди сам, задуманий і далекий від вуличного гамору, ледве відповідаючи на привітання зустрічних і ніби то простуючи не до чергової авдиторії, а до якоїсь далекої, нетутешньої мети.

Автор статті Михайло Єреміїв і поет Євген Маланюк.
Липень, 1938 р., Варшава.

Спинивши мене він відрекомендувався, — Євген Маланюк, — і без жодної звичайної передмови, сказав:

— Я дозволив собі Вас спинити, щоб висловити Вам моє правдиве захоплення Вашим нарисом „День в Центральній Раді", який я прочитав сьогодні в паризькому „Тризубі". Це вперше я побачив, ніби то наочно, наш славний Парлямент, чого я не виніс ні з відчитів, ні з історії, ні з розмов з нашими старшими діячами.

Того часу я вже здобув собі деяке признання з боку наших літераторів, які гуртувалися довкола віденської „Волі" В. Піснячевського, але майже все це була стара школа кінця минулого віку, по модерному „конформісти", які високо тримали свій літературний прапор і іноді кривилися на мої „ліценція поетіка", чи, навіть, „журналістика", які я частенько вживав в моїх публіцистичних, а спеціяльно, полемічних писаннях. Отже, це несподіване признання з боку цілком невідомого мені студента, який, одинокий на 550 подєбрадських українців, зумів сказати мені слово підтримки, пішло мені просто до серця і ми одразу і назавжди стали приятелями.

Треба зауважити, що невважаючи на свою щирість і гарячий темперамент, Є. Маланюк сходився дуже нелегко і, що ця приязнь була дуже далека від звичайного українського кумівства і побра-

тимства. Дуже культурний і делікатний, він ніколи не мав думки стати хатнім приятелем, як це трапляється у нас дуже часто, а обумовлював свої частенькі відвідини завжди конкретними справами, або в площині літератури взагалі, або в площині мовознавства, яке мене ще з замолоду дуже цікавило. Співпрацюючи ще в Центральній Раді, а пізніше у віденській „Волі" з такими знавцями нашої мови, як Є. і Л. Чикаленки, О. Лотоцький, Л. Старицько-Черняхівська, В. О'Конор Вілінська і сила інших, я дуже багато чому навчився і старався передати свої знання молоді. Отже, в Маланюку я знайшов надзвичайно цікавого і пильного учня.

Він знав рідну мову ще з дому, але попавши ще зеленим юнаком спочатку до Петербургу, а потім до російського війська, він її не відчував і тоді легко збивався на москалізми, польонізми і, навіть, чехізми, з якими мені доводилося вести завзяту боротьбу. Знаючи добре всі ці три мови, я частенько руйнував його укохані рими та вирази і заохочував його краще вживати новотворів, щодо яких письменник, а особливо поет, є цілком вільний, як також в новоутворених римах, в яких він дуже кохався. Зі свого боку, знаючи мою тодішню літературну діяльність, Є. Маланюк, який дуже високо оцінював мої сатиричні твори, які я друкував спочатку в „Робітничій Газеті" в Києві, а згодом у „Волі" у Відні і, які передруковувалися численними газетами, як у Галичині так і в Америці, дуже настирливо заохочував мене працювати в цій ділянці, але, на жаль, обставини не дозволили тоді мені пристати на його раду.

Овочем цієї співпраці була перша книжка його поезій „Стилет і Стилос", яку згаряча видала моя покійна дружина зі своїм Союзом Українок - Християнок, який вона заложила в Подєбрадах і, якого була головою. Цей Союз не мав нічого спільного з видавничою діяльністю, але його президія, яка складалася з культурних жінок, була дуже обурена відмовленням наших фахових видавництв узяти до друку книжку цілком невідомого поета і видала її сама.

Таким чином Є. Маланюк був лянсований в широкий світ, де невдовзі зробив подивугідну карєру, але Союз вийшов на тому дуже зле. Він, як також і я мусіли довший час виплачувати борг за видання. Одиноким моїм прибутком з цього „комерційного підприємства" залишився перший примірник книжки з дуже зворушливою присвятою автора моїй дружині, який переховується в моїй бібліотеці поруч з його дальшими творами, які він мені регулярно надсилав.

Невдовзі по тому житейське море нас розлучило, але цей тонкий інтелектуальний звязок ніколи не переривався, хоча ми листувалися дуже рідко.

Отже, шукаючи ширшої діяльности, я залишив Академію і виїхав до Західної Европи, де ділив свій час поміж Парижем, Римом та Женевою, провадячи українську інформацію, якої тоді дуже бракувало, а він, по скінченні курсу попростував на Схід і осів у Варша-

ві. В цьому дуже культурному центрі, мову якого він досить швидко опанував, він пильно став до літературної праці і невдовзі здобув собі високу оцінку, як в українських так і в польських інтелектуальних колах.

Незважаючи на постійний духовий звязок, наше листування було дуже нерегулярне. Іноді я не мав від нього вісток роками, а іноді він літерально засипав мене серією листів з проектами та надіями, з яких мені було ясно, що він шукав у мене підтримки і зрозуміння, яких, очевидно, йому часто бракувало.

В той час я мав кореспондентами Я. Токаржевського в Парижі, М. Мухина в Празі, М. Ковалевського у Варшаві, П. Кашинського у Відні, а в Римі, Брюкселі і Мадріді місцевих журналістів, але, при тому, ніколи не забував і про Є. Маланюка. Знаючи, що він не надається до технічної праці, я старався його витягти до Західної Европи, де я мав поважні звязки в літературних та журналістичних колах і, де він міг би грати ролю дуже репрезентативного амбасадора української модерної літератури. Але з того нічого не вийшло, бо за ці роки він вже пустив глибоке коріння в Варшаві, обзавівся родиною і зрушити його було дуже тяжко, тим більш, що я не міг запропонувати йому нічого конкретного. Я не комерсант і, не зважаючи на буйний розвиток, матеріяльні справи аґенції стояли дуже зле, а тому все що я міг для нього зробити, це ввести його в певні літературні кола і зробити йому там дуже добру опінію.

У відповідь на цю пропозицію, він мені пише в листі з **24-го жовтня 1938:**

„Щодо восхвалення м о г о знайомого Євгена Маланюка, признаюся Вам, що я не є майстром аранжувати такі речі особисто. Задушевним моїм бажанням було б те, щоб Римляни познайомилися з моїми віршами, з огляду на їх фашистівство ,але для того треба переклади, а не балачки". Це все було дуже справедливе, але, з огляду на те, що я особисто не мав часу перекладати і не міг, з матеріяльних причин, замовити такі переклади, з моєї пропозиції нічого не вийшло і справа впала до води.

Побачитися за ввесь цей час нам довелося тільки один раз у Варшаві перед самою війною. Ми з ним одразу віднайшли старий контакт і, через цілий час мого побуту, бачилися щоденно. Він займав вже тоді дуже поважне становище і в українських і в польських літературних колах і дуже мені докоряв, що я не зробив літературної карєри, а я йому відповідав, що ні в одної нації немає стільки літераторів та журналістів як у краянців, а щодо пропаґанди поміж чужинцями, я тим часом є один на цілу Західну Европу (що в той час було доконаним фактом). Зрештою, він злагіднів, коли я йому подарував 6 річників Офінора на українській мові, який тоді широко друкувала наша преса, але також докорив, що все це я писав анонімно.

Воєнна катастрофа знов нас розлучила на довгі роки, а по скінченні подій Маланюк віднайшов

мене, але в якому він був стані. Розлучений з родиною, обдертий, голодний, він сидів в якомусь таборі і зовсім упав на дусі. В листі з **20-го травня 1947** він пише, що вже три роки нічого не писав і писати не може, бо цілий час думає про долю родини, про яку нічого не знає. Просив витягти його до Швайцарії, але це не вдалося і я мусів зорієнтувати його на Америку.

Американський вирій захопив пасіонного поета і в нашому листуванні запала перерва на довгі роки, але моральний звязок ніколи не перервався. Я діставав всі його поетичні твори з дуже чулою посвятою, а його „Остання Весна" була останньою і для моєї дружини, яка спочила навіки з цією книжкою в руках. Роки проходили і старі образи зачинали вкриватися неясним серпанком, як раптом знов хуртовина — серія листів:

2-го серпня 1966: „Тут серед певного грона людей постала ідея видати Журналістичну Антологію (вибір ліпших статей наших асів публіцистики — журналістики — фейлетонів). Як до останнього Могікана цього жанру звертаюся до Вас з проханням: 1) Заплянувати, 2) Змагазинувати матеріял і 3) Пошукати у власнім архіві. Ось прізвища, які мені приходять на думку: Ніковський, Піснячевський, Ви, може Ол. Ковалевський (в часі його розквіту), Микола Ковалевський... Того, що видавав з гр. Тишкевичем л'Юкрен в Женеві — не памятаю. (Це був Степанківський, дійсно один з наших чільних журналістів. М. Є.)... Ваша сильветка Мартоса в Подєбрадському Літописі є майстерний шкіц колишнього чемпіона журналістики..." Маланюк не знав, що редакція Літопису перед тим, як друкувати, показала мій рукопис Б. Мартосу, який повикреслював всі мої „ліценціа поетіка" і з „майстерного шкіцу", де кожна кома важить, залишилися тільки „ріжки да ніжки".

Я вислав замовлений матеріял 7-го серпня 1966, але відповідь прийшла тільки за кілька місяців і була такого характеру, як я й думав.

23-го грудня 1967. „Старий любий Друже! ...Я ще раз прошу за одну річ: Мрії про Журналістичний Альманах очевидно тріснули. Ми живемо в добі „міні" (мінімальних спідниць і т. п.) ,а тому прошу Вас одне: Зробіть фотостати з Ваших 1-2-3-5 Фельєтонів (очевидно „Елєфанти і Леонти") і надішліть за післяплатою. „Волі" тут за жадні скарби не знайти, отже, **Ви один** можете це зробити"... В цьому він помилявся, бо не знав, що я вже тоді вислав майже повний комплет „Волі" до Українського Історичного Товариства, в Боулінг Грін.

25-го січня 1968. ...„Сердечно дякую за листа, та ще так розлогого. Не забувайте й надалі. Щодо Гоголя то його „скучно" — це тільки констатація, але його **сміх** — це вже зброя і, навіть, агресія, бо Мр. Мефісто нічого так не боїться, як сміху. І нам з Вами залишається лише сміятися, як наприклад з ново-анекдоту (на який обертається так звана велика політика). Нетерпляче чекаю на Ваші

фельєтони. Не знаю, що з того вийде, але щось вийде, хоч би кількість читачів була дуже обмежена... Радію, що 1) Ви здорові, 2) повні еляну вітального і 3) взагалі не хочете підносити білої хусточки (на багнеті). Стараюся йти за Вашим прикладом...".

Знаючи з довгого досвіду сумну долю наших з Маланюком літературних проєктів, я не квапився посилати свої давні сатиричні твори, про що тепер гірко жалую. Ці сатири, очевидно, ніколи не були б передруковані, але, переглядаючи їх, пасіонний Маланюк з певністю згадав би свою молодість і це послужило б йому імпульсом для збудження давньої енергії.

Отже, не маючи під рукою жаданого ним матеріялу я, все ж, відповів негайно більшим листом, підтримуючи його в його проєктах, обіцяючи зробити все можливе, щоб йому стати в пригоді і додав своє фото з сердешною присвятою. Він відповів з поворотом пошти **останнім листом,** написаним за кілька день до кінця, який надзвичайно яскраво характеризує його особистість і який я наводжу повністю:

7-го лютого 1968. „Любий Друже! Ваш лист, а особливо фото, відмолодили настрій на мінімум 25—30 літ. Можно лише заздріти. Хоч не маю права нарікати (71 рочок), але, всеж, то тут то там щось нагадує, що то вже не молодість. Головне: 1) почав **стомлюватися** і 2) часами такий „параліж пера", що ні рядка не напишеш за 1-2-3 дні.

Чи Ви маєте якийсь контакт з Мухиним? Він вже цілком обернувся на Сковороду XX століття. Він десь недалеко від Вас.

А роботи досить: 1) треба підготовити III том „Книги Спостережень", 2) видати купу поезій і 3) всеж „фіналізувати" Спогади, хоча ці Спогади зовсім не будуть Мемуарами, а лише зліпок окремих новель-новелеток. А їх, поки що, є лише 15—20%.

Щодо містоперебування, то я і сам підсвідомо про це думаю (я йому радив улаштуватися десь подалі від великих центрів, з огляду на небезпеку китайських бомб. — М. Є.), хоч інертність і консерватизм це є складники людини „старшого віку". А зрештою, як казав Мухин (за Лермонтовим):

„Втікать, а куди? — На час — то не варто турботи, А вічно втікать — неможливо".

Як і Ви (ми стреляні зайці) дивлюсь **дуже** песимістично. Як би я був містиком, то бачив би Апокаліпсу, але я, всеж таки, інженер і розум мені „перешкоджає".

Не забувайте! Всеж таки мрію про вояж до Европи".

Цей лист був для мене сумним ментo і дуже мене занепокоїв. В думку не вкладалося: бурхливий Маланюк, який ціле своє життя горів, як той кущ Мойсея, боровся і ніколи не підніс білої хусточки на багнеті, який через поразки, катастрофи, евакуації, еміґрації і злидні зміг утриматися на високому культурному рівні, Маланюк, який, як той Сірано де Бержерак виявив нетутешню силу в боротьбі з цілим океаном посередности і конформізму... Маланюк і параліж пера...

Це мене занепокоїло, але не злякало, бо знаю з довгого досвіду, що в старшому віці упадок і песимізм чергуються з поновним піднесенням інтелектуальних здібностей і, щоб його потішити, за браком під рукою моїх фейлетонів, які він так хотів ще раз перечитати, я вислав йому з поворотною поштою оптимістичного листа з додатком двох моїх, ще невідомих йому творів:: Гумореску на Уряд УНР, написану для Президента А. Лівицького і патріотичну поему написану вже давненько, на прохання О. Кошиця.

Я вислав це 10 лютого і, знаючи добре Маланюка, очікував з поворотом пошти бурхливу реакцію ,але, минув тиждень, минув другий і прийшлося себе потішати, що, можливо ,лист не дійшов, як це часто трапляється в нашу добу.

Але цей оптимізм тривав недовго. Пошта принесла сумну вістку і фатаморгана вічних мрійників розвіялася без сліду в тяжкому повітрі апокаліптичної атомічної доби. Парка, яка перерізала нитку життя Євгена Маланюка, перерізала в той же час той ледве помітний, але дуже міцний інтелектуальний звязок, який єднав два останніх століття і, якого він був, можливо не зовсім свідомим речником і чемпіоном. А тому ця втрата не є втратою людини ,а втратою цілої епохи, по якій Історія Людської Культури рівнодушно перегортає сторінку.

А я, правдоподібно, так ніколи і не довідаюся, чи встиг він прочитати мого листа і мої останні твори.

Воздай їм, Господи, за все, за все, за все!

За яд брехні, що просякає світ цей,
За засів зла, що згубу принесе,
За тих, що їх примушено скоритьсяся.
За душі розшматованих родин,
За вітер тундр і м'ясо Гірошіми,
Народу безборонного загин
І зимну лють у помсті нещадимій.

Воздай їм, Господи, за радіобрехню,
За теле-бруд і діточок розтління,
За виточену кров.
— Віддай вогню
Не тільки їх, а й згубне їх насіння!

Євген Маланюк

ГРИГОРІЙ НУДЬГА

ІВАН КОТЛЯРЕВСЬКИЙ ЗА РУБЕЖЕМ

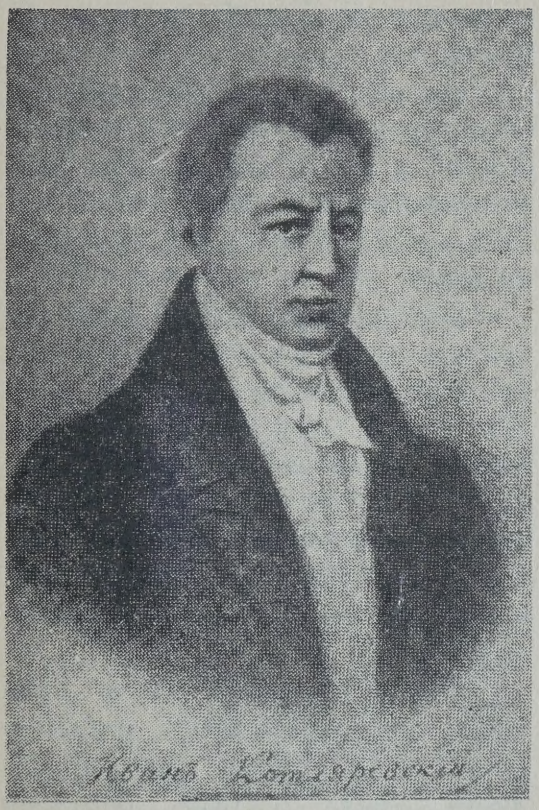

Що знали в Європі про Україну, її народ, культуру й літературу до появи „Енеїди" Котляревського? Хто до появи цього письменника репрезентував наш народ своїм художнім словом, своїми мистецькими творами?

Про Україну в Західній Європі писалося багато і то здавна. Найбільшої популярності вона здобула в період зародження і розквіту козаччини. У Франції, Англії, Німеччині, Італії і інших країнах з'являється чимало книг, присвячених історії українського народу, його „козацької республіки", побуту та звичаям. Одночасно, уже починаючи з XV—XVI ст., набуває слави українська народна поезія, яка своїм змістом і красою здивувала Європу. Слідом за цим з'являються роботи, у яких подавалися короткі інформації про писемну літературу українців, а коли з'явилася в 1798 році „Енеїда" Котляревського, цей письменник увійшов майже в усі нариси про нашу країну, спочатку як самобутній український письменник, а далі як письменник, що зайняв перше місце в історії європейських літератур.

В стародавньому українському місті на переломі XVIII—XIX ст. жила і працювала скромна людина — І. Котляревський, в молоді роки офіцер, після відставки — наглядач богоугодних закладів.

Добре зрозумівши вимоги нового часу, прагнення українського народу поневоленого царизмом, до національного відродження, він зробив великий і новий крок в розвитку української літератури. Його співвітчизники привітали нового поета як свого „будителя". Уже після появи „Енеїди" він мав таку популярність, що не тільки українці, а й передові люди інших національностей їхали в тиху Полтаву, щоб з ним побачитися, поговорити.

Чи ж знали щось про Котляревського ще за його життя європейці? Що говорили про українського письменника за кордоном до 1838 року? Чи перекладали його твори на інші мови?

Перші друковані відгуки на твори І. Котляревського з'явилися,

як нам відомо, у чеській пресі і пов'язані з діяльністю чеських і словацьких „будителів", які багато зробили для правильного висвітлення і популяризації слов'янської культури. Вони ж перші згадали й про твори Котляревського.

Ще в 1806 році А. Стойкович з Харкова сповістив Добровському про „Енеїду" Котляревського, у 1814 році Добровський у своїй „Слованці" подав деякі відомості і про Котляревського і про його „Енеїду", видану в 1809 році.

На думку Добровського це жартівливий твір („Werk des Witres") високої якості і дає багато для розуміння української мови, на підтвердження чого дана цитата з поеми („Енея так одна любила, що аж сама себе спалила" і т. д.).

Не обійшов постаті Котляревського і відомий славіст Й. Шафарик. У його „Історії слов'янських мов і літератур" (1826) при характеристиці української мови робиться посилка на „Енеїду" Котляревського і її словник. Твір Котляревського фігурує тут уже як документ мовнолітературних пам'яток кінця XVIII — початку XIX ст.

У 1833 році в „Журналі чеського музею" з'являється перший переклад твору Котляревського (пісні Наталки „Ой мати, мати, серце не зважає") на чеську мову, здійснений відомим поетом і перекладачем Ф. Челаковським. Це був початок ближчого зацікавлення чехословацької громадськості доробком українського письменника. „Наталка Полтавка" тоді ще не була надрукована, але свою пісню Котляревський опублікував уже в російському журналі „Северные светы", звідки й був узятий текст для перекладу на чеську мову. Коли ж у 1838 році І. Срезневський опублікував повністю оперету Котляревського, її радо привітав В. Ганка.

Він же написав і некролога „Малоруський поет Котляревський", у якому сказав, що ім'я Котляревського і його твори будуть жити так же довго, як народна пісня.

Ім'я Котляревського дуже часто згадувалося в новіших чеських та словацьких виданнях, його „Енеїда" десять років тому назад вийшла чеською мовою у серії „Безсмертні", а „Наталка Полтавка" і тепер часто передається по радіо і ставиться багатьма словацькими аматорськими театральними колективами.

Одним з перших сказав своє слово про українського письменника і його „Енеїду" відомий філолог Бандтке в статті „Нотатки про чеську, польську й сучасну російську мови" („Pamiętnik Warszawski", 1815, t. I, Nr 2). Ставши в оборону прав української мови автор цієї статті згадав і „Енеїду" Котляревського як зразок літератури цією мовою.

У 1827 році про це ж заговорив і журнал „Dziennik Warszawski", при тому невідомий автор підкреслив, що німецькі літературознавці уже тепер ламають собі голову над тим, звідки в „Енеїді" таке багатство мови, особливо Лексики з її найрізноматнішими синонімічними формами.

Прогресивна частина польської інтелігенції, обороняючи право української мови у 30-х роках уже

опирається не тільки на зразки народної поезії, а й на літературні твори, зокрема „Енеїду" Котляревського, байки П. Гулака-Артемовського та ін. Польські емігранти переносять розмову про українську поезію та літературу і на сторінки своїх паризьких видань. У газеті „Північ" („Północ"), що виходила в 1835 році в Парижі була надрукована стаття „Про поезію України", в якій поруч дум і пісень охарактеризовано й „Енеїду" Котляревського як твір, у якому автор виявив себе більшим майстром „від пародистів французьких і европейських", в його „Енеїді" відсутній плиткий дотеп натомість природно проявилася змістовність українського гумору і краса слова.

Коли помер І. Котляревський (1838) польські „Rozmaitości" (1839, Nr 2), що виходили у Львові, надрукували невеликий некролог у якому згадали про весь доробок українського письменника. Від цього часу з ім'ям Котляревського в польській пресі в'яжеться не тільки „Енеїда", а й драматичні твори та „Ода до князя Куракіна", причому „Наталку Полтавку" називають високомистецьким твором, який „може бути окрасою і не молодої літератури".

В 1840-х роках з'являються переклади творів Котляревського на польську мову. Вперше було перекладено пісні з оперети „Наталка Полтавка" („Віють вітри" і інші). Від того часу аж до сьогодні їх не раз перекладали в Польщі і друкували в збірниках, що стосувалося України або українсько-польських взаємин.

Ще за життя І. Котляревського його ім'я з'явилося в англійських виданнях, що друкувалися в США і Англії. Першим популяризатором доброго імені українського письменника в країнах з англійською мовою була, здається, відома американська письменниця, яка перебувала в приятельських взаєминах з Ґете, Тальві (псевдонім Терези Робінсон, 1797—1870). Батько Тальві Л. Г. фон Якоб був деякий час професором Харківського університету, а з ним перебувала у Харкові його дочка. Тут вона вивчила українську мову, очевидно познайомилася в дитинстві і з українськими піснями, а коли виїхала з батьком знову за кордон і одружилася з відомим американським ученим Е. Робінсоном — почала перекладати на німецьку і англійську мови пісні слов'ян, в тому числі й українські. Її перекладами захоплювався В. Ґете, О. Герцен. Вона ж написала в 1834 році велику роботу „Історичний огляд слов'янських мов", яка була опублікована в одному з американських періодичних видань, а в 1837 році вийшла окремою книжкою в перекладі на німецьку мову. Тальві краще знала український фольклор, давню літературу (у згаданій роботі говориться про творчість С. Климовського, автора пісні „Їхав дозак за Дунай"), але про Котляревського вона знала дуже мало і схарактеризувала його як талановитого автора комічної „Енеїди", а в минулому — „Гетьман козаків", про поезію яких вона згодом подала окрему розвідку. Цю дивну версію, що нібито Котляревський був останнім геть-

маном українських козаків, підхопили потім польські емігранти і повторили у згадуваній газеті „Північ", що виходила в Парижі. Сама ж Тальві у наступних виданнях своєї роботи цей „казус" виправила; її знання про українську літературу тоді вже були точнішими і ширшими.

Вона ж вперше переклала на англійську мову „Віють вітри, віють буйні, аж дерева гнуться" („Winds are blowing, Howling, Trees are bending low"...) і опублікувала як популярну українську пісню в новому виданні книги, про яку йшла мова попереду. Це видання також було перекладене на німецьку мову і мало великий успіх в Європі та Америці. „Віють вітри" перекладалося ще кілька разів на англійську мову і є одною з популярних пісень в англо-українському середовищі Канади.

Великим прихильником творчості І. Котляревського був відомий англійський учений, професор Кембріджського університету В. Морфілл, який здається, перший ще у 80-х роках XIX ст., читав лекції з україністики англійським студентам. Він побував кілька разів на Україні, мав намір взяти участь у відкритті пам'ятника Котляревському у Полтаві, але з різних причин не зміг це зробити. У своїй статті, надрукованій 1903 року в лондонському журналі „Атеней" Морфілл високо оцінив і твори Котляревського, і його патріотизм, любов до рідної мови („Котляревський, займаючи державні посади в Росії, мав сміливість любити мову свого народу і писати нею"). Тепер уже англійською мовою написано кілька грунтовних робіт про автора української „Енеїди".

Ми вже згадували, що після появи „Енеїди" німецькі літератори „ламали собі голову" над тим, звідки і як виріс цей чудесний твір.

Ще за життя Котляревського на німецьку мову була перекладена робота Тальві, у якій подані відомості про його життя і творчість. Пізніше, особливо в 40-х роках XIX ст. про українського письменника пишуть, друкують у німецьких перекладах такі видання, як „Ost und West" (1841), „Slawen, Russen, Germanen" (1843), а згодом „Slavische Central Blätter", „Slavische Blätter" і інші. Про Котляревського говорять не тільки як про українського письменника, а й як про письменника, якого творчість виходить за національні межі („Енеїда"). Його пісню „Віють вітри" в німецькому перекладі Ф. Баденштедт друкує в своїй „Поетичній Україні" („Die poetische Ukraine 1845"), а письменник І. Коль у своїй книзі „Подорож по Росії і Польщі" (1841) відвів Котляревському і Полтаві значне місце. Під час подорожі по Україні Коль побував у Полтаві, жив деякий час у Диканьці, вів численні розмови з місцевим населеням і внаслідок цього записав до своїх подорожніх вражень: „Українці дуже люблять свою рідну мову" („Die Kleinrussen lieben ihre Sprache sehr", том 2, стор. 326). До улюблених творів належить і „Енеїда" Котляревського, у якій зображено життя і побут, історія рідного краю. Свої враження Коль опублікував спочатку в кількох австрійських періодичних виданнях, а далі видав окремими книжками,

що мали добрий відгук в європейського читача.

Німецька література про Котляревського досить велика, його твори повністю, або частково перекладені на німецьку мову і публікувалися не раз у виданнях XIX - XX століть. Його творчість розглядається в „Загальній історії літератур світу в їх найхарактерніших представниках" Г. Карпелеса, що вийшла в другій половині XIX ст. двома томами у Берліні і мала потім світову популярність. З неї окремі розділи (і про Україну) були перекладені на китайську і, здається, японську мови.

Коли в 1903 році в Полтаві було відкрито пам'ятник Котляревському — німецька літературна громадськість відзначила це в багатьох виданнях статтями про Котляревського і місце його „Енеїди" в європейській літературі.

Ми вже згадували, що ім'я Котляревського на сторінках паризьких видань було подане лондонськими емігрантами після невдалого повстання 1830—1831 року.

В 40-х роках про Котляревського вже пишуть кращі французькі журнали, зокрема в 1847 році Е. Хоецький у „La Revue independante" (кн. 10) при характеристиці української мови так відгукнувся про творчість українських письменників: „Останнім часом багато письменників України, натхнені любов'ю до рідної мови, почали публікувати вірші, оповідання й інші твори чистою, мелодійною коректною національною мовою. Котляревський дав їм перший приклад. Крім багатьох пісень і балад він травестував „Енеїду" з великою простотою і дотепністю. Павловський, Шевченко, Могила, Галка й інші пішли по його слідах і опублікували також деякі ліричні поезії".

Котляревському відведено певне місце в історіях літератур світу, що їх написали Л. Сішлер (1887), К. Кур'єр (1879), його „Енеїда" і „Наталка Полтавка" великими уривками друкувалися в новіших французьких виданнях. У 1906 році, як народні, перекладав на французьку мову пісні з „Наталки" Коделінський. Коли в 1905 році відомий славіст Луї Леже розпочав викладати українську мову і літературу в „Колеж де Франс", він важливе місце у курсі признав І. Котляревському.

Треба сказати, що першими були перекладені на мови народів Европи пісні, написані Котляревським до „Наталки Палтавки". З ними прийшло ім'я Котляревського до багатьох народів Европи й Америки. Угорський читач ще не знав творів Котляревського, а вже знав пісню „Віють вітри, віють буйні", яку опрацював у 1841 році відомий композитор і піяніст Ф. Ліст на згадку про своє перебування на Україні. Пізніше тексти пісень Котляревського на угорську мову перекладав Фінціцький. Дещо аналогічне явище було в Болгарії: після кількох постановок „Наталки Полтавки" серед болгарського народу стали досить популярними пісні з неї.

Здається, що першим перекладеним твором Котляревського на словенську мову також слід назвати „Віють вітри".

Високу оцінку творчість Котляревського одержала в Італії. Після виступу М. Драгоманова в журналі „Рівіста Європеа" (1873) про становище української літератури, тут все більше з'являється матеріялів про Україну. Редактор цього журналу відомий славіст А. де Губеннатіс у 1882 р. розпочав видавати „Історію світової літератури" в 23 томах. Тут він розглядає і твори Котляревського, зокрема дуже тепло говорить про „Наталку Полтавку", порівнюючи її з п'єсою Мікельанджело Буонаротті — молодшого, надавши перевагу українському творові. Твори Котляревського знайшли позитивну оцінку в роботах італійського вченого Д. Чіамполі, їх ще не так давно перекладав на італійську мову В. Джусті.

Про Котляревського писали науковці й літератори, що представляють багато народів світу, їх немає змоги згадати хоч би одним словом.

Тому є потреба бодай коротенько нагадати, як була оцінена творчість українського письменника і як представлена європейському читачеві.

Відомо, що до травестування „Енеїди" Вергілія, Котляревський звернувся не перший. Коли наприкінці XVIII ст. український письменник розпочав роботу над своєю „Енеїдою", досвід травестування і пародіювання Вергілія у світовій літературі був уже великий: ще в 1547 р. Вергілія спародіював мантуанець Теофіль Фоленчо. На початку XVII ст. пише пародійну „Енеїду" („L'Asneida") іспанець Кислю де Альдані; у 1663 р. з'являється перелицьована „Енеїда" італійця Даллі; протягом 1648—1653 рр. переробляє в пародійному стилі твір Вергілія француз Скаррон, далі йдуть переробки Гійома де Бребер, німців Йоганна Шмітта (XVIII ст.), Міхаелса (1771), Блюмауера (1784), потім росіянина Осипова.

Українською мовою твори Вергілія почали переробляти ще в 1745 р., одним із попередників Котляревського був українець Лобисевич (його переробки не збереглися). Одначе, як писали ще у XIX ст., ні одна переробка „Енеїди" не витримала іспиту часу, всі вони лишилися тільки історико-літературним фактом, тоді як твір Котляревського набрав світового значення і тепер перекладається на мови народів Европи. Котляревський достойно завершив давній літературний задум перелицювати „Енеїду" Вергілія. З усіх бурлескно-травестійних „Енеїд" тільки його зберегла свіжість і життєвість. Відомий шведський учений референт комітету по Нобелівських преміях А. Єнзен ще в 1915 р. писав у роботі „Травестована „Енеїда" Котляревського", що це справді клясичний твір... якого заслужено згадується по імені в історії всесвітньої літератури.

„Енеїда" — пише він — перевищує набагато своїх попередників і первовзори на полі травестування епопей (Вергілія) як мистецтвом, так і культурно-історичними рисами, естетичністю та мовою" (ст. 8).

Сталося це тому, що Котляревський підійшов до переробки з позицій гуманізму, з позицій су-

Євген Гуцало

ПОЛИН

Привезти зі свого села вітку полину, покласти її в книжку між сторінками, забути ту вітку, а потім — зимою, випадком — натрапити. Полин висох, кришиться, вже нема того соковитого сивого блиску, хоча й збереглося наче трохи його на дрібному листі. Запах його й посеред зими невитравленим зостався, тонко б'є в ніздрі, струменить, здається, по жилах разом із кров'ю, ти вже весь просочуєшся його духом. Й не тільки твої руки запахли гіркуватим полином, а й наче зір погіркішав, і погляд, і думки твої.

І постають у твоїй уяві рідні краї — яри та вибалки, чорні ліси, тихенькі річечки, болота в осоках, високі горби й сірі дороги. Все це зразу приходить до тебе, ти бачиш ці картини чітко й опукло, бачиш у кольорах і барвах, у пахощах. І все це наче повито для тебе полиновим духом, його гіркотою.

Приходить до тебе подільський вітер — із твоєї молодості, а може, навіть довіває із самісінького дитинства, й ти слухаєш його так, як можеш слухати найрідніший голос. Бо теплий голос вітру розказує тобі щось трепетне й незбагнене, він пробуджує в тобі минуле, вселяє віру, що воно таки було, що воно не приснилося, що ти пройшов по стежках і долах свого минулого, як пройшов по них оцей вітер... Іноді дуже хочеться вірити в своє минуле — в те, що воно було, що був початок життя, що був прихід у цей світ. І все тоді мало для тебе свій початок — було перше в житті сонячне світло, перший дотик до зеленої трави, перше відчуття того, яке на смак повітря, як пахне квітка, як розмовляє мати...

Гіркий дух полину кличе в твої спомини далекі поля, які ти колись бачив і які ти тепер згадуєш не такими, якими вони були, а такими, якими вони ввижаються зараз твоїй уяві. Жита в тих полях красуються так, як вони ніде й ніколи більше не красувались для тебе, і стоїть поміж їхніми стеблами зеленкувате примарне світло, навіть не світло, а жива загадка, таємниця. Й конюшина в тих полях росте густа, як ліс, вона така пишна й барвиста, що тільки стій і дивуйся, тільки стій і дивись на неї. І дикі маки в тих полях такі яскраві, що ніколи більше ти не бачив нічого схожого, — тоді ж розумів мову тих маків, своїми пелюстками вони тобі розказали багато, й почуте колись оживає зараз у твоїй свідомості, воно таке непевне, несформоване, ти прагнеш відновити його в пам'яті — й не можеш...

Нюхаєш вітку полину, й вона кришиться від твого доторку, зеленкуватим порохном осипається на руки, на одяг.

Стривай, стривай л и ш е н ь, звертаєшся сам до себе, а звідки

спільної справедливости. Він мав значний талан і самостійність суджень, власну естетичну концепцію, чого бракувало багатьом його попередникам.

взялося відчуття неймовірно високого, чистого, блакитного неба? Чи воно й справді колись напиналось отаке над твоїм життям? Що воно легке, прохолодне й безмежне, наче його твоя мрія розсунула вгору, наче вона ж наповнила його лагідним блакитним сяйвом, і те сяйво не давить на тебе, а воно наче піднімає тебе вгору, надає тобі такої ж легкості, яку само має, і весь ти збадьорений, і душа твоя зблакитніла, і вже не вміщується в грудях... Одсвіти незвичайного неба падають на все довкілля, надаючи йому такої ж легкості, такого ж усміхненого настрою.

І справді колись було так чи це дух полину наворожив? Дух полину, привезеного з рідного краю?

Стерня застигла рівною неспіненою водою, пахне доспілим серпнем, засохлою берізкою й волошками, жовтим зерном; ще й не відчувається ні в чому така близька осінь, бо повітря тремтить од ситого вдоволення, від спокою... і де-не-де забіліє поворозка бабиного літа — як щось несправжнє, вигадане, недоречне... спека збігає по чолу гарячим струмочком поту, кожна грудочка землі диха розімлілим теплом, кожна бадилина аж мліє... В полях владарює жовта барва врожаю, тони — пастельні, зрівноважені, хтось би добавив хоч трохи тривоги, сумніву, розпачу — так ні, й на думку не спаде нікому: тиха тиша, ситий спокій, мир. Мир землі, мир поля, на долю якого випали щасливі пологи, мир задивленого донизу з доброю усмішкою неба.

А в селі дерева ще зелені, проте пильніше глянь: на кленах листя де-не-де зблякло, таке воно анемічне, ніби йому нічим дихнути, та й осипалося трохи додолу. В саду повно яблук, але приглянься уважніше до глянцюватого листя — зелене пригасає подекуди, а з крайків поймається хоч і яскравішим, зате мертвотнішим полум'ям. Воно ще й не підступило до серцевини листка, лише неквапно підкрадається, та й полум'ям його ще не назвеш, але це вже перше попередження про небезпеку. Про ту небезпеку, якій ще не віриш зараз, бо не хочеш помічати її, бо торкається вона побіжно лише твого зору, але не переселилася у відчуття, не живе спільно з ним.

Засушена вітка полину в твоїх руках узимку, запахом його повита твоя голова, всі речі в кімнаті, — й стелиться перед твоїм зором по чорній-чорній ріллі сла; бесеньке мево туману, поколихується його бліде покривало, вдалині видніють ожереди соломи, оборані зокіл, невиразно вимальовується пригнута вечірніми сутінками до землі стара тополя, й ти вже не в своїй кімнаті, не сидиш за столом, а в цьому давньому-давньому своєму полі, знову живеш разом із його ріллею, з його туманом, із його сутінками.

Ол. Шпилька

ВІДКРИТИЙ ТЕАТР

ДІЯ ПЕРША

Викликаний до району Петро Гунька перебирав у своїй уяві всі можливі провини перед радянською владою. Може його тягнуть за перепрілі колгоспні парники; ...може за скинене Гнідою лоша, ...може за дядька Данила, що в Америці, ...а, може, Явдоха щось виляпала?.. Тих „може" виявилося стільки, що Петрові стало дивно, як це він досі оминув радянське правосуддя.

Не встиг він переступити поріг, як йому назустріч вийшов керівник відділу спеціяльних доручень.

— Товариш Гунька?!. Заходьте!.. У вас, виявляється, є дядько в Америці? — почав той безцеремонно.

— Та... десь там... є. Мало про нього знаю... — відповів зніяковілий Петро.

— Ваш дядько — людина прогресивна, передова. Прихильник Радянського Союзу, борець за мир і права трудящих, визискуваних капіталістами. Оце він виявив бажання відвідати СССР, рідне село, родину і... треба нам його належно зустріти.

Петрові дихати стало якось вільніше і руки перестали труситися. Він слухав:

— Дядькові з Америки треба показати великі соціялістичні досягнення, економічний та культурний ріст колгоспного села, добробут і радісне життя трудящих, унагляднити перевагу радянської системи та зміцнити його прогресивно-комуністичні переконання. Понятно?

— Та... понятно... — повторив Петро.

— Ось тобі записка до райспоживспілки і чекай на дальші інструкції.

ДІЯ ДРУГА

У селі Рогізни сенсація: Петра Гуньку не можна впізнати. Костюм на ньому новесенький, шерстяний. А черевики — хоч голися до них. Підошви — шкіряні!

— Це дядько з Америки прислав. — вгадували одні.

— У районі передягнули, — доводили краще поінформовані.

— Таке щастя чоловікові: колись за закордонних розстрілювали, а цьому, дивись, — привілеї.

На загальне здивування і радість до села протягнули електрику. В кооперативі раптом з'явився одяг, матерія, взуття, вироби харчопрому і, навіть, мило! На колгоспне подвір'я із сусідніх сіл поспішно звозили і зганяли птицю, свиней, худобу. Чепурилися колгоспники та їхні садибки. Біля окремих хаток розташувалися авта марки „Москвіч" та „Запорожець".

Такого несподіваного перетворення не передбачали і найбільші ясновидці села Рогізни.

— Початок комунізму — вгадували одні.

— Кінець світу, — віщували інші.

ДІЯ ТРЕТЯ

Біля сільбуду грає духова оркестра. З піднятими транспарентами та портретами вождів усе село з шкільною дітворою вітають гостя з Америки.

Животатий, з розмальованою краваткою, у ширококрилому капелюсі дядько Данило вітається зі своїм племінником та односільчанами. Помітно зворушений, він висловлює свою велику радість та вдячність за таку теплу зустріч.

У сільбуді відбувається урочистий бенкет із промовами, тостами і показом мистецької самодіяльности.

Декілька днів очарований гість оглядає рідне село, подивляючи великі зміни, заможне і щасливе життя.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Біля сільбуду знову грає оркестра. Дорогий гість прощається із земляками. Його просять-умовляють залишитись хоч ще на пару днів. Але він не може... Він прирікає боротися за звільнення американських трудящих з капіталістичного гніту; за мир; за перемогу ідей великого Леніна в цілому світі...

На згадку йому дарують накручений фільм із побуту та відвідин рідного села. Покажіть, мовляв, як ми тут живемо.

Розчулений гість, витираючи вологі очі, втискається до „Москвіча".

— Ґуд бай!

...Із села Рогізни поспішно здіймають і вивозять декорації.

Завіса.

(Ульмівські „Українські Вісті").

Іван Шаповал

СОЛОВЕЦЬКИЙ В'ЯЗЕНЬ

(З книжки „В пошуках скарбів", Київ)

З багатьма істориками розмовляв згодом Д. І. Яворницький, в багатьох архівах шукав загублені сліди запорозьких ватажків, проте, хто й коли затопив у Дніпрі чайки — довідатись не вдалося. І чим більше думав про них молодий вчений, тим більше переконувався, що затоплення цілого флоту стосується, мабуть, все-таки останньої сторінки історії запорозького козацтва. А коли так, то чи не розплутає йому цей клубочок трагічна доля останнього кошового отамана Запорозької Січі Петра Івановича Кальнишевського?

Народжена в пошуках думка не давала спокою дослідникові, аж поки не вистиг намір — їхати на Соловки, куди був заданий Петро Калнишевський „по высочайшему повелению" цариці Катерини II.

Д. Яворницький навесні 1887 року вирушає в дорогу далеку й тяжку. Саме там, серед холодних вод Білого моря, в Соловецькому

монастирі, повинні зберігатися архівні документи про запорозьких ватажків.

Колись у Білому морі існував знаменитий Соловецький монастир, який був не тільки релігійним центром старої Росії, але ще з часів царя Івана Грозного став місцем заслання та ув'язнення небажаних царському урядові й церкві багатьох відомих діячів Російської держави.

Як тільки молодий вчений прибув до Архангельська, одразу ж з'явився до губернатора Д. Голіцина, який пообіцяв допомогти йому в пошуках.

До Соловецького монастиря довелось їхати пароплавом сімнадцять годин. На острові Яворницький зайшов перш за все до головного монастирського собору і там побачив біля самої стіни три надгробні плити. Побачив і очам своїм не повірив. Під третьою плитою лежали останки тієї людини, заради якої історик приїхав у той далекий і суворий край. Напис на плиті сповіщав, що „Здесь погребено тело в Бозе почившаго кошевого бывшей некогда Запорожской грозной Сечи казаков атамана Петра Калнишевского, сосланного в сию обитель по Высочайшему повелению в 1776 году на смирение".

Пізніше, десь через десять років, дослідник пише:

„Так ось де знайшов собі останнє місце для заспокоєння славний отаман славних козаків! Важко придумати що-небудь найгірше і найобразливіше тієї іронії долі, яка спіткала „славного і вольного" отамана „славного і вольного" низового товариства. І справді, народитись і вирости на лоні м'якої, ніжної і чарівної природи України, провести молодість і зрілі роки на вільній запорозькій вольниці, бачити й полюбити всією силою богатирської душі вільні й безмежні степи, владарювати і тримати в своїй руці цілі тисячі вільного й волелюбного народу, зноситися з державними і вінценосними особами, розпоряджатися великими багатствами і потім під кінець усе це проміняти на темну, сиру в'язницю, на далекий - предалекий, на краю світу, серед холодного моря, глухий монастир; мучитися цілі 25 років в темному ув'язненні, не бачити в очі правдивого світу Божого і рідко чути голос людський! Важко придумати більш гірку і більш жорстоку іронію долі над людиною".

Більшість місць, де раніше сиділи заслані на упокорення, були вже замуровані, і лише деякі можна було побачити з дозволу найвищого начальства — архімандрита Соловецького монастиря.

Оглянувши ті місця, Яворницький вирішив познайомитися з монастирським архівом. З великими труднощами знайшов він там опис цих страхітливих місць. В одному з документів говорилося:

„Колись усі в'язні поділялися на три розряди. Перший — ті, які перебували на покаянні; вони жили в тюрмі і повинні були щодня відвідувати церкву. В'язні другого розряду сиділи у в'язниці в окремих камерах і під замком. З дозволу архімандрита їм інколи можна було виходити: взимку — на прогулянку, влітку — на роботу.

Нарешті, в'язні третього розряду могли виходити тільки тричі на рік, решту часу безвихідно сиділи під замком. У монастирі таких в'язнів називали великими грішниками... Дехто з цих грішників сидів у рогатці. Рогатками називався металевий обруч, що його надівали в'язневі на голову, від лоба до потилиці, потім замикався на замок за допомогоо двох ланцюгів, що спускалися вниз од скронь до підборіддя. До цього обруча було приоблено перпендикулярно декілька довгих залізних шипів (колючок). Таким чином ці рогатки не дозволяли людині лягти на бік, горілиць або на живіт, і вона повинна була спати тільки сидячи. В'язні б третього розряду здебільшого або вмирали, або, за виразом селян, робилися блаженними, тобто божеволіли, і тоді жили довго. Крім того, в Соловецькому монастирі показували дві тюрми (які вже вийшли з ужитку) — Жаравину і Корчагіну. Корчагіна тюрма називалась так тому, що в ній не можна було сидіти інакше, як тільки скорчившись. А Жаравина, певно, від того, що там було дуже жарко. Всі тюрми були в той час у монастирському мурі. Камери були дуже малі, а вікна такої величини, що можна тільки руку просунути...

Але на цьому „святому" острові були ще й гірші, ще жахливіші підземні тюрми. Вони містилися під самими баштами, яких там було вісім. Всі ці башти побудовано в низьких місцях, тому в ями просочувалася грунтова вода, що набагато погіршувало й без того тяжкі умови ув'язнених.

Особливою жорстокістю й нелюдськими умовами славилась вежа Корожней. Хоч вона стояла на високому горбі, в її підземеллі від стороннього ока була схована найстрахітливіша тюрма, викладена диким каменем. Сюди кидали найтяжчих злочинців. В ці тюрми ніколи не пробивалося світло, в камерах була нестерпна холоднеча.

„В'язням, призначеним сидіти в таких ямах, спершу заковували залізом обидві ноги з лівою рукою, вільною залишали тільки праву руку, а потім по драбині спускали людину в яму. Після цього з ями витягали драбину, пристукували залізною лядою або кришкою, через яку потім подавали злочинцеві хліб і воду. В ямі в'язень дерев'янів од холоду, він не знав ні тепла, ні світла, тіло його, особливо закуті ноги, вкривалися страшними болячками, а в суглоби ніг і рук проникав нестерпний ревматизм; одяг в'язня перетворювався на лахміття, нігті виростали і ставали схожими на пазури, власні випорожнення отруювали міазмами всю яму, і, на додаток до всього цього, на нещасного в'язня нападали цілими зграями голодні пацюки. Тоді порушувалося питання про те, чи можна спустити в яму палицю, щоб в'язень відганяв од себе злих пацюків. Але це питання вважалося за таке важливе, що з приводу цього зверталися по дозвіл до самої столиці, і поки звідти приходив дозвіл, пацюки завдавали безсилим мученикам тяжких страждань: вони об'їдали їм носи, вуха, пальці ніг, закутих у кайдани. Щоправда, такі в'язні недовго мучилися в ямах: вони або божеволіли,

або зовсім прощалися з життям".

Такі ж камери були і в Прядиленій вежі. Досить сказати, що одна тільки стіна цієї вежі була завтовшки дев'ять аршин. У цій стіні була зроблена камера, в якій панували темрява й сморід. Ось як про неї писав Дмитро Іванович:

„Вона зроблена на зразок арки і має вигляд великої печі для варива. Її довжина становить чотири з половиною аршини, висота має понад два аршини; в ній не було ні грубки, ні вікон, ні меблів сидіти й відпочивати; зовнішній світ проходив сюди через невеличку, зроблену в стіні щілину, розміром заввишки 5 вершків і завширшки 2 вершки, через яку просовували в'язневі харч і воду. Камера зачинялася двома дебелими дверима: з середини — залізними, а зовні — дерев'яними... обоє дверей замикались величезними пудовими замками".

Десь у 80-их роках минулого сторіччя Соловки відвідав громадський діяч з Архангельська М. А. Колчин. Він поцікавився долею запорозького отамана і попросив старих монахів показати йому місце ув'язнення Колнишевського. Колчин так описує цю камеру:

„Житло в'язня має форму лежачого зрізаного конуса з цегли завдовжки чотири аршини і завширшки сажень. Стіни вогкі, заплісняві, повітря затхле, задушливе. У вузькому кінці камери є маленьке віконце вершків шість у квадраті. Промінь світла, немов крадькома, через три рами і двоє грат тьмяно освітлює цей страшний каземат. При такому світлі читати можна було тільки в найсвітліші дні, та й то з великим напруженням зору. Після півгодинного перебування в задушливій атмосфері каземату стає тяжко дихати, кров приливає до голови, з'являється якесь безмежне почуття страху... У кожного, хто побував, хай він буде найсуворішою людиною, мимоволі виривається з грудей якщо не крик жаху, то тяжке зітхання, і з язика злітає запитання: ‚Невже тут можна жити? Невже люди були настільки міцні, що могли витерпіти роки цього могильного життя?"

Від старожилів-монахів учений з гіркотою в душі дізнався, що саме ув'язнений у цій кам'яній могилі Петро Калнишевський просидів чверть віку.

Вартові, монахи і сам архімандрит пильно стежили за тим, щоб П. І. Калнишевський під час прогулянок або відвідування собору не бачився і не розмовляв з сторонніми людьми. Лише кілька слів почули від нього богомольці, про які дізнався допитливий історик і заніс їх до своєї книги. Ось вони:

„Прийшли ми до трапезної, — розповідав самовидець - богомолець селянин Лукін, — перед обідом, чекали монахів з порціями. Коли це проходить чоловік незнайомий у супроводі трьох солдатів з рушницями і питає нас: „Хто царем тепер? Як царі живуть тепер і як ведеться на Русі тепер?" Ми відповідали, що царем Олександр Павлович; живуть, як і раніше, всі, слава Богу, щасливо й добре. Він би й ще розпитував нас, та солдати не дозволили. „Від цього чоловіка, — казали вони, — відійдіть геть, з цим чоловіком не слід вам

розмовляти". І монахи теж заборонили: „Архімандрит побачить, казали вони, так недобре вам за це буде". Коли появився архімандрит, від підійшов до нього для благословення. „Древен ты еси, землею пахнеши", — сказав архіманрит тому чоловікові. І справді він був дуже кволий і старий. Тут він і життя своє скінчив. Пізніше монахи казали, що це якийсь кошовий отаман".

Ще більше Яворницький був схвильований і обурений, коли довідався від живих свідків, літніх монахів, в яких тяжких умовах перебував Калнищевський у камері Прядиленої башти:

„...Коли кошового перевели з Прядиленої камери в інше приміщення, то від нього залишилося в камері більше як на два аршини нечистот; що, просидівши в тюрмі такий довгий час, він здичавів, став похмурий і втратив зір, що в нього, як у звіра, виросли великі пазури, довга борода і весь одяг на ньому, каптан з гудзиками, розпався на лахміття і звалювався з плечей".

Все це багато чого відкрило Яворницькому, але на цьому він не зупинився. Його тягло до монастирських архівів. Документи, які він знайшов, уже не задовольняли його. І от він знову гортає пожовклі від часу аркуші.

Умови праці дослідника були дуже несприятливі: він терпів холод, недоїдання й недосипання; навіть у літній час доводилося одягати пальто. Серед запилених сувоїв грубого паперу Дмитро Іванович, напружуючи зір, вишукував кожне слово, яке стосувалось імені кошового.

Про що ж розповідають знайдені архіви?

Як свідчать історичні джерела, кошовий остаман Петро Іванович Калнишевський належав до заможної козацької верхівки. Очолюючи Запорозьку Січ і будучи одним з найбагатших землевласників на Запорожжі, він підтримував, природно, заможне козацтво. За згодою царського уряду Калнишевський проводив політику ліквідації виборності старшини і обмеження прав рядового козацтва. Саме тоді козацька влада на Запорожжі втратила своє колишнє значення і зосередилася в руках так званої старшинської сходки. Калнишевський брав участь у російсько-турецькій війні 1767-1774 рр. і виявив себе здібним воєначальником. Та, незважаючи на все це, в 1775 році після зруйнування з наказу Катерини II Запорозької Січі Калнишевського було заарештовано і вислано у Соловецький монастир.

До рук Дмитра Івановича попала копія Указу імператриці Катерини II за № 1419 від 10/VI 1776 р., в якому говорилося про заслання кошового отамана Запорозької Січі Петра Івановича Калнишевського в Соловецький монастир.

З документів, знайдених в архівах монастиря, Яворницький, довідався, що в переслідуванні останнього кошового отамана Запорозької Січі цариці Катерині II ретельно допомогли всесильний фаворит Григорій Потьомкін та „святейший" синод. В'язня вважали за секретного й дуже важливого, то-

му монастирській варті наказано суворо й пильно доглядати його. Отамана пильнували не тільки озброєні вартові, — з нього весь час не спускали очей монахи. Ці святобожні інвізитори в рясах сліпо, але віддано, неухильно, з тупою жорстокістю виконували „высочайшие" укази.

Ніде в документах не було зазначено, за що саме Калнишевського позбавлено волі. Та їх і не могло бути. Тут зрозуміло й без документів: Потьомкіну й Катерині треба було якнайскоріше покінчити з запорозькою вольницею. І тут Потьомкін приклав свої брудні руки, щоб сфабрикувати на Калнишевського донос, за яким було козацького ватажка, як небажаного царській владі, схоплено, закуто й відправлено в Соловки, а Запорозьку Січ ліквідовано.

Далі Яворницький знайшов касові книги монастиря, з яких видно, що П. Калнишевському було визначено утримання по карбованцю на день. Але дивна річ! Кожного разу в одержанні цих грошей розписувалися караульні солдати Василь Соханов та Лука Зубков, що були приставлені охороняти отамана. Немає сумніву, що ці гроші, якщо не цілком, то у великій мірі, не доходили до Петра Калнишевського.

Дехто з старих ченців монастиря розповідав дослідникові, що цариця Катерина поставила перед Калнишевським умову: „Одержуй волю і маєток, тільки зречися козаччини". Калнишевський буцімто відповів: „Ні, або воля козацька, або тюрма".

Через 25 років, коли імператор Олександр I зійшов на престол, П. І. Калнишевський за маніфестом царя одержав „волю". Та кому потрібна та воля, коли отаман ледве пересував ноги. Він відмовився від дарованої йому „волі" і лишився на острові до самої смерті, яка сталася через два роки (1803). Прожив Калнишевський 112 років.

Вартий уваги і такий цікавий факт. Коли імператор Олександр I відвідав Соловки й побачив яму, в якій сидів кошовий Петро Калнишевський, він „пришел в ужас". Щоб чимось задобрити невинного мученика, імператор спитав Калнишевського, яку б він хотів винагороду за перенесені муки й страждання? Калнишевський зневажливо зміряв поглядом царя: „Нічого мені, государю, не треба, опріч одного: накажи збудувати острог для таких же мучеників, як і я, щоб вони не страждали в земляних ямах". Цар наказав ями ліквідувати, але збудував такий острог, в якому в'язні почували себе анітрохи не краще, ніж у ямах.

Закінчивши справи, що були зв'язані з розшуками слідів кошового отамана П. І. Калнишевського, історик почав розглядати визначні місця монастиря і його околиць. Він побував у музеї, в старовинних церквах, нічого не пройшло повз його допитливе око.

Після триденного перебування на Соловках Дмитро Іванович пароплавом повернувся до Архангельська, а звідти — на Україну.

Дорогою до Катеринослава Дмитро Іванович заїхав у Качанівку на Чернігівщині. Там він оглянув багатющу колекцію запорозь-

кої старовини, що зберігалася у власному музеї колекціонера Тарновського.

В будинку Тарновського зберігся альбом, в якому свого часу зробили записи М. Гоголь, Т. Шевченко та інші видатні люди. Тарновський запропонував гостеві занести до альбома свою яку-небудь думку. Дмитро Іванович на дванадцятій сторінці альбома написав:

„1887 року, 14 червня, якраз у сто дванадцяту річницю скасування Запорозької Січі відвідав чарівну Качанівку Дмитро Іванович Яворницький, коли повертався з Соловецького острова після розшуків там могили останнього кошового отамана Петра Калнишевського".

Олесь Лупій

О Л Е Н Я

Зима 1965 року на Львівщині була м'яка й коротка. Десь аж у середині січня почало підмерзати. А вже в другій половині лютого з'явилися перші проталини й запахло землею. Там на півдні, за Карпатами, пробуджувалась весна. Саме в ці дні до Горішних надійшов лист від Олені. Василева сестра писала, що приїде до Радянського Союзу і обов'язково проситиме дозволу відвідати їх у Львові. Обоє довго думали над тим листом, перечитували по кілька разів на день. Василь написав синові, щоб приїхав бодай на один день — мають новину. Та Гриць чомусь не відповідав.

А час минав, Оленя могла з дня на день приїхати. А як її зустріти, як з нею бути в розмові?.. Це Гриць знає, та за Гринем і слід пропав. Не здогадувався Василь, чи сестра приїде з чоловіком, чи сама. І хотілося побачити її, бо таки любив з дитини і шанував. Якою ж вона була тепер? Чомусь не міг уявити її панею... Завжди мала добре серце. Але як-то сусіди подивляться, що скажуть, якщо вона знову всього понавозить? Колись їм то було конче потрібне, а тепер вже якось дають собі раду — син інженер.

Галя саме поралась на кухні. Якась жінка переступила поріг, постукала у відчинені двері на ганку, усміхнулась. Галя хотіла впізнати її, хотіла подумати, що то і є Оленя. Але де ті ясно-сині очі, довгі русі коси?.. Перед нею стояла дама років сорока в якійсь дивній пухнатій шапці і в короткому шкіряному пальті з валізою в руках.

— Не впізнаєш, Галюсю? А я відразу впізнала, — промовила жінка хриплим голосом. Усмішка не сходила з її обличчя.

— Невже Оленя? — Галя ніяк не могла повірити, що перед нею стояла та сама дівчинка, з якою колись на полі жала жито, складала сіно в копиці, прала білизну, ходила до церкви. Невже то вона? Так забути, геть все забути! Хоч би Василь був поряд, адже це його сестра! Але Галя таки не змогла впізнати в дамі хоча б щось єдине

спільне з тією дівчинкою, яку викрали лісовики. Дама весь час усміхалась і, як здалося Галі, навіть трохи тішилася від того, що вона не може її впізнати. Подала їй руку, підставила щоку, але сама не поцілувала.

Поки прийшов Василь, не знала, куди заховатися. Тепер вона вже помалу почала згадувати братову сестру. Розходилося марево років над її обличчям. Але то вже було не те обличчя і не та усмішка. І все ж їй дуже пасувало коротко підстрижене руде волосся. І вся вона ще виглядала досить молодою. Галя засоромилася своєї старості. Як це трапилося, що вона так опустиласяч Шкіра на обличчі, як у столітньої баби. Та ще ж тільки двадцять років минуло відтоді, як впадав за нею Дмитро, пестив, обціловував. Що сталося із нею за двадцять років? Галя непомітно взяла дзеркало, вибігла з ним на ганок. Провела рукою по обличчю і знову жахнулась. На руках була рівніша шкіра, ніж на обличчі. Чого вона тільки не робила тими руками, а обличчя тільки Дмитро цілував. Двадцять років тому...

Видно, Олені добре живеться, якщо так зберегла себе, вже теж не молоденька. Поки Василь обіймався з сестрою, поки вони розмовляли, Галя розчесала волосся, заплела його в одну косу, виложила на плече. То єдина окраса, що залишилася в неї. Переодяглася в нову спідницю, сорочку вишивану теж одягла.

Василь якось не звертав уваги на свою дружину, все усміхався до сестри, розпитував її, як доїхала та чому не попередила, чому тільки на два дні... Оленя відповідала та все із посмішкою стежила за Галею. Василь нарешті вгомонився, подумав, що треба і пригостити сестру, глянув на дружину і заклiпав повіками.

— Що з тобою? — тихо запитав.

— А що зі мною? — Галя гордо знизала плечем.

— Ти вся вибілена, чи в лікарки була.

— Та ні в якої лікарки не була.

Оленя відразу зрозуміла, що до чого, і відвернулась до вікна. Захотілось Галі бути трохи молодшою, напудрилась... Згадалося, якою вона була в Миляві — все чоловіцтво задивлялось. Проте роки своє забрали. В таких умовах, ще й за таким чоловіком хіба збережеш ту красу. Галя перекривила Василя, поспіхом вийшла з кімнати. А коли повернулася, то Василь стояв посеред кімнати і тільки розводив руками.

— Подивися, що вона робить? — запитував дружину. Та чи ми бідні, Оленю? Та ми вже маємо сина інженера.

Галя, побачивши на столі матерію, кофту, туфлі, чоловічі й жіночі, ще якусь кофту, светр, сплеснула в долоні. Тоді легко заступила чоловіка і непомітно для Олені вщипнула його. Той змовк і відійшов до дверей.

— Галю, я тим вас не ображаю. Це подарунки, — хрипло вимовила Оленя, беручи братову дружину за руки. — Я так хотіла вас побачити. Стільки думала про нинішній день, що не могла приїхати з пустими руками.

— Але нащо так багато всього? — Галя чомусь соромилася гості, чи за свої зморшки, чи тому, що не могла віддячити такими ж дарунками.

Вже після обіду Василь поцікавився, що ж робить сетра, як їй там живеться. Оленя вийняла з сумочки пачку сигарет і поклала перед собою.

— Ти куриш? — здивувалася Галя і з острахом поглянула на Василя.

— Ого, ще з воєнних років, — Оленя попросила Василя запалити сірник. — Тепер я вже б не змогла без цього. То що вам сказати, мої любі? Ніколи не думала, що дадуть мені дозвіл приїхати сюди. Наступного року, може, приїдемо з чоловіком.

— Хто ж твій чоловік? — поцікавився Василь.

— Роман Волощук. Той Роман, син професора математики, вбитого ще в сорок першім... А, ви зовсім його не знаєте... Я забула, ви не знаєте його. Дивно, але це так. Ми з Романом прожили довге життя. Роман має свою тютюнову фабрику, я допомагаю йому.

— То ви фабриканти? — Галя аж ближче присіла до Олені. — А хто ж вам дав ту фабрику?

— Роман зберіг трохи золота ще зі Львова, трохи нам допомогли знайомі. — Оленя поглядала на годинник. — Мені вже й пора. Хочу побачити місто, подивитись на старі місця: зайду до церкви Юра. Її ще не закрили?

— Ні, там щосуботи й щонеділі відправи, — пояснював Василь. — А деколи і в будні. Але як же це так, ще тільки прийшла, вже йдеш. Може, Гринь приїде. Побачиш нашого сина. А як же в тебе, маєш дітей?

— Маю донечку сімнадцяти років і сина десяти. Христина і Ярослав.

Горішний мало не розсміявся, знову за звичкою плеснув долонями.

— О, то, слава Богу, вже великі? — втішилася і Галя. — Вже до школи ходять?

— Так, Христина вивчає українську мову, хоче у Києві студіювати фізику. То я приїхала, щоб довідатися про це. Може, скоро побачите мою доню. А Ярослав теж вчиться, добре малює. Хочемо віддати його до художньої школи.

— Сестро, скажи мені правду, чи так добре у вас, чи ти зі всього задоволена? — Горішньому здавалося, що Оленя щось приховує від нього. Та й не міг повірити, що десь там, в чужій країні, яку було так розбито, вона знайшла спокій ще й забезпечене життя.

— Ти мені не віриш, Василю? — Оленя зрозуміла його. Він завжди був таким. Певно, розповідь її була не досить переконлива, та за ті роки звикла до іншої манери. — Нам довго не давали спокою колишні Романові знайомі. Потім вони кудись зникли. Тепер, Василю, маю все, крім одного. Дуже хочу сюди. Я хотіла вернути відразу після війни, але Роман опирався. І я сама боялася. Тепер хай хоч моя дочка побуде тут. Може й сина пришлемо. В Києві є досить пристойний художній інститут. Я вже довідувалась.

— А то треба мати дозвіл... — Василеві все не вірилося, що сестра

справді може так серйозно думати про приїзд її дітей до Києва.

— А нащо дозвіл? — відмахнулась рукою Оленя. — Продукцію нашої фабрики вже десять років закуповує Радянський Союз. Ось я нині купила їх спеціяльно у Львові, щоб вам показати.

Галя взяла до рук дві пачки цигарок, оглянула зі всіх боків і передала чоловікові. Справді, держава повинна знати, в кого закуповує продукцію...

— Кажеш, десять років? — повторив Горішний.

— Так, якраз десять. Наші цигарки тоді одержали золоту медаль на виставці в Москві.

— То чого ж ти не написала мені про те?

— Написала. А ти мені не відповів.

Василь згадав, згадав той останній лист. Він таки його не дочитав. Так боявся, що сестра пришле ще якийсь пакунок. Вже і так дехто скоса позирав. Десь той лист на горищі, може й зотлів під дахом. Хто б міг подумати...

— Знаєте, якби мені сьогодні дозволили повернутися, я б там усе залишила. І ту фабрику, і той будинок. Я б тут щовечора ходила до церкви й молилася. Я таки сподіваюся, що верну сюди.

...Недвечір усі троє пішли на відправу до церкви Юра. Оленя захотіла перейти пішки через усе місто аж туди, за університетський парк. Біля входу до церкви тричі перехрестилась. Молилась біля східців, що вели на хори, під хорами, потім в самому куточку біля іконостаса. Галя поглядала збоку на неї і собі хрестилася, нешіптувала молитву. Навіть заплакала, побачивши, що на Олениних очах виступили сльози, а плечі ледь здригнулися. Було їй що згадати, як вона тут набідувалася, як настраждалася і нікому було захистити. Захотів Грім викрасти, вкрав і відвіз до лісу, захотілось комусь заховати її — і замкнули у львівському монастирі... А скільки ще Галя не знала! Могла тільки здогадуватись, якою була доля молодої жінки, що втікала все на захід і на захід, аж поки закінчилася та страшна війна.

Галя згадала, коли була останній раз у церкві, й ще перехрестилась, прошептала Отченаш, Богородицю і Вірую. З тим вайлуватим Василем хіба підеш до церкви? Йому якби ще дати хатню роботу, то люди не бачили б його на вулиці по місяцю. А Оленя побожна. Так навчена добре і зайти до церкви, і стати на коліна перед вівтарем, і поцілувати євангеліє. Ніби ніколи в селі не жила. Не кожна міська так уміє. Галя й собі спробувала рівно скласти руки, потім заломити пальці. І тільки тепер помітила, які її руки в порівнянні з Оленчиними незграбні, огрубілі.

Оленя поклала на таріль десять карбованців. Галя, шарпнувши Василя за рукав, показала поглядом на той таріль. Там понад мідними і срібними монетами червоніла нова десятка. Горішний відразу здогадався, з чиїх рук вона туди лягла, і зморщився. Як це Оленя собі дозволяє так витрачати гроші! Мало подарунків понавозила! Галя прислухалася до хору, що співав десь там високо, до лагідного відлуння малих дзвонів

на подвір'ї церкви, і згадались їй далекі роки, коли була ще дівчиною. Тоді вона теж ставала отак з лівого боку і слухала співу хору. Праворуч стояли хлопці, раз по раз поглядали на дівчат і особливо на неї. Тоді так приємно було на душі, ніби знову народжувалася, вперше бачила ранковий світ. Так втішно їй ніколи вже не було, хіба що з Дмитром. Та з Дмитром завжди боялась, аби хтось не побачив, аби не надбіг Василь. Тепер їй було байдуже і до тих співів, і до того бамкання дзвонів. Відступила трохи назад і дивилася на Оленю, не вперше дивувалася, як могло трапитися, що проста сільська дівчина з обкладеною долею стала також інтеліґентною жінкою. На неї задивлялися всі чоловіки. Жінки тільки перешіптувались, кидаючи заздрісні погляди на її новісіньку котикову шубу, на чорну дорогу шаль із білими смугами, на темно-коричневі чобітки із срібними підборами. Все на ній лежало елеґантно, й сама вона була цього буденного дня у церкві наче з іншого світу.

Вже коли добре стемніло, вийшли надвір. Оленя відразу попрощалася:

— Мій час закінчився. О дев'ятій в готелі на мене вже чекатимуть. Там і ночуємо. А завтра, сподіваюся, вже приїде Гринь. То я зайду до вас десь опівдні. Зранку огляну місто. На добраніч.

Після того Галя схопила чоловіка під руку й повела його вниз біля університету, потім провулками — до Академічної. Василь відчував, що з дружиною щось не те, але самому не хотілося починати розмову. Галя підштовхує, а він іде, мовчить. Знав — обізветься, буде галасу на пів-Львова. В трамваї зовсім відвернулась од чоловіка, майже припала обличчям до шиби, дивилась на темні химери скупчених будинків, на спалахи електричних дротів.

Василь не обзивався до неї і коли вийшли на свою вуличку, і коли переступили поріг будинку. Стояв на ґанку курив, тоді взяв лопату і повідкидав зі стежки сніг.

— О, який ти недотепний, — забубоніла Галя. Таки знайшла, чим вколоти. — А вночі, може, випаде сніг, тоді ще раз відкидатимеш. Іди до хати, скажу тобі щось.

Тільки-но Василь переступив поріг, насіла на нього.

— Чого зґедзилась, стара? — Горішний хотів нарешті дізнатися, що їй не сподобалось. Тремтіла всю дорогу, тремтить і зараз то нехай швидше каже. — Який тебе бомок укусив?

— Та не треба бомка, досить, що маю такого чоловіка.

— Чим тобі не догодив?

— Ти признайся, дав телеграму Гриневі чи не дав?

— Ну дав, а що?

— Я ж тобі казала не давати. Він не повинен бачити її.

— Та чого ж? Нам не треба її боятися.

— Ти, дурний, так їй і повірив? Вона тобі правди не сказала. Мені здається, вона — шпигунка. Хтось довідається, що Гринь спеціяльно приїздив побачити свою тітку із Західної Німеччини, знаєш, що йому може бути за це? Звільнять з роботи, а нас — до Сибіру.

— Ти здуріла, стара. Кому ти потрібна тепер в Сибіру-

— Ой, не кажи, — відмахнулась Галя. — Я чула, що скоро мають повернутись старі часи. Й знову вивозитимуть до Сибіру. А нас перших повезуть. Та ще й Гриня заберуть.

— Ти, бачу, вже сама хочеш до того Сибіру, так часто згадуєш про нього. Та подумай, чи не досить, що в землі лежать і Дмитро, і Йван? Нащо ми в тім Сибіру? А про Оленю так не думай. Ти гадаєш, що її впустили б сюди, якби знали, що вона шпигунка?

— Та якби знали, але не знають, — перебила чоловіка. — Не може вона так вдягатися за свої гроші, не може їздити по закордонах, не може бути такою панею. Знаєш, що б з нею було, якби вона вийшла за того Гандруха і назавжди залишилася в селі? То була б проста баба. А дивись, яка вона пані!

— Стара, тобі заздрісно? — Василь тими словами якраз потрапив — дружина тільки мляво опустила повіки, взяла хустину й витерла сльозу.

— Заздрісно, Василю. Як дивлюся на неї, чомусь відразу згадую свою молодість. Боже, я так ніколи не вдягалася, ніколи не мала такої зачіски, ніколи не могла дозволити собі кинути на таріль бодай карбованця.

— То тепер можеш вдягатися, син твій інженер, — почав Горішний, але дружина не дала йому закінчити:

— Хіба на такі гроші можна вдягнутись? Та й нащо мені те вдягання, як я щодня ходжу до готелю працювати, прибирати, а мій чоловік підмітає вулицю.

— Ото б відразу сказала, — мовив Василь. — Ти мене тим не вразила. Ми з тобою прості люди, і нащо тобі забивати голову всякими дурницями. Ми повинні тішитися тим, що маємо. А в нас є своя хатина, своя робота. У нас є син, і ми його вивчили на інженера.

Галя мовчки витягала із ящика постіль.

Уривок з книжки „Грань", В-во „Молодь". Київ, 1968.

ФЕДЬ ТРИНДИК

Гей гоя, гоя!

Молодости моя...
Гей гоя, гоя —
Б. Лепкий.

Зачав я думати про різдвяний фейлетон — і думками заїхав ген — у давні часи. Як то було інакше, гей гоя, гоя...

Бачу я себе сімлітнім хлопцем. В куті дідух, на столі сніп жита, на нім господарський хліб — а я качаюся на долівці, в соломі. А радість аж розпирає моє глупеньке серце. Я роблю зі соломи „гусята" і трах-трах! — то в Марійку, то в Юрка.

Трилітня Марійка в плач.

— Мам'! Федьо мене бє!

Юрко відстрілюється. Він є старший два роки, він робить ве-

ликі боввани і гуп на мене. А Марійка в сміх, бере повні рамена соломи і також на мене — такий смаркач. Я трунув, вона в солому.

— І-і-і-і...

— Федю, не пустуй, бо дістанеш пляцка! — Це мама інтервенює.

Знаю ті „пляцки" і не боюся. Але тимчасом Юрко перевертає козла. Це є щось ліпше. Я дивлюся на нього і зачинаю собі. Йде щораз ліпше. Ану! Ану, хто скорше! Ану, хто два козли відразу-...

Гей гоя, гоя, гоя...

Які то давні, давні часи! І я той сам і хата та сама, і тополя, що шумить біля хати — всьо то є автентичні „документи" — а тимчасом той малий сімлітній Федьо немов би був кимсь іншим. Не мною... (Хто ми є, і що ми є?).

Минає рік за роком. Мені вже десять літ.

Я тепер зі сусідовим Миколою ходжу колядувати попід вікна.

„Бог предвічний
Народився..."

Під кожним вікном колядуємо те саме. Не знаємо більше. Юрко знає більше. Він ходить з Олесем Дибовим, вони мають ліхтарку і кантичку. Ми аматори. Книшів не беремо. Коли нас відстукають — кидаю тоді до вікна снігом і втікаю. Потім приходимо до хати і пів години розраховуємося. Є пять ґрейцарів і один гелер.

Гей гоя, гоя, гоя...

Роки йдуть, вода в Сяні пливе. Мені вісімнадцять літ, я в восьмій клясі.

Ох, який я тепер поважний! Я прасую нові штани, завязую кравatку і йду до „своїх". Ми умовляємося на вечір, на коляду „Рідній Школі". Збирається нас великий гурт. Є всі місцеві академіки й студенти, є дві ґімназистки, дві семінаристки, одна молода учителька, кілька сільських дівчат. Прекрасний гурт — заробить „Рідна Школа"...

Ще не стемнілося — ви вже всі під читальнею. Дівчаткам щічки палають. Сніжок поскриплює, мороз буде.

— Зачинаємо від єґомосця.

Сунемо гурмою під плебанію. „А-а-а-а..." роздає голос Сенько. — Ану разом!

— Но...
— Зле! Іще раз!
— Нова ра-а-а-дість стала-а
Яка не-е-е-бувала-а
Над верте-е-пом
— Над вертепом (баси)
Звізда я-я-я-сна
— Звізда ясна (баси)
Світом возсі-і-і-я-я-ла...

Гарно то йде, як хор. Єґомосць виходить, пятку виносить, до середини просить. Але ми не маємо часу, ми йдемо в село. Темно є — ми дівчаткам помагаємо через плоти перелазити. Часом переносимо. Баси й сопрани помішалися гет до чиста.

Пізно вночі ми вертаємося. Але вже не ґуртом. Вже в двійку.

— До побачення!

— Ще хвильку. Ще тільки до тої верби і назад.

Топчемо в снігу стежку. Місяць світить, але за вербою є тінь. Ходимо, ходимо...

Потім приходжу тихцем до хати, розбираюся, щоб ніхто не чув і лягаю. І мрію...

„Та Оксана є цілком інакша від інших..."

Засипляю над раном. А на другий день, Іванців Михась, теж з восьмої кляси шепче мені дуже довірочно:

— Ти знаєш, та Катруся є цілком інакша від інших...

Гей! — гоя, гоя —

А ще з два роки пізніше — ми збиралися в нашого єґомосця й уряджували товариські забави.

Один з нас ходив по середині й плів, що на язик влізло (збирав фанти):

— Іду я лісом, дивлюся є коршма. Входжу, а там є кухонна піч... Пані добродійко, ви є кухонна піч, давайте фант!

— Та я...

— Ха, ха, хі, хі, хо, хо...

— Ні, ні, давайте!...

— Отож входжу я до коршми і кажу собі дати гальбу... паприки... Сенько! фант! є паприка!...

Регіт, сміх. Фантів цілий капелюх. Зачинається забава.

— Що наперед?

— Телефон!

— Ні, ні, пошта!

— Пошта, пошта!

Лишається „пошта". Листонош виходить, стукає.

— Хто там?

— Телеграма з Америки до панни Марійки...

— Оплачена? Неоплачена?

— Неоплачена!!! — кричить листонош.

Панна Марійка спалахкує, як рожа. Скоренько встає, біжить викупляти лист...

Ах, гоя, гоя...

Молодости моя...

Як то ті літа йдуть!.. Приїжджав я потім на Різдво і все по старій привичці йшов до свого єґомосця. Але вже, якось то — до тої „пошти" не тягнуло... Вже більше до другої кімнати... Там була старша братія: був отець декан, був наш директор (школи), був ще один всечесніший — прекрасна пульочка.

— Панове! Я шість перших!..

— А других...

— Третіх...

— То хочу, грати...

— Ну то без...

— А перших?

— І то би ще...

— А других...

— Пас!...

Отець декан бере ренанс.

— Мізерка!

— Гу — отче! — А може би так по латині?

— Добре...

У-у-ух, посиділося нераз до до третьої, до четвертої... Емоція була, прошу панства...

Тамтого року о б і й ш л о с я якось без пульочки. Тільки отець парох приніс наливочки — і хильнулося по одній. Тай по другій.

Тай по третій.

— Англія, отче декан, я думаю...

— Франція, пане добродію...

— Гітлер.

— — — — — — — —

Але я вийшов, бо під вікном заспівали колядники і якийсь мене туск узяв. Небо було зоряне, сніг скрипів під ногами, висока тополя коло хати губилася в темній ночі. А дорогою й попід вікна гупали замерзлі чоботи, лящали молоді голоси, вешталися па-

ри... Я прийшов до хати, мама сама сидить біля стола.

— Ти прийшов, Федю?

— Я прийшов, мамо.

По хвилі:

— А памятаєте, мамо, як то я колись ходив колядувати з Микольом?

— Так, так... Помер Миколько давно вже...

— А я собі ще пригадую, мамо, як я з Юрком козли перевертав... Памятаєте, мамо?

— Так, так... А чого-ж то тобі так на голову йде, Федю?

— А так якось, мамо...

Потім я раптом хилюся і дотикаю головою до землі.

— Що ти робиш, Федю?

— Я, мамо, хочу козла перевернути... Видите, мамо? О, о!...

— А чого ти плачеш, Федю?

— — — — — — — —

Гей гоя, гоя, гоя,
Го-о-о-о-о-о-я!!!...

ІВАН ШАПОВАЛ

На могилі Сірка

Давно збирався Дмитро Іванович поїхати в село Капулівку, Нікопольського району, щоб оглянути могилу, в якій спочиває прославлений і найвидатніший з усіх кошових отаманів Іван Дмитрович Сірко. І ось його мрія здійснилася.

Тут, на Нікопольщині, чи не найбільше лишилося слідів від запорозького козацтва. На тому місці, де тепер Нікополь, стояла довгий час Микитинська Січ. 1648 року тут обрано Богдана Хмельницького на гетьмана. З Микитинської Січі Богдан Хмельницький виступив у похід на польську шляхту.

Перед тим як піти в Капулівку, Яворницький пробрався на високий острів Чортомлицький і оглянув руїни колишньої Чортомлицької Січі, що вславилася великими історичними подіями.

Видатного військового діяча Івана Сірка п'ятнадцять разів обирали кошовим отаманом на Чортомлицькій Січі, чого не заслужив жоден кошовий в історії Запорожжя. Сірко був організатором численних переможних походів запорожців проти турецько-татарських загарбників.

Сірко був непримиренним ворогом турецько-татарських людоловів та польської шляхти. В зв'язку з цим він боровся проти тих українських гетьманів, що накладали з турками, татарами чи польськими панами. Це він протягом двадцяти років боровся проти татаро-турецьких наїздів, змушував своїх ворогів тремтіти за морем і за горами, а коли вони насмілювалися йти на Україну по „ясир", цебто брати людей в неволю, Сірко рубав їх на полі й на морі, продирався через Перекоп аж у самий Крим і наганяв там такого переполоху, що грабіжники мусили кидати награбоване й чимдуж поспішати назад боронити свої улуси.

Не раз ходив він і на турецькі заслони по берегах Чорного моря,

зруйнував зокрема місто Очаків, а 1675 року очолював спільний похід запорозьких козаків проти кримської орди.

З усіх кошових, що були до й після нього, Сірко був найяскравішим виразником інтересів народних мас і тому мав велику популярність не тільки на Запорожжі, а й серед широких кіл українського селянства.

Кожного разу, коли Дмитро Іванович бував на місці Чортомлицької Січі, його огортав сум. Він казав: „Скільки тут діяло славних героїв, скільки тут зав'язувалось і розв'язувалось подій, скільки тут було життя, веселощів, музики і поезії! І тепер на місці всього цього стоїть сумний, покритий гірким полинем, невеликий острівець, що приховує під своїми руїнами мало не третину всієї історії Запорожжя".

У Капулівці Дмитро Іванович кинувся шукати старих дідів. Перш за все він зустрівся з дідом Кіндратом Дивниченком, про якого казали, що він „балакучий" і „дуже" кохається у запорозькій старовині.

Це був середній на зріст дідусь, геть білий, як молоко, з навислими над очима, мов острішки, сивими бровами, з маленькими, глибоко посадженими, але живими й повними вогню й веселості очима, з свіжим, майже юнацького кольору обличчям. Симпатичний і приємний дідусь з першої зустрічі сподобався професорові і назавжди залишив у нього світлі спогади. Він ще раніше чув про історика Яворницького й охоче йому розповів кілька леґенд про Івана Сірка й про Чортомлицьку Січ.

„Це було давно-давно, — оповідав дід, — коли я був ще малий. Минуло чимало років від того, як Сірко був, а слава його й досі не пропала: він був для ворога страшний, а для православних милостивий. Оце ж я хочу розказати, як одного разу християн забрали в полон татари і як їх визволив Сірко. Одного разу запорожці пішли кудись у похід, а татари вскочили у Січ та й ну хазяйнувати там. Як хотіли, так і хазяйнували: всіх православних християн забрали та й повели в полон. А вони, бідні, не хочуть іти, плачуть та ридають, а татари на плач не вдаряють та нагайками їх підганяють. Дізнався про це Сірко, зібрав своїх козаків та й погнався за татарами, в погоню, православних людей визволяти. Бачить Сірко, що татар багато, а козаків мало, летить, як птиця, а сам хитриться. Стали козаки доганяти татар, спинив тоді Сірко коня та й кричить на козаків: „А постійте, братця, підождіть, не шевеліться!" Устав з коня, віддав його якомусь козакові, а сам кувурть! — та й зробився хортом, такий став гарний хорт! Нагнав татар, а татари побачили хорта, сподобався він їм і взяли його, нагодували й напоїли. От як привик до їх хорт і як стали вони десь відпочивати, то він їм таке зробив, що вони всі поснули. Тоді Сірко повернувся до козаків, забрав їх з собою, приїхав з ними до татар та й вирубав їх усіх сонних, а християн понад шість тисяч забрав назад. Християни дуже раділи, що верну-

лись на свободу, подякували Сіркові і попливли Дніпром додому, а Сірко поїхав на Січ з своїми козаками".

Залишивши привітну хату дідуся Дивниченка, Дмитро Іванович попрямував до другої хати, де зустрів цілу групу дідів. Тут були Трохим Лисий, Федір Коваль, Микита Явтушенко, Іван Соломаха. В їх товаристві професор просидів далеко за північ. Мова більш за все йшла про Сірка. Дід Микита Явтушенко мав добрий голос, співав старовинні пісні. Він виконав одну пісню про Сірка, яку зразу ж записав етнограф до своєї книжечки. Потім співав Дмитро Сукура.

Та ой, як крикнув же та козак Сірко,
Та ой, на своїх же, гей, козаченьків:
„Та сідлайте ж ви коней, хлопці-молодці,
Та збирайтеся до хана в гості!"
Та туман поле покриває,
Гей, то Сірко з Січі та виїжджає,
Гей, та ми думали, та ми ж думали,
Що то орли та із Січі вилітали,
Аж то військо та славне запорозьке
Та на Кримський шлях з Січі виїжджало.
Та що сизий орел по степу літає,
Аж то Сірко на коніку виїжджає.
Гей, ми ж думали, ой, та ми ж думали,
Та що над степом та сонечко сяє, —
Аж то військо та славне запорозьке
Та на вороних конях у степу вигравае.
Та ми ж думали, ой, та ми ж думали,
Що то місяць в степу, ой, зіходжає,
Аж то козак Сірко, та козак же Сірко
На битому шляху та татар оступає.

Так ось де вони, сліди історії, — в самому народі! Щиро подякував Яворницький дідам за розповіді та за гарні пісні і запропонував організувати на могилі Сірка поминки. Діди охоче згодилися.

Другого дня вони добули в річці Чортомлику найкращої риби, зварили разом з Дмитром Івановичем добру юшку, добули „оковитої" та стали поминати славного і вічно пам'ятного кошового Івана Сірка. Наповнивши першу чарку горілкою, Яворницький вилив її на Сіркову могилу, потім почастував дідів.

На цій могилі, в садибі Є. Ю. Мазаєвої, стояв пам'ятник. Дмитро Іванович прочитав на ньому такі слова: „Року божого 1680, місяця августа 1-го дня, преставився раб божий Іоанн Сірко Дмитрович, отаман кошовий війська Запорозького..."

Поки Дмитро Іванович записував ці слова до своєї книжечки, навколо могили зібралися люди. Один з дідів, на прізвище Іван Соломаха, порадив Яворницькому зайти до Грицька Безштанька, в нього, мовляв, є запорозькі речі.

Пішов. Тільки-но він спустився в одну вулицю, як біля воріт побачив дідуся, середнього зросту, сухорлявого, вже ослабленого прожитими роками.

— Чи не знаєте, діду, де тут живе Грицько Безштанько?

— Тут живе Грицько, та тільки не Безштанько, а Таран, на прозвище Слабий.

— Так це ви і є?

— Це я і є!

Сіли вони під хатою, і дідок довго розповідав Яворницькому про Січ, про Сірка, про войовничих і веселих запорожців.

ЛЕГЕНДАРНИЙ ЛИЦАР

З покоління в покоління передавали в народові перекази про легендарного, славнозвісного ватажка запорозьких козаків Івана Сірка. Яворницький довго й наполе-

гливо збирав і вивчав народні думи, пісні, перекази, а також і архівні історичні матеріяли про Сірка. 1894 року в Петербурзі вийшла його книжка: „Иван Дмитриевич Сирко, славный кошевой атаман войска запорожских низовых казаков".

Перегорнімо, шановні читачі, деякі сторінки цієї книги, а заразом ще й інші, де мова мовиться про цього славного лицаря.

Іван Сірко — син козака, родом з Мерефи, Харківської області. У народі живе старовинна леґенда, що Сірко народився з зубами, а коли баба-повитуха піднесла його до столу, то він схопив пиріжок і з'їв його. Це була певна ознака того, що він усе своє життя буде гризти ворогів.

Сірко був зовсім неписьменний, але мав великий природний дар полководця. Друзі й вороги були про нього однієї думки: Сірко — людина рідкісного військового обдарування й покликання. Не дарма ж історики прирівнювали його до Чінгісхана і Тамерлана, а татари називали Сірка не інакше, як шайтаном (чортом). Коли придивитись, до характеру його дій, неважко переконатися, що це був тип справжнього запорожця — хоробрий, відважний, винахідливий.

Усе своє свідоме життя Сірко провів на війні і як справжній патріот присвятив його боротьбі з ворогами своєї вітчизни. Він з великою мужністю визволяв з татарської і турецької неволі всіх, кого спіткала гірка доля . . .

В боях з непроханими гостями він був надзвичайно хоробрий, нещадний, завжди вмів дати раду в найскрутнішому становищі. З десятьма запорожцями Сірко розбивав сотні ворогів, а коли біля нього була сотня козаків, він перемагав тисячі вояків ворожого війська.

„Ім'я його, як ватажка, оточене було ореолом нездоланного, і тому вороги боялися його більше вогню, більше бурі, більше пошесті світової".

Любив Сірко повторювати прислів'я: „Нужда закон змінює". Дотримуючись цього прислів'я, він, як і всі запорожці, хоч і визнавав над собою протекцію російського царя ще з часів Богдана Хмельницького, та за давньою традицією вважав себе за вільного й незалежного, тому залишав за собою право мати зносини з сусідніми державами й сам вирішувати з ними питання миру й розмиру.

Улюбленець козацької громади, Сірко був душею Запорозької Січі. Він мав величезний авторитет, любов і пошану. Його багато років обирали на кошового отамана, бо запорожці вважали, що мудрішого ватажка, як Сірко, немає на світі.

Леґенда переповідає, що Сірко перемагав не тільки людей, а й чортів. У творах Яворницького є зокрема такі рядки: „Річка Чортомлик, де стояла Січ за Сірка, від того й зветься так, що з ній Сірко вбив чорта, який хлюпався у воді: він тільки мликнув вверх ногами, коли Сірко луснув його з пістоля".

Вперше на історичну арену Сірко виступив як вінницький полковник, а вже через три роки він очолював Запорозьку Січ. Він брав

найактивнішу участь у визвольній війні українського народу 1648—1654 років, боронив Україну від лихих наїзників — татар і турків. Сірко був непримиренний не тільки до зовнішніх ворогів, але й до своїх, якщо вони накладали з ворогами вітчизни (гетьмани І. Виговський і П. Тетеря).

За своє військове життя Сірко брав участь у 55 битвах і завжди, за винятком однієї, виходив переможцем.

Про того Сірка — слава, слава й прослава: „Він такий був, що знав дещо. Оце, було, гука на свого хлопця: „Ану, хлопче, візьми пістоль, стань отам та стріляй мені в руку!" Той хлопець візьме пістоль та тільки бух йому в руку. А Сірко візьме в руку кулю, здаве її та й назад і кине".

Коли 1672 року Сірко очолив старшинську опозицію, що не бажала обирати на гетьмана України Самойловича, царський уряд з намови Самойловича заслав Сірка в Сибір (до Тобольська).

Хоч цар Олексій Михайлович і недолюблював Сірка за його волелюбство, проте в грізний час згадав свого засланця. Як тільки 300 тисяч турків перейшло Дунай і хмарою кинулися на Поділля, а потім взяли курс на Київ, що загрожувало Росії, запорожці зажадали від царя Олексія повернути на Січ грозу бусурманів — Сірка. Цар був змушений відпустити запорозького ватажка на Січ.

Але перед тим, як відпустити Сірка, цар запросив до своїх палат патріярха і в його присутності змусив запорозького отамана дати присяту на вірність царській величності.

Повернувшись із заслання, Сірко здійснив кілька походів на Кримське ханство і причорноморські турецькі фортеці. Під його керівництвом запорожці визволили з неволі багато полонених.

Запорозька Січ для татар була більмом на оці, вона сковувала орду, не давала їй розгулятися на широких просторах України й Росії. Низові лицарі-козаки часом завдавали кримському ханові й турецькому султанові великих прикростей.

Султан Магомет IV ще здавна виношував план підкорити собі Запорозьку Січ. Спочатку він спробував схилити запорожців до покори, але з цього нічого не вийшло. Тоді він подумав будь-що знищити Січ, а за одним заходом і покінчити з козацтвом.

Султан викликав до себе кримського хана, щоб у великій таємниці розробити з ним плян нападу на Січ. Цей плян обговорював також на спеціяльній нараді з кримськими агами й мурзами.

Восени 1674 року, коли вже плян визрів, султан дав наказ відправити на кораблях з Константинополя в Крим п'ятнадцять тисяч добірних стамбульських яничарів. Кримський хан підняв сорокатисячну орду і вирішив, як настане зима, стерти з землі Запорозьку Січ.

Цю підступну операцію надумали провести на Різдво, саме тоді, коли козаки після доброї вечері у Свят-Вечір поснуть. Задум був такий — заскочити січовиків зневацька й вигубити їх.

Настала зима. Морози скували Дніпро. Хан посадив 15 тисяч яничарів на добрих коней, узяв свою сорокатисячну орду й, тримаючись далі від Дніпра, щоб не помітили запорожці, повів військо на Україну.

Як оповідає історик, на третю ніч Різдва, пізньої пори, хан підійшов до Січі й несподівано захопив варту, що була на віддалі від коша. Старі загартовані козаки, що стояли на варті, хоч і зазнали тяжких тортур, усе ж нічого не виказали. Але між ними був один молодий козак, який спокусився тим, що хан пообіцяв йому волю й нагороду, розповів, що всі запорожці перепилися й сплять по куренях. У Січ можна пройти через єдиний відкритий перелаз.

Хан зрадів цій звістці, вирядив з козаком усіх яничарів у Січ і наказав їм вирубати сонних запорожців усіх до єдиного, а Сірка схопити живцем.

Віддавши такий наказ, хан оточив своїм військом усю Січ і пильнував, щоб ніхто з козацтва не втік під час різанини. Але султан і хан пошились в дурні з своєю стратегією. Вони не знали, що саме на Різдво, за старим звичаєм, багато козаків, які зимували по дніпровських низових лугах та островах, прибували до коша обирати військову старшину. Всі ці козаки, які теж ночували в куренях, були тверезі.

Стояла морозна ніч. Запорожці й гадки не мали про лихий намір ворога, вони зашпунтували свої курені й безжурно відпочивали в них. Яничари через відчинену хвіртку тихо зайшли на територію Січі, захопили виходи, гармати і вже були готові кинутися на сонних козаків.

Саме в цей час в одному курені, де було 150 чоловік, прокинувся козак Шевчик. Він виглянув і не пойняв віри своїм очам: усі вулиці Січі густо заповнили турки.

Кмітливий козак не розгубився, а тихенько свиснув тим, що не спали й грали в карти, збудив інших своїх товаришів. Про підступний напад дізнався курінний отаман; він наказав частині козаків узяти мушкети й стати біля вікон, щоб безперервно стріляти просто в натовп турків, іншим — заряджати рушниці та подавати стрільцям. Усе це робилося тихо й швидко. Коли всі вже були напоготові, курінний наказав відчинити вікна й стріляти в яничарів. Одностайні постріли збудили всіх і осяяли спалахами всю Січ. Почали стріляти й з інших куренів. Пострілами скошували враз по два-три яничари. Вороги розгублено стояли перед запорожцями, як на долоні. А з вікон по них безупинно поливали свинцем. Яничари метушилися, панічно бігали по вулицях, шукаючи порятунку. Але всюди наскакували на смертоносний вогонь.

Коли серед живих яничар лишилося мало, запорожці за командою Сірка припинили вогонь з вікон. Вони вискочили з куренів, озброєні мушкетами, луками, списами, шаблюками, а то й дрюччям, і зав'язався бій врукопаш.

Настав ранок. Сонце освітило жахливу картину: вулиці були завалені замороженими трупами. З 15 тисяч яничарів лише півтори тисячі втекло з Січі через єдину

відчинену хвіртку. Непрохані гості, як навіжені, бігли світ за очі. В полон було взято 150 яничарів і чотири аги, а полягло їх 13,500. У нічному бою загинуло 50 козаків і 80 поранено.

Коли хан, який стояв біля Січі, почув про страшну поразку, він поспішно зняв облогу і щодуху помчав у Крим, увесь час оглядаючись, чи не женуться за ним запорожці.

Сірко швидко спорядив двохтисячний загін козаків, сам скочив на коня й кинувся навздогін ханові, але наляканий хан так швидко накивав п'ятами, що наздогнати його запорожцям не вдалося.

— Що ж, батьку, нам робити з трупами яничарів: закопувати їх у землю, чи як? — спитали козаки Сірка.

— Ні, в нашу святу землю бусурменів не треба ховати. Прорубайте побільше ополонок і — в Дніпро їх: звідкіль прийшли, нехай туди й пливуть!

Звістка про безславну загибель яничарів у Січі швидко долетіла до турецького султана. Він страшенно розгнівався на свого візира, який напоумив його на цю безглузду операцію. Спочатку султан хотів скарати візира на горло, а потім зглянувся: дарував йому життя ,але загарбав усе його майно, а самого візира назавжди заслав на острів Родос.

Після цієї поразки турки довго не насмілювалися затівати походи проти запорожців. Зате Сірко не залишився в боргу.

1675 року в кінці липня він скликав Раду запорозького товариства, на якій було вирішено: помститись ханові за харцизький наскок на Січ, за тривоги й шкоду, завдану низовому товариству. Нехай знає хан, що запорожці не стерплять кривди й зневаги. Кошовий отаман наказав своєму війську підготуватися в похід, запастися харчами й військовим спорядженням на три тижні.

Сірко відібрав 20 тисяч найхоробріших козаків, перейшов Дніпро і швидко повів своє військо на Крим. А щоб не помітили його татари, він пішов не просто на Перекоп, а взяв ліворуч — степом, а потім швидко пройшов знайомий йому брід через Сиваш.

Усе робилося за наперед розробленим пляном. Сам Сірко з чотирма тисячами козаків зупинився біля воріт Криму — броду Сиваша, решту війська поділив на кілька загонів і під керівництвом досвідчених ватажків відрядив у Крим, щоб „підпустити диму" ханові. На п'ятий день усім загонам наказано повернутись до броду. За ці п'ять днів вони потрясли весь Крим: міста й села віддано вогню й мечу. Хан ледве встиг вискочити з своєї столиці Бахчисарая і разом з агами та мурзами сховався в горах. За ним бігли татари, рятуючись від запорожців. Коли хан почув, з яким невеликим військом Сірко наполохав увесь Крим та яким шляхом він проскочив у його царство, зібрав 50 тисяч татар і кинувся з своєю ордою до Гнилого моря — до сивашського броду, щоб замкнути козаків.

Хоч який хитрий був старий хан, та Сірко був ще хитріший. Кошовий отаман розгадав наміри хана ще тоді, як посилав козаків у

Крим. Він не тільки не кинув броду напризволяще, а навпаки — сам засів там.

Запорожці повертались з трофеями до броду. І ось тут натрапили вони на орду, що підступала до Сірка. Враз ударили з тилу, розбили військові загони хана, взяли кілька тисяч у полон татар і турків, навіть мало не схопили самого хана.

Після цієї блискучої перемоги Запорозьке військо забрало великі татарські табуни овець і визволило з полону своїх братів-невольників. Потім перейшли сивашський брід, а далі подались на Запорожжя.

В Січі ухвалили гучно відсвяткувати перемогу над давнім ворогом. Два дні бенкетувало січове товариство під безугавний грім гармат і випали мушкетів.

А коли відлунали святкові салюти, Сірко разом з козацькою громадою написав 23 вересня 1675 року кримському ханові глумливого й дошкульного листа, в якому кошовий отаман повідомляв бахчисарайського володаря, що наскок козаків на Крим зроблено з вини самих же татар за підступний різдвяний напад на Січ. У цьому ж листі він нагадав ханові про давню славу запорозьких лицарів і застерігав гордовитого хана на майбутнє.

Ось цей лист у скороченому варіянті:

„Ясновельможний мосце хане кримський со многими ордами, близький наш сусіде! Не мислили би ми, войско низовоє Запорожскоє, входить в войну і неприязь вашею ханською милостію і со всім кримським панством, єсли би не увиділи начала єя с вашей сторони; ваша ханская милость, послушав дурного совіта сумасбродного і безумного цареградського візиря, а по нем і приказанія найяснішого і найвельможнішого султана своєго, начали с нами войну прошлой зими. Ви приходили к нам, низовому Запорожському войську, с султанськими яничарами і со многими кримськими ордами; подкравшись ночним временем к нашей Січі і сняв стоявшую за нею нашу стражу, ви отправили в Січ п'ятнадцать тисяч яничар, которим приказали (что стидно било вам ділать) не „покавалерству" вибить і істребить всіх нас, молодцов, войско Запорожськоє, сонних і не чующих нікакой біди, а кучу нашу січевую до основанія раскопать і разорить; сами же ви с ордами стали било около Січі, чтоби і духа уходивших молодцов не упустить. Но ваше наміреніє і замисле Христос Бог і премилосердніїшій наш спаситель обратил на благо, а болізнь і бідствія на голови турецьких яничар, о чем ваша ханськая мосць хорошо знает. Не предвидя от вас нікакового злого умисла і скритнаго дійствія (ібо ви хотіли дійствовать тайно в отношеніі тих людей, которие занімаються рицарським ділом), ми нігде не ожидали вас, не брали предосторожності і не були готові к тому, чтоби дать вам отпор. Один Господь Бог спаситель сохранил и защитил нас от вашей напасті і нашего бедствія. І так как ваш поступок огорчил нас і причинили нам, войску Запорожському, досаду, то ми, по приміру древ-

ніх предків і братьев наших, рішили постараться за обіду і огорченіє воздать і отомстить вашей ханской мосці і всему ханству ровним за ровноє, но не тайно, како ви поступили, а явно, по-рицарськи... І єсли та „гостина" наша в вашем панстві показалась нам „недишкретною", то, бить может, так оно і есть, ібо козаки, как не одной матері діти, так і не одного нрава: одні стріляли направо, другіє наліво ,а треті прямо, но так добре, что всі в ціль попадали. Да і „недишкреції" той ми от вас научились, а не сами видумали... І єсли ми в єтом торжестві чим-небудь обезпокоїли вашу ханськую мосць і вам показалось что-нибудь с нашей сторони „недишкретним", то ізвіні нас на том, ваша ханская мосць; не забивай, однако, что всякая „недишкреція" обикновенно платиться за такую же „недишкрецію". Не ізволь, ваша ханская мосць, смотріть на сраженіє, как на пугало, і нас, войско Запорожськоє, ні во что ставить, а впредь на нас откритой войной наступать; в противном же случаі, єсли будеш поступать іначе, то і ми, взаімно собравшись уже гораздо лучше і в большей силі, явимся в кримскоє панство не на сивашськую переправу, а прямо в самий Перекоп, виломав у нім і отворив для себе ворота, на что іміем всі средства, і до тих пор із нєго не вийдем, пока, при всесильной божьей помощі, не увидим конца свого діла. І так, ми, войско Запорожськоє низовоє, не желаєм воєвать і бить в распрі с вашею милостію і со всім кримським панством; однако, єсли снова увидім с вашей сторони повод к войні, то ми взаїмно не побоїмся напасть на кримскоє панство. Ізложив все єто, желаєм вашей ханскоп мосці доброго здоров'я і счастливой жизні. Вашей ясновельможной ханской мосці доброжелательниє приятелі Іван Сірко, Атаман кошевой со всім вайска низового Запорожського товариства".

Як бачимо, і цього листа написано з уїдливою дошкульністю й дотепністю, властивою запорожцям. З його сторінок постає образ розумного, хороброго, далекоглядного й чесного ватажка низового війська Запорозького.

Сірко гаряче любив свою батьківщину, віддав їй усе своє життя і нічим себе не заплямував. Він був напрочуд чесна людина, не горда, не пихата, для всіх доступна; служив своєму народові не задля власної користі, а для загального добра.

* * *

І. Д. Сірко помер 4 травня 1680 року в запорозькому селі Грушівці, на своїй пасіці. Могила його і досі збереглася поблизу місця старої (Чортомлицької) Січі, в якій він був кошовим, у селі Капулівці, Нікопольського району, Дніпропетровської області, в садибі селянина Миколи Олексійовича Мазая.

(З книжки „В пошуках скарбів", В-во „Дніпро", Київ, 1965 р.

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ

РІДНА МОВА

Як гул століть, як шум віків,
Як бурі подих — рідна мова,
Весняних пахощі листків,
Сурма походу світанкова,
Неволі стогін, волі спів,
Життя духовного основа.

Цареві блазні і кати,
Раби на розум і на вдачу
В ярмо хотіли запрягти
Її, як дух степів гарячу,
І осліпити, й повести
На чорні торжища незрячу,

Хотіли вирвати язик,
Хотіли ноги поламати,
Топтали під шалений крик,
В'язнили, кидали за грати,
Зробить калікою з калік
Тебе хотіли, рідна мати.

І ти порубана була,
Як Федір у степу Безрідний,
І волочила два крила
Під царських маршів грюкіт мідний, —
Але свій дух велично-гідний
Як житнє зерно берегла.

Мужай, прекрасна наша мово,
Серед прекрасних братніх мов,
Живи, народу віще слово,
Над прахом царських корогов,
Цвіти над нами веселково,
Як мир, як щастя, як любов!

УКРАЇНСЬКІ СТУДЕНТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ЕВРОПИ XIV–XVII СТОЛІТЬ

У 1676 році шість українських козаків утекли з турецького полону і попросили притулку в посольстві Франції в Царгороді. Замість допомоги — їх зробили невільниками і послали на галери французького короля. Незабаром з ними мав розмову капуцин (монах) і в листі до королівських властей здивовано написав, що ці п'ять козаків і один старшина досить освічені люди, знають латинську мову, великі патріоти своєї віри і землі і „примушувати міняти віру таких чесних і відважних людей" просто „буде безчесно".

Як склалася доля цих шести освічених і „відважних лицарів" — невідомо, але коли читаєш ці документи — повільно випливає питання: де здобували освіту тодішні козаки, взагалі тодішня молодь України? Традиції „Книжного почитання", любові до школи й науки зародилися ще за часів Київської Русі. Ще Володимир Великий відбирав для „учення книжного" дітей у матерів, які плакали за ними. Але згодом — справи змінилися. У XIV ст. у Києві вже існували школи. Існувала школа і на Запорізькій Січі.

В кінці XVI на початку XVII ст. засновуються учбові заклади середнього типу (школи засновані Острозьким, Київська школа) 1615 р. Заснована в 1631 р. П. Могилою середня школа у 1689 р. фактично стала академією, що і стверджується царським урядом 1701 р. Відтоді до неї на навчання приїздять і студенти з Заходу.

Так здобували освіту українці не тільки в своїх школах. Велике число їх мало вищу освіту, одержану в найстарших і найкращих університетах Европи, де в списках бакалаврів, ліценціятів, магістрів українські імена зустрічаються уже в середині XIV ст. Покищо тільки частково опрацьовані і опубліковані списки студентів XIV—XVII ст. деяких університетів Европи, але й тепер уже можна сказати, що в них було чимало студентів українців. Тодішні списки були дуже прості, в них давалися обмежені відомості про студентів, тому часто просто неможливо визначити національність „бакалавра". Студентів українців у XIV ст. записували „рутенцями", „бакалавр рутенської нації з Києва", або „національність рутенська з України", чи просто „Іван з Києва" або Петро з Рутенії". І ось цих студентів, що мали такі виразні означення української національности в списках набирається досить велике число. За винятком Кембріджського університету (Англія), який обслуговував майже виключно аристократію, переважна більшість університетів Европи приймала до числа студентів будь-кого, а в окремих випадках здібних, але неспроможних платити за навчання — звільняли від оплати. При університетах були бурси (гуртожитки), а також студентські „землячества", в яких об'єднувалися за національними прицинами. Коли ж не було інших об'єднань не

раз у списках зустрічаються і українці, поляки, білоруси.

Найдавніші документи про українських студентів покищо виявлені в Сорбоні, вищому учбовому закладі Парижа (заснований у 1253 р.). В середні віки це був популярний вищий учбовий заклад хоча з духовним ухилом. На одному з документів, якого надіслав цей заклад до Риму 6 квітня 1353 року, маємо підпис: „Магістр Петро Кордован і його товариш з Рутенії" („Magister Petrus Gordowan et eius Socius de Ruthenia").

В середньовічних університетах (зокрема в Паризькому) було три основні учені ступені: бакалавр, ліценціят і магістр (тобто доктор). Отже Петро Кордован чи не перший магістр (доктор) українець, що вийшов зі стін Сорбони. Після нього в 1369 році в списках студентів Сорбони зустрічаємо „Івана з Рутенії" („Johanes de Ruthenia") який, очевидно, успішно пройшов всі три етапи навчання і в 1391 році здає магістерський (докторський) іспит. У ці ж роки (1397) серед студентів був також „Герман Вілевич, ліценціят мов і бакалавр рутенської нації з Києва" („Germano Vilevicz licent in lg. et bac. indecz natione Ruthena de Kiowiae"), про дальшу долю якого не сказано нічого. Серед студентів, що входили до німецького землячества у 1419 р. записаний „Саміло Лінкевич рутенської нації". Разом з ним до цього земляцтва входили чехи, поляки і інші нації, що не мали свого об'єднання. У XV ст. кілька українців, які стали докторами — як здібні студенти мали стипендію (безплатне навчання і утримання'. До таких у 1463 р. належав „Іван Тінкевич рутенської нації з Києва" („Johanes Kiowiae"). У XVI ст. поруч Рутенії (так іменували на Заході Україну в університетських документах паралельно зустрічається і Україна. Адріян Заторикус, що вчився у 1567 р., записаний уже як представник „рутенської нації з України" „. . .natione Ruthenia de Ucraine"). Список бакалаврів і магістрів можна було б продовжити і в ньому можна було б назвати Петра Могилу та інших письменників та вчених. Між іншим — переважна більшість їх у XIV—XV ст. приїздили сюди з Києва та Правобережної України. В наступних століттях їдуть із сіл та міст Лівобережжя. Виїхавши у незвідані краї — вони „з оказією" передавали своїм не раз і неписьменним батькам листи, у яких не без наївност писали, що замандрували вони далеко. Олексій Слинько, що вчився медицини у XVIIc т. в Голляндії, писав своєму неписьменному батькові у Конотоп, що їхать довелося „вісім неділь денно і нощно на кораблі, тобто на судні, котре такої величини, як ваші клуні". Поверталися вони звідти не тільки з вантажем знань у голові, а й новою науковою та художньою літературою.

До Краківського університету (заснований у 1364 р.) українці вступили з першого року його існування. Згодом цей університет мав найчисленнішу українську аудиторію. Тільки протягом XV—XVI ст., як стверджують списки, тут одержали освіту до 800 юнаків-українців, зокрема зі Львова — 108 чол., з Городка — 19, з Кам'янця — 14, з Дрогобича — 15,

з Брод — 5 і т. д. Серед студентів зустрічаємо прізвища братів Григорія і Михайла такі, як Тичина, Русин Вартоломей, Матвій Назаркевич з Нового села і багато інших. У 1409 році професор Ян Існер у Кракові на Вишневій вулиці заснував бурсу для убогих студентів. У заповіті Існера було зазначено, що в ній мають проживати бідні студенти, „а головно треба до неї приймати... литовців і русинів", які виявляють здібності до наук. В кінці XV ст. тут чимало українців училося разом з Коперником, дехто з них також захоплювався астрономією.

До деяких німецьких університетів студенти з України поступали також майже відразу після їх заснування. Гайдельбергський університет (Німеччина) був заснований у 1386 р., а в 1387 р. серед студентів уже був Адам Кузеля, — за походженням, або українець, або поляк. В середині XVI ст. тут учився Олександер Пронський, у 1603 р. брати Сежоти з с. Ляхівці на Волині, у 1605 році числився студентом цього університету Іван Малишко з с. Мократиці на Волині, майже в ці роки вписався сюди на навчання Павло Бохницький з Поділля. Чим далі тим кількість студентів збільшувалася.

Через три роки після заснування Кенігсбергського університету (заснований у 1644 р.) тут уже вчилися (в 1647 р.) Клебек Беський і брати Зерницькі, які іменували себе „русинами" з Поділля. Найбільше українців тут училося в XVI ст., серед них Сапіга і Данилович є1548 р.), Гаврило і Михайло Сахаровські, Іван Валович (1558), Станіслава Білецького, „русина" зі Львова у 1561 р. було як бідного, але здібного звільнено від оплати за навчання. Такими ж пільгами користувався у 1647 році Малацевський з Києва.

В другій половині XVIII ст., в роках, коли тут читав лекції Е. Кант, з України було чимало слухачів, а серед них брати Горновські (Михайло і Микола) з Стародуба, Олекса Карасевський, три брати Туманські (Федір був потім відомим ученим, займався історією України), Василь Белявський, Михайло Щербак з Пирятина та інші. Таким чином найновіші філософські думки й погляди переносилися на Україну безпосередньо з аудиторій університетів.

Ще в XVI ст. (а можливо і раніше) вступають перш українські студенти до Лейпцігського університету (заснований у 1409 році). Першими тут були „русини" Петро Корсак, Юрій Келяновський і Микола Тарновський (1582 р.), за ними вступають сюди Костянтин Ходкевич, а також брати Фредри з с. Плішович, з родини яких дехто перейшов на католицьку віру. В середині XVI ст. тут училися Петро Язловецький з Бучача, Андрій Сімонід зі Львова, Милославський з Холмщини та інші „русини", список яких сягає до двох десятків. І це тільки ті, що записали себе українцями (русинами). У XVIII ст. сюди приїздить на навчання чимало киян. Тут зустрічаємо Григорія Козицького (1739), який пізніше був статс-секретарем цариці Катерини II, перекладав Ломоносова на латинську мову і видавав журнал „Всякая всячина". Одночасно з ним учиться Мотоніс з Ніжина, а згодом кілька десятків си-

нів козачих полковників, сотників і простих козаків з Полтавщини (брати Остроградські, А. Безбородько з Переяслава). Роман Зебриців (з Харкова) та інші, імена яких не завжди знайдено в історії науки й культури.

До Страсбурзького університету у XVIII ст. виїздили переважно вихованці Київської духовної академії для вивчення медичних наук. Протягом 1760—61 років сюди поступили тільки ті, що були на утриманні російського сенату, 15 українців. У 1770 р. сюди вступив і навчався одночасно з Ґете Мартин Мартинович Тереховський (родом з Гадяча), пізніше доктор медичних наук і професор медико-хірургічної академії у Петербурзі. Тут же вчився і відомий на весь світ своїми роботами з медицини „син значкового товариша" Олександр Шумлянський. В Страсбурзькому університеті докінчував медичну освіту син козака Лубенського полку Микола Карпинський, потім відомий професор анатомії та фізіології людини. Докторський диплом цього університету одержав син козака Миргородського полку Іван Максимович. Деякі з них (як ось І. Полетика) по кілька разів були вибирані професорами німецьких університетів і академій.

Мало відомі нам списки студентів італійських університетів і вищих шкіл, а між тим, там здобували освіту не тільки богословську, гуманітарну, чи природничу, а й художню та музичну. Так у Падуї здобув освіту Мрозовицький — відомий в історії як полковник Морозенко, соратник Богдана Хмельницького. В Італії вчилися відомі композитори Березовський і Бортнянський. У Римі удосконалював свої знання з мов, літератури, філософії та історії Феофан Прокопович.

Вчилися українські студенти і в університетах сусідніх держав — у Віденському (письменник Андрела та ін.), Будапештському (Іван Фальковський з села Білоцерківки на Пирятинщині), дехто заманрував і до Оксфордського університету (наприклад, Юрій Немирич закінчив у XVII ст.), а Остап Звірка, син священика Полтавського полку, здобув доктора медичних наук аж в Шотландському університеті ім. Св. Андрія.

Не завжди цим молодим людям, що заходили в далекі країни, було легко і приємно. Крім того, що простим козачим синам доводилося терпіти біду і злидні, від них іноді вимагали зречення православної віри і прийняття католицизму. Івана Скибінського, що вчився в середині XVII ст. в Італії, примусили прийняти католицьку віру, а потім за фальшивими звинуваченнями — підрубати йому руку.

Але кожний з них, особливо вихідці з демократичних прошарків населення, не раз повторяли: „корень учения горок да плоды его сладки". Так. Вони любили „плоды знания" і ради цього летіли туди як журавлі, щоб потім знову повернутися на рідну землю.

Хто ж були ці молоді люди, що приходили з берегів Дніпра, Росі, Дністра, Ворскли, з-під гір Карпат до аудиторій шкіл далеких від рідної землі народів і земель.

Їх соціяльний склад дуже різноманітний, дворяни, купці, міща-

ни, сини козацьких старшин, простих козаків і селян. Тодішня молодь, що училася за кордоном, ділиться на дві чітко окреслені групи: синки дворян і багатіїв їхали туди в розкішних ридванах, берменах, каретках з численними слугами ради „здобуття кавалерського виховання", — як значиться у багатьох тодішнх документах. Наука їх мало цікавила і не раз слуги, учителі, подорожні товариші таких синків, ходячи з ними до аудиторій на лекції, здобували більше знань, як розбещені паничі.

Але були й інші, переважно з демократичних сімей, які після тріюмфального закінчення шкіл на Україні, їхали в Европу на простих возах або й пішки йшли, щоб здобути ще більше знань і віддатися повністю праці і науці. Вони не завжди сміливо переступали пороги іноземних шкіл, але згодом сміливо себе вели в науці і гідно репрезентували свій народ у европейській культурі. Повернувшись на Батьківщину, вони ставали професорами вищих шкіл, організаторами освіти на Україні, були авторами наукових і політичних книг (Петро Могила, Мелетій Смотрицький, Симон Будний), письменниками, полковниками, сотниками у козачому війську, художниками, музикантами, лікарями, учителями і просто канцеляристами, писарями. Тому не дивно, що значна частина козацьких командирів і навіть рядових козаків мала вітчизняну середню або вищу школу, або й диплом европейських університетів, і почували себе сильними не тільки в бою шаблею, а й у науках, у латині і філософії. То ж не дивно, що й у козачих канцеляріях поруч і рушниць були різного змісту книжки, і навіть періодичні видання Західної Європи. За ними гетьман і козацькі ради слідкували, як складається „політична погода" в Європі.

Усе це найкращий доказ, що Україна протягом XIV—XVII ст. не була відірваною від політичного, наукового та культурного життя як Росії, Польщі та інших слов'янських земель ,так і усієї Європи.

Безперечно є і те, що студенти, які перебували в університетах Європи, не тільки збагачувалися досягненнями світової науки, а несли туди те, що було зроблено в слов'янському світі, несли туди українську пісню і відомості про свій народ, його мову і культуру. Так студент Паризької Сорбони Ужевич у 1643 році складає латинською мовою українську граматику, щоб познайомити Захід з мовою східнослов'янського народу. В бібліотеці Сорбони збереглися і деякі твори українських діячів XVI—XVII ст., в архівах Італії і Франції тепер відшукуються музичні твори українських може й мало відомих композиторів. В ті давні часи їх композиції мали там своїх не раз численних письменників.

Одержавши за кордоном вищу освіту, дехто ставав там же професором, видавав свої наукові праці латинською мовою. Юрій Дрогобич, вихідець з міста Дрогобича, в XV ст. одержав в Римі ступінь магістра і видав там же кілька своїх робіт латинською мовою, які мали досить тривку наукову славу. Свою поетичну школу створив русин Павло з Кросна,

який керував катедрою літератури в Краківському університеті у 1505 році і наступних роках. Навколо нього, автора багатьох популярних тоді творів (латинською мовою вийшли двома збірниками у 1505 і 1512 рр.) гуртувалася студентська літературна молодь, що була в захопленні від його поезій (написав до 4 тисяч віршів). Подібних прикладів можна було б навести дуже багато.

Україна і її народ, як бачимо, не тільки користалися досвідом народів Західної Європи, а й вносила свою частку в загальний процес розвитку науки, культури і цивілізації.

Григорій Нудьга

ЛІТЕРАТОРИ ТА ВЧЕНІ З ЛЕМКІВЩИНИ

Цікаву сторінку історії лемківської культури складає огляд творчої діяльности науковців, краєзнавців і письменників, що народились на Лемківщині і своєю діяльністю внесли певний вклад в розвиток її культури. Запровадження християнства дало значний поштовх до розвитку матеріяльної та духовної культури на Русі. Будуються княжі замки, монастирі і церкви, а при цьому розвивається каменярство, різьба по дереві, малярство, прикладне мистецтво. З часом в селах будуються оздоблені церковки, а при них з'являються церковно-приходські школи. З них і вийшли перші переписувачі церковних і світських книг, а згодом і науковці, письменники.

Найвизначнішим треба назвати Павла Короснянського, відомого вченого, поета-філософа. Народився він десь при кінці XV ст. в околицях Коросна. Здобувши середню освіту приватно, поступає в Краківський університет і наполегливо оволодіває класичними мовами. Завдяки великим здібностям і наполегливій праці в 1500 році одержує ступінь бакалавра, через 6 років ступінь магістра, згодом у званні професора працює в університеті.

Він популяризує творчість грецьких та латинських поетів, сам латинські складає вірші та оди релігійного і світського характеру, створює до 2 тисяч елегій, панегіриків, різних епіграм, сапфічних рядків, пронизаних гуманістичними ідеями. Виходили збірки його творів латинською мовою під різними псевдонімами: Павло Рутенус, Павло з Кросна, Павло з Русі.

В числі кращих перекладачів церковних книг на лемківський діялект виділяються: Михайло Саніцький (I пол. XVI ст.), що переклав 4 євангелія з болгарської, Михайло Василевич (XVI ст.) з Сянока, Тимофій Височанський, автор перекладу „Учительного євангелія" (1635), Степан Рахвадський, автор перекладу подібного євангелія з 1666 р.

У XVIII ст. лемківські освітні діячі друкують ряд праць з історії, краєзнавства, суспільних наук в різних слов'янських і зарубіжних виданнях. Значна заслуга в обороні лемків від наступу католицької

експанзії належить відомому історику-краєзнавцю Михайлові Криницькому (1797 — 50-ті роки 19 ст.), священику з с. Ганьчови (Горличчина), який в праці „Историческое состояние наместничества Мушинського" (Відень, 1853) науково спростував хибне твердження і документально довів, що лемки не польські осадники, а корінне населення. Цю ідею розвинув і другий патріот Іван Присловський (1831—1909) з села Кам'янки Грибівського повіту в розділі „Сандецька Русь" (Львів, 189'). Цікавими є роботи з давньої історії Галичини і Лемківщини „Начало истории Червеной Галицькой Руси" (Перемишль, 1887' Йосифа Цавинського, „Хрещення Русі" (Львів, 1888) його брата Володимира, етнографічна розвідка „Русини-лемки" (1860 р.) Олексія Торопського (1838-1901 р.) та ін.

В середині XIX ст. в літературу приходить цілий ряд журналістів, філософів теології, науковців, що вийшли з простих селянських або священичих сімей Лемківщини і, завдяки природним здібностям, наполегливій праці, домоглися високих державних і духовних санів. З любов'ю вони описують красу рідних сторін, намагаються описати життя і побут лемків, їх минувшину і сучасність. Але твори, написані штучним язичієм, друковані в малодоступних церковних альманахах, не знаходили шляху до серця селянина. Проте для інтеліґенції вони представляли деякий інтерес.

Найцікавішими в літературі цього періоду є твори Юлія Ставровського (літ. псевдонім Попрадов) про мальовничу природу Бескидів „На Бескиде", рідні сторони — „Родина", „Спиш", дружбу слов'янських народів — „К моему народу", „Страдание словьян" та ін.

Активними о р г а н і заторами культурно-освітньої роботи серед лемків виступають в середині 19 ст.: Олексій Торонський (1838—1901), родом з с. Завадка, Сяніцького повіту, редактор к. „Русскій сіон", автор „Русской читанки" (Львів, 1868) і повісті з життя лемків „Гандзя", численних статтей з фольклору та етнографії, Микола Малиняк (1851—1914) — автор поетичних та прозових творів видаваних під псевдонімом М. Кам'янин — зб. „Зерна" (Перемишль, 1910 р.), циклу статтей „Записки римлянина", спрямованих проти деяких церковних порядків та ін.

З творами, написаними по-польськи, виступають в цей час: Модест Гумецький (1842—1809) з с. Токарня, Сяніцького повіту, автор збірок „Poezje przez Nieznanego" (1876) „Думки і думки" (1831) та Фома Полянський (1796-1869), автор творів на релігійну тематику.

Серед письменників другої половини 19-го століття виділяються Клавдія Алексович, Дмитро Вислоцький, Іван Русенко й Володимир Хиляк. Тематика їх творчості — оспівування нелегкого життя і трудових буднів верховинців.

Клавдія Алексович (1830—1916), родом з с. Красна, Коросняньского повіту, виступає вперше з баладою „Пісня Ольдини" в „Зорі Галицькій яко альбум" за 1860 р. Згодом виходять оповідання і п'єси для дітей. В оповіданнях „Дві сестрички", „Нагорода пильності" та ін. показує кмітливість сіль-

ських дітей, в п'єсах „Запаморочено", „Орендар" гостро виступає проти нехтувачів рідної культури. В громадському житті активно виступає у Львівському товаристві руських жінок за емансипацію жінки-турдівниці.

Цікавим прозаїком кінця 19 ст. виступив Володимир Хиляк (псевдонім Ієронім Анонім), родом з с. Верхомля Велика, Новосандецького повіту. Працюючи довгі роки священиком в селах Долини, Ізби, Бортне спостережливий краєзнавець вивчає побут, думи і мрії селянства і правдиво змальовує життя горян в численних повістях та оповіданнях. „Польський патріот" (1872), „Послідня чарка" (1800), „Щастя — не в грошах" та ін. В ряді гуморесок: „Також ювілей", „Риба", „Пізнав свою жену", „Заручини на болоті" та ін. вдало висміює різні хиби духовенства та відсталої частини селянства. Та найцікавішою в творчому доробку письменника є повість про розгул конфедератів на Лемківщині „Шибеничний верх" (1883), літературно опрацьоване українською мовою Юліяном Тарновичем в 30-х роках н. ст.

Твори Володимира Хиляка видані у зб. „Повести и рассказы Иеронима Анонима" в 1887 р.

Цікавими поетами-гумористами в перших десятиліттях нашого віку виступали Дмитро Вислоцький (Ваньо Гунянка) та Іван Русенко.

Ваньо Гунянка — це представник тієї частини лемківської інтелігенції в краю і на еміграції, яка в суспільному житті і культурному розвитку орієнтувалась на єдність з російським народом, його культурою та літературою і писала, здебільшого діялектом з домішками русизмів.

Він народився 4.XI.1888 р. у с. Лабова, Новосандецького повіту в сім'ї селянина. Змалку, захопившись фольклором, розповідями з історії рідного краю, старанно вчився і пробував складати віршовані розповіді. Навчаючись в ґімназії Нового Санча, дописує фейлетони в першу лемківську газету „Лемко", а напередодні першої світової війни стає й редактором її. Виїхавши в Америку, організує серед земляків культурно-освітнє товариство „Лемко-Союз", редаґує газету „Л е м к о" („Карпатська Русь"), календарі діялектом, пише власні твори з життя еміґрантів (оповідання „Аґенти" (1928), „За щастям" (1929), „В Гамериці" (1932), драматичні твори (п'єси) про тяжке життя в старому краю — „Шовтис" (1935), „Петро Павлик" (1937). Тепер у похилому віці, проживаючи на Україні, виступає зі статтями і спогадами з пережитого і побаченого.

З оригінальними поетичними творами виступив поет-байкар Іван Русенко (9.I.1890—10.I.1960) з с. Красна, Короснянського повіту. Вчився і співпрацював з Д. Вислоцьким-Гунянкою, м а й с т е р н о ілюструючи майже всі його газети, календарі, книжки. Велике зацікавлення серед селян викликали його патріотичні вірші „Лемковина", „Учіться, русінаки", „Шануйте своє", дотепним гумором полонили байки за Л. Глібовим та І. Криловим: „Собаки", „Осел і Соловей", „Вовк та Ягня", „Музиканти" та ряд ін.

З цікавими віршованими драматичними творами І. Русенка „Лемківське весілля" та „Вертен в Карпатах" донині виступають лемківські драматичні гуртки. До останніх років життя невтомно трудився І. Русенко на ниві народної освіти і культури серед земляків на Тернопільщині, описуючи в численних творах-віршах і оповіданнях — життя лемків-переселенців (твори залишились в рукописах).

Географічне положення Лемківщини, відірваної від України на цілі сторіччя, гальмувало в значній мірі поширення на Прикарпатті національних ідей. Збереження лемками давньо-слов'янських звичаїв, обрядів, елементів мови, давньоруської назви „русин", „руска" тощо — з одного боку, є їх великою заслугою, але в той же час дало претекст деякій частині лемківської інтеліґенції, яка перебувала в полоні москвофільського руху, виділяти лемків в окрему групу народу, або безпідставно називати їх рускими (тобто — росіянами). Самі ж лемки, об'єднавшись з українським народом, не мислять себе інакше як тільки українцями.

На Лемківщині розпочинає свою творчість третя плеяда лемківських культурно-освітніх діячів вже цілком української орієнтації: етнограф Тарнович, письменники — Филипчак, Гануляк, Антонич та ін... і в період до другої світової війни частина їхньої творчої діяльности корисно вплинула на пробудження української свідомости серед лемків.

Помітне зацікавлення викликали історичні повісті Івана Филипчака, родом з с. Лішня на Сяніччині — історика-краєзнавця. Його популярні повісті: „Княгиня Романова" (1927). „За Сян (1928), „Будівничий д е р ж а в и" (1935), „Іванко Берладник" (1936), „Дмитро Детько", „Бутвичі", „Кульчицький герой Відня" та ін. змальовували героїчне минуле рідного народу, вчили любити рідну землю та боротись за її збереження.

Про історію Лемківщини, її самобутню культуру, розповіли в цікавих нарисах на сторінках лемківської газети „Наш лемко" Юліян Тарнович, Франц Коковський. Ярослав Березо й ін. В новому світлі представлено минуле лемків в „Ілюстрованій історії Лемківщини" (1936), багатий фольклор в збірці леґенд „Мова століть", краса гір і народної творчості — в путівниках „Верхами Лемківського Бескиду", „Історичні пам'ятки в Західних Карпатах" та в ін. творах Ю. Тарновича.

Краєзнавчі роботи „Східними межами Лемківщини", „Визвольні змагання Лемківщини", як і повість „За землю" Франца Коковського правдиво показують спільність в розвитку матеріяльної та духовної культури лемків з бойками та гуцулами.

Належної уваги заслуговує творчість поета і новеліста Григорія Гануляка з с. Синяви на Сяніччині. Його поетичні циклі віршів „Весняні сни", „Вернися" сповнені глибокою любов'ю до рідної природи, трудолюбивого народу, пронизані бажанням допомогти йому в покращанні долі (оповідання „Процес за межу", „В старім краю", „Нечесні пінязі" та ін.). Г. Гануляк — автор кількох драма-

тичних творів „Хлопський син" (1910), „Щасливий чоловік" та народні драми з піснями і танцями „Соперники (1911). Поезії ввійшли у зб. „Весняні сни" (1910), оповідання з зб. „За горами, за ріками" (Київ, 1941 р.).

Слід сказати кілька теплих слів синівської гордості за чудесну весняну поезію дивовижного лірика — Богдана Ігоря Антонича (1909—1937).

Як Україну пізнаємо по творчості Т. Шевченка, так і вітку зелену Лемківщини — по творчості Антонича, „поета весняного похмілля". Життєвий і творчий подвиг цього незвичайно обдарованого мистця нової доби в поезії 30-х років XX віку — це найкраще свідчення величезних творчих можливостей талановитих дітей Низького Бескиду, їх перших творчих здвигів на ниві українського відродження.

За творче семиліття встигли видати 3 збірки поезій. Його коротке, мов спалах весняної зірки, життя — приклад безграничної любові сина до рідної землі і знедоленого люду, в ім'я яких він сполум'янів у напруженій праці, самовдосконалюючися, творчо розквітаючи, щоб представити зелену закутину наших земель, Лемківщину, в дивовижній красі самобутнього таланту.

Провідною темою творчості Б. І. Антонича є любов рідної землі. Красою гір зелених, праця й мрії трудолюбивих дітей Низького Бескиду правдиво змальовані в цілому ряді елегій: „Елегія про співучі двері", „Елегія про ключі від кохання", віршах „Село", „Забута земля", „Черемхи", „Різдво" та інших.

Новим періодом в культурному розвитку лемків явилось творче двадцятиліття післявоєнних років на Україні (1945—1965).

На сьогоднішній день майже в кожній ділянці культури проявили себе молоді таланти переселених лемків. Чарують Вкраїну співом сестри Байко з Яблониці (Сяніччина), лунають лемківські пісні в майстерній обробці композитора Івана Майчика з Боська (Сяніччина), дивують оригінальні скульптурні портрети мистців засл. діяча мистецтва Василя Одрехівського з Вільки (Короснянщина), картини художника Петра Марковича з Чорнорік (Горличчина) зацікавлюють фольклорно - етнографічні роботи Івана Красовського з Дошна (Короснянщина) поезії Степана Рочиня з Беньови (Краківщина) та багатьох-багатьох інших ентузіястів популяризаторів народної культюри. На Україні відома літературна творчість вихідця з Вільхівець, Сяніцького повіту, Дмитра Бедзика.

ПІВБІДИ

Купила жінка ковбасу, аби чоловік не знав, і половину з'їла, а половину сховала під подушки. А чоловік, як знайшов, та й другу половину з'їв. А жінка ходить, все п'є воду та й говорить:

— Якась біда, п'ється вода!

А чоловік каже:

— Дай мені води, бо і я з'їв півбіди.

А їй ані гадки, що він говорить. Аж коли дивиться — нема ковбаси. Вона й здогадалась, що не збрехав чоловік.

Гроші на українських землях

Київська Русь займала одне з найважливіших місць в міжнародній торгівлі середньовіччя. Через українські землі проходили шляхи світової торгівлі, що сполучали країни Західної і Центральної Європи з Візантією, Закавказзям і Середньою Європою. Купці Київської Русі прокладали шлях товарам місцевого виробництва у сусідні країни і нав'язували зносини з чужоземними купцями для постачання товарів із чужих країн на Русь.

Такий розмах торгівлі немислимий без грошового обігу. Якими грішми послуговувались наші предки?

Як вказують численні археологічні знахідки, на Русі в обігу були різні гроші: чужоземні монети, монети місцевого карбування, шкурки звірів. Ці останні були найдавнішим видом грошей. Він існував у східних слов'ян ще перед утворенням Київської Русі. Цікаво знати арабські диргеми, які у великій кількості трапляються на території Київської Русі у вигляді скарбів і окремих знахідок. Разом з арабськими диргемами були в обігу візантійські монети, проте їх було значно менше. У X сторіччі почали потрапляти на Русь західноєвропейські монети. Одночасно в обігу були і монети власного карбування з ім"ям князів Володимира Святославовича, Ярослава Мудрого і Святополка. В княжому гербі цих монет одні геральдики добачуються стилізованого символу миру — голуба, інші тризуба, в Середземномор'ї символу влади.

З XI сторіччя увійшли в обіг срібні злитки. Вони були трьох типів, що різнилися формою: київські — шестикутні, плоскі, чернігівські — плоскі або півкруглі з розплащеними кінцями; новгородські — довгі, півкруглі в перерізі.

В історичній літературі срібні злитки, що були в обігу на Русі як гроші, одержали назву гривень, від назви великої древньоруської грошової одиниці — гривні. Слід відмітити, що ця назва віджила на грошових знаках, випущених на Україні в 1918 році. Але вартість срібних злитків не відповідала вартості гривні як грошовій одиниці. Вага злитків коливалася від 95 до 197 г. Очевидно, вони не відігравали ролі грошових знаків, а були в обігу на ринку як цінний метал і їх вартість визначали по їх вазі.

Усі грошові знаки, що були в обігу в стародавній Русі, шкурки звірів і срібні злитки поєднувались у певну грошову систему. Основною грошовою одиницею була гривня, тому і вся система зветься гривенною. Гривня поділялась на дрібніші грошові одиниці і дорівнювала 20 ногатам, або 25 кунам, або 100 веверицям, або 100 векшам. До цих грошових одиниць прирівнювали цінність шкурок звірів і злитків срібла.

Цікаво відмітити, що для українських земель зайнятих тимчасово сусідами були карбовані окремі гроші, як наприклад динари з слов'янським написом, вибиті Болеславом I. Для земель Галицько-Волинського князівства, що були деякий час під пануванням угор-

ського короля Людвика, а потім були здобуті польським королем Казимиром — випускалися окремі гроші з слов'янськими написами кирилицею.

Східні українські землі, що попали під монгольське ярмо а потім увійшли до складу литовського князівства, мали свої окремі гроші, про що свідчить київська монета князя Володимира Ольґердовича з його ім'ям, гербом і татарським написом. Київські монети, випущені в XIV ст., зустрічались (завдяки торговельним зносинам) у Московії — й навпаки.

Після Люблінської унії на українських землях панувала монетна система ягайлонської держави. Щойно після визвольної боротьби 1648—1654 рр. і встановлення козацької держави при гетьманському уряді постав монетний двір, який мав карбувати монету для України, проте окремі українські гроші цього часу невідомі.

Окремі українські гроші появилися щойно в 1918 році. Випускалися вони в постаті паперових грошових знаків усіми тодішніми урядами і були в обігу на Україні до 1922 року, тобто до впровадження загально-радянського червінця.

Ю. І. П.
Польща

Яр Славутич

ЗАВОЙОВНИКИ ПРЕРІЙ

Пам'яті перших українських поселенців.

Не загарбники з дальніх імперій,
Не кортези з минулих віків, —
Тут пройшли завойовники прерій,
Єлиняк, Пилипівський, Леськів.

Лемешів домороблена криця
Корчувала почахлі паплі,
Щоб лягала дорідна пшениця
В чорне лоно пухкої землі.

І злітали, спрагливі причалу,
Золотими крильми врожаї,
Слава й честь українському ралу,
Що відкрило альбертські краї.

Завойовники з видом сумирним,
Орачі від зорі до зорі,
Добре знають і Вільна і Мир Нам
Вашу працю, меткі трударі.

Це по вас по лугах, по дібровах
Поминають Мондер, Вегревіль...
Спочивайте в пухнастих покровах
Потом скроплених - піднятих піль!

Ваші руки на славу Канаді
Торували шляхи крізь гілля.
Хай не стане вам плуг на заваді,
Хай лягає вам пухом земля!

СИЛАЧІ НА УКРАЇНІ

Із давен давен Україна славилася сильними людьми. Широко відомий народний переказ про силача Микиту Кожум'яку. В переказі говориться, що в 993 році на березі річки Трубіж зустрілися війська київського князя Володимира Великого з військами монгольського племені печенігами. Напередодні битви печенізький ватажок переказав князеві: „Не биймось усім військом, а спробуймо наші сили інакше. Вишли ти якогось сильного мужа від себе, ми вишлемо свого і нехай борються. Переможе наш чоловік, то ми будемо вашими панами, а коли ваш, то ми вам піддамося".

Переказ твердить, що воїн князя подолав противника, і битва закінчилася поразкою азіятів. На місці єдиноборства князь велів заснувати місто і назвати його Переяслав в честь поєдинку, в якому Кожум'яка „перейняв славу" від печенігів.

Першою сильною історичною постаттю був син Володимира Великого — Мстислав, пізніший князь Тмутараканський. Охороняючи східні кордони Київської держави від кочовиків і безустанно воюючи з хазарами, він в 1022 році в поєдинку переміг Касозького (Черкеського) велетня-силача князя Редедю. Між іншим в давні часи бій часто починався саме єдиноборством між найсильнішим воїнами воюючих армій.

З часом в зв'язку з прогресом воєнної техніки єдиноборство перед битвою перестає використовуватись. Застосування його зате прийнялось в спорті. Між славними спортсменами-силачами ніколи не бракувало репрезентантів українського народу. Їх найвидатнішим представником був богатир з Полтавщини — Іван Піддубний (1870-1949). Непереможним борцем у світі він вважався цілих 25 років. 130-кілограмовий велетень довгий час працював в кримських портах вантажником, а в 1898 році почав виступати борцем в цирках. Його прізвище стало вперше загально відомим в 1903 році на міжнародному турнірі в Парижі. Одержавши підряд 11 перемог, Піддубний в зустрічі з французом Буше не зміг перемогти. Причиною цього був той факт, що хитрий француз всупереч правилам змагань намазав своє тіло жиром. Однак на наступний рік на змаганнях в Петербурзі Піддубний повністю довів свою перевагу, примусивши противника здатися на 42 хвилині боротьби. До визначних успіхів українського борця слід зарахувати його переконливу перемогу над кількаразовим чемпіоном світу поляком Збишком Циганевичем. Ця боротьба, яка мала місце в петербурзькому цирку Чінезелі в 1907 році тривала всього 15 хвилин. В тих роках жодному з борців у світі не вдалося положити Піддубного на обидві лопатки. Вже на схилі своєї великої кар'єри, в 1924 році, поїхав наш богатир на турне до Америки. І навіть тоді,, будучи вже літньою 55-річною людиною, він не міг знайти за океаном гідних суперників. Американські газети шанобливо називали його „непе-

реможним Іваном" та „чемпіоном над чемпіонами".

Другим не менше славним українським Гераклом був уродженець Катеринославщини (Дніпропетровщини) Олександер Гаркавенко. Цей 150 кілограмовий велетень підносив обома руками аж 10 пудів. Розповідали, що на його плечах можна було вигинати залізну шину, а гнуло її 30 людей. В губах він згинав залізо товщиною в 4 дюйми. Будучи прекрасним плавцем, він свого часу бив рекорди і в цій ділянці спорту. Під час змагань на Азовському морі він 4 години протримався на воді, а на Північній Двіні проплив біля 13 кілометрів. Гаркавенко виступав як борець на багатьох аренах Европи та Америки.

Українські борці не раз зустрічалися в боротьбі і з згаданим вже польським борцем світової слави Збишком Циґанєвичем, якого на протязі 10 років вважали непереможним. Для польського атлета змагання з українцями належали до найтяжчих.

В 1915 році в Полтаві зустрівся Циґанєвич з українським борцем Пасуньком. Зустріч пробігала надзвичайно напружено, а після півгодинної боротьби Циганєвич відмовився від дальших змагань з українським велетнем. Не менш драматичний перебіг мала боротьба польського силача з українцем Канотином, так як і Пасунько, уродженцем Херсонщини. Після 3-годинної впертої боротьби вони мирно розійшлись, не перемігши один одного.

Між відомими українськими борцями були люди різних професій, люди захоплені апотеозом сили, азартом боротьби. Атлет Гордієнко — лікар, Гриненко — інженер, Записецький — офіцер, М'ясоїдов — артист-маляр. Зокрема останній був цікавою, колоритною постаттю. Видатний знавець французької боротьби був надзвичайно вродливою людиною. Це стало причиною дуелі закоханих в нього російської графині та італійської актриси.

В сучасній Україні багаті традиції українських богатирів гідно продовжуються. З української школи борців вийшли чемпіони світу Медвідь та Іваницький. На сьогоднішній день найвище підняв славу українських спортсменів - штангістів загальновідомий атлет другої важкої ваги Леонід Жаботинський. Він народився в 1938 році в Запоріжжі, по професії слюсар. Його зріст: 189 цм., вага 150 кг. Він чемпіон олімпіяди 1964 року і чемпіон світу 1965 року. Вже кілька років за право зватися найсильнішою людиною світу іде запекла боротьба між Леонідом Жаботинським та московським атлетом Юрієм Власовим. Вперше штангіст із Запоріжжя дав про себе знати в 1961 році, коли це в сумі трьох рухів підняв рівно 500 кг. і тим самим став членом так званого „Клюбу 500-кілограмників". Потім були роки впертої, послідовної праці, а 22 березня 1964 р. він забрав у досі непереможного Власова 3 світові рекорди. Трохи згодом на чемпіонаті СРСР українець встановив новий світовий рекорд триборства сумою 562,5 кг. Відповідь Власова була блискавична і ефективна: напередодні токій-

ської олімпіяди він підняв в сумі 580 кг. Про те, хто є сильнішою людиною світу, мала вирішити безпосередня зустріч двох богатирів. Це сталося на олімпіяді в Токіо. В атмосфері нервової боротьби Жаботинський підняв „тільки 572,5 кг. і став чемпіоном. Власов був другий.

Однак українська штанга — це не тільки Жаботинський. Вистачить зробити короткий аналіз членів згаданого вже „Клюбу 500-кілограмників", штангістів, які підняли 500 кг. і більше. На кінець 1965 року членами цього клюбу був 21 атлет, з них: 6 американців, 5 росіян, 5 українців і по одному представнику: Угорщини, Болгарії, Бельгії, Аргентини та Нової Зеляндії.

Ця таблиця наочно свідчить про великі досягнення українських атлетів.

Ю. Крилатий.
Варшава

С. Володимирів
ЧССР, м. Прага

МУХА

(Дійсність)

Хотів би тобі, шановний читачу, розповісти про один цікавий, а рівнож і дивний випадок про те, як муха, ліпше сказати кількість її ніг, врятувала одну відносно порядну людину від в'язниці.

Я мав на Україні знайомого, дуже доброго адвоката (я сам також правник), котрий завжди співчував серцем і душею своїм клієнтам і був завжди готовий зробити все, щоб їх звільнити від суворої царської, російської юстиції.

Одного разу я зустрів його на вулиці й ми стали говорити про різні особисті й службові справи.

Мій приятель каже мені: Ти знаєш, що я не можу спати із-за одного судового випадку. Знаю, відчуваю, що мій клієнт невинен, але, що можу вчинити, коли справа стоїть так, що все залежить від свідчення одного головного свідка. Він не є поганою людиною, але все переплутує, часто сам собі протирічить, коли дає свої свідчення. Отже треба його „знищити" перед присяжними, скомпромітувати його свідчення, довести, що не можна вірити його словам і тоді той процес напевно виграю.

Я віддавна вивчав психіку звичайної людини, її хиби, її неуважність, подумав і говорю своєму приятелеві:

— Коли бажаєш, то дам тобі добру раду, коли вона тобі поможе поставиш пляшку шампанського!

— Даю тобі й дві, — каже приятель. Говори, що й як?

— Так згода?

— Згода!

Ударили по руках, а потім я йому й кажу:

— Запитай свойого головного свідка, в присутности присяжних і всього суду,, скільки муха має ніг? — і зроби з його відповіді належні висновки, можливо, що тобі ця витівка вдасться.

Мій приятель голосно розсміявся, але своїм бистрим розумом збагнув мою пропозицію. Ще хвилину ми постояли розмовляючи, а потім розійшлися.

***

Ми в залі суду. Усе на своєму місці: старий голова суду, молодий помічник прокурора, зелене сукно на столі, дзвінок голови суду, усі атрибути необхідні, по звичаю, для виконання справедливости — портрет його величности на увесь зріст, трикутне зверцадло з законами на зеленому сукні стола, дванадцять присяжних (усі звичайно мужчини), сумний обвинувачений з козячою борідкою, наш знайомий адвокат-оборонець... Чудний головний свідок подає свої спантеличені свідчення... Всіма володіє втома, сплячий настрій і хтось голосно позіхає...

Встає мій знайомий адвокат-оборонець і при загальній тиші каже:

— Пане голово, дозвольте мені задати свідкові питання?

— Якого порядку запитання? — питає голова суду.

— Загального.

— Прошу!

Приятель повертається до свідка й каже:

— Пане свідку, скажіть мені, прошу, чи бачили ви колинебудь муху?

В залі суду зчиняється загальне оживлення, усі здивовані, нудьга щезає, увага, оживлення зростає, на обличчях усіх видно запит, а найбільше здивування на обличі свідка.

— Так, бачив!

— Багато разів? — питає оборонець.

— Так, багато разів.

— Тисячі разів? — продовжує оборонець.

— Так, тисячу разів! — вже трохи збентежено відповідає із здивованням свідок.

Спокій голови дав можливість розвинути дебату.

Оборонець каже з притиском в голосі:

— Так, тоді, — каже адвокат свідкові, — скажіть нам, прошу, скільки муха має ніг?

Залю суда оволоділо ще більше здивування, напруження, тиша... Нарешті досить певний голос свідка:

— Чотири!

— Почувається погодження більшости присутніх, лише два чи три засміялись (з них оден з присяжних), а потім розлягся голосний на всю залю сміх оборонця:

— Високодостойний пане голово, — каже оборонець, — панове присяжні! Питаю вас, чи можна вірити свідкові, котрий, як сам признався, що бачив муху тисячу разів і не знає скільки вона має власне ніг! Ні! Ніколи, такому свідкові, як ви бачите, не можна вірити, йому не повірите й ви, шановні присяжні!

Присяжні після скінчення дебатів відійшли у свою кімнату нарад. На обличчях майже всіх видно було здивування, найбільш здивованим був голова присяжних, старий таємний радник на пенсії,

його генеральська повага стала спадати в його власних очах... Скільки ж муха має ніг? Не менш здивованим був також ґімназійний учитель математики, що при підрахунку кількости ніг у мухи теж помилився, але на скільки? Всміхається тільки один майстер, він цілком недавно застав свого синка, як той спіймавши до слоїка мухи, відривав їм ноги одну по другій і майстер докладно підрахував скільки муха має ніг. Синка він за те добре покарав.

На нараді присяжних, що тривала дуже коротко, питання невинности обвинуваченого було розв'язане якось само собою. Думки, напруження мозку, сприйняло інший напрямок... дві? три... вісім?... десять?... скільки ж тоді?

Вирок присяжних: „Не винен — дванадцять!".

Одна проблема була розв'язана, обвинувачений був задоволений, радість оборонця, мого приятеля, не знала меж, муха врятувала людину! Було випито дві пляшки шампанського за муху при голосному сміхові гостей.

Проминуло багато, багато літ! Я прийшов до переконання, що проблема: „Скільки муха має ніг?" є важливою проблемою, проблемою тяжкою до розв'язання. Кілька тисяч разів, в різних державах світу, під час моїх мандрівок задавав я це питання різним народам, різного віку людям і отримував дивовижні, просто неймовірні відповіді.

Слухайте, приміром, таке: муха не має ніг, п'ятнадцять (відповіли жінка й 62-річний селянин); муха має дві ноги (багато відповідей); муха має три ноги; муха має чотири ноги (значна більшість відповідей); муха має п'ять ніг (відповів син високошкільного професора комахознавства); муха має вісім ніг (дуже багато відповідей); хатня муха має вісім, а дика має — шість; мала муха має вісім, а велика шість (логічно?!); десять ніг, вісім пар, ітд. ітд.

Відповіді були від білих, чорних, жовтих, старих, малих, мужчин, жінок, від лівих і правих, комуністів, безпартійних, товстих й тонких, від стариків, німців, робітників, вояків, від негарних і гарних (останні давали майже як правило найсмішніші відповіді) і т.п.

Одна відповідь мені особливо запала в пам'ять, її я отримав від заступника головного редактора часопису — органу міністерства освіти в одній з центральних держав Европи.

„Пане редакторе скільки муха має ніг?" — Відповідь: „залежить від породи мухи". Я йому пояснив його відповідь: це виходить приблизно так — пес фокстерьєр має — чотири ноги, пес сеттер — має шість ніг, пес санбернар — вісім, ітд.?!...

Читачу, скільки ж тоді дійсно муха має ніг? Ти ж бачив її тисячу разів!...

Є. ГУЦАЛО

СМУТОК

Що таке повернутися на землю, де минуло твоє дитинство?

Автобус одійшов, і ми з сином перечікуємо мряку під бляшаним козирком на зупинці. Асфальтована дорога темніє, далі починає блищати, і на її дзеркалі витанцьовують краплини. Дорога заблищала — й наче аж засвітилася, повеселіла з одного краю в другий.

Проходять незнайомі люди — байдуже мені до них, а їм до мене. Дивлюсь на дорогу і бачу те, чого зараз на ній немає, бачу те, що на ній було колись. Відчуваю, що очі мої розширюються, стають великими та сумними... Хотів повернутися в своє минуле життя, а повернувся поміж тіні, які тільки мені одному й видимі.

А може, кожен з тих, що проходять зараз по цій дорозі, бачить свої тіні?

Рушаємо, бо мряку не переждати. Вона — як елеґійне зітхання, вона — як дрібненькі сльози споминів. Мені тут усе дороге й потрібне, тому-то ця мряка згодом, коли згадуватиму поїздку на батьківщину, весь час стоятиме перед моїм зором. Бачитиметься вона такою, якою є зараз, а може, й по-іншому ввижатиметься, набере в моїй пам'яті інших відтінків. Але не забудеться — з часом надаватиму їй усе більшої ваги, шукатиму певний смисл і знаходитиму його. В оцій теплій мряці, яких я за своє життя перебачив безліч і спокійно забув їх.

Стоять на дорозі дві старі жінки й уважно дивляться на нас. Може, хочуть упізнати? На якусь хвилю зазираю в живе світло одних очей, потім — других. Згодом я не раз згадуватиму їх, і вони в моєму уявленні стануть для мене очима мого краю, очима моєї землі, якими вона зненацька поглянула в мене. Отак із самісінької своєї глибини поглянула — й земля, і мряка ця, й дорога, й придорожна трава, й хата, й низеньке небо під важкими хмарами.

Десь був я, десь їздив, десь жив і наче й не думав про цей рідний клапоть землі. Не думав? Так чому ж ось зараз усе таке мені дороге й рідне — осокори, викупані дощем; інтонація, з якою мовлено слово; порохнявий туманець, що сизіє праворуч над ставом, якого не видно за деревами; запахи, якими дихають на мене недавно засаджені городи; хліви, верби, бузина з ровів, бо наче все те не окремо, не відділено від мене, а воно — це я, ми одне ціле, ми завжди були разом, й ніхто ні від кого не відсторонювався, не віддалявся.

Ми одне тіло, нерозчленоване, живе; живе навіть і тоді, коли мене не стане, — я тоді зостануся в пам'яті цих дерев, у пам'яті повітря, польових запахів, оцієї мряки...

Сумно й добре.

Потім ідеш чи їдеш, — і скрізь помічаєш лише розквітлі дерева. Ось велика й стара черемха за плотом обібралась кетягами, наче на старості не могла додуматись до

чогось хитрішого. Ось чорна груша — вона врівень із осокорами та акаціями — завирувала, запінилася цвітом, і він рясним водоспадом скочується по її кістлявостані аж донизу. Дикі груші стоять на узбіччі дороги, й такі ж вони тепер примітні на тлі голого зораного поля! В лісі, де не всі ще дерева розвилися, а тільки молодий підлісок опушився соняч-

ним янтарем, де-не-де побачиш застиглу при землі білу хмарину, вони немов кульбабами поопускалися, ото дуне вітрець — і обсиплеться все раптово, наче й не було, і зостанеться цей зелений ліс без святкових огнів.

Без святкових огнів розквітлого дерева.

Як усе-таки добре, що природа, відроджуючись, зацвітає...

Активне виховання

Коли мій син приніс із школи сорок сьому двійку з аритметики і вісімнадцяту — з рідної мови, я переконався, що довіряти дружині тонку справу виховання молодого покоління не можна, і вирішив особисто включитися у педагогічний процес. Для початку вперіщив кохану дитину старою пантофлею, а потім вдався до більш активного методу впливу на гармонійний розвиток особи: взяв пояс і урочисто сказав:

— Знімай штани, ледащо!

Після відповідної процедури, під час якої виявилося, що мій син має високий, але не дуже мелодійний голос, я трохи відпочив, переглянув свіжі газети й журнали, поділився з сусідом враженнями відносно погоди на Полінезейських островах і з новими силами приступив до виконання свого батьківського обов'язку.

— Задачу не можеш розв'язати? І не соромно тобі, недотепо? Та я в твої роки тільки те й робив, що задачі розв'язував. Вночі, бувало, прокинусь — і розв'язую. В кіно сиджу — знову ж таки розв'язую. А іноді й зав'язую. Та що там казати! — запалився я. — З уроків тікав, аби тільки з Ганею в парку задачі порозв'язувати.

— А хто така Ганя? — несподівано зацікавився син.

— Відмінниця, — твердо відповів я, намагаючись пригадати, чи одержала довгонога й руда Ганя хоч одну п'ятірку за своє шкільне життя. — Але це тебе не стосується. Давай краще оту нещасну задачу. Зараз ми її, як горішок... Зараз ми її... Зараз... Слухай ти, телепню, а як діляться дроби, не пам'ятаєш?

— Ні, татулю, — єхидно повідомив телепень. — Я ж через них, клятих, і двійку сьогодні відхопив.

За єхидство я йому, згідно з педагогічним протоколом, тут же всипав, а всипавши, порадив надалі в усіх математичних питаннях звертатися до вчительки.

— Мало того, що на роботі гориш, сил не шкодуєш, так ще й дома відпочити не дають, — сказав я і кинувся до телевізора, бо якраз починався новий фільм.

Наступного дня я вчив сина студіювати граматику.

— Відмінювання іменників? Боже, як могло у мене — природженого інтеліґента — народитися таке опудало! Та я в твої роки відмінював направо й наліво, навіть суфікси, — натхненно повчав я свого двоєчника.

— Су... суфікси? — вражено перепитав він.

— Так, і суфікси, — з гідністю підтвердив я. — Пам'ятаю, як сьогодні, вся школа про мене говорила, коли я одного разу провідміняв кілька суфіксів. Але це дрібниці. Перш за все, треба встановити, що ж таке іменник. А іменник — це частина мови. Тут головне не сплутати, де частина мови, а де частина світу. Я в твої роки жив не в таких прекрасних умовах, як ти, от і плутав спочатку. Але, завдяки своїм природним здібностям, швидко розібрався. Ну, второпав, що таке іменник і як його відмінювати?

— Ні, татулю, — промимрив син.

— Ах, не зрозумів? — справедливо образився я і (за допомогою пояса) знову вдався до активного методу виховання.

За тиждень мій нащадок приніс ще одну двійку.

— Знову? — грізно спитав я.

— Ага, — заскиглив він. За неправильні дієслова.

— Ось вони, згубні наслідки твоєї антипедагогічної діяльности, — обурено звернувся я до дружини. — Докотився — уже за неправильні дієслова двійки отримує. Замість того, щоб чесно взятися за правильні. Та я в його роки ніяких неправильних дієслів взагалі не знав. А він, бачте, сьогодні в клясі ними розкидається, а завтра почне їх на парканах писати!

Довелося знову-таки перейти до випробуваного активного методу.

Увечері до нас завітав гість — товариш мого щасливого дитинства. Після першої ж чарки він, не порадившись, став розчулено копирсатися у деяких делікатних нюансах нашого минулого.

— Ніколи б не подумав, — почав цей любитель спогадів, — що ти виб'єшся в люди. У школі ж був останнім ледацюгою. Навіть у десятій клясі два роки сидів — небувалий випадок.

— Ти, власне, про кого? — спробував я врятувати становище, але було вже пізно.

— Та про тебе ж, про тебе! — весело уточнив він. — Пригадуєш, ми ще тобі під час екзаменів шпаргалки у вухах носили!

Вранці мене розбудило почуття якоїсь дивної непорушности. Виявилося, що я міцно прив'язаний до власного ліжка, поруч з яким стояв син і діловито висмикував пояс із моїх штанів.

— Що ти, Васюньчику, розхвилювався я. — Невже хочеш відшмагати свого рідного татулечка? Не треба, Васю. Чесне слово, більше не буду. Всі правила вивчу. Задачі в робочий час тобі розв'язуватиму, — гаряче запевнив я.

— Сам навчуся, — насуплено відповів він.

— А, між іншим, Васю, — повчально сказав я, — у твої роки я свого батька, а твого діда, не бив. І, крім того, треба ж врахувати моє щире каяття.

Він промовчав і приступив до діла. Я ойкнув, а потім замовк.

„Все-таки, — думав я з гордістю, — в твої роки я ніколи не кричав, коли мій батько, а твій дід, виховував мене активним методом. І зараз не буду".

Здається, у мої роки це була єдина перевага над сином.

(„Перець", Київ)

КОГО НЕ ВІЛЬНО АРЕШТУВАТИ

У Львівському університеті вже за совєтських часів йдуть екзамени. На юридичному факультеті один із студентів дістав таке запитання:

— Кого не вільно на території СССР арештувати?

— Того, хто вже сидить — відповів студент.

ЯК СВЯТИЙ ЮРКО МУЖИКОВІ ДОПОМІГ

Раз заїхав мужик у болото. Що він напрацювався — ніяк не міг виїхати. Нарешті зачав призивати святих на допомогу. Призиває і поганяє коней; нічого не помагає. Нарешті каже:

— Свята Дорота, витягне мене з болота!

Нічого не помагає.

— Святий Юрію, витягни мене з тої баюри! — Та коні як стьобне — і виїхав. Та й каже:

— О, що то хлопець — не те, що баба.

ШВАЧКИ

— Що ваші дівчата роблять?

— Шиють та співають.

— А мати?

— Порють та плачуть.

ВИПРАВДАЛАСЯ

Дівчина дорікає знайомій молодиці:

— Я ж просила, щоб ви нікому не казали, що я засватана.

— Я й не казала, а тільки спитала куму, чи вона знає про це.

ВСЮДИ ДОБРЕ МАТИ ПРИЯТЕЛЯ

Прийшла баба до церкви, поклонилася перед образом святого Михайла та й ліпить одну свічку Михайлові, а другу чортові.

Але її сусідка дивиться на тоту роботу, дивиться та й каже:

— А ви нащо, кумо, ліпите свічку і тому... щез би?

— Та то, кумцю, добре всюди мати приятеля: хто знає, що нас чекає, а забезпечитися треба.

ДОТОРГУВАЛИСЬ

Поїхали батько з сином на ярмарок пшоно продавати. От син і каже батькові:

— Ви, тату, будете торгувати, а я здачі давати...

Пройшло трохи часу, син і кричить батькові:

— Годі, тату, торгувать!..

— Чому? — питає батько.

— Та вже немає чим здачі давать!..

СКОТИНА

Якось на переписі питають панки у дядьків:

— Ну, а скотина у вас, мужички є?

— Та є, пане.

— Яка?

— Та старшина у нас, пане, скотина.

НАКАЗ

Іде син до річки купатися ,а мати й наказує:

— Гляди, сину, як утопишся, то й додому не приходь — буде тобі від батька.

Яр. Рудницький

УКРАЇНСЬКА МОВА Й МОВНЕ ПИТАННЯ В МАНІТОБІ

В 1870-ому році, після невдалої „ребелії" Люї Ріеля, зорганізовано Манітобу, як першу додаткову провінцію до зфедерованих у 1867-ому році східніх провінцій Горішньої й Долішньої Канади (тобто Онтаріо і Квебеку), Прінц-Едвардового Острова й Нової Шотляндії. Хоч уже тоді в новій адміністративній одиниці канадської унії говорили принайменше трьома мовами: англійською, французькою й крі-індіянською, то до офіційного вжитку допущено тільки дві з них: англійську й французьку. На основі секції 133 Британського Північно-Американського Акту з 1867-го року змодифікованої в параграф 23, т. зв. Манітобського Акту з 1870-го року (The Manitoba Act) „офіційними" мовами нової провінції стали англійська й французька.

З початком 1870-их років почався наплив двомовного німецько-українського (а то й німецько-російського) менонітського елементу з України. Окремим договором із провінційним урядом з 1874-го року забезпечено менонітам німецьку мову в церкві, школі й внутрішньо-організаційному житті. Є здогади, що з менонітами приїздили й українці. Так чи інакше первісний німецько - східно - слов'янський білінґвізм менонітів зберігався довгий час і не диво, що такі українські поселенці, як Василь Єлиняк та Іван Пилипівський шукали за працею й прибіжищем в Ґретні чи сусідніх менонітських поселеннях у Манітобі. Побіч інших факторів, мовний був одним із вирішальних[1]). Отак **українська мова в Манітобі існувала** в менонітських устах **від 1874-го року,** а зросла в силі й поширилася в певних околицях у 1890-их роках, а зокрема в південно-східній частині провінції на теренах Міжозер'я та в самому Вінніпезі (на Пойнт Доґляс, і взагалі в т. зв. Норт-енд-і міста).

В міжчасі зайшли події, що мали далекосяглі наслідки в мовній політиці цієї провінції. В 1890-ому році змінено статус французької мови. Окремим актом Манітобської леґіслятури усунено французьку мову з парляментарного ужитку й зрівняно в правах із іншими „неофіційними" мовами в провінції — головно з німецькою та українською.

Як певного рода „рекомпензату" за цей перший „лінґвіцидний" акт, у Манітобі введено в життя актом - договором між провінційним і федеральним урядами, відомим під назвою „Ґрінвей-Лоріє договір", з 1897-го року, привілеї двомовности (англо-іншомовної) в шкільництві.

На основі цього акту організовано в Манітобі — англо-фран-

1) У 1953 в часі інтервю Єлиняк заявляв, що він порозумівався з менонітами „по-нашому", додаючи, що він не знав ні німецької ні англійської мов.

цузькі, англо-німецькі, англо-українські й англо-польські школи відповідно до мовних вимог даної школи й околиці. Коли йде про українську мову, то тут важливі три справи:

1) На основі Ґрінвей-Лоріє договору українська мова набула прав **викладової мови,** тобто мови навчання в школі;

2) Українська мова була в 1897-ому році **вперше леґалізована** в Канаді державним провінційно-федеральним актом, іншими словами ця мова стала одною з визнаних державою канадських мов, і врешті:

3) Українська мова в Манітобі була **зрівняна в правах** з французькою мовою, як сказано, до 1890-го року другою „офіційною" мовою провінції.

Ці три імплікації з кінця XIX сторіччя були дуже важливим признанням леґального статусу українській мові в Канаді: Вона вже в 1897 набула „громадянство", стала „канадською" мовою. Правда, в той час не знайдено відповідного диференційного терміну для точного здефініювання становища англійської мови впорівень напр. до української. Для першої існував термін „офіційна" (федеральна) мова, для української (а разом із цим для французької, німецької, польської), ніякого означення не вжито. Їхній статус був признаний щодо субстанції, не щодо форми. Треба було чекати повних 70 років, щоб новим державним документом ввести термін „обласна" (регіональна) мова для цього статусу. Але про це буде мова далі. Пригляньмося, як ішов процес мовної політики в Манітобі в дальших роках, а зокрема на початку двадцятого сторіччя.

Насамперед треба ствердити, що двомовні школи світло виконали своє завдання. На заході Канади виховувався тип нового „двомовного й двокультурного канадця", що був органічно зв'язаний із своєю етнічною культурою й був одночасно добрим канадським громадянином.

На жаль, мовна, чи пак двомовна, ідилія в Манітобі тривала не цілих десять років. У 1916-ому році стався другий „лінґвіцидний" акт — скасовано двомовні школи й усюди введено англійську викладову мову. Не помогли прохання, протести й навіть такі акції, як виїзд багатьох менонітських родин до Мехіко, щоб зберегти німецьку мову. „Вавилонська мовна неволя" протривала в Манітобі близько півсторіччя. Щойно в шістдесятих роках зайшли зміни: французька мова повертається „ґрадуально" до статусу з 1897-го року, стаючи тут і там **викладовою** мовою, а українська (а з нею й німецька) вводиться як **предмет навчання** в деяких клясах деяких шкіл.

**
*

В чому справа?

Де причина цих змін?

„Канада переживає під теперішню пору найбільшу кризу в своїй історії, хоч часом вона цього й несвідома" — оці слова з Прелімінарного Рапорту Королівської Комісії для справ двомовности й двокультурности в Оттаві[1]) як не

1) Rapport préliminaire de la Commission royale d'enquête sur le bilinguisme et le biculturisme, Ottawa 1965, стор. 5.

мога краще характеризують теперішню внутрішньо - політичну ситуацію в Канаді.

Криза почалася з Квебеку, на 90% французької провінції Канади в половині XX сторіччя. Її причини — нерівноправність французького елементу в федеральній структурі держави, економічна недорозвинутість, культурно-мовні аспірації й — не на останньому місці — сепаратистичні тенденції деяких скрайних елементів у Квебеку, що хотіли б „деколонізувати" цю провінцію й зробити її суверенною державою в економічній унії з рештою Канади (т. зв. група Левек-а).

Щоб знати, як зберегти цілість країни як федерованої держави, центральний уряд в Оттаві покликав у 1963 р. до життя згадану Королівську Комісію для справ двомовности й двокультурности, давши їй широкий мандат простудіювати всеціло кризову ситуацію й поробити відповідні рекомендації. Після чотирирічної праці Комісія опублікувала перший том свого Рапорту (Оттава 1967) з рекомендаціями змінити канадську конституцію — Британський Північно-Американський Акт із 1867 року в двох місцях, а саме Секції 93 й 133.

Ось дослівний переклад рекомендацій Комісії:[2])

„Рекомендуємо, щоб мови англійська і французька були формально визнані офіційними мовами Парляменту Канади, федеральних судів, федерального уряду і федеральної адміністрації.

„Рекомендуємо, щоб провінції Нью Бравнсвік і Онтаріо самі задеклярували, що вони визнають мови англійську і французьку офіційними мовами і що вони акцептують все те, що таке визнання включає.

„Рекомендуємо, щоб кожна провінція, у якій офіційна мова меншости досягне або перейде 10 процентів, які цією мовою користуються, визнала мови англійську і французьку як офіційні мови і що вона акцептує все те, що таке визнання включає.

„Рекомендуємо, щоб провінції інші як Квебек, Нью Бравнсвік і Онтаріо, задеклярували, що мови англійська і французька можуть вживатися в дебатах у 8 легіслятурах і що ці провінції забезпечать відповідні послуги у французькій мові для їхніх франкомовних меншостей.

„Рекомендуємо, щоб у всій Канаді були засновані двомовні округи і щоб у висліді переговорів між федеральним і провінційними урядами були визначені точні границі кожного двомовного дистрикту.

„У випадку, коли б переговори між федеральним урядом і провінцією були перервані заки було б досягнуте таке погодження, ми рекомендуємо, щоб кожна провінція, у своєму приватному засягу, негайно деклярувала офіційно двомовними ті райони, які вона сама визначить.

„Рекомендуємо встановлення федерально - провінційної ради перегляду, головним завданням якої було б: а) визнавати як двомовні округи чи як частини двомовних округ нові райони, де офіційна мова меншости досягне чи переступить 10 процентів, і б) усувати з офіційно двомовних округ ті райони, де числове значення офіційної меншости поважно зменшилося.

2) Пор. Report of the Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism: Book I: General Introduction. The Official Languages. Ottawa, 1967, стор. 147-149.

„Рекомендуємо, щоб провінційні уряди змінили своє муніципальне законодавство в тому напрямку, щоб усунути всі перешкоди у вживанні льокальними урядами двох мов — англійської і французької.

„Щодо федерального столичного району ми рекомендуємо: а) щоб англійська і французька мови мали рівнорядний статус на всьому просторі; б) щоб всі послуги на всіх поземах у публічній адміністрації були доступні у двох мовах; в) щоб вживання обох мов, англійської і французької було дозволене у нарадах льокальних урядів, щоб всі статути і розпорядки були реєстровані і публіковані у двох мовах і щоб всі важливі публічні документи і всі адміністраційні послуги були доступні у двох мовах; г) щоб всі суди дозволяли на судочинство у двох мовах і щоб нижчі суди були так вивінувані, щоб могли відповідно функціонувати у двох мовах; г) щоб навчання в публічно фінансованих школах було доступне у мовах французькій і англійській і було такої самої якости; д) щоб обидва заінтересовані провінційні уряди і федеральний уряд розпочали дискусію і переговори щодо потрібних заходів.

„Рекомендуємо, щоб було визнане в шкільній системі право канадських батьків навчати дітей офіційною мовою їхнього вибору, а ступінь застосування цього повинен залежати від скупчення меншостевого населення.

„Ми рекомендуємо, щоб наступний параграф, визначений як секція 93 А, був доданий до Б.П.А. Акту: Кожна провінція повинна засновувати та вдержувати початкові і середні школи, в яких англійська мова є єдиною і головною мовою навчання, і початкові та середні школи, в яких французька мова є єдиною і головною мовою навчання, у двомовних округах і інших відповідних районах, на умовах, визначених провінційним законодавством; ніщо, однак, в цій секції не може бути інтерпретоване як заборона шкіл, у яких мова англійська і французька мали б рівнорядну вагу як мови навчання, чи шкіл, у яких навчання відбувалося б у якійсь іншій мові.

„Ми рекомендуємо прийняття нової версії секції 133, яка б виглядала:

1. Мови англійська і французька є двома офіційними мовами Канади.

2. Кожна особа може вживати або англійську, або французьку мову у дебатах в обох палатах Парляменту і в легіслятурах всіх провінцій, і обидві ці мови мають вживатися у відносних протоколах і журналах легіслятур провінцій Нью Бравнсвік, Онтаріо і Квебек і будь-яку з цих мов може вживати кожна особа у судочинстві будь-якого суду Канади, встановленого на основі цього Акту і в кожному з вищих судів провінцій Нью Бравнсвік, Онтаріо і Квебек. Закони Парляменту Канади і легіслятур провінцій Нью Бравнсвік, Онтаріо і Квебек мають бути ухвалювані і публіковані в обох мовах — англійській і французькій.

3. Постанови підсекції 2 мають стосуватися кожної додаткової провінції, де число осіб, матірня мова яких досягне чи переступить 10 процентів населення провінції, і теж до кожної провінції, яка проголосить англійську і французьку мови офіційними мовами.

4. Коли в будь-якій провінції англо- чи франкомовне населення відносної адміністративної одиниці досягне значнішої пропорції, така одиниця має бути перемінена у двомовну округу і має бути схвалене федеральне і провінційне законодавство, на

основі якого судові і адміністративні послуги в таких двомовних округах будуть доступні в обох офіційних мовах.

5. Ніщо в цій секції не можна інтерпретувати як применшення чи обмеження уживання, як це є встановлено теперішнім чи май бутнім законом і практикою, будь-якої іншої мови в Канаді.

„Ми рекомендуємо: а) щоб федеральний Парлямент прийняв федеральний закон про дві мови; б) щоб уряд назначив комісара офіційних мов, завданням якого було б забезпечити повагу для статусу французької і англійської мов у Канаді.

„Ми рекомендуємо: а) щоб легіслятури кожної офіційно двомовної провінції прийняли закон про офіційні мови; б) щоб кожна офіційно двомовна провінція встановила, для власних цілей, рівнорядну посаду до посади комісара офіційних мов".

Федеральний уряд Канади тільки й чекав на рекомендації Королівської Комісії в справі „офіційних мов". Так адміністрація Лестера Б. Пірсона (до 1968 року), як опісля новий ліберальний уряд П. Е. Трюдо (від 1968 року) всеціло прийняли рекомендації Комісії й включили їх у проєктовану „Канадську Хартію Вольностей", а зокрема в державний „Закон про офіційні мови" (т. зв. Білл С-120). Проти цього закону виступив із своєю концепцією „ґрадуалізму" прем'єр Манітоби В. Вір у 1969 р.

**
*

В склад десятичленної Королівської Комісії входив проф. Ярослав Б. Рудницький з Вінніпеґу. Погоджуючися в основі з мінімальними змінами теперішньої канадської конституції згідно з рекомендаціями Комісії та й не виключаючи дальших, більших змін у ній, він подав урядові Канади свої власні рекомендації в „Меншинному рапорті" (т. зв. „Сепарат стейтмент"-і) на сторінках 155-169 першого тому Комісійного звідомлення.

Проф. Рудницький рекомендував насамперед признання крім офіційної англо-французької федеральної двомовности в Канаді ще й інші роди її, а саме рід канадської **обласної (реґіональної) двомовности,** в тому українсько-англійського білінґвізму в степових провінціях Канади — в Манітобі, Саскачевані та Альберті. Згідно з його рекомендацією, українська мова мала б бути державно-визнаною обласною (реґіональною) мовою Канади на степових теренах, де живе більш як десять відсотків українського населення. Пропонований новий статус для української мови давав би їй великі привілеї в шкільництві (включаючи український університет на кошт федерального уряду), в радіомовленні й телебаченні, в леґалізації її вживання у внутрішньо-українському житті, тощо.

Сама рекомендація проф. Рудницького в справі поправки 133-го параґрафу Б.Н.А. Акту має число 5 і звучить у дослівному перекладі так:

„Не зважаючи на всі дані цієї секції, кожна мова інша як англійська чи французька, що її вживає десять або більше відсотків населення відповідної адміністративної округи в якійнебудь провінції чи території, має мати статус обласної (реґіональної) мови; законодавство в

справах забезпечення обласних (регіональних) мов належить до стосовних урядів".

До свого окремого звіту проф. Рудницький додав дві мапи, що ілюструють становище української мови як обласної (регіональної) мови на степових провінціях Канади. Крім української він запропонував подібний статус для ескімоіндіянських мов, німецької та італійської, вважаючи їх побіч української більшими („мейджор") обласними мовами Канади на відповідних теренах, де панує регіональна двомовність.

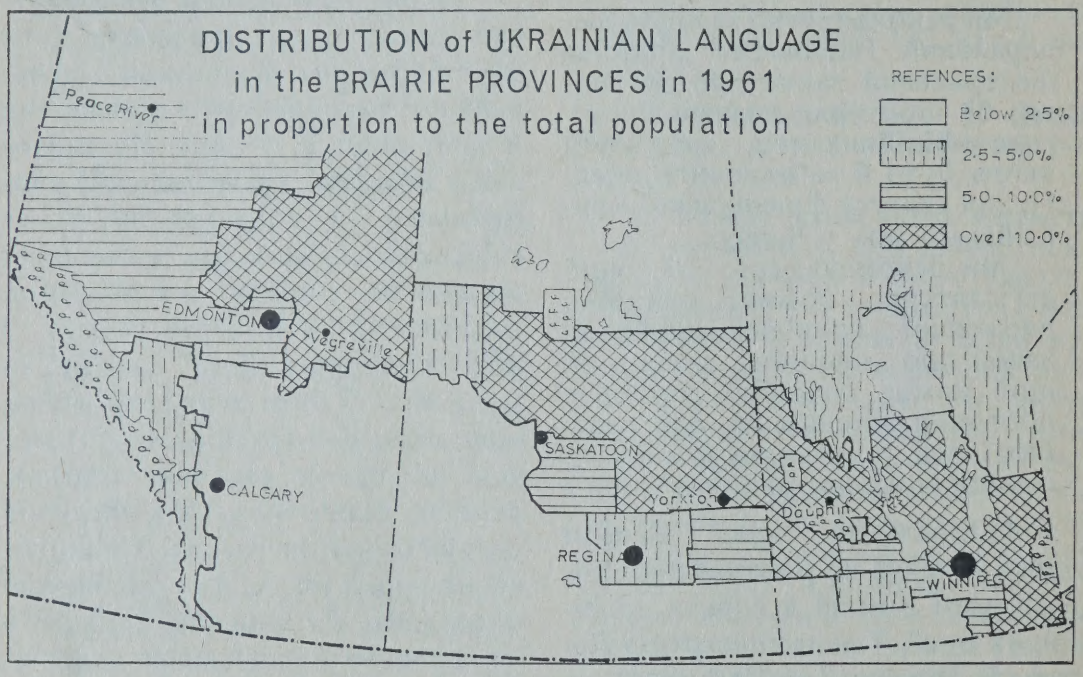

Одна з двох мап українського населення в Канаді (мовна), надрукована в Рапорті Королівської Комісії Канади, т. I, стор. 159.

У дальшому він запропонував теж змінити назви:

„Закон про офіційні мови" і „Комісар офіційних мов" на „Закон про федеральні мови" і „Комісар мов у Канаді".

У своєму сепаратному становищі проф. Рудницький подав теж широку аргументацію і мотивацію такого свого внеску.

Основні привілеї для „обласних" (регіональних) мов у Канаді зформульовані проф. Рудницьким так:

„а) упривілеювання у навчанні (як предмети чи засіб навчання на поземах початкових, середніх і вищих шкіл, при чому в останньому випадку йшлося б про застосування федерально-фінансованих не-віровизнаневих університетів);

б) упривілейоване вживання у масовій інформації (преса, радіо, телебачення);

в) вживання у внутрішньо-організаційному житті і в інституціях відносних груп;

г) для інших цілей і завдань у формі, яку визначать відносні уряди і затвердять у відповідь на публічну вимогу".

Як виходить з мапи й повищих рекомендацій, Манітоба є вла-

сне тереном для принайменше двох „обласних" (регіональних) мов: української та німецької, що мали б існувати побіч двох „офіційних" (федеральних): англійської та французької. Манітоба була б тоді північно-американською мовною Швайцарією.

***

Українська спільнота в Канаді в основі прийняла рекомендації проф. Рудницького дуже прихильно. Комітет Українців Канади заявив устами свого речника о. д-ра В. Кушніра, що це „добрий початок" і опублікував свій „Білий папір" (Вайтпейпер) у цій справі (1968). Митрополити обох українських Церков беззастережно піддержали рекомендації проф. Рудницького, а Владика Максим Германюк надіслав з датою 15-го січня 1968 року окремого листа до прем'єр-міністра Л. Б. Пірсона, в якому прохав негайно розглянути пропозицію проф. Рудницького про забезпечення конституційного права розвитку мов у Канаді тих етнічних груп, які в деяких частинах країни творять 10% чи й більше відсотків всього населення і користуються своєю рідною мовою. У листі підкреслено, що „без української мови наш Український Обряд, вживаний в українських католицьких і українських православних церквах Канади, не має запевненого кращого майбутнього в цій країні. Українська мова, це якраз та специфічність, яка творить Візантійський Обряд, чи пак Український Візантійський Обряд та таким чином збагачує Вселенську Церкву і Канаду новою формою богопочитання і національної культури". Покликаючись на зразкову розв'язку мовної проблеми в таких багатомовних країнах, як Швайцарія, Індія й інші та виявляючи далекосяжну проникливість. Митрополит Максим у листі підкреслив таке:

> „Тільки конституційне право для української мови, як обласної (регіональної) мови, дасть українцям Канади змогу зберегти та далі плекати свою українську мову. Інші форми забезпечення таких прав, як от в адміністративній формі, дуже непевні, бо вони у великій мірі залежні від різних політичних ситуацій у часі й просторі".

Дальша піддержка проф. Рудницького в його заходах забезпечити конституційно статус української мови в Канаді прийшла з боку Клюбу Українських Підприємців і Професіоналістів у Вінніпезі, що на своєму зібранні 24. IV. 1968 року винесли відповідну постанову в цій справі й переслали її урядові Канади в Оттаві.

Теж і Союз Українських Студентів Канади на своєму всеканадському Конґресі в Монтреалі 11. V. 1968 ухвалив резолюцію з беззастережною піддержкою рекомендацій проф. Рудницького перед урядом Канади.

Один із найважливіших документів у цій справі, на нашу думку, — „Блюпрінт" Української Наукової Ради в Канаді висланий членам федерального Кабінету Міністрів в Оттаві, прем'єрам усіх провінційних урядів та видатним політикам країни дня 22-го січня 1968 року. Цей „Блюпрінт" рекомендує поправку до 133 Секції Б.П.А. Акту й у висліді тримов-

ність Канади: англо-франко-українську.

Приймаючи в основі 10 відсотків іншомовного населення як французьке чи англійське й піддержуючи в цьому формулу проф. Яр. Рудницького з його „Сепаратного звіту" в Рапорті Королівської Комісії Б.-Б., а з другого боку беручи до уваги переляк франко- й англомовних канадійців, мовляв, ця формула „збалканізує" мовно Канаду, Українська Наукова Рада Канади запропонувала в цьому „Блюпрінті" визнати в Канаді дві офіційні мови — англійську й французьку й одну обласну — українську, цю останню на теренах, де українське населення творить 10 відсотків і більше (Манітоба, Саскачеван і Алберта). Коли Швайцарія може мати три офіційні мови й одну обласну („національну") — говориться в меморандумі УНаук. Ради — й коли Бельгія може мати дві офіційні й одну обласну (регіональну) мову, то Канада може теж визнати конституційно дві офіційні й одну обласну (регіональну) мову.В аргументації Української Наукової Ради видвигнено факт, що українська мова — як „мейджор" (найчисленніша) слов'янська в Канаді репрезентує цілу слов'янську етнічно-мовну групу, третю щодо числа після британців і французів. „Блюпрінт" звертає увагу урядові Канади на факт, що в цій країні є три основні мовні родини: германська (тевтонська) з головною англійською мовою, романська з французькою на чолі й слов'янська з українською. Мовне питання Канади можна найкраще розв'язати, даючи кожній із трьох основних мовних груп конституційне визнання через її найчисленнішого представника. Ця розв'язка дає статус офіційних мов — англійській та французькій, а статус обласний (регіональний) — українській мові. Всі інші мови в Канаді мали б бути забезпечені останньою поправкою до БНА Акту 133 — а саме запевненням, що новий статус трьох мов у Канаді в нічому не применшує набутих у минулому чи майбутньому привілеїв кожної зокрема.

„Блюпрінт" Української Наукової Ради видвигнув отже важливе мовне співвідношення поодиноких груп у Канаді. З цього становища насвітлювали справу теж і українські мовознавці в Америці, як напр. професор К. Біда з Оттавського університету, проф. Вол. Жила з Любокського каледжу в Тексасі, проф. С. Самбірський із Чікаго й інші. Вони переслали відповідні листи-меморандуми до прем'єр-міністра Канади Л. Б. Пірсона, піддержуючи в основі рекомендації „меншинного рапорту" Королівської Комісії.

З українських політичних діячів у Канаді найвиразнішу позицію зайняв бувший посол до Оттавського парляменту Микола Мандзюк із Вінніпеґу. В своєму комюніке з приводу першого тому **Рапорту** Королівської Комісії він між іншим писав таке:

„Правильне становище зайняв єдиний член Королівської Комісії проф. Яр. Рудницький, який після докладних студій прийшов до висновку, що мови інших етнічних груп у Канаді повинні мати обласний статус і повинні

одержати деякі конституційні ґарантії".

**
*

Як можна було сподіватися, кінцевий звіт — **Рапорт Королівської Комісії** викликав живий відгомін у радіо, телевізії й пресі в Канаді. В переважній більшості відгуки були прихильні, зокрема серед тих інтерпретаторів, що прочитали й зрозуміли суть рекомендацій. Прихильні були відгуки теж і на окрему рекомендацію проф. Рудницького в обох оттавських англомовних щоденниках „Сітізен" і „Джорнал" (6. XII), в торонтонському „Ґловб енд Мейл" (6. XII.), у вінніпезькій „Фрі Прес" (6. XII.) та інших часописах. Все ж деякі з них старалися, або промовчати рекомендацію проф. Яр. Рудницького, або викривити її зміст. До останніх належали монтреальський „Ле Девуар" (7. XII.), що, не зрозумівши, в чому справа, побудував всю свою арґументацію проти неї на тому, що, мовляв, наш учений хоче, в додатку до двох офіційних мов у Канаді, впровадити ще українську та інші. Різниць між „офіційними" і „обласними" мовами, що їх подав проф. Яр. Рудницький у своєму звіті В. П. — анонімний монтреальський журналіст „не завважив", очевидно, не читавши докладно рапорту. Подібний був випадок із Л. Зінком в торонтонському „Телеґрамі" (8. XII.). Він навіть висловив надію, що канадійці українського походження відкинуть рекомендацію проф. Яр. Рудницького! Тим часом сталося навпаки: і окремі громадяни й українсько-канадійські часописи та установи заявилися в основі за цією рекомендацією, вважаючи її справедливою і доброю так для української ґрупи, як Канади в цілому.

Те саме можна сказати і про німецьку групу, зокрема на степових провінціях. Часопис „Дер Нордвестен", що виходить у Вінніпеґу, висловив проф. Яр. Рудницькому признання за те, що він був єдиним членом Королівської Комісії, який заступився не тільки за свою власну етнічну ґрупу, але обороняв інтереси німецької, італійської та ескімо-індіянських мов Канади (число з 13. 12. 1967).

Італійські відгуки покищо не відомі, за вийнятком відірваних голосів окремих одиниць, що не зорієнтувалися добре в ситуації і не прочитали самого Рапорту, чи рекомендацій проф. Рудницького.

Найвиразніше заявилася за „меншинним рапортом" Королівської Комісії німецька (менонітська) група, що в окремому письмі-меморандумі до прем'єр-міністра Л. Б. Пірсона з дня 8-го січня 1968 року заявила повну піддержку для рекомендації проф. Рудницького в справі „обласних" мов у Канаді й закінчила його ствердженням, що „ конституційне признання є найважливіше для збереження нашого (т. зн. німецького) культурного успадкування в Канаді.

В зв'язку з німецькою групою окремої уваги заслуговує виступ посла проф. Ед Шраєра з-під Вінніпеґу в дискусії над мовним законопроєктом в парляменті в Оттаві дня 17. 9. 1968. Нав'язуючи до „меншинного рапорту" Королівської Комісії, він заявив, що хоч і не погоджується в усьому з реко-

мендаціями проф. Рудницького, то проте вповні піддержує думку про потребу державної допомоги для інших етнічних груп, їхніх мов і культур. На його думку „деякі з послів можуть і не розглядати пропозицій проф. Рудницького в його звіті, то проте він видвигнув настільки серйозну справу, що її треба негайно розглянути, бо ж на заході Канади існують етнічні групи з 20 чи 10 відсотками населення. В цих умовах ми повинні серйозно застановитися над допомогою для вдержання мов цих груп. Для Канади добра річ мати плюралістичне суспільство і різнородність етнічних груп".

Подібні думки висловив у Парляменті в Оттаві теж і посол Давид Орликов із північного Вінніпеґу, приймаючи участь у дискусії над мовним законопроєктом дня 26-го травня 1969 р.

**
*

Всякому ясно, що питання про „інші етнічні групи" та їхні мови в Канаді взагалі, а в Манітобі зокрема, залежатиме від багатьох чинників у майбутньому. Так, як виглядає досі, і федеральний уряд і провінційні правління в Канаді є однозгідні проти конституційного признання мовних прав цим групам. Заходи в цій справі піддержані багатьма акціями своїх і чужих, покищо не знайшли зрозуміння серед правлячих кол Канади. Американська засада „фірст тінґс фірст" (найважливіші справи — поперед усього) наказує насамперед полагодити франко - англійську проблему, як причину державної кризи.

Цій справі присвячений всеціло й новий проєкт „Закону про офіційні мови", так званий „Білл С-120", що стане наріжним каменем для всієї майбутньої мовної політики в Канаді. В Секції 38 говориться про „інші мови", але тільки в дусі рекомендацій Королівської Комісії (гл. вище: Підсекція 5 133-ьої Секції Б. П. А. Акту). Привілеї й забезпечення української (та й інших етнічних) мов у Канаді залежатимуть у великій мірі від юридичної інтерпретації цієї підсекції. На нашу думку, уряд Канади пішов навіть дальше як рекомендації Королівської Комісії. Новий законопроєкт забезпечує за іншими етнічними мовами леґальні й узвичаєні права не тільки під теперішню пору і в майбутньому (як рекомендувала Комісія), але дозволяє повернутися й до набутих давніш (історичних) прав, які ці мови колинебудь мали в Канаді. Як сказано, основна проблема тепер, коли цей законопроєкт пройшов усі формальності, почати працю над належною леґальною й лінґвістичною інтерпретацією 38-ої секції. Вона, ця секція, ставить ясно мовну справу в Канаді взагалі. Згадуючи про існування інших мов крім офіційних (англійської й французької), вона конституційно потверджує концепцію Канади як двомовної країни з різними родами двомовности (напр. англо-французької офіційної, побіч англо-української неофіційної), а рівночасно й багатомовної з конституційним забезпеченням двох офіційних мов та потвердженням багатьох неофіційних, яким не сміє бути ніякої кривди в їхньому розвитку. З цього погляду твердження, що Канада є „двомовна й багато-

культурна" розминається не тільки з дійсністю, але з новим мовним законом.

Не мавши змоги добитися конституційного (позитивного) забезпечення „інших етнічних мов" у Канаді, українська й інші групи в цій країні будуть мусіти обмежитися до чисто адміністраційних, переходових у своїй суті, привілеїв у шкільництві (напр. навчання української мови в державних школах у Манітобі), у радіо- й телевізії (окремі години в „етнічних мовах" на всеканадійській радіосітці (БС), тощо). В цій справі робилися й робляться заходи, посилаються бріфи - меморандуми, висилаються делеґації, йдуть листи, появляються статті в пресі, влаштовуються дискусії й ухвалюються резолюції...

Перед Великоднею перервою 1969 Манітобська легіслятура розглядала бюджет міністра освіти п. Доналда Крейка і це дало послам можливість ставити йому різні запитання та висловлювати свої завваження до окремих справ, які входять у компетенцію його департаменту.

У вівторок 1 квітня 1969 мав слово Іван Танчак, ліберальний посол з округи Емерсон. Зупиняючись над питанням навчання мов, він сказав, що ця справа зазнала пожвавлення за урядування прем'єра Робліна, але прем'єр В. Вір ставився дещо відмінно до деяких мов. Посол Танчак говорив:

„Я здаю собі справу з того, що ми живемо на англомовному континенті і тому кожний з нас, кожна дитина в Манітобі та взагалі в цілій Канаді повинна добре знати англійську мову, але я також твердо обстоюю думку, що студенти повинні мати можливість навчатися ще другої мови, яку вони собі виберуть. Така можливість тепер існує. Я пригадую собі, що коли я був студентом і хотів записатися на університет, то мені сказали, що я мушу мати ще одну мову — французьу або латинську. Я вибрав обидві. Тоді принаймні одна мова була обов'язкова; тепер ніякого примусу немає.

„Посли напевно пригадають собі, що в минулому я кількома наворотами пропонував резолюцію в цій палаті, щоб українська мова була визнана в Манітобі і її навчання було поширене. Остаточно це здійснилося. Українська мова була впроваджена в середні школи та в університет і згодом була поширена на сьому і восьму кляси. Це мене тішить і я хочу вірити, що в недалекому майбутньому навчання цієї мови буде поширене на нижчі кляси, скажімо, на п'яту і шосту, бо щоб опанувати мову, її треба навчатися змалку.

Посол Танчак пригадав, що він також підтримував внески за поширення навчання французької мови і підкреслив, що знання більше як одної мови, робить людину цінішою та більш освіченою. Він зацитував слова проф. Кірконнелла, що „людина, яка знає десять мов, це десять осіб в одній людині".

Богдан Ганущак, новодемократичний посол з вінніпезької округи Борровс, промовляв в четвер 3 квітня, 1969. Він скритикував міністра Крейка за те, що міністр у своїй звітній промові не з'ясував напрямних свого департаменту і ролі освіти в теперішньому столітті, а обмежився головно до звичай-

ного діловодства. Він також виступив проти поширення прав Фінансової Ради Публічних Шкіл (Public School Finance Board), бо ця рада не виборна, а назначена згори. Вона стане заслоною, за яку міністрові буде інколи вигідно скриватися.

Майже одну третю частину своєї промови посол Ганущак присвятив навчанню української мови та вказав на велику різницю між числом студентів, які навчаються французької мови, і тими студентами, що навчаються української мови. За цю велику різницю він винує частинно уряд, який впроваджуючи українську мову в середні школи, не дав їй одночасно повного визнання, яке мала французька мова. Переходячи на українську мову, посол Ганущак сказав:

„Я жалую, що в нашій провінції Манітобі, в котрій канадійці українського походження рівняються в числі з іншими більшими етнічними групами, є таке мале число учнів мови тієї країни, яка є така багата своєю історією і культурою.

„Вина частинно спадає на наш уряд. Уряд мусить доказати не тільки словами, але також ділом, що нагода навчатися української мови є нарівні з французькою і німецькою мовами.

„Ми визнаємо факт, що ми тільки одна з багатьох етнічних груп. Отже, якщо наш уряд дійсно признає, що наша провінція є етнічною мозаїкою, то він повинен дати провід до встановлення навчання різних мов, на які є домагання. Тим способом ми зможемо причинитися до збудування канадійської культури, яка була б збагачена усім тим добрим, що з собою привезли до нашої провінції її будівничі".

Це вперше в Манітобському парляменті прогомоніла українська мова і то з уст народженого вже тут молодого українця.*)

А в Оттаві парляментарна комісія, яка розглядала мовний законопроєкт (Bill C-120) в подробицях, відкинула 10 червня поправку, яку запропонував консервативний посол з Атабаски — д-р Павло Євчук, член згаданої парляментарної комісії. Поправка, яку пропонував посол Євчук, мала такий зміст:

"The right to speak a minority language other than either of the two official languages shall not be restricted in any way and the natural development of any such language shall not be restrained.

"The governor-in-council may by order-in-council enter into an agreement with the government in any province for the purpose of facilitating and encouraging the natural development of any such minority language."

У перекладі:

„Право розмовляти меншинною мовою, відмінною від двох офіційних мов, не буде в будь-який спосіб обмежене і природний розвиток будь-котрої із цих мов не буде стримуваний.

„Уряд ухвалою кабінету може увійти в порозуміння з урядом у будь-якій провінції для того, щоб допомогти і заохотити природний розвиток будь-котрої меншинної мови".

Проти прийняття цієї поправки виступив ліберальний посол Аллен Сулятицький з албертійської округи Рокі Мавнтен, кажучи, що більшість цих етнічних груп у західній Канаді піддержує проєкт

*) Пор. Український Голос, ч. 17, 234, 1969.

офіційних мов. Він сказав, що існує враження, начебто „етнічні групи намагаються повалити законопроєкт", але він, як один з тих менших груп, уважає, що більшість громадян в різних етнічних організаціях ставляться прихильно до законопроєкту.

Гостро зареаґував проти пропозиції посла Євчука посол Рене Матте з квебекської округи Шамплейн. Він сказав, що запропонована поправка суперечить основним принципам, згідно з якими повинен іти розвиток Канади та що поправка дала б рівні права іншим мовним групам. „Французи—говорив Матте — набули тут історичні права і якщо ви хочете, щоб Канада залишилася об'єднаною країною, то ці права треба пошанувати".

Поправка д-ра Євчука перепала голосами 8 до 2.

Так само перепала і пізніша поправка посла Балдвіна, підтримана в Сенаті сенатором П. Юзиком. 9-го липня затверджено Білл С-120.

***

А тим часом і федеральний і провінційні уряди спокійно вижидають появи четвертого тому Рапорту Королівської Комісії, присвяченого виключно „іншим етнічним групам" Канади. Щойно після рекомендацій цієї Комісії (вони будуть оприлюднені з початком 1970 року) буде всім ясно, які привілеї судилися цим групам у Канаді в адміністративно-інституційному (не конституційному) огляді.

Втіхо моя, пісне українська! Мов дотик зачарованої істоти, ти зміцняєш мої сили, кріпиш почування, викликаєш жадобу життя, що таке огидне та безталанне іншої доби! Велика, незрівнянна, певно, твоя сила, коли ти зачудувала Європу, перейшла нетрі Азії, прийнялася в Америці, а може, ще й по інших сторонах світу. І лунаєш ти серед Європи на славу рідної країни і того люду великострадного, в серці котрого зродилась, серед мук та лихоліття котрого побачила світ... Про Азію, чи, певніше, Сибір, і не казати: не знайдеш, здається, кутика, де б тебе не можна було почути, де б твої чудові, тиховійні звуки, то міцні, то тужливі, не сколихували повітря...

Колимськ чи Одборськ, Кара чи Сахалін — скрізь ти відмолоджуєш душу зболілим та зажуреним; бриниш, як спомин незабутнього, давнього, часом як єдина потіха, осолода на білому тяжкому світі. І де вже мені не доводилось бути, в таких місцях, що, здавалося — крук кості української не занесе туди, а глянь — ллється мелодійна українська мова, долітає, буцім з далекої сільскої улиці, українська пісня...

Павло Грабовський

ПРОГОЛОШЕННЯ КАПІТУЛЯЦІЇ БІЯФРИ

ЗВЕРНЕННЯ ГЕНЕРАЛ-МАЙОРА ФИЛИПА ЕФФІОНҐА

У тридцятимісячній боротьбі за збереження своєї державної незалежности нарід Біяфри, що складається головно з племені Ібо, пережив багато трагічних днів. Та найтрагічніший момент приніс біяфранцям день 12 січня 1970 року, коли біяфранські війська, знесилені фізично і виголоджені, без модерної зброї і залишені на власні сили на щораз меншій території, були змушені до капітуляції. Проголошення капітуляції припало на долю генерал-майора Филипа Еффіонґа, якому генерал Оджукву передав командування і адміністрування молодої республіки, яка встоятись не мала сили.

Текст проголошення капітуляції

Мої земляки. Як вам відомо, мені доручено перебрати адміністрацію цієї республіки 10 с і ч н я 1970 року. Я знаю, що ви чекаєте на проголошення моєї заяви.

Я мав обширні наради з провідниками нашої спільноти, військовими та цивільними, та маю їх згоду зробити це проголошення в імені збройних сил і народу нашої країни. Я перейняв на себе провід уряду.

Упродовж історії покривджені народи були змушені братися за зброю в самообороні, коли мирні переговори виявились безуспішними. Ми не є в цьому винятком.

Ми взялися за зброю, бо події 1966 року (натяк тут про погроми — замітка редакції) наповнили нас почуттям непевности. Ми стали до боротьби за нашу справу. Я користаю з цієї нагоди, щоб поґратулювати старшинам і воякам наших збройних сил за їх відвагу і хоробрість, чим вони заслужили собі на подив усього світу.

Я складаю подяку цивільному населенню за його витривалість і мужність в обличчі переважаючих сил і злиднів.

Я переконаний тепер, що кровопроливу в н а с л і д о к війни мусить прийти кінець. Я також впевнений в тому, що терпіння нашого народу мусить негайно скінчитися.

Наш народ тепер розчарований і ті особи, які були членами старого урядового режиму та які внеможливлювали переговори і примирення, добровільно усунулися з-поміж нас.

Тому я наказав воякам повинуватися дисципліні і і перервати бої. Я висилаю п о с л і в до п о л ь о в и х командантів Ніґерії в таких місцях як Оніша, Оверрі, Авка і Калябар з метою встановити перемиря.

Я звертаюся в ім'я гуманности до генерала Ґовона (голови центрального уряду — замітка редакції) з проханням наказати своїм воякам припинити бої на час мирових переговорів, щоб

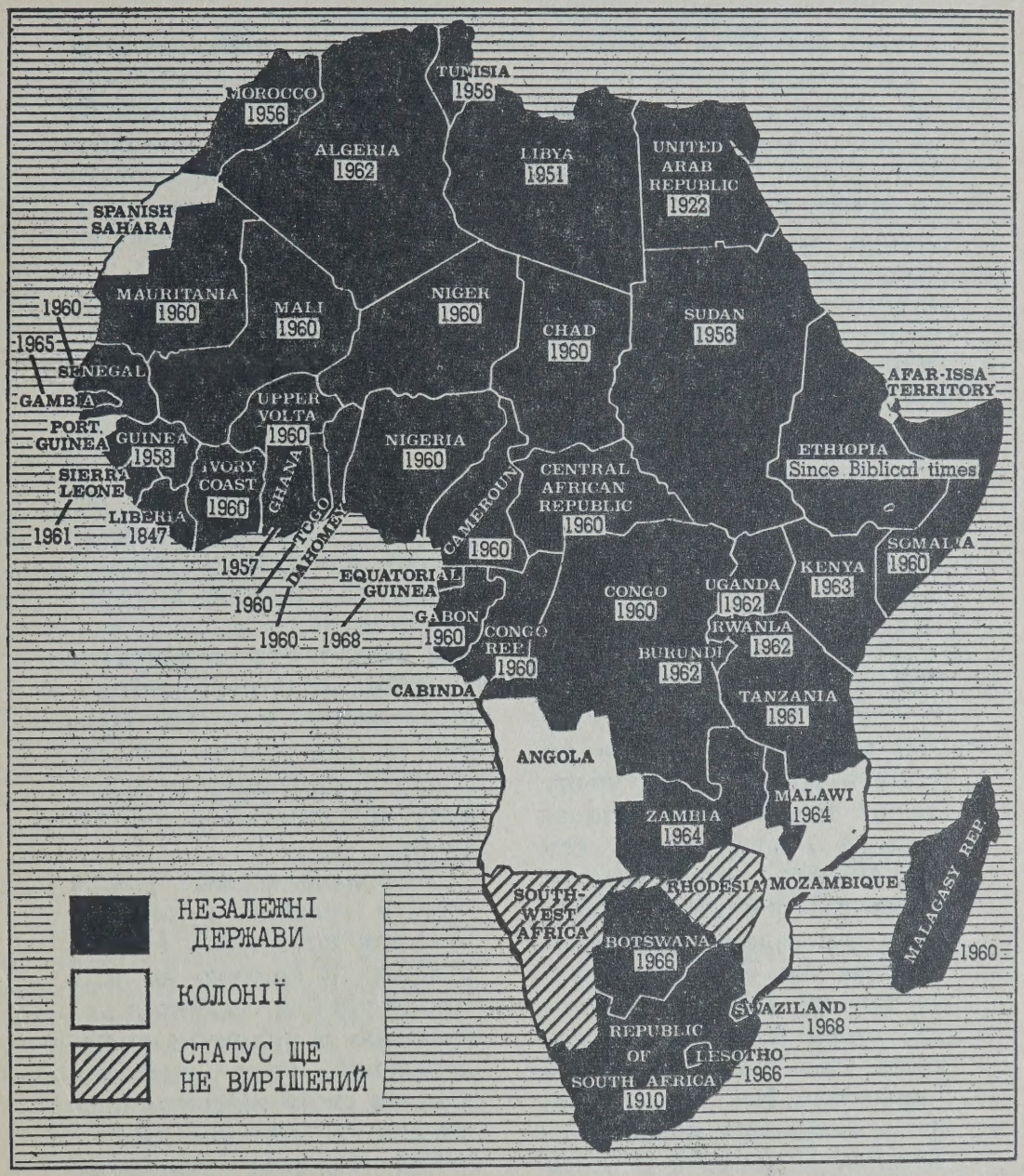

Мапа Африки із зазначенням років, у яких різні країни стали самостійними. Етіопія, що також називалася Абесінією, існує як держава ще з біблійних часів. Тільки Еспанія і Португалія мають свої колонії в Африці, перша Еспанську Сагару, а друга — Ґвінею, Анґолу і Мозамбік. Доля Південно-Західньої Африки (South-West Africa) ще не вирішена. Претенсії до неї має Республіка Південної Африки, яка адмініструвала тією територією, маючи на це мандат колишньої Ліґи Націй. В 1968 році загальна асамблея Об'єднаних Націй прийняла постанову про надання самостійности тій території, але уряд Республіки Південної Африки не хоче свого мандату зректися. Родезія, що була британською колонією, проголосила свою незалежність.

запобігти масовому терпінню, що спричинене пересуванням людей.

Ми завжди вірили, що наші різниці з Ніґерією можна полагодити мирними переговорами. Делеґація нашого народу готова зустрітися з представниками федерального уряду Ніґерії в будь-якому місці, щоб знайти мирну розвязку згідну з постановами Організації Африканської Єдности.

Делеґація складатиметься з вищого судді сер Луї Мбанефо, як голови, професора Ені Нйоку, п. Дж. Е. Еменболу, шефа А. Е. Басси і п. Е. Аґума.

Делеґація має повне уповноваження переговорювати в нашому імені.

Я маю право подати до вашого відома склад уряду нашої країни. Він складається з вищого судді сер Луї Мбанефо, бриґадира П. С. Амеді, капітана В. А. Ануку, командира повітряної фльоти Дж. Р. Езеолу, генерального інспектора поліції, шефа А. І. Океке, „етторні дженерала" Еменболу, професора Ені Нйоку, шефа А. Е. Удофія, шефа А. Е. Басси,п. М. Мбу, п. Е. Аґум Авґума. (Два інші прізвища були передані по радіо нечітко).

Наш нарід опрокидує думку про створення екзильного уряду. Усьому населенню наказую зберігати холоднокровність та співпрацювати зі збройними силами і поліцією для збереження законів і порядку.

Залишімося на своїх місцях перебування і припинім масове пересування людей, що збільшує терпіння та жертви людського життя.

В імені народу я дякую урядам і приятелям, які непохитно піддержували нашу справу. Ми будемо і дальше надіятися на їхню допомогу і пораду.

Я хочу також подякувати Святійшому Отцеві папі, допомоговому комітеті Церков та усім іншим допомоговим організаціям за допомогу потерпівшим і голодуючим.

Я апелюю до всіх урядів прийти негайно з допомогою для потерпілих і голодуючих. Я апелюю до всіх урядів прийти негайно з допомогою та вплинути на федеральний уряд, щоб він наказав своїм військам припинити всі мілітарні дії.

Хай Господь допоможе усім нам!

ЯК ПЛЕКАТИ ЗДОРОВ'Я

МАЛО НЕ ЧУДОТВОРНИЙ ЛІК

Вітаміна „Е", яка находиться в кільцях пшениці та кукурудзи, в насінні бавовни, ячменю та рижу, в жовтку яйця і в молоці, розпускається у всіх оліях. Можна її без страху перед знищенням варити, сушити і стерилізувати. Вона не тратить у вищій температурі своєї діючої сили.

Американці назвали вітаміну „Е" вітаміною плодючости і протистерильности. Деяку сензацію викликала вітаміна „Е" аж у роках після другої світової війни, коли показалося, що вона помагає в дуже рідкісній, зрештою, недузі, що веде до корчення долоні та пальців у руці. Але багато більшою сензацією стало відкриття перед трьома роками факту, що ця вітаміна дуже успішно лікує також пошкодження серцевих м'язів і деякі випадки забурення серцевих функцій. Тоді почався наступ на вітаміну Е, який приносив свої успіхи і свої розчарування.

Недавні успіхи німецького провінційного лікаря, який вилікував вітаміною Е своїх ісхіятичних пацієнтів, знайшли незабаром своє потвердження також у практиці інших лікарів, які поширили застосування вітаміни Е також на деякі інші недуги. Показалося, що також деякі недужі на ревматизм м'язів добре реаґували на цю вітаміну. Застосувано теж з успіхом вітаміну Е на деякі шкірні недуги, парадентозу, забурення при віджившлюванні немовлят, при недугах критичного віку, та при недугах кровоносних судин.

Про те, як діє вітаміна Е, можна сказати вже сьогодні одне: вітаміна Е грає істотну ролю у будові та функціях м'язів тіла. Також м'язи внутрішніх наших органів, як м'язи серця, легенів, шлунка потребують вітаміни Е, щоб справно працювати. Вона конечно потрібна для творення і реґенерації т. зв. лучних тканей, що зв'язують усі органи і системи органів в одне ціле. Вона сприяє переміні матерії і реґулює разом з іншими чинниками водну господарку тіла. Вона є важливим чинником у печінці і впливає реґулююче на продукцію гормонів. Вона сприяє творенню нових найдрібніших кровних судин і стримує ціпеніння крови. Одним словом вітаміна Е виказує відбудовуючий вплив на цілість людського організму.

Подробиці про те, як діє вітаміна Е, ще не відомі. Але від часу, коли провінційний німецький лікар зголосив її перші успіхи проти ісхіясу, вона допомогла вже неодному важко недужому.

——x——

ЦІЛЮЩІ РОСЛИНИ

Дещо з народної медицини

Від найдавніших часів людина назбирувала досвід про те, як впливає спожиття деяких рослин, їх квітів, кори, або овочів, на людське здоров'я. З того досвіду, що тривав сотні тисяч літ, виробилася „народна медицина", що є матір'ю університетської медицини і того величезного розвитку лікарської науки і хірургії, якого ми тепер свідками. „Народна медицина" в дечому помилялася, але в багатьох випадках її досвід себе цілком оправдав. Деякі лікарства (як хініна і інші) університетська медицина перебрала від народної медицини. Також вживання шалвії на недуги горла поручає університетська медицина за народною медициною ще сьогод-

ні в різних країнах. Таких прикладів можна наводити багато.

Нижче подаємо цілющі прикмети деяких рослин, які ми зрештою і так споживаємо, не завжди знаючи, що поза смаком вони мають лічничі властивості.

Цибуля.

Цибуля є здоровим кормом, але підходить вона найбільше для людей товстих і повільних. Люди худощаві, нервові, з передразненим шлунком повинні вперед пересвідчитися, чим є вона для їх здоров'я. Поза цим, коли її споживається у сирім вигляді із разовим хлібом, сиром, сметаною, редькою, огірками, помідорами, оселедцем і т. д., можна цибулю як корм дораджувати. Додатки оцту (уксус) та солі впливають при тім на смак, але хемічно не все йдуть на здоров'я, бо сировина від цих приправ зміняється.

Щоб оцінити цілющу вартість цибулі, порівняймо хворого чоловіка з конем, що не може вже тягнути воза, чи плуга. Батіг, щоправда, добуває ще останки сил у коня, але всі кажуть, що природнішим є тут дати худобині їсти та відпочати. Кокаїна, діґіталіна, та багато інших, можуть бути вживані як ліки по рецепті лікаря, (бо це сильні трійла), але вони не можуть бути поживою. Вони є для хворої людини батогом і тільки батогом, коли такі нетрійливі рослини як цибуля, суниця, садовина, городовина є тим вищі, що не тільки лічать, але дають і в поживі силу. А цибуля не маловартний лік.

Цибуля впливає на розрідження людської флєґми, звідси її примінюють три астмі, кашлі, нежиті (катар) дишниць. В таких випадках п'ють рано та вечером по склянці теплого молока з розтертою печеною цибулею. Нарізують також головки цибулі (не січуть), заливають її фунт літрою води з 3 унціями кристального цукру, варять при вільнім огні 3 до 4 годин, стягають вивар до пляшок та держать на холоднім місці. Денно п'ється цього 4 до 6 ложок. Можна вживати і сирий сік із цибулі, порціями, денно не більше від пів до 1½ унції.

При задержці сечі часто помагає пити мід, у якім при вільнім огні виварювано цибулю.

Проти глист радять посікану сиру цибулю залити на ніч водою, рано витиснути з посіченого сік і разом із згаданою водою випивати натще. З'їдання цілої сирої цибулі або заживання її сирого соку є також тут помічне.

Так сира цибуля ,як і сік заживаний по кільканадцять капель три рази денно, або молоко, в якім пражилась посікана цибуля, дальше сир із сметаною та цибулею діють як лік при здутті та болях живота від ґазів.

Сира цибуля та сік із неї часто викликує занедбані місячні оплави.

Сирим соком цибулі натирають ствердлі підскірні місця, які розходяться, коли частіше прикладати сирі її окрайки. Дехто намазує соком нагніток, бородавку або прикладає сиру цибулю із сіллю.

Чудовим зовнішнім ліком є цибуля печена та розтерта при чиряках. Нераз до кільканадцяти годинах лопає боляк чи чиряк, коли приложити її верствою грубою на один цаль в можливо найтеплішім стані. Вона приспішує розпад болючого місця, а рівночасно діє нешкідливо дезінфекційно.

Стільки каже досвід „народної медицини" про цибулю.

——x——

ВПЛИВ ГОРМОНІВ НА РАКА

Питання впливу гормонів на рака дуже скомпліковане та досі ще мало вияснене. Останньо інтерес дослідників пістряка звернув-

ся до залози, званої з латинська „Гіпофізе". Ця залоза міститься у передсінку мозгу, важить усього кілька грамів, але через свої численні гормони має великий вплив на організм людини.

Перед трьома роками дійшли англійські дослідники рака до несподіваного відкриття. Коли вони усунули залозу „Гіпофізе" у мишей, почали заникати ракові нарости, які їм попередньо нащеплено. Оте відкриття зачав використовувати для лікування рака в людей шведський оператор мозгу професор Олівекрон зі Стокгольму.

Усунення залози „Гіпофізе" — це одна з найважчих хірургічних операцій. Через уста мусить хірург проробити отвір у черепі, щоб потім дістатися до маленької залози дуже осторожно поміж численні нервові та кровоносні посудини. Коли ж усунути згадану залозу, треба віддати організмові деякі потрібні йому складники через інєкції.

Щойно недавно професор Олівекрон подав науковому світові по 75-ти скомплікованих операціях, їхні висліди.

Були це виключно пацієнти, яким в інший спосіб вже не можна було помогти, особи смертельно хворі. 55 жінок з найважчою недугою рака на грудях, особи з т. зв. чорним раком, що дуже швидко розвивається, деякі особи з раком залози під міхуром (т. зв. простати). Тільки кілька осіб, яких серця були дуже ослаблені наслідком довгої недуги, померли по операції. Інші особи підлягли потім довготривалим лікарським обсерваціям з ось яким вислідом:

56 процент тих осіб виявили значне покращання здоровя. Давніші ракові нарости зменшилися й дальше вже не росли. Болі цілковито уступали, а хворі відзискали життєву міць. Шведський вчений віддав велику кількість пацієнтів їхнім родинам, а багато знову стало здібними до праці. Це успіхи, яких досі не виказала ніодна операційна метода в останній стадії недуги.

——x——

СКАРБИ В ЯЙЦІ

До найліпших складників людської поживи належить яйце. Воно містить майже в ідеальній формі відживні складники, подібно як їх має молоко. В усіх краях ведуть завзяту пропаґанду, щоб їсти більше яєць, головно серед молоді. Найважливішими складниками свіжого яйця є білок і товщ, що виступають в яйці у легкостравній формі.

Крім того, в яйці багато потрібних організмові мінеральних солей та вітамін, головно А, Д, Е, Г, які мають значення головно для росту молодого організму і віднови тканок. Своїми складниками (напр., лецитина) впливають яйця добре на працю м'язів, мізку і нервів. З тих причин яйця є доброю і високовартною поживою для тих, що важко працюють умово та фізично, для спортовців і т. п. Врешті поручають їх для виздоровленців та осіб із вразливим кормовим проводом.

Важне в яйці є те, що воно дуже чисте, якби стерилізоване природно. Шкаралупка хоронить яйце від зверхнього занечищення і бактерій, тимто свіже яйце абсолютно чисте. З часом і крізь поровату шкаралупку яйця проникає всяка нечисть і тому воно псується.

Найвищу відживну вартість мають яйця з чистою шкаралупкою, небрудні і непокриті навозом. Ясно, що чим вони свіжіші, тим ліпше. Зате брудні, старі ушкоджені частинно всередині яйця — безумовно шкідливі і тому треба їх оминати.

З огляду на свої вартості яйце повинно входити у склад поживи дітей, що ростуть і розвиваються.

ЯК ПОДАТИ ПЕРШУ ДОПОМОГУ?

Особи, які знаходяться біля людини, яка потерпіла при якомусь нещасному випадку, повинні опанувати хвилювання і якнайшвидше подати їй ще перед прибуттям лікаря або відвезенням до лікарні першу необхідну допомогу. Щоб знати, як саме поступати в окремих випадках, поговоримо тут про деякі з них.

Розбиття, ушиб. Характеризується воно синцями різної величини, себто крововиливом в тканину тіла. Щоб не допустити до виникнення великого синця і зменшити біль, слід відразу ж після удару покласти на забите місце холодний компрес (мішечок з льодом, холодний ніж або мокру хустку чи рушник). Холод зменшує кривавлення.

Вивих. Полягає на розірванні суглобової сумки й виході одної кістки з суглоба під впливом травми. Єдиним лікувальним заходом при цьому стані є вправлення вивихнутої кістки лікарем, який насамперед мусить мати рентґенівську знимку. Подаючи першу допомогу при вивиху, слід перш за все унерухомити пошкоджену кінцівку і по можливості якнайшвидше завести хворого до хірурга, доки не наступив опух, що утруднить вставлення кістки. Будь-які спроби самим вставити кість недопустимі.

Перелом. Найтиповішою ознакою перелому є її деформація і сильний біль в місці перелому. Бувають переломи закриті і відкриті. При закритих переломах шкіра залишається ціла, а при відкритих утворюється рана, через яку виступають кінці зламаної кістки. У випадку перелому кістки руки або ноги, той, хто подає першу допомогу, повинен зламану кінцівку унерухомити. Без цього потерпілого не можна рухати з місця. Нерухомими слід зробити два сусідні суглоби, вище й нижче від місця перелому. Для унерухомлення ключиці (обойчика) найкраще вжити трикутну хустку, якою підв'язуємо зігнуту в лікті руку й зав'язуємо на шиї. Перелом кістки стегна вимагає більш докладного унерухомлення, бо мусять бути нерухомими три суглоби. Щоб зробити нерухомими якісь частини тіла, вживають спеціяльні шини або дошки чи палиці, які слід перед цим обгорнути ватою, бинтом або фланелею, щоб не муляли, а потім досить міцно прив'язати бинтом або полосками з м'якого полотна.

Рани. Виникають вони через поранення гострими предметами, або під впливом якихось ударів. Практична перев'язка рани робиться так: приступаючи до перев'язки треба добре вимити руки. Якщо рана велика з сильною кровотечею, то треба діяти дуже швидко. Кровотечу припиняємо, стиснувши пов'язкою місце вище рани. Крім великої кровотечі, може ще виникнути місцеве або загальне зараження крови. Тому в жодному разі не можна доторкнутися ані рани ані перев'язки. Не можна полоскати рану ані водою, ані нафтою, ані бензиною ані іншими рідинами, бо вони нищать ткани-

ну, сповільнюють загоєння і можуть викликати зараження рани. На рану накладаємо стерильну перев'язку. У складніших випадках лікар в лікарні проводить хірургічну перев'язку рани. Якщо рана забруднена землею, треба звернутись до лікаря, щоб зробити протистовбнякове щеплення. Цієї справи не можна легковажити.

Кровотечі. Бувають вони артеріяльні й венозні. У випадку артеріяльної кровотечі, яку пізнаємо по тому, що кров має яскравочервоний колір, слід стиснути місце вище рани. У випадку ж венозної кровотечі треба стиснути місце нижче рани. При пораненні малої кровоносної судинки, кровотеча буде невелика і, щоб її затамувати, вистачить при цьому звичайне притиснення. Натомість при пораненні великих судин, кровотеча може бути такою сильною, що загрожуватиме життю. Тому треба обов'язково затримати таку кровотечу при будь-яких умовах. Зав'язуємо стискуючу перев'язку, під яку підкладаємо бинт, марлю або полотно. Перев'язку не можна тримати більше двох годин, бо може початися ґанґрена. Венозні кровотечі опановуємо звичайною стискуючою перев'язкою. Кровотеча з носа може наступити після якогось удару або під час грипи. Хворого слід посадити з опертою спиною і головою легко похиленою вперед. Після видалення згустків крови з обох носових порожнин, вкласти в носовий отвір, з якого більша кровотеча, тампон з вати і притиснути цю сторону носа пальцями. За кілька хвилин кровотеча здебільшого припиняється. Якщо кровотеча не перестане, або буде повторюватися, треба звернутися до лікаря-ларинголога.

Опіки. Діляться вони на три ступені, в залежності від глибини пошкодження шкіри. Опік I ступеня проявляється в почервонінні шкіри, при опіку II ступеня виступають пухирі, а опік III ступеня характеризується пошкодженням глибоких верств шкіри. Після опіку не слід торкатися до обпеченого місця, щоб не викликати зараження. На місце опіку кладемо компрес зі спирту або горілки, ці рідини дезинфікують, зменшують біль і викликають виникнення делікатного струпика. Пухирі не можна ані проколювати, ані зривати. На рану після опіку треба накласти стерильну пов'язку. Не можна накладати на місце опіку різні мазі або олію з вапняною водою, масло, смалець, білок, що у нас ще так часто вживається, хоч лікарі вже давно дійшли до висновку, що це є причиною зараження і нагноєння.

Ураження електричним струмом. Рятування ураженого починається з якнайшвидшого відділення його від джерела електричного струму. При цьому треба бути дуже обережним, щоб самому не піддатися ураженню струмом (одягаємо ґумові рукавички, не стоїмо на вогкій підлозі). Найпростіше, якщо це можливо, виключити корки. Після відірвання ураженого від джерела струму застосовуємо штучне дихання. Будь-які ліки подаються тільки лікарем (у вигляді уколів). Ураженого слід роздягнути і докладно оглянути, чи нема опіків. Після того як потерпілий опритомніє, треба

покласти його до теплого ліжка і давати тепле пиття. Удар грому є також ураженням електричним струмом, що виник внаслідок електричних розрядів. Рятування потерпілого починається з штучного дихання і одночасно викликаємо лікаря. Самі не даємо ніяких ліків.

Рятування потопаючих. Той, хто рятує, повинен старатися не дати схопити себе за руки або шию. Найкраще схопити потапаючого за волосся і таким чином дотягти його до берега. Потім очищаємо його ротову порожнину від мулу і піску, кладемо утопленика животом на своє коліно і, потрушуючи, витискуємо воду з легенів. Починаємо штучне дихання і продовжуємо доки рятований не почне сам дихати. Про тривалість рятівних дій вирішує лікар. Він же застосовує ліки (тільки шляхом ін'єкцій).

Отруєння алкоголем: при послабленому віддиху і пульсу подати чашку міцної кави і покликати лікаря. Можна хворого вивести на повітря і давати нюхати нашатирний спирт. Коли хворий не виявляє ознак життя, зробити штучне дихання.

Стороннє тіло в оці: відвернути повіку і ріжком чистої хусточки усунути стороннє тіло; не вимати самому металевих відламків з рогівки, а тільки якнайскоріше звернутися до спеціяліста.

Судороги: не притримувати хворого силою, щоб уникнути травми, положити на м'якому і вигідному місці.

Тріска: обгорілою голкою над полум'ям, або зануреною у спирті вийняти тріску, не спиняючи крові, помазати йодом.

Відмороження, замерзання: Відморожену частину тіла поступово і помалу огрівати, не можна хворого відразу вводити до теплого приміщення: замерзлого внести до закритого приміщення, роздягнути, поволі огрівати, покликати лікаря.

Зомління: розіпнути одяг, відкрити вікно, голову хворого положити нижче, ноги вище, евентуально застосувати штучне дихання, не вливати непритомному в рот води.

Ость в стравоході: подавати до ковтання куски хліба і м'якої картоплі, а також кашкоподібні, оліїсті і товсті страви.

Сонячне і теплове ураження: зняти одяг, перенести хворого в холодне продувне місце, голову і грудну клітку поливати холодною водою, давати багато пити.

Штучний віддих: хворого покласти на плечі, підложити звиту ковдру, витягнути язик, прикріпити пов'язкою, щоб не впадав, взяти за руки нижче ліктів, підняти руки дугою над головою хворого назад, після чого переносимо їх наперед до грудної клітки і придавлюємо ними її нижню частину, швидкість — 16 віддихів на хвилину, лікувальну процедуру виконуємо до 3—4 хвилин.

Задушення (димом, ґазом) — полегшити доступ свіжого повітря, стосувати штучний віддих, покликати лікаря.

Укус (скаженою собакою або змією): перев'язати вище рани сильно кінцівки, рану виссати (тоді як не ушкоджена слизова обо-

лонка порожнини рота), можливо надрізати шкіру і видушити кров, покликати лікаря.

Струс мозку: покласти хворого на ліжко, якщо лице зачервоніло, голову підняти високо, а якщо бліде — низько, на голову покласти мішок із льодом, або з холодною водою. Не залишати хворого самого (занепокоєння), покликати лікаря.

Отруєння чадом: провітрити приміщення, застосувати штучний віддих, покликати лікаря.

Засипання: ніс, порожнину рота вичистити від землі, снігу, застосувати штучний віддих (уважати на можливий перелом ребер, або кінцівок).

Отруєння: а) кислотами: подавати пити розведену в холодній воді палену магнезію, розчин вапняної води, білок з сирих яєць — евентуально воду з милом (не давати соди; б) принципи (основи): подавати пити холодний оцет, розведений у воді, цитринову кислоту; в) іншими отрутами (наприклад фосфор, сулема, денатур, йод); викликати блювоту, подавати пити багато молока, теплуватої води, білок сирих яєць, покликати лікаря; г) світильним ґазом — дивись отруєння ґазом.

Перелом: розтяти одяг, зробити тимчасову перев'язку, унерухомити кінцівку за допомогою шини з дощок, лиж, палиць, покликати лікаря.

Невідкладна і відповідна допомога у несподіваних нещасних випадках дуже потрібна і важлива, бо завдяки ній не один раз може бути врятоване людське життя.

ДЕСЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ ЗДОРОВ'Я

1. Коли тобі перевалить вже за сорок, споживай якнайменше яєць, товщу, м'яса і старайся обмежити кількість молочних продуктів з більшим процентом товщу. Переступивши 50 років свого віку, людина з успадкованою схильністю до сердечно-судинних захворювань хай не споживає яєць і товстого м'яса. Для старших людей треба споживати худе молоко, селянський сир, тваріг та інші білки за малим вмістом товщу.

2. Сповнилось тобі 50 років, забудь про таку кількість рослинних та тваринних товщів, що їх споживав ти раніше. Масло (коров'яче) і маргарин можна споживати, але з обмеженням. Не слід смачити надмірно маслом зупу, варену моркву, шпинат, горох, квасолю, картоплю тощо.

3. Якнайменше їж смаженого, совсів, паштетів та солодкого. При постійному додержуванні такого режиму невеликі відхилення не мають більшого значення.

4. Страви повинні мати відповідну калорійність залежно від віку і занять людини. Це дуже важливо. Не слід допустити до втрати ваги тіла нижче норми.

5. Звикай їсти свіжі овочі замість пудингів, масних десертів, смаженого, нелегкострадної печені. Дбай про насичення свого меню потрібними мінеральними сполуками та вітамінами. Овочі (горо-

дину) можна споживати в більшій кількості. Це — помідори, селери, морква, петрушка, салата з малокалорійних овочів без майонезу.

6. Обмежуй кількість солодких напоїв (пляшкових і в кухликах).

7. Інтенсивно і щодня роби гімнастичні вправи, руханку. Прогулянка, здається, одна з найкращих вправ, бо загально доступна. Гімнастику виконуй систематично. Старші особи, обтяжені огрядністю тіла, не призвичаєні до довших маршів і трудніших вправ, хай розпочинають їх дуже обережно, щоб серце поступово звикало до нових умов своєї праці.

8. Зміни роботу, якщо вона тобі не під силу.

9. Відпочинками та відпусткою користуйся регулярно. Не роби себе добровільно мучеником, бо це не дає хвали.

10. Всі моральні зобов'язання виконуй і май чисту совість супроти себе самого і світу.

ПІДРУЧНА ДОМАШНЯ АПТЕЧКА

Хай кожна сім'я подбає про таку аптечку, в якій напохваті було б все потрібне для першої допомоги у випадку несподіваної хвороби чи каліцтва. Це важлива річ до приходу лікаря або приїзду каретки швидкої допомоги. До підручної домашньої аптечки зараховуємо також всіляке приладдя та предмети необхідні при догляді хворого. Ліки і перев'язні матеріяли найліпше зберігати в стінній невеличкій шафці, помальованій ззовні і зсередини білим лаком. Полички і перегородки робимо з дерева і лакуємо або вставляємо скляні. Якщо вже маємо таку аптечку, то пам'ятаймо про утримання в ній ідеального порядку і чистоти. Мити водою з милом, а ліки і матеріяли класти за певним розпорядком, щоб можна було їх завжди швидко знайти. На всіх пляшечках, флякончиках, пачечках повинні бути написи. Пошкоджені замазані етикетки слід замінити новими. Забороняється вкладати таблетки, пілюлі, порошки до порожніх торбинок по вжитих ліках без попередньої зміни напису (назви) вмісту торбинки, бо інакше можна помилково, прийняти не те, що потрібне хворому, а така похибка часом здоров'ю дорого коштує. Ліки не можуть залежуватися місяцями чи роками, якщо їх хворий під час хвороби не використає. Таке накопичування ліків із невикористаних залишків дуже небезпечне. Треба знати, що деякі ліки швидко втрачають дату своєї вартости. Особливо розкладові піддаються всякі мікстури, а лікувальне зілля втрачає свою міць (його можна тримати тільки рік часу). На різних стадіях хвороби не раз різні складники вживаємо в неоднакових даванках (дозах) і інакше для кожного хворого. Пропонуючи комусь залежаний лік, можемо йому тільки пошкодити. Ліки без напису (назви) слід викидати.

Аптечка повинна знаходитися в холодному, сухому і темному місці, бо ліки легко втрачають свої лікувальні властивості під впливом світла, вологости чи температури.

В аптечці тримаємо ліки широкого вжитку і в невеликій кількості.

ЛІКИ ДОМАШНЬОЇ АПТЕЧКИ

1. Перев'язні матеріяли (бандажі), дизенфікуючі засоби, ліки проти болю, проти гарячки (температури), ліки до шлунка, живота, на вихаркування, кашель, заспокійливі та серцеві ліки, деякі рослинні ліки і нескомпліковане приладдя.

Перев'язні матеріяли: декілька бандажів ширших і вужчих, довших і коротших: пачка стерильної марлі, вати; вата в слоїку; лігнін, плястир; престоплястир; дерев'яні лопаточки; шпильки; цератка для компресу; ножички; шкіряні або ґумові наперсники різної величини; пінцет тощо.

Дезинфікуючі засоби: перекис водню (вода) в темній пляшечці для промивання поранень; тинктура йоду (йодина); сульфамідна присипка (порошок) до ран; чистий спирт для промивання ран і компресів; чиста бензина; засоби для полоскання горла (хімічні і рослинні); хінозоль; шалвія; борна кислота для промивання очей; сульфамідна масть, борна масть для загоювання ран; масть з риб'ячого товщу потрібна для лікування опіків; біла вазеліна; рідина Бурова тощо.

Ліки проти болю і температури: аспірина проти грипи; пабіялгін або новалгін; верамон; порошки від болю голови; пірамідон тощо.

Ліки на шлунок і живіт: чиста сода; гірка сіль; таблетки проти запорів; вугіль в таблетках; м'ятні краплі; сиропи проти кашлю.

Заспокійливі і серцеві ліки: валеріянові краплі; бромураль в таблетках; неокардін і кардіамід в краплях.

Лікувальне зілля: рум'янок на шлунок і для промивання горла та очей; липовий цвіт від простуди; шалвія; вихаркувальна сумішка тощо.

Приладдя: келих з міркою; термометр; банки (25—30 штук); піпетка до крапель; скляна паличка для розмішування рідин; термофор (гумовий мішок); мішок на лід; іригатор.

У в а г а ! Аптечку систематично упорядковуємо; все непотрібне усуваємо, а потрібні речі кладемо.

Чоловік як сонце

— Файного ґазду маєш. Як сонце!

— Ти вгадала. Як звечора піде, то аж вранці з'явиться.

Дві куми і кочерга

— Коби-сьте кумочко позичили мені кочерги.

— Ніяк не можу, бо мій ще не вернув додому.

Нізащо

Гнат прийшов до Славиків у гості. А там жінка свариться з чоловіком і всіляко обзиває його.

— Слухай, Павле, — просить Гнат, — скажи своїй дружині, хай перестане, адже це незручно...

— Нізащо! — запротестував той. — Хай продовжає. Якщо перебю, почне з початку...

ЗВІДКИ ВЗЯЛИСЯ КУРЦІ?

Хто не знає смаку тютюну?! Якщо в деяких країнах тютюн не так вже і популярний, то його місце займає тут опій — засохлий на повітрі молочний сік з нестиглих маківок снотворного маку, або гашиш — наркотична речовина, що її добувають з індійських конопель. Наркотики на світі популярні, як хліб і риж.

Знайдені під час розкопок залишки рослин і курного приладдя свідчать про те, що куріння опію й гашишу було вже відоме мешканцям селищ в ранньоісторичний період. Ті, що після відкриття Нового світу, як перші мандрівники подорожували по новому континенті, були здивовані пануючим серед тубільців звичаєм „випускати дим з пучка листя, що його тримали в устах".

Тютюн знали ще, заки перші европейці з'явились в Америці, і, як твердить багато дослідників: тютюн для нюхання, папіроси, сигара, а також розгалужені мундштуки і люльки були винайдені індійцями.

Спочатку функція куріння була зовсім інша — диктували її релігійні звичаї. Ще дотепер серед багатьох народів звичай курити тютюн або мішанки, виготовлені з тютюну та кори, різних дерев (верби, ялини), або іншої рослинної суміші, має часто магічне значення. Проте, як велика була роля деяких приладів зв'язаних з курінням, хай свідчить хоч би відома всюди індійська „люлька миру".

Куріння опію й гашишу зв'язане передовсім з азіятськими країнами. Там цей звичай виступав у старовинньому минулому, там виступає також дотепер.

В Европі і в Америці вживають передовсім тютюн. Першу згадку про тютюн ми знаходимо в палубному щоденнику, під датою 5 листопада 1492 р. Ті, що зробили відкриття Америки, повідомляють про загально прийнятий серед індійців звичай курити тютюн. З Америки тютюн, примандрував до Европи. Перше його насіння до Еспанії привіз Рамон Пано, який був супутником Колюмба в його II експедиції в 1493-1496 роках. З Еспанії тютюн проник до Португалії, і щойно звідси починається його шлях на дальшу Европу. Посправжньому людиною, яка зробила відкриття тютюну для Европи, був не Рамон Пано чи матроси Колюмба, а французький посол на португальському дворі, Жан Нікот. Він нього саме тютюн взяв назву **Нікотіяна табакум.**

Початково тютюн був вживаний як лік і його знали під назвою „чудесного зілля". Куріння листя тютюну розповсюдилося в Европі дещо пізніше. „Чудесне зілля", за забобонним міркуванням, лікувало і очищувало мозкові соки. Швидко однак помічено його шкідливість для здоров'я. Тим і виправдовується виданий у Франції 1680 року декрет, який забороняв продаж тютюну.

В 1624 році папа Урбан VII оголосив всім курцям тютюну анатему. Десять літ пізніше російський цар Михайло Романов видав указ карати схоплених на курінні

— за перший раз 60 киями в ступні а вдруге — обрізанням носа або вух.

Спочатку в Європі тютюн курили в люльках. В XIX столітті розповсюдилось куріння сигар, а на початку XX віку цигарок. Отже тютюн як лік, як приємність куріння. Тютюн або тютюн з домішками інших субстанцій курили не тільки в люльках. Америка знає багато способів його вживання. Наприклад, у деяких народів Південної Америки курять великі в'язки згорнутого тютюнового листя. Ці сигари часом такі великі, що для куріння доводиться вживати спеціяльних підпірок. Індійці Амагуака й Панабо, мелють тютюн, який потім у вигляді порошку вдувають до носа за допомогою трубки, що нагадує букву У. Розтертий на порошок тютюн всипають в трубку, потім трубку вкладають в носовий прохід — друга особа вдуває порошок.

Індійці з території Ґран Чако жують порізане листя, змішане з попелом костей або з сіллю. У каліфорнійських індійців зберігся звичай з'їдати листя тютюну. Деякі індійці, що проживають на північному узбережжі Тихого океану, мішають листя тютюну з розтертим на порошок вапном з черепашок.

Інші американські народи мочать тютюн у воді й п'ють одержану есенцію. В Новій Ґвінеї тютюн курять або жують всі мешканці — чоловіки, жінки, діти. Однак до найбільш завзятих курців належать народи Африки. Альберт Швайцер назвав округ Ланбарене „країною хронічною отруєння нікотиною". Він навіть вказав на те, що жінки курять більше, ніж чоловіки. Один службовець тютюнової фірми писав до своїх довірителів про плем'я Кавіронда в Кенії: Пакуємо наші цигарки по чотири штуки, бо тубільці курять відразу по чотири цигарки, тримаючи по одній в куточках вуст, а по одній вкладають до кожної ніздрини".

Велика роля тютюну в магії. Одним з найбільш розповсюджених методів є обкурювання тютюновим димом. У індійців Короадо чародій обкурює тютюновим димом матір зараз після пологів. Один із способів любовної магії в меланезійському племені Сулька полягає в тому, що той, хто хоче одружитися, приготовляє сигару з зачарованого листя тютюну, а пізніше звертається до батьків дівчини, яка є предметом його старань, з проханням дозволити задимити її димом цієї сигари. Залишок цигарів ділить на дві частки, одну кладе в мурашник, другу — у вогонь. Юнак, який домагається дівчини, скручує сигару з тютюнового листя, а під верхнє листя кладе пучок волосся. Сигару викурює до половини, а решту віддає матері, щоб та вручила дочці, його обраниці. На другий день приходить по відповідь. Якщо дівчина викурила другу половину сигари, це означає, що вона погоджується вийти заміж. Натомість, повернута неторкнута сигара означає відмову. У індійців Іварос кульмінаційним пунктом тютюнової урочистости, метою якої є зміцнення сил старих жінок, а забезпечення сил дівчатам, є звичай спо-

живати тютюновий сік, що в ефекті доводить людину до галюцинацій.

Міцнішим від тютюну наркотиком є гашиш. Гашиш вживають здебільшого в Азії та в Африці. Після вжиття гашишу наступають галюцинації, дійсність міняє форми, меншає або виростає до великих розмірів. Головною темою гашишових видінь є найчастіше еротичні уявлення.

Гашиш широко розповсюджений в Західній Африці, але найбільше курців знаходиться на території Північної Африки, тобто в Єгипті, Тунісі та в Алжірі. Тепер куріння опію, особливо гашишу, з огляду на велику шкідливість поборюють уряди й адміністрація багатьох держав.

Як бачимо, звичай наркотизуватися за допомогою тютюну, опію й гашишу існує майже в усьому світі.

Сучасна наука довела шкідливість для людського здоров'я споживання тютюну усіх видів. Виникає отже потреба посилити досліди над винаходом заходів, щоб куріння поборювати.

Опрацював **Роман Кудрик.**

З КУЛІНАРНОГО МИСТЕЦТВА

Борщ український з м'ясом

Дрібно нарубані миті кістки варять 3—4 год., додають м'ясо і продовжують варити до готовності. Зварене м'ясо нарізують порціями, а бульйон цідять.

Обчищені і промиті буряки шаткують соломкою, солять, збризкують оцтом, змішують, кладуть у каструлю, додають товщ, зібраний з відвару, томат, цукор і тушкують до півготовності. Цибулю, обчищене і обмите коріння моркви та петрушки шаткують соломкою і злегка обсмажують у маслі. У проціджений бульйон кладуть нарізану частками картоплю, доводять до кипіння, додають нарізану кубиками свіжу капусту і варять 10—15 хв.

Потім в бульйон кладуть тушковані буряки, злегка підсмажене разом з цибулею коріння, нарізані свіжі помідори, гіркий і запашний перець, лавровий лист і підсмажене, розведене відваром, борошно. Дають 5 хв. покипіти, заправляють товченим з зеленню петрушки і часником салом, доводять до кипіння і дають настоятися протягом 15—20 хв.

Подаючи на стіл, у борщ кладуть порцію вареного м'яса, сметану і посипають зеленню петрушки.

На 400 г. м'яса — 400 г. капусти, 400 г. картоплі, 250 г. буряків, по ½ склянки томату і сметани, по 1 кореню моркви і петрушки, 1 цибулину, 20 г. сала, 1 ст. ложку вершкового масла, по 1 ст. ложці оцту і цукру, 1—2 зубки часнику, по 2 горошини гіркого та запашного перцю, 1 лавровий листок.

Борщ київський без м'яса

Промиті розмочені гриби варять разом з морквою і коренем петрушки до готовності, додають злегка обсмажену цибулю і кип'ятять 10—12 хв. Відвар цідять, а гриби дрібно січуть. Буряки шаткують соломкою, заливають частиною грибного киплячого відвару і варять до розм'якшення. В решту грибного відвару кидають картоплю, дрібно шатковану капусту і варять 10—12 хв. Потім додають варений буряк з його відваром, зварену квасолю, нарізані варені гриби, зварені і протерті свіжі помідори або злегка підсмажений томат-пюре, злегка обсмажене на маслі і розведене грибним відваром борошно, дають 5 хв. прикипіти, вливають буряковий квас, змішаний з цукром, солять і варять до готовності. Подаючи на стіл, борщ заправляють сметаною, змішаною з сирими жовтками, і посипають зеленню петрушки.

На 300 г. картоплі і 300 г. свіжої капусти — 60 г. сушених грибів, 320 г. буряків, по 1 кореню петрушки і моркви, 1 цибулину, 2 склянки бурякового квасу, ½ склянки сметани, 2 чайні ложки цукру, 300 г. свіжих помідорів або ½ склянки томату-пюре, ½ склянки квасолі, 2 чайні ложки пшеничного борошна, 3 ст. ложки вершкового масла, 2 яйця (жовтки), 2 чайні ложки дрібно посіченої зелені петрушки.

Борщ полтавський

Підготовлену курку чи гуску варять до готовності. Нарізані соломкою буряки тушкують до півготовності, додаючи бульйон і оцет. Нарізане соломкою коріння моркви і петрушки злегка обсмажують з цибулею і змішують з томатом. У проціджений киплячий бульйон кладуть нарізані кубиками картоплю і капусту, варять 10—16 хв., додають напівтушковані буряки, обсмажене з цибулею коріння, товчене з зеленню петрушки сало, варять до готовності і додають настоятися 15—20 хв.

Приготування галушок. У киплячу воду засипають третину просіяного підсушеного гречаного борошна, добре розмішують і знімають з вогню. Після охолодження додають яйце, решту борошна і вимішують. Потім потроху набирають столовою ложкою, кидають у підсолену воду і варять до готовності.

Подаючи на стіл, у борщ кладуть м'ясо (куряче або гусяче), галушки, сметану і посипають зеленню петрушки.

На 600 г. гусятини чи курятини — 400 г. капусти, 400 г. картоплі, 300 г. буряків, 120 г. гречаного борошна, 40 г. сала, 20 г. вершкового масла, по ½ склянки томату і сметани, по 1 кореню моркви і петрушки, 1 цибулину, ½ яйця.

Борщ волинський

Кістки відокремлюють від м'яса, дрібно рубають, кладуть у каструлю, заливають холодною водою, ставлять на плиту і варять бульйон. Коли відвар закипить, кидають м'ясо, варять його до готовності, виймають і ріжуть на порції. Кістки продовжують варити ще 2—3 год., а потім відвар проціджують.

Нарізане соломкою коріння моркви і петрушки та ріпчасту цибулю злегка підсмажують. Обчищені і помиті буряки варять до півготовності і нарізують соломкою. Промиті свіжі помідори нарізують кубиками, підсмажують з товщем і протирають крізь волосяне сито.

У проціджений бульйон кладуть нарізану капусту і напівзварені буряки, варять 10—15 хв., додають злегка підсмажені корені і цибулю, протерті помідори, лавровий лист, запашний перець, сіль і все добре кип'ятять.

Розливаючи, в тарілки кладуть по куску нарізаного вареного м'яса, сметану і посипають дрібно посіченою зеленню петрушки.

На 400 г. м'яса — 800 г. свіжої капусти, 4 помідори, по 1 кореню моркви і петрушки, 2 ст. ложки вершкового масла, 250 г. буряків, 1 цибулину, 2 горошини запашного перцю, 1 лавровий листок, 2 л. води.

Борщ галицький

З кісток, що лишились після приготування других страв, варять бульйон. Нарізують шматочками буряки і тушкують їх з томатом і буряковим квасом. Одночасно окремо злегка обсмажують ріпчасту цибулю, коріння моркви і петрушки та муки.

У проціджений бульйон кидають дрібно нарізані буряки, капусту, нарізану кубиками картоплю і варять 10—15 хв., потім додають тушковані буряки, підсмажені моркву, петрушку, цибулю і муку, лавровий лист, запашний перець, сіль і варять до готовності.

За 10—15 хв. до подавання на стіл у готовий борщ вливають переварений буряковий квас.

Розливаючи борщ, в тарілку кладуть сметану.

На 400 г. свіжої капусти і 400 г. буряків — 500 г. картоплі, по 1 кореню моркви і петрушки, 1 цибулину, 3 ст. ложки томату-пюре, 2 чайні ложки муки, по 2 ст. ложки вершкового масла і сметани, ½ склянки бурякового квасу, 1 лавровий листок, 2 горошини гіркого перцю, 2 л. води.

Борщ з квашеними яблуками

З кісток, що лишились після приготування другої м'ясної страви, варять бульйон. Нарізані соломкою буряки тушкують до півготовності, додаючи вершкове масло, бульйон, оцет і сіль.

У проціджений киплячий бульйон кидають нарізану часточками картоплю і доводять до кипіння. Потім додають нарізані соломкою квашені яблука, капусту, тушковані буряки, підсмажені цибулю і муку, сіль і варять до готовності.

Розливаючи борщ, в тарілки кладуть сметану і посипають зеленню петрушки.

На 150 г. квашених яблук — 320 г. буряків, по 400 г. картоплі і свіжої капусти, 1 цибулину, по 1 ст. ложці сметани, вершкового масла, оцту, пшеничної муки і дрібно посіченої зелені петрушки.

ВСЯЧИНА:

УКРАЇНСЬКІ НАЗВИ МІСЯЦІВ

У найдавнішій українській літературі (літописи, грамоти і т. п.) вживають грецько-латинські назви місяців. Прийшли вони до нас через Візантію.

В сучасній українській, як і в більшості слов'янських мов, вживаються народні назви місяців, які спочатку визначали час господарських робіт і явищ природи. Багато тут у всіх слов'ян спільного — часто спостерігаємо тільки невелику різницю в слові. Це є доказ того, що ці назви місяців виникли дуже давно.

СІЧЕНЬ — за народним поясненням походить від сильних морозів зі снігом, який „січе". Більш імовірно, що ця назва пов'язана з вирубом лісу для ріллі, яку так добували предки сучасних слов'ян: вирубували (сікли) ліс і спалювали його, а весною заорювали землю.

ЛЮТИЙ — від сильних (лютих) морозів, що бувають у цьому місяці.

В діялектах є ще назви січненко (сішненко), немов би син січня, або січника, або другий січень. Загляньте до словника Грінченка: Сішненко казав: як би мені батькові літа, то я б бикові третякові ріг зсадив, а дівці семилітці коромисел до плечей приморозив. Цей місяць називають ще казибрід, або казидорога, бо казить (псує) броди і дороги — починають танути сніги і скресають річки.

БЕРЕЗЕНЬ — це пора, коли розвиваються берези і виточують з них сік. В діялектах ще: березовень, березіль, березотік — коли тече сік з берези. Березозол — це, мабуть, стара назва, коли спалювали зимою дерево на золу — попіл. Вживається ще назва март (з латини) або марець — це форма, прийнята від польської мови. На Закарпатті марціюш — це латинська назва. Прийшла вона до нас за угорським посередництвом.

КВІТЕНЬ — пора квітів, цвітіння. Народ вживав ще назви: сочень, красовик.

ТРАВЕНЬ —це час, коли найбуйніше росте трава. Назви місяців квітень і травень ще недавно мішалися, в давнину ці обидва місяці, мабуть, точно не розграничувались.

ЧЕРВЕНЬ — назва походить від червоного кольору. Тоді червоніє багато квітів, дозрівають черешні і вишні. Сам прикметник „червоний" походить від слова черв — „черв'як, бо з черв'яків колись виробляли червону фарбу. Була це важлива „експортна промисловість". Люди масово збирали черв'ячки кошенілі і, торгуючи ними, добре заробляли в Україні, Польщі та Чехословаччині. В усіх тих країнах місяць збирання кошеніл зветься червень, або червець.

Бджільництво займало в господарстві давних слов'ян особливе місце, а тому дехто пояснює червень як час, коли розвиваються

черв'ячки бджіл (черва). Однак найбільш переконує пояснення, зв'язане з черв'ячком кошенілі.

ЛИПЕНЬ — охоплює час цвітіння лип. На Гуцульщині той місяць зветься білень — від білення полотна на сонці. В інших говірках стрічаємо косень, або сінокос.

СЕРПЕНЬ — це місяць жнив, а давніше жали серпом. Подекуди також копень, бо тоді ставлять жито в копи. Кивень, або кивотень звався може тому, що худоба, відганяючись від здроків, киває головами. Є ще назви кедзень, або бидзень від дієслів кедзатися, бидзатися. Говоримо так про худобу, яка втікаючи, бороніться перед ґедзями.

ВЕРЕСЕНЬ — час цвітіння вересу. Ця назва ввійшла до української мови відносно пізно — щойно в XVII стол. в польській формі — вресень. Ще Грінченко у своєму словнику (1908 р.) протестує проти назви вересень і доводить, що властива українська назва для дев'ятого місяця — це жовтень. Однак в Галичині ця назва швидко розповсюдилась. Двозначність терміну „Жовтень" (під яким розуміли дев"ятий або десятий місяць) спричинилася до закріплення західноукраїнської назви вересень в українській літературній мові.

ЖОВТЕНЬ — це стара українська назва дев'ятого місяця, означає час жовтіння листя на деревах. Пізніше в зв'язку з розповсюдженням назви вересень — назву жовтень перенесено на десятий місяць.

ЛИСТОПАД — це вже глибока осінь, коли з дерев опадає листя. В Галичині говорилося „падолист", створений штучно, для відрізнення від польського „листопад".

ГРУДЕНЬ — в тому часі мороз збирає землю в грудки. Колись в староруській мові був прикметник „груден" — вкритий грудками, нерівний. Пор.: „Поідоша по грудну путі, бє бо тогда месяц грудень".

Студень — це стара назва останнього холодного студеного місяця.

Т. Голинська.

х х х

КИТАЙСЬКЕ ПИСЬМО

Китай сьогодні модний в світі. Про нього багато пишуть і говорять, тому варт познайомитись з деякими осягами того народу і зокрема в культурній ділянці. Почнемо з китайського письма. Це письмо зовсім відмінне від тих систем, що ми більш менш з ними ознайомлені і які відповідними знаками передають поодинокі звуки людської мови так як це зустрічаємо у старовинній сьогодні вже не існуючій фенікійській мові і дальше в таких мовах як старогебрейська, грецька, латинська, арабська і всі сьогоднішні европейські мови.

Китайське письмо дуже старе. Виникло воно ще 1500 років перед народженням Христа.

Китайське письмо належить до так званих гієроґліфічних писем, що послуговуються знаками які є символом, що передають не звуки людської мови, а цілі слова чи поняття як це було у старинних єгиптян. І так слово „людина" від-

дає знак, який до деякої міри нагадує подобу людини, слово ,дерево" віддає знак, що до певної міри нагадує подобу дерева. Коли ж ті два знаки скорочено получите зі собою, то дістанете знак який буде віддавати слово „віддихати". Слово ,сонце" має свій окремий знак, а місяць, трохи подібний до знаку що віддає поняття сонця. Коли ж ви ті знаки зіставите графічно зі собою поклавши їх на папері дуже близько себе то це вже буде інше слово що означає „ясний".

В китайському письмі та сама комбінація звуків може бути передавана різними образами й тоді ці образи віддають інші поняття. І так слово „фан" може мати такі значення як „квадрат", „квартал міста", ,лодка", „дім" і „двері". Слово „ма" може мати такі значення як „кінь" „мати" „женщина", „сваритися", „рот" і вкінці „камінь". Все залежить від того якими ключами ви получите різні частини образового знаку. Таких складених гієрогліфів в китайському письмі є 80 до 90%, а ключів що розшифровують ті складні гієрогліфи в теперішніх китайських словниках подають 214.

Всіх гієрогліфічних знаків нараховують в китайському письмі коло 50 тисяч. Сьогодні вживають лише 8 до 9 тисяч тих знаків. Перейняли письмові китайські знаки й примінили до своїх мов сусідуючі з китайцями народи такі як корейці, японці і вієтнамці.

Сучасні китайці намагаються увести в Китаї фонетичне письмо, що віддавало б поодинокі звуки китайської мови, але ця справа натрапляє на великі труднощі бо в Китаї є багато різних діялектів а навіть мов. При сьогоднішньому гієрогліфічному письмі китайську газету може читати мешканець положеного на півночі Пекіну і положеного на півдні Кантону і розуміє, що в тій газеті написано, але коли зустрінуться пекінець і кантонець й почнуть до себе говорити, то вони себе не розуміють.

* * *

ТАЄМНИЦІ ДАВНИНИ

Сучасна наука дає змогу твердити, що першими в історії людства й досить вмілими хеміками були єгиптяни. Навіть саме слово „хемія", на думку деяких вчених, виникло в Єгипті. І досі викликають подив чудові фарби, що протягом тисячеліть зберігають яскравість і міцність, красиві різнокольорні скляні вази, вміння древніх виробляти оцет, вино, напої, що нагадують сучасне пиво, тощо. А останнім часом виникла ще одна загадка. Знайдено єгипетський папірус довжиною 20 м., що належить до 1552 р. до нашої ери. Як склеювали окремі його аркуші? Що це був за клей, який не дав папірусу розсипатися на частини навіть через кілька тисячоліть?

Треба сказати, що багато віків згодом европейські алхеміки знали значно менше, ніж стародавні єгиптяни.

* * *

КОСМІЧНІ ТАЇНИ

Проникнувши раз за допомогою ракет в космічні простори людина зустрілась з цілою низкою проблем і таємниць які вона мусить збагнути заки зважиться на польот до Місяця, чи на котру з планет.

Перше й найважніше питання це те, чи такий політ видержить людський організм. Досліди роблені в тій справі зі звірятами посиланими в космос і астронавтами, що побували в космічних просторах показали, що людський організм може видержати нагальне прискорення лету при старті польоту й при його закінченні як теж періоди, в яких людина випущена в простір тратить свою вагу.

Залишається одначе цілий ряд проблем звязаних так із зовнішніми небезпеками що загрожують космічному мандрівникові як теж цілий ряд невияснених ще загадок природи самої людини.

До ряду зовнішніх небезпек що загрожують космонавтові належать так звані космічні промені, які зі змінливою напругою пробігають крізь космос. Їхнє діляння на Землі є злагіднюване атмосферою, що окружує її. Але як забезпечити перед смертельним ділянням тих променів на людину, що найшлась в позаатмосферичних просторах.

Те саме відноситься до метеорів і так званих метеоритів. Про те, що вони є небезпечні там де немає атмосфери, свідчить ,,дзьобате" обличчя Місяця, що його можна докладно бачити на знимках, що їх заробили американські астронавти, які побували вже двічі на Місяці. Більшість отих ,,дзьобів" були таки вижолоблені метеоритами.

Внутрішні небезпеки є звязані з нерозгаданими досі загадками людського організму. Дальше існують сумніви на ту тему, як людський організм буде реаґувати на довгі періоди втрати тягару, що є получене з викиненням людини з засягу оборотів Землі.

Важна є теж проблема, який вплив на фізичну справність людини буде мати той факт, що її уне рохомлюють на довший час в космічній кабіні.

Досі стверджено, що 10 днів такого цілковитого унерохомлення людини в ліжку викликує значне зменшення вапняку в костях, через що кости мякнуть. Таке унерухомлення викликує теж одряхлення (вялість) мязів, ослаблення серцевого мяза і втрату деяких вітамін. Отож виникає питання, які будуть наслідки знерухомлення не у вигідному і спокійному ліжку, але в космічній кабіні, що летить крізь космічні простори в умовинах, що дуже різняться від тих, що панують на Землі.

Американські вчені вже є дуже близько до розвязки всіх тих питань, одначе, як вони самі кажуть, буде їм важко збагнути ті реакції, які в нервовій системі людини викликують космічні подорожі, що на разі є подорожами у невідоме. Відповіді на ці питання не дадуть досліди роблені зі звірятами, різними механічними апаратами, чи теж роботами тобто штучними людьми. Дати відповідь на це питання могтимуть ті, що побували вже на Місяці, і ті які в майбутньому ще туди полетять.

* * *

СКІЛЬКИ УКРАЇНЦІВ У СВІТІ

		1959
1.	Україна	32,158,000
2.	Росія	3,374,000
3.	Казахстан	762,000
4.	Молдавія	421,000
5.	Білорусь	150,000
6.	Киргизія	137,000
7.	Узбекистан	88,000
8.	Грузія	52,000
9.	Латвія	29,000
10.	Таджикистан	27,000
11.	Туркменія	21,000
12.	Литва	18,000
13.	Естонія	16,000
	СРСР	37,253,000
14.	Польща	300,000
15.	Румунія	120,000
16.	Чехословаччина	150,000
	Разом	37,823,000
17.	США	1,750,000
18.	Канада	500,000
19.	Бразілія	120,000
20.	Аргентіна	100,000
21.	Інші країни	517,000
	Разом	40,810,000

Сміх – це здоров'я!

СТАРШИНА

Раз обрали собі люди старшину. От і запишався новий старшина; зробився такий пановитий, що й підступити до його страшно. Сидить якось новий старшина на рундуці і бачить, що хтось їде селом. Погукнув старшина на свого небожа:

— Біжи мерщій та спитайся, що воно за птиця така їде через моє село?

Кинувся хлопець миттю доганяти; біжить та гука на проїжджачого, щоб підождав. Став. Підбіга хлопчик.

— Чого тобі треба? — пита проїжджачий.

— Та наш новий пан старшина звелів спитати, що ви за птиця така тут їдете?

— Скажи своєму новому старшині, озвався проїжджаючий, — що і ти дурень, і старшина дурень.

Вернувся хлопець. Старшина пита:

— А що?

— Та то якийсь знайомий!

— Як!

— Так, так: і вас знає, і мене знає!

— Як же він знає?

— Та казав, що й ви дурень, і я дурень.

— — — —

НЕ ПАМ'ЯТАЄ

Степан був у знайомої дівчини. Наступного дня, коли хміль пройшов, він згадав, що просив руки Оленки. От він і дзвонить по телефону:

— Галло! Оленко! Я вчора просив вашої руки, але не тямлю, що ви мені відповіли: „Так" чи „ні"?

— Ой! Як добре, що ви подзвонили! Я памятаю, що вчора хтось просив моєї руки і я дала згоду, але вже не знаю, хто це був!

НЕ РОЗУМІЮТЬ СЕБЕ

Чоловік: — Не розумію, як ти можеш називати те, що маєш на голові, капелюхом.

Жінка: — А я не розумію, як ти можеш називати головою те, що носиш під капелюхом.

— — — —

СВАРКА

Розгнівався чоловік та як крикне на жінку:

— Мовчи, бо сокирою вдарю!

— А я тебе голкою вколю...

— Е-е... Ти з голкою не грайся!..

— — — —

ВІДПОВІЛА

Сидить одного разу бідна дівчина в чайній і їсть обід. Аж заходить великий прерозумний панисько і позіхнув на весь рот, навіть не закривши його.

— Ой пановьку, ви ще й мене з'їсте, — сказала жартуючи дівчина.

— Я телятини не їм! — гордо відповів панок.

— Йой, я й забула, що осли тільки сіно їдять, — відповіла всміхнувшись дівчина.

— — — —

ВІДВАЖНИЙ СИН

Били раз у корчмі одного чоловіка. Прийшов він додому та й жалується перед своїм сином, що ще парубком був.

— Ходіть, татуню, — каже син, — я їм покажу, як мого тата бити.

Прийшли вони до корчми, вийшли на середину, син сміло оглянувся довкола та й крикнув:

— Хто мого тата бив?

— Я! — озвався один парубок та й виступив з-поміж людей.

— Ану, спробуй ще раз! — каже син, затиснувши сильно в руці величезний бук.

А парубок — лусь! в лице старого.

— Ану ще раз! — гукнув син і прискочив до парубка.

А той вдруге — лусь! старого.

— Е, — каже син, чухаючись в голові, — ходім, татуню, бо тут ще й мене будуть бити.

— Вийшли з корчми, а батько зараз і каже:

— Дякувати тобі, сину, що хоч ти вставився за мною.

— — — —

АВАРІЯ

Наш дідусь недобачає. Якось узяв він до рук газету, а внук баче, що дід її розглядає догори ногами, і запитує:

— Ну, що там, дідусю, нового в газеті?

— Та нічого, внучку, десь на залізниці знову аварія трапилась. Ось бачиш, у газеті паровоз догори колесами лежить.

— — — —

ЗА ЩО?

— За що вигнав Бог Адама і Єву з раю? — питає в школі учитель ученика.

— За те, — каже ученик, — що з'їли зелений овоч з дерева, а зеленого овоча не можна їсти, бо живіт болітиме.

— — — —

ТАЄМНИЦЯ

Іде дядько, назустріч йому кум.

— Що везеш, куме?

Кум устав з воза, підійшов і на вухо:

— Овес.

— А чому ж так по секрету говориш?

— Щоб кобила не чула.

ЯК ІВАН НЕРОБА НА БАЗАР ІШОВ

Ще до сходу сонця в жнива з порожнім мішком під пахвою поспішав Іван Нероба на базар до Коломиї. Шлях не близький — кілометрів сорок з гаком. Проходячи вулицею, узрів свого кума.

— Здоровенькі були, куме!

— Дякую, дай Боже тобі здоров'я, Йване. Куди так поспішаєш?

— В Коломию на базар.

— А чого, щось купувати?

— Та ні-і...

— А чого, щось продавати?

— Та ні-і, іду туди, може, звідти авто трапиться.

— — — —

МОДНИЦЯ У КРАВЦЯ

Якось до одного кравця завітала модниця і дуже настирливо почала допитуватися, на чому їй краще пошити шубу — на лисиці чи на мавпі.

Кравцеві модниця страшно обридла, і він відповів:

— Шийте на лисиці, а буде як на мавпі!

— — — —

ДВІ ЖІНКИ

Зустрілися двоє друзів і хваляться кожний своїм горем.

— Знав би ти, яку я маю кляту жінку. Дихати не дає! — говорить один.

— Ет, що там! Це не горе. А моя, як тільки я на поріг, зараз кричить: „Ану дихни!"

— — — —

У СТАРІЙ ШКОЛІ

С в я щ е н и к. Чому молимося о каждоденний насущний хліб, а не просимо в Бога на тиждень або на місяць?

М а л и й Г р и ц ь к о. Бо той хліб зачерствів би!

ЗМІСТ

Стор.

Календар (січень—грудень) ..... 4—27
М. І. Мандрика: До століття Манітоби 28
І. Г. Сирник: Манітоба входить у своє друге сторіччя 29
І. Лобода: У шістдесятиріччя 43
З передісторії „Українського Голосу" 44
І. Г. Сирник: 60 років на службі народу 45
Спостереження Гарасима Чорнохліба 47
М. І. Мандрика: Сорок років тому 55
Як стати громадянином Канади 59
Тарантеля: Підслухане 61
Михайло Іванчук: Чотири хати мойого баьтка 63
Іриней Чабанрук: Друге дання 68
Михайло Єреміїв: 22 січня 71
Василь Стефаник: Роса 77
Михайло Єреміїв: Знайомство і листування з Є. Маланюком 79
Євген Маланюк: „Воздай їм, Господи..." 84
Григорій Нудьга: Іван Котляревський за рубежем 85
Євген Гуцало: Полин 91
Ол. Шпилька: Відкритий театр 93
Іван Шаповал: Соловецький в'язень 94
Олесь Лупій: Оленя 100
Федь Триндик: Гей гоя, гоя! 105
Іван Шаповал: На могилі Сірка 108
Максим Рильський: Рідна мова 117
Григорій Нудьга: Українські студенти в університетах Европи XIV—XVII століть 118
Літератори та вчені з Лемківщини 123
Гроші на українських землях 128
Яр Славутич: Завойовники прерій 129
Силачі на Україні 130
С. Володимирів: Муха 132
Є. Гуцало: Смуток 135
Активне виховання 136
Яр. Рудницький: Українська мова й мовне питання в Манітобі 139
Проголошення капітуляції Біяфри 152
Як плекати здоров'я 155
Як подати першу допомогу 158
Десять заповідей здоров'я 161
Підручна домашня аптечка 162
Роман Кудрик: Звідки взялися курці 164
З кулінарного мистецтва 166
В с я ч и н а 169
Сміх — це здоров'я 173

B37160